paranın satın alabileceği en iyi demokrasi

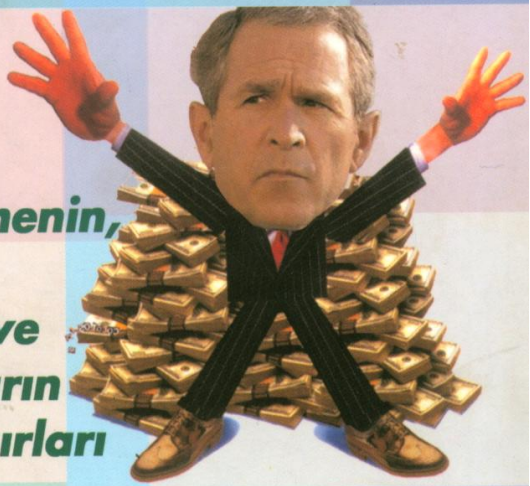

Küreselleşmenin, Çok Uluslu Şirketlerin ve Hortumcuların Kirli Çamaşırları

greg palast

aykırı
GÜNCEL

paranın satın alabileceği en iyi demokrasi

greg palast

Küreselleşmenin, Çok Uluslu Şirketlerin ve Hortumcuların Kirli Çamaşırları

Türkçesi
Can Polat

aykırı
GÜNCEL

© PEGASUS AJANS

PARANIN SATIN ALABİLECEĞİ EN İYİ DEMOKRASİ
Greg Palast

KİTABIN ÖZGÜN ADI
Best Democracy Money Can Buy

(Pluto Press)

TÜRKÇESİ
Can Polat

YAYIN YÖNETMENİ
Saim Koç

EDİTÖR
Seyfi Öngider

YAYINA HAZIRLAYANLAR
Gülşen Sayın - Betül Genç

KAPAK VE SAYFA DÜZENİ
Uğur Alkapar

İstanbul, Mayıs 2003
ISBN 975-8337-61-0

BASKI
Kitap Matbaacılık
Tel: 0212. 567 48 84

GÜNCEL DİZİSİ-6
AYKIRI YAYINCILIK
Caferağa Mah. Sakız Sok. 6/7 34710 Kadıköy-İstanbul
Tel: 0216. 449 98 05 Faks: 0216.348 00 69
email: aykiri@aykiri.net
www.aykiri.net

Aykırı bazı insanlara güvenemeyiz.

Ray Kroc, McDonald's'ın müteveffa başkanı

Altından Deli Gömleği'nin püf noktası şurada, ne kadar daraltırsan o kadar çok altın üretiyor.

Thomas Friedman'ın küreselleşmeye bakışı

Deccal'e saygı duymak zorunda değilim.

Dr. 'Rahip' Pat Robertson

İçindekiler

Önsözler, Joe Conason ve Will Hutton 7

Giriş: Kimin umurunda? 11

1. Sanal Dünyada Jim Crow: Florida'da Oyları Nasıl Ayarladıklarının Gizli Hikayesi 19
Başkanlık seçiminden sonraki günlerde, Afrikalı-Amerikalıların seçmen listelerinden nasıl silindiklerine ilişkin çok sayıda hikaye dolaştı ortalıkta. Bu işte ırkçı bir bilgisayar programının parmağı olduğu aklınıza gelebilir. Öyleydi.

2. Lexus Arabayı Sat, Zeytin Ağacını Yak: Küreselleşme ve Yarattığı Hoşnutsuzluklar 82
IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü'nün iç dünyasına ilişkin gizli belgeler hazinesi, küreselleşmenin bu demir üçgeninin nasıl çalıştıklarını gözler önüne seriyor.

3. Küçük Yerler, Küçük Akıllar 136
Amerika'da, hala geleneklerine bağlı o küçük, sevimli kasabalardan birinde yaşıyorum. Peki ama, yerel gazetede cehennem olup gitmemi isteyen iki başyazıyı neden yazdılar?

4. Pat Robertson, General Pinochet, Pepsi-Cola ve Deccal: Özel Araştırma Raporları 150
Özel araştırma raporları.

5. Amerikan Şirketlerinin İçyüzü 220
On beş bin hissedar Sam Walton'un öldükten aylarca sonra konuştuğuna inanıyor. Ve Dolar Gezegeni'nden diğer garip hikayeler.

6. Paranın Satın Alabileceği En İyi Demokrasi 262
Amerikanın sahibi kim? Kaça mal oldu? Nakit mi, çek mi yoksa kredi kartı mı? Bushlar, Clintonlar ve onlara bayılan milyarderler.

7. Görüşme ücreti - 'Lobi skandalı': Blair'in ve İngiltere'nin Satışının Gerçek Hikayesi 282
"YALANCI" manşetinin altında kel kafam Mirror tabloid gazetesinin bütün ön sayfasını kaplamıştı. Birini rahatsız mı ettim? Tony Blair iktidara geldiğinde, Downing Caddesi 10 numaradaki orman kanununu ortaya çıkarmak için gizlice işe el attım.

8. Bükemediğin Eli Öpmek Sürgündeki Bir Amerikalı'nın Düşünceleri 331
TV'nin bilgilendirme/eğlendirme hipnozu etkisini kaybettiğinde, "İyi günler" ezilmişliğe merhem olmadığında, Amerikalılar sürpriz bir şekilde ayağa kalkıp şöyle diyebilirler, "Hayır, olmaz, bize vuran bu kamçıyı artık öpmeyeceğiz." Sürgündeki düşünceler.

9. Pasifik'teki Zafer - Sonuç 355

Önsözler
Joe Conason ve Will Hutton

Yıllarca önce New York'ta Greg Palast'ı ilk kez tanıdığımda işçi sendikalarının birleşmesi için canla başla çalışan inanılmaz derecede becerikli bir araştırmacıydı. İşinin zor taraflarından biri de kalın kafalı gazetecilere karmaşık mali konuları açıklama zorunluluğuydu. O tarihten sonra bir gün, kalemi eline almaya ve dünyayı kendisine dert edinmeye karar verdi.

Bu ilginç kitap Palast'ın rehberliğinde yapılan gerçek bir dünya turu. Ona bu gezide katılacak olanlar, uluslararası yatırım ve yayılmacılığın çok eski şekillerinin gerçekte *yeni adı* olan küreselleşmenin gizli kapaklı kalmış sırlarını öğrenecekler.

Aldığı iktisat eğitimini araştırmacı gazetecilik tekniğiyle birleştiren Palast'ın global piyasa üzerine yazdıkları, okurları aydınlatacak, şirket yöneticilerini ise rahatsız edecek türden. Palast kirlenmiş kurumların bir nebze olsun temizlenmesini sağlayan önemli bir iş yapıyor. Palast'ın kapsayıcı araştırması, hisse fiyatlarıyla hesap tablolarına odaklanan *iş raporlarına* alışık özel sektör yaratıkları için de nadide bir deneyimdir.

İşin komik tarafı, bizim ABD'de, geçen yılın -2000 yılının- tartışmalı başkanlık seçimine ilişkin en önemli hikayeler de dahil, iş dünyamız ve kurumlarımız hakkında özgürce yazılmış bu araştırma için İngiltere'ye başvurmak zorunda kalışımızdır. Demokrasiye yapılan bu saldırıya artık şaşırmayacaklarını düşünen okurlar... Sıkı durun, çok şaşıracaksınız.

Palast sivri bir kişiliğe sahip, ama keşke tek örnek olmasaydı. Keşke onun hırsı ve kavrayışıyla bu hikayelerin peşine düşecek daha fazla sayıda araştırmacı olsaydı, dünyanın değişmesine önemli katkılar yapabilirlerdi.

Joe Conason, New York
Salon.com ve *New York Observer*

Yetkililerin işine gelmeyecek ama daha çok Greg Palastlar'a ihtiyacımız var. Palast içgüdüsel olarak mağdurların tarafında yer alıyor. Gücü ve parayı ellerinde tutanların gerçek konusunda genellikle kısıntıya gittiklerini de biliyor. Zeki bir gazeteci olarak, haberin bir yerlerdeki bazı kişilerin kamuya açıklanmasını istemedikleri bir şey olduğunun da farkında. Greg haberi oraya taşımakta kararlı.

Observer'da editörlük yaparken, Lobi skandalı konusunda yetkililerle olan ünlü sürtüşmesi sırasında tanıştım Greg'le. Şirketler yararına lobi yapan grupların Tony Blair'in *Yeni İşçi Partisi* hükümeti üzerindeki etkisini açığa çıkarmak için gizli gizli çalışmıştı ve ortaya koydukları utanç vericiydi. (Bölüm 7'ye bkz.) Yaptığı iş araştırmacı gazeteciliğin zirvesiydi -cesur, özenle hazırlanmış ve sonuçları itibariyle hedefi tam 12'den vuran.

Bu kitap övgüye değer bir üründür. Ünü arttıkça masasına gelen isimsiz belgelerin sayısı da artmıştır ki, bu da yönetenler ve yönetilenler tarafından nasıl görüldüğünün dikkate değer bir başka göstergesidir. Eğer gönderen kişi onları anlama kabiliyetiniz olduğuna ve sonuna kadar etkili bir biçimde kullanacağınıza inanmıyorsa size belge melge gelmez. Greg'e her iki açıdan da güvenilebilir.

Ama Greg sadece, yetkililere pervasızca nanik yapmaya kendini adamış becerikli bir gazeteci değildir. Onda, Amerika'nın demokrasiye bağlılığının en güçlü ifadesi, iyi bilgilendirilmiş

yurttaşların mantıklı kararlar alma ve güçlüyü sorguya çekme becerisi de vardır. Greg çok yararlı bir insan ama eğer bir düzine daha Palast olsaydı dünya çok daha farklı bir yer olurdu.

Will Hutton, Londra
The State We're in kitabının yazarı

Çalışmalarından insafsızca yararlandığım
LİNDA LEVY
için

***Bu** yazılarla ilgili video, belgeler ve güncellemeler için*
***www.GregPalast.com**'u tıklayın.*

Giriş
Kimin umurunda?

Gazeteleri okuyorsunuz ve televizyon seyrediyorsunuzdur, o zaman Amerika'nın örümcek kafalı, vıcık vıcık ticarete bulanmış, işe yaramaz haberciliğine aşinasınız demektir. Aynı şeyi İngiltere'de yapıyor olsaydınız biraz olsun gerçek bilgi edinme şansınız olurdu, ama o zaman bile *haberiniz* öyle bir sansür edilip eli kolu bağlanırdı ki... Bu da başka bir hikaye. (Bölüm 8, Bükemediğin Eli Öpmek'i, okuyun.)

Bu kitaba şu adı verebilirsiniz: *NEW YORK TIMES GAZETESİNDE OKUMADIĞINIZ ŞEY*. Örneğin;

> Kasım 2000 başkanlık seçiminden beş ay önce, Florida Valisi Jeb Bush, güya oy kullanmalarına izin verilmeyen hükümlüler oldukları için 57 700 kişiyi seçmen listelerinden sildi. Silinen kişilerin çoğu masum insanlardı ve tek suçları siyah olmaktı.

Bu olayı ülkenin en büyük gazetesinin birinci sayfası için yazdım. Ama yanlış bir ülkenin, İngiltere'nin. Yazı *Guardian*'da ve Pazar günü çıkan kardeş gazetesi *Observer*'da çıktı. Yazıyı, araştırma raporlarımı yayınlayan BBC TV'nin *Newsnight* programında da görebilirdiniz.

(Başkanlık seçimi denen bu hastalıklı sosisin içinde ne olduğunu bilmek istiyor musunuz? ABD'de hiç yayınlanmamış raporlarla henüz hiçbir kıtada yayınlanmamış olan yeni araştırma bulgularını içeren Bölüm 1, *Sanal Dünyada Jim Crow*'u okuyun.)

Okumadığınız bir şey daha: İngiltere'de yayınlanıp da ABD'de yayınlanmamış daha çok malzeme var. İşte Monsanto'nun genetik mühendislik ürünü, süt üreten hormonunun hikayesi. Ancak sonunda, şirketin test ineklerinin süt güğümlerine irin akıttıkları ortaya çıktı. Nefis. Monsanto sorunu kolayca çözdü - test verilerini saklayarak. ABD yetkilileri şirketin belgelerini gizleyerek bu işe yardımcı oldular. (Bölüm 5'deki *Ve kimya dalında utanç ödülünün sahibi...* başlığını okuyun.)

Ve 11 Eylül 2001'den önce, Bush'un güvenlikle ilgili görevlilerinin, Suudi Arabistanlı milyarderlerin terör ağına verdikleri maddi destekler konusundaki araştırmaları yarıda kestiklerine ilişkin FBI ve CIA kaynaklı suçlamaları da okumamışsınızdır.

'Rahip' Dr. Pat Robertson'ın, ticarette kısa yoldan köşeyi dönme planını gerçekleştirmek için yasadışı biçimde ve gizlice Hıristiyanlığın Haçlı Seferi *cihad*ını nasıl kullandığını okumadınız.

Arjantinli otobüs sürücüsü Anibal Veron'dan da haberiniz yoktur. Geçen yıl, dokuz ay boyunca maaşını alamayınca, Veron bu durumu protesto etti ve vurularak öldürüldü. Göstericiler IMF'nin, ücretleri düşürmek için hükümete baskı yapmasını eleştirdiler. Küreselleşme karşıtı bir komplo teorisi mi? Size belgeyi göstereceğim. Veron'un hikayesini Bölüm 2'de, *Lexus Arabayı Sat, Zeytin Ağacını Yak: Küreselleşme ve Yarattığı Hoşnutsuzluklar*'da okuyacaksınız.

Thomas Friedman ya da Anthony Giddens gibi küreselleşme gurularını okuyorsanız eğer, New York Düzeni'nin aslında, bir taraftan borsacınızı ararken aynı anda çamaşırınızı da yıka-

manızı sağlayacak bir cep telefonu ve iletişim devrimi olduğu düşüncesine kapılırsınız. Vay canına... Eğer karşı çıkarsanız, geleceğe de karşısınız demektir. Sokağa dökülen o çocuklar da bir saftirik güruhundan başka bir şey değil. Medyada, özellikle de ABD'de göreceğiniz tablo bu, küreselleşmenin bu şekilde kavranmasına karşı çıkan yok.

Friedman'la, Giddens'le ve Gelecek'ten yana olanlarla tartışmaya niyetim yok. Yapacağım şey sizlere belgeleri göstermek olacak: Ülkelere Yardım Stratejileri, Madde 133 diplomatik mektubu, GATS komisyon tutanakları. Çoğunda "gizlidir", "Kuruluş dışında kullanılmaz" gibi ibareler var -ve IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü ve muhtemelen adını duymadığınız benzeri kuruluşların kendi belgeleridir bunlar.

Bu belgelerde İnkalar için cep telefonuna ilişkin tek bir kelime bile yok. Onun yerine, su fiyatlarını artırmak ile bir çalışanının "IMF isyanı" diye adlandırdığı, Dünya Bankası'nın da beklediği ve planlarına dahil ettiği sosyal patlama konularında çok şey var.

Yazdıklarımın hepsi de bu kadar iç karartıcı değil elbet. Temmuz 1998'de, Londra'daydım ve İngiltere'nin en çok satan gazetelerinden *Mirror*'ın ön sayfasını kapattım. Ön sayfanın tamamında, büyük puntolarla yazılmış "YALANCI" başlığının altında çirkin, kel bir adamın -benim- resmi vardı. Şöyle düşündüm, *"Vay canına, bundan daha iyisi olamazdı."*

Oysa dalga geçecek zaman değildi: Yazı işleri müdür yardımcım, Başbakan Tony Blair *ve* karım, birbiriyle bağlantılı ama farklı nedenlerle bana ne ceza vereceklerini planlıyorlardı (Bölüm 8'e bkz.). *Mirror*, Antony Barnett'le birlikte *Observer* gazetesi için yazdığım yazıdan hoşlanmamıştı. Gizlice çalışıp Blair'in bakanlar kurulunda gerçekleşen iğrenç bir iş bağlama operasyonunu açığa çıkarmıştım.

'Görüşme ücreti - Lobi skandalı' hikayesi şu düşünceden doğdu: *"Hükümetteki yolsuzluk konularında uyguladığım araştırma tekniklerini neden habercilige de uygulamayayım?"* Bu, *araştırmacı* gazeteciler tarafından bile nadiren kullanılan samanlıkta iğne arama metodolojisinde bir sıçrama olacaktı. Bu tür yazıları biraz farklı kılan da zaten çok sayıda gerçek olay içermeleri; çoğu da yazarları tarafından çekmecelerde saklanan belgelerden, yanlış gönderilen fakslardan ve büyük başlar kimle konuştuklarını bilmeden ağızlarını açtıklarında yapılan teyp kayıtlarından alınma olaylardır.

Ülkesini satan İngiliz hükümetiyken, alıcı da şirketleşmiş olan Amerika'ydı. Benim can alıcı vuruşum buradaydı: *Şirketleşen Amerika'nın İçyüzü*, *Observer* gazetesindeki köşemin adı da bu. Köşe yazılarım -güncelleştirilmiş, hepsi de yeni malzeme - Bölüm 5'de yer almaktadır. Bu bölümde, örneğin, Wal-Mart'taki üçkağıdı (*Mağaza Açma Furyasının Bedeli Ne?*) ve önemli bir çevreci grupla çevreyi kirletenleri temsil eden bir lobicinin bulaştığı o acayip, küçük anlaşmanın hikayesini (*Kirli Ticaret Nasıl Yeşillendi?*) okuyacaksınız.

O zaman, bu olayları ya da birkaçını neden duymadınız? 2000 yılında yapılan ABD başkanlık seçimindeki hırsızlık olayına bakalım örneğin. Amerika'da, editörler havaya bakıp ıslık çaldılar -ve olayın unutulup gideceğini umdular. Yine de bu işi kendilerine dert edinenler çıkmadı değil. Şunun gibi çok sayıda mektup geldi bana: *"Siyasi yaşamımıza karışma, İngiliz domuzu!"* Bu konuda tartışmaktan nefret ediyorum ama, İngiliz değilim.

Los Angeles'lıyım. Aslında, Los Angeles'ın teneke mahallesinden, San Fernando Vadisi'ndenim, elektrik santralıyla şehir çöplüğü arasındaki soluk renkli evde büyüdüm. Yetiştiğim ortam en yoksul mahallelerden biraz halliceydi. Okulumdaki ço-

cukların yarısı Meksikalı-Amerikalıydı ve kahverengi ya da beyaz, hepimize Amerika'nın zayiatı etiketi yapıştırılmıştı. Mezun oluyordun, Bob's Big Boy Burger'da ya da Van Nuys Bulvarı'nda asgari ücrete çalışıyordun, sevgilini hamile bırakıyordun ve Vietnam'da ölmedinse eğer, Chevy fabrikasındaki uzun çalışma saatleri bu görevi üstleniyordu.

Amerika bir etobur, bizler de yiyecekleriydik. Bir şekilde, terk ettim orayı, kız kardeşim de -bu işi nasıl becerdiğimiz ne ilginç ne de önemli bir olay.

Öfkeli biri miyim? Babaları telefon konuşmaları yapabilen, çek yazabilen, işleri düzeltebilen, bu gezegende keyfince hareket eden ayrıcalıklı küçük veletlere baktığımda nasıl öfkelenmez insan? Baba Bush, Baba Koch, Baba Bin Laden - liste uzuyor.

Şikago Üniversitesi'nde burslu olarak okurken Yeni Dünya Küreselleşme Düzeni'nin doğuşuna tanık oldum. 70'li yılların ortalarıydı ve ben de Milton Friedman'ın mezuniyet sonrası seminerine katılıp daha sonraları *Şikago Oğlanları* olarak tanınacak garip bir grup üzerinde çalışıyordum. Bu grup, Güney Amerika'nın çiçeği burnunda diktatörlerinin küçük entrikacı takımıyla Şili'yi bir işkence ve serbest piyasa deneyimiyle karşı karşıya bırakan *neo-liberal* iktisatçılardan oluşuyordu.

Daha o zamanlar, pek kavrayamadığım büyük bir amaç için, United Electrical Workers Union (Birleşik Elektrik İşçileri Sendikası) başkanı Frank Rosen ve çelik işçilerinin muhalif lideri Eddie Sadlowski adına gizli çalışmalar yapıyordum.

Gazeteciliği bıraktım. 1975'ten itibaren elektrik işçileri sendika binasının alt katındaki bir masada ABD şirketlerinin muhasebe kayıtlarıyla boğuşmaya başladım. Gaz şirketinin karmaşık mali şifrelerini kullanarak faturalara itiraz ettim. Demir-çelik işçilerinin toplusözleşme görüşmelerine katıldım. Cebimde metelik yoktu ve cennetteydim. Babam mobilya satar ama mobilyadan da nefret ederdi. Ona kalsa yerde oturarak yerdik yemekle-

rimizi. Annem, McDonald's için hipnotist oluncaya kadar (gerçekten - Bölüm 3'e bkz.) okul kantininde çalıştı. Bilirsiniz işte, saç filesi ve kremalı kornet... Onlardan bana kalan şey ekmek parası kazanma korkusu oldu, derin ve kalıcı bir korku.

İşte başarı: Bir dakika önce kafasını dosyalara, hesaplara gömmüş, büyük şirketlerin başına bela meteliksizin biriyken, bir dakika sonra, New York kentinde Dünya Ticaret Örgütü binasının ellinci katında bir bürosu olan, Sao Paolo'da ders veren "devletin işleyişi konusunda Amerika'nın bir numaralı uzmanı" (gazetelerde böyle yazdılar) olmuştum.

Hala burnumu tozlu dosyalardan çıkarmıyordum. Şöyle bir şeyler elime geçti: Yıllanmış elektrik şirketi, Long Island Lightning of New York yöneticileri, nükleer santralın bir milyar sekiz yüz milyon dolar değerinde olduğuna resmen yemin etmişlerdi. Gizli iç yazışmalarda ise santralın üç milyar iki yüz bin dolar ettiği yazılıydı. Hükümeti, şirketin hukuki yolla para kaçırdığı konusunda ikna ettim ve jüri de şirketin dört milyar sekiz yüz bin dolar ödemesine karar verdi. Daha sonra, New York valisi, Mario Cuomo adındaki o kurnaz vatandaş, New York'daki federal baş yargıca başvurdu - ve öf! - jürinin kararı geçersiz kılındı. İşte o an, aşk konusunda dersimi aldım ve politikacıların para musluğunun başında duranlara duydukları aşktan daha büyük bir aşk olmadığını öğrendim.

Şimdi, öfkeli biri miyim ben? İsterseniz yukarıda anlatılanlara bir daha göz atın.

Sonra işi bıraktım. *Exxon Valdez* kazasını araştırıyordum o sıralar. (Bölüm 4'e bkz.) Alaska'nın Chugah yerlileri adına çalışıyordum. Bizim takım, yağ sızıntısının kaza olmadığını hemen ortaya çıkardı: "Tankerin karaya oturmasından önce Exxon paradan tasarruf etmek için geminin radarını kapatmıştı ve British Petroleum şirketi de güvenlik raporlarını uydurmuştu."

İşte o zaman, Prens William Körfezi'nde, *çığlığını kim du-*

yar sözünü işittim. Basın *Exxon Valdez* olayını örtbas etti. Bu olay beş yıl önceydi. O zaman bu tür olayları kendim yazmaya karar verdim, *Guardian* gazetesinden Alex Brummer, *Observer*'dan Will Hutton ve Ben Laurence (hepsi de daha sonra daha paralı yerlere geçtiler), sonra da BBC televizyonu *Newsnight* programından Meirion Jones çeşitli zamanlarda bana destek olacaklardı.

O yıllarda Amerikalı gazeteciler Monica Lewinsky'nin külotuyla uğraşıyorlardı. Bense 'Rahip' Pat Robertson'ın, Dünya Ticaret Örgütü'nün ve George Bush'un en sevdiği milyarderlerin dosyalarına dalma lüksünü yaşıyordum.[1]

Neredesin Amerika? Başkanınızın nasıl seçildiğini bilmek istemiyor musunuz? Ya da IMF'nin sizin paranızı nasıl harcadığını?

Bu soruların yanıtlarına ilişkin ipucunu *Washington Post/ Newsweek* grubundan gazeteci Mike Isikoff verdi. İki yıl kadar önce, bana Başkan Clinton hakkında gerçekten rahatsız edici bir olayı açıkladı, öyle amatör gazeteci işi değildi bu. "Mike, bunu neden yayınlamıyorsun?" dedim. O da, *"Çünkü kimsenin umurunda değil"* dedi.

Ama, siz umurunda olanlardan biriyseniz eğer, işte kitabınız.

1. Bütün çalışmalarım gizli kapaklı, hafiyelik türünden değil. Bu tür gazeteciliğin ardındaki büyük kuramı merak edenler için Pluto Press, Birleşmiş Milletler ve ILO ile birlikte, benim Cambridge Üniversitesi ve Sao Paolo Üniversitesi'nde verdiğim derslerimden oluşan *Regulation and Democracy* adlı bir kitap yayınlıyor.

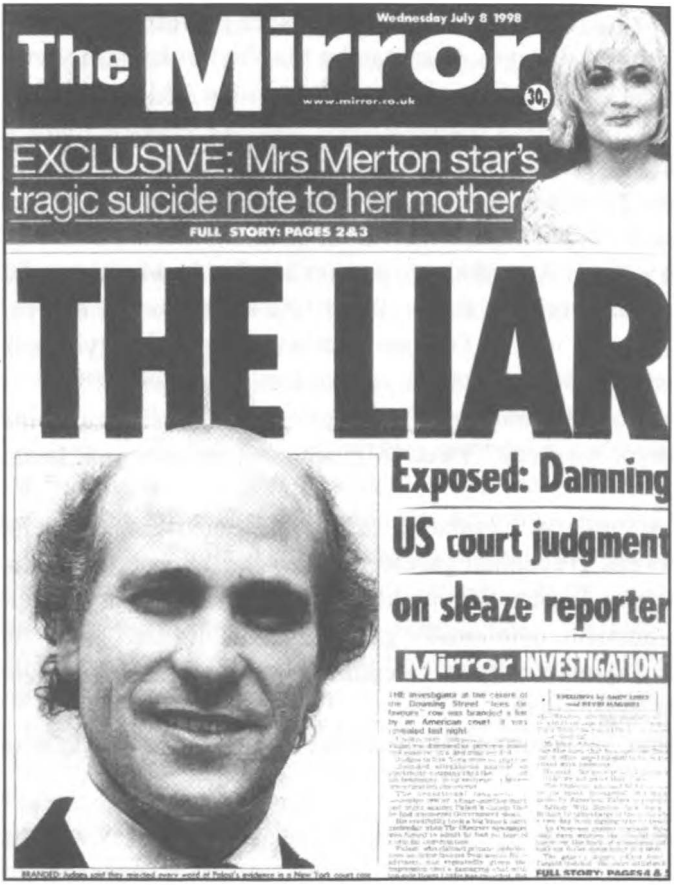

Şekil 1. Temmuz 1998'de, Londra'daydım ve İngiltere'nin en çok satan gazetelerinden *Mirror*'ın ön sayfasına çıktım. Ön sayfadaki bu çirkin görünüşlü kel adam bendim. İngiltere Başbakanı Tony Blair, bir Amerikan şirketinin bazı kabine üyelerine parayla iş yaptırmasına ilişkin *Observer*'da çıkan gizli araştırmadan hoşnut olmamıştı. Başbakan hoşnut olmayınca basındaki kuklaları da saldırıya geçer. Atlantik'in öbür tarafındaki ülkemde ise Beyaz Saray'dan bir yetkili yazdıklarımı *"Bu adamdan nefret ediyoruz"* diyerek değerlendirmişti.

1
Sanal Dünyada Jim Crow: Florida'da Oyları Nasıl Ayarladıklarının Gizli Hikayesi

Başkanlık seçiminden sonraki günlerde, Afrikalı-Amerikalıların seçmen listelerinden nasıl silindiklerine ilişkin çok sayıda hikaye dolaştı ortalıkta. Bu işte ırkçı bir bilgisayar programının parmağı olduğu aklınıza gelebilir. Öyleydi.

Kuzuların Sessizliği: Amerikan Gazeteciliği Duymaz, Görmez, Yazmaz.

İşte başkan böyle seçildi:

2000 Kasımı'ndaki seçim öncesi aylarda Florida Valisi Jeb Bush ve özel kalem müdiresi Katherine Harris eyaletin seçim görevlilerine, 57 700 seçmenin suçlu oldukları için Florida'da oy kullanamayacaklarını belirterek kütükten silinmesini emrettiler. Daha sonra bu insanların çok küçük bir kısmı dışında suçlu olmadıkları anlaşıldı. Ancak bu 'iptal listesi'ndeki seçmenlerin yarıdan çoğu- yaklaşık yüzde 54'ü- siyah ve Hispanikti ve büyük çoğunluğu da Demokrat'tı.

Bu olağanüstü haber, seçimden haftalarca sonra, ülkenin önde gelen gazetesinin birinci sayfasında ortaya çıktı. Ülke: İngiltere. Haber ABD'de ise sıfırıncı sayfada yer aldı -olay, haber sayfalarına giremedi. Aynı şekilde Florida'daki bu seçim sahtekarlığı büyük bir televizyon kanalında da yayınlandı. Ama yine yanlış bir kıtada, Londra'da. BBC televizyonunda.

Olay İngiliz basınının yanlış aktardığı bir dış haber miydi? ABD Sivil Haklar Komisyonu'nun avukatı bu olayı, siyahları seçimlere yabancılaştırmaya yönelik sistemli bir çabanın kanıtı olarak nitelendirdi. Komisyonda çarpıcı tanıklıklar yapıldı.

Peki o zaman, bu olay neden *Avrupa'da* araştırılıp yazıldı ve yayınlandı?

Keşke bu soruyu yanıtlayabilseydim. O zaman Güney Californialı sevimli babanın karısı ve çocuklarıyla beraber, bu ve ülkemle ilgili diğer hikayeleri anlatmak için neden Londra'ya gitmek zorunda kaldığını anlayabilecektim. Nasıl oldu da, seçimleri izlesinler diye görevlendirilen yüz bin Amerikalı gazeteci, sahtekarlık olayını öğrenip tercihen seçimden *önce* yayınlamayı *başaramadı?*

Araştırmacı gazetecilik yazıları ortak üç özellik gösterirler: Risk taşırlar, yerleşik düzenin mantığını sarsarlar ve üretimleri *pahalıya* patlar. İster medya isterse küçük şirketler olsun, kara odaklanmış girişimler ek bir maliyeti, ek bir riski göze *alırlar mı* ve kendilerine saldırılsın diye fırsat yaratırlar mı dersiniz? İş dünyasına ait hiçbir yazıda böyle bir şey gözüme çarpmadı. Çalıştığım gazete *Guardian* ile pazar günleri yayınlanan kardeşi *Observer*'ın, tıpkı BBC televizyonu gibi, kar amacı gütmeyen kuruluşlara ait olduğunu belirtmeden edemeyeceğim.

Önemli araştırmacı gazetecilik yazılarını engelleyen nihai neden kar hırsı ise, seçim ve diğer konuları aktarmadaki biçareliğin birincil nedeni Amerika'nın o alay konusu olan 'gazetecilik kültürü'dür. Yeryüzünün Rupert Murdochları Yeni Dünya

Düzeni'nin çobanlarıysa eğer, bu insanlar başarılarını uysal bir koyun sürüsünü - şirket yetkilileri veya halkla ilişkiler uzmanlarının hazırladığı basın bildirilerini ve hazırlop hikayeleri yayınlamaktan memnun, ayakta uyuyan editörler ve gazetecileri - beslemelerine borçlular.

Al Gore'un başkanlık seçimini kaybetmesine yol açan Florida'nın *sahte* suçlular listesi olayına bir bakın. İngiltere'deki yazı internette yayınlandıktan kısa bir süre sonra CBS TV haber yapımcısı benimle temasa geçerek olayı yayınlamaya hazır olduklarını bildirdi. CBS'nin istekli tavrı üzerine elimdeki tüm bilgileri verdim; adlar, telefon numaraları, bir TV hikayesi için gerekli bütün bilgiler.

CBS'ye hiçbir karşılık beklemeden şu bilgiyi de verdim: Cumhuriyetçilerin başkan adayının kardeşi, Florida Valisi Jeb Bush'un özel kalemi, yasadışı bir biçimde seçmen kütüklerinden - Florida yasasına göre oy kullanma hakkı olan - suçluların adlarının silinmesini emretmişti. Sonuçta, hemen hepsi Demokrat parti taraftarı olan *40 bin seçmen* de (iptal listesindeki 57 700 kişiye ek olarak) oy kullanamadı.

Bu konudaki araştırmamı bitirmiş sayılmazdım. O nedenle CBS'in belgeleri ve yasayı gözden geçirmek, görüş almak gibi *bazı işleri yapması gerekiyordu*. Ertesi gün yapımcıdan bir telefon geldi, "üzgünüm, ama hikayen tutmadı" dedi. Mülti-milyar dolarlık CBS buna nasıl karar verdi dersiniz? Yanıt: "Jeb Bush'un özel kalemini aradık." Oh. Şimdi anlaşıldı.

Bu tür *bir araştırma* beni şaşırtmadı. Aslında Amerikan gazeteciliğinin küçük adamlarının standart çalışma şekli buydu. Politikacıdan ya da şirket yöneticisinden alınan akla yatkın bir açıklama ve *olay kapanmıştır*, araştırma bitmiştir. Hikaye yine de televizyonda yayınlandı: BBC'nin *Newsnight* programında anlattım.

Suçlamaların odağındaki kişinin beyanına bakarak hikayeyi

öldüren CBS TV yapımcısının üzerindeki baskıyı anlamak mümkün. Olayı yazmak için binlerce belgeyi kısa sürede gözden geçirmek, yüzlerce telefon konuşması ve görüşme yapmak gerekiyordu. Bu iş Amerika'daki magazin tarzı okul gazeteciliğinde ödül almaya benzemezdi. İşin en güç yanı da, gazetecinin gerçeklerde ısrar edip, büyük politikacıların, avukatlarının ve halkla ilişkiler uzmanlarının *acayip birer yalancı* olduklarını söylemesidir.

İşi Amerikan Sivil Haklar Komisyonu'nun yapmasını beklemek ve sonra da Komisyonun raporuyla basın toplantısını yayınlamak çok daha kolay, ucuz ve risksiz olurdu. Basın bildirisindeki sözleri kopya etti diye şimdiye kadar kimse işinden olmadı. Bekleyin! *Murphy Brown* ya da *The Front Page* programlarını izlediyseniz gazetecilerin her gün büyük bir skandalı açığa çıkarmak için yanıp tutuştuğunu sanırsınız. Saçma. Unutmayın, *All the President's Men* (Başkanın Bütün Adamları) o kadar sıradışı bir programdı ki bundan bir film yapmak zorunda kaldılar.

Bu arada, yeniden güneşli İngiltere'de...

Araştırma yazım üzerine, internette başkanlık seçimine ilişkin mesajlar *dolaştıran* Amerikalı okurlardan yaklaşık iki bin tane, "Seçimlerimiz hakkındaki gerçeği bize anlattığın için sana müteşekkiriz İngiltere" türünden mesaj geldi. Şunun gibi birkaç mesaj da aldım:

"Seni homo İngiliz, ortalama bir Amerikalı'nın ortalama bir İngiliz gibi eğitimsiz ve aptal olduğunu sanıyorsun galiba. Bak arkadaş, sana şunu söyleyeyim..."

Bu arada mektup Kraliçe ile ne yapılması gerektiğine ilişkin pratik olarak pek uygun düşmeyen birkaç öneriyle bitiyordu.

Bu arada, yeniden ABD'de...

İnternet dergisi *Salon.com*, seçim sahtekarlığı hakkındaki yazımı yayınladı. Tam anlamıyla *yayınlandı* sayılmaz ama yine de sonuçta Amerika'da yayınlanmıştı. *New York Times*'dan Bob Herbert gibi köşe yazarları olaydan bahsettiler ve birkaç tane de radyo sohbet programında sözü edildi... Ama hala hiçbir gazetenin yazı işleri müdürü beni aramamıştı, *Guardian* ile haber alışverişi yapan *kardeş* gazetem *Washington Post* bile.

Haber açısından ve siteye girenlerin sayısı göz önüne alındığında, bu hikaye *Salon*'un şimdiye kadar yayınladığı en önemli politik hikayeydi -ve yılın politik hikayesi Bölüm I olarak adlandırdılar. İyi ama Bölüm II nerede kalmıştı? Web sitelerinde ve radyo programlarında Bölüm II'nin iki gün içinde yayınlanacağı duyuruluyordu... İki gün içinde... *hiçbir şey yayınlanmadı.* CBS Nightly News programı tarafından geri çevrilen Bölüm II, Jeb Bush'un oy vermelerini engellediği kırk bin seçmenin daha bulunduğunu anlatıyordu. Bu kırk bin seçmenin yüzde 90'ının Demokrat olması haber niteliği taşımış olmalıydı... Çünkü Bush zaferini bu engellemeye borçluydu.

Deli olacaktım. Gore daha havlu atmamıştı... Bölüm II'nin zamanlaması çok önem kazanmıştı. Hangi cehennemde kalmıştı bu bölüm? Sonunda, bir yazı işleri müdürü bana, "Hikaye doğru değilmiş. Jeb Bush'un özel kalemini aradık ve bize..." dedi.

Ah! Biz bu filmi *daha önce görmüştük.*

Bir başka gazeteci de açıklama olsun diye ekledi: "*Washington Post* bu hikayeyi asla yayınlamaz."

İşte, o noktada kolumu kanadımı kırdılar. Ama pes ettirememişlerdi, pes ettiremediler. Henüz değil. En azından, *Salon* ilk yazımın gümrük memurlarını atlatmasına yardım etmişti. Tanrı Amerika'yı korusun.

Amerika'nın uyanmasını beklerken, seçimden önce Florida'daki Cumhuriyetçi yetkililerin binlerce masum siyah seçme-

ni kütükten bilerek sildiklerini kanıtlayan belgeseli çeken BBC film ekibimi Florida'ya getirttim. Florida valiliği ile kütükleri silen özel şirket arasındaki anlaşmayı içeren *"gizlidir"* damgalı bir belge vardı elimde. Belgede Florida valiliğinin çoğu siyah binlerce masum seçmenin oy vermesini bilerek engellediğini gösteren kesin kanıt bulunuyordu.

Şubat ayındaydık. Kamera ekibimle birlikte, çekim için anlaştığımız, Jeb Bush'un Florida Seçim Dairesi Başkanı ile görüşmeye gittik. Gizli belgeyi ortaya çıkardığımda Bush'un adamı mikrofonu çekip attı ve elli metrelik mesafeyi koşarak geçip kendini bürosuna kilitledi. Bütün olay kameralarımızın önünde geçmişti. Müthiş bir televizyonculuktu ve İngiliz halkını şaşkına çeviriyordu. Şirketten bir itiraf bile yayınladık. Haber değeri var mıydı? Görünüşe bakılırsa ABD için yoktu.

Programım *Newsnight*'ın bir tür kardeş yayını olan *ABC Nightline* ile film değiş-tokuş anlaşması vardı. Amerika'da yirmi bini aşkın internet-kolik BBC web yayınını izledi ve ABC TV'yi BBC'nin filmini yayınlamak ya da en azından o konuda haber yapmak için talep bombardımanına tuttu. Ama *Nightline* talepleri yanıtlayacağına kendi ekibini birkaç günlüğüne Florida'ya gönderdi. Oy pusulalarının karmaşık olduğunu ve siyahların da oy verme konusunda pek eğitimli olmadıklarını iddia eden bir program yayınladılar. Programın mesajı şuydu; *siyahlar nasıl oy vereceklerini bilemeyecek kadar aptal insanlardır.* Ama beyazların yaşadığı Leon County'de makineler seçmenin düzeltme yapabilmesi için hatalı oy pusulasını otomatik olarak geri vermeye programlanmışken siyahların yaşadığı Gadsden County'de aynı makinelerin yanlış işaretlenmiş oy pusulalarını yutmak için programlandığına ilişkin tek kelime yoktu. Bizim yazımızda ise bu da vardı.

ABC seçmen silme olayını neden yayınlamadı acaba? Boş

yere büyük bir Cumhuriyetçi komplosu aramayın. Araştırmacı gazeteciliğin üç niteliğini hatırlayın: Risk, zaman, para. *BBC/Guardian*'da yayınlanan programlarımız bu üçünü de gerektiriyordu ki, bunlar, ABD haberciliğinde eksik olan şeylerdi.

Sonunda, Şubat ayında, seçim sahtekarlığı konusundaki yazımın II. Bölüm'ü o uzak gazetecilik gezegeninde, *Nation Magazine*'de kendine barınacak bir yer buldu. Tanrı onları korusun.

Mayıs'ta, ABD Sivil Haklar Komisyonu Florida seçimleri hakkındaki raporunu hazırladı. Florida'da sistemli bir şekilde oy kullanma hakkının engellendiğine ilişkin ana bulguların dayanak noktası BBC tarafından yayınlanmamış bilgilerdi. Belgelerimiz tanıkların çapraz sorgulamasında kullanılan başlıca delillerdi.

Ve sonra, hayret, *Washington Post* gazetesi seçmen silinme olayını, *CBS* ve *Salon*'da *yer bulamayan* bölüm de dahil olmak üzere birinci sayfasında yayınladı... Hatta bana bir yorum köşesi bile ayırdı. *Post*'un cesaretine bir alkış!

Tersini söylesem nankör biri mi olurdum? Post, oylar daha sayılırken, bütün bilgiye yedi ay önce sahip olmasına rağmen yazıyı *Haziran*'da yayınladı. ABD Sivil Haklar Komisyonu'nun bulguları yayınlanıncaya kadar beklediler, böylece o güvenli, kapı gibi Resmi Belge'nin ardına sığınarak atış yapabileceklerdi. Diğer bir deyişle, *Post* sadece silahını doldurup yaralıya ateş etme cesaretini göstermişti.

Florida'da Karartma

Görmeniz istenmeyen yazılar bunlar: İngiltere'de Observer ve Guardian gazetelerinde yayınlanan yazılar, BBC televizyonu araştırmasından bir bölüm ve olayların anlaşılmasına yardımcı olacak, Salon sitesinden, Nation dergisinden ve Washington

Post gazetesinden Amerika hikayeleri - ayrıca her iki kıtada da yazılı ya da görsel medyada şimdiye kadar yayınlanmamış yeni malzemeler. Florida valiliğinin mezbelesinden belgeler su yüzüne çıkmaya devam ediyor. Saygın Amerikan gazeteleri ve televizyon kanallarıyla kafa şişirmek için gerekli sabrı tükettiğimden onları sizler için buraya sakladım.

Geçen yıl Haziran ayında, Amerika'nın en büyük gazetelerinden birinin yazı işleri müdürü bana, "Kurul, başkanlık seçimine ilişkin yazıları artık yayınlamama kararı aldı. Olayın kapandığını düşünüyoruz. Tarafgir davranmak istemiyoruz" dedi.

Hangi "Kurul?" olabileceğini düşündüm ve bu soruyu sormamın beklenmediğini anladım.

Seçmenlerin kütüklerden silinmesiyle ilgili ilk haber 26 Kasım 2000 tarihinde, *Observer* gazetesindeki *Şirketleşen Amerika'nın İçyüzü* adlı köşemde *Florida'da Karartma* başlığıyla yayınlandı.

Columbia Üniversitesi'nden bir gazetecilik öğrencisi, *Mother Jones* internet bülteninde, *Palm Beach Post* gazetesinde çıkan ve seçimden önce sekiz bin seçmenin kütüklerden - yanlışlıkla - silindiği haberine dikkat çekmişti. Bir araştırmacı haberi bana geçti. Florida'daki *Sturm und Drang* örneği ortada dururken bir Amerikalı gazetecinin olayın üzerine gideceğini sanırsınız. Şaşırmayın. Meraklı herhangi bir gazeteci, *Post* tarafından *hataların* düzeltildiğine ilişkin güvence verilerek yanıltılmış olabilir.

Ama ya Florida'nın gazeteci enikleri yanıldılarsa? Ya arka ayakları üzerinde dikilip yetkililerin ağızlarına attığı bir kemikle yetindilerse? Telefon etmeye değerdi.

Londra'dan, *Observer* gazetesi adına, Tampa'daki Seçim Kurulu Başkanı'nın bürosundan bir istatistikçiyi aradım. Böyle

bir uzman teknik adamın bana yalan söylemek için herhangi bir nedeni olamazdı. Listemin tepesindeki soru şuydu: *"Listeden silinen seçmenlerin ne kadarı siyah?"*

İstatistikçinin cevabı: "Biliyor musunuz, birinin bana bunu sormasını bekliyordum."

Yazdığım şey işte bu.

Devlet, beş ay önce altmış altı bin vatandaşını eskiden suç işlediler diye seçmen kütüklerinden silmemiş olsaydı, Al Gore Florida'da ipi göğüslemiş olacaktı. Aslında silinen seçmenlerin küçük bir bölümü eski suçluydu. Çoğunun tek suçu siyah olmaktı. Üst düzey seçim görevlilerinden biri bana, hükümetin sessizce bir inceleme yapıp listede istatistiksel olarak beklenenden daha fazla Afrikalı-Amerikalının bulunduğunu -sürpriz!- saptadığını ve hatta bu farkın ABD'deki siyahlarla beyazların tutuklanma oranları arasındaki ciddi uçurumu da izah ettiğini söyledi.

Suçlu oldukları varsayılan sekiz bin kişilik bir liste Teksas'tan gelmişti. Ama Tek Yıldızlı Eyaletten gelen listedeki suçlular içkili araba kullanmaktan daha ciddi hatalar yapmamışlardı, tıpkı valileri George W. Bush gibi.

Zehir saçan bu kara listenin kaynağı: Vali Jeb Bush'un açıkça partizanlık yapan özel kalem müdürü Katherine Harris'in yönetiminde çalışan Database Technologies şirketi. ChoicePoint'in alt kuruluşu olan DBT'nin, Pennsylvania'da devlet bilgisayarlarındaki kişisel bilgileri istismar ettiği için eleştirilere maruz kaldığını bana ileten araştırmacı Solomon Hughes'a teşekkürler. ChoicePoint'in yönetim kurulu, Hillary Clinton'a karşı senatörlük yarışını kaybeden Rudy Giuliani'nin mali danışmanı Ken Langone da dahil olmak üzere bunak Cumhuriyetçi zamparalarla dolu.

Florida'daki Seçmen Kütüklerinde Etnik Temizlik

Kasım 2000 sonunda, Florida'daki oy sayımı hala sürüyordu. Gore hala yarıştaydı. Söylentilere göre, Gore'un kampı ikiye bölünmüştü ama bir kısmı hala savaşıyordu. Sonunda Gore da pes edecekti.

Ama o sırada yarış daha bitmemişti. Amerika'nın belki de en sıkı araştırmacı gazetecisi olan Joe Conason *Salon*'daki editörlerine yazımı Amerika'da yayınlamaları için baskı yaptı. Bu, kolay ya da ucuz bir iş değildi. Teksas seçmen listesi hatası da - sekiz bin isim - düzeltilmişti, devletin dediğine göre. Geride yanıtlanması gerekli önemli bir soru vardı hala: Listede adı geçen diğer elli yedi bin yedi yüz kişi?

Listenin geri kalan çoğunluğu siyahtı - suçlamaların yarısının Afrikalı-Amerikalılara karşı yapıldığı bir ülke için olağandışı bir durum sayılmazdı bu. Ama isimlerin yarısı siyahlara aitti ve bunların çok küçük bir kısmı bile masum olsa Bush'un seçim zaferi bir sahtekarlık anlamına geliyordu.

Geriye kalan soru şuydu, *düzeltilmiş* olan liste gerçekten düzeltildi mi? Bunun yanıtını bulmak *Salon* için o kadar kolay bir iş olmayacaktı. Bu iş büyük para demekti; kadrosundaki bütün politika yazarlarını olaya yönlendirmek ve becerikli muhabirleri Florida'daki bütün seçim bürolarını tek tek ziyaret gibi bayıltıcı bir işe koşturmak demekti.

Haberi elektronik sokaklarda koşturmadan hemen önce, birisi kalkıp *Salon*'un kısa bir süre sonra yayınlayacağı olay hakkında Beyaz Saray ve Gore'un takımından önde gelen birine fikrini sorar. Büyük Baş politikacı, "Müthiş bir şey! Yazan kim?" der. Olayı sızdıran kişi yanıtlar: "Şu Amerikalı, İngiltere'de gazetecilik yapıyor, Greg Palast."

Bay Beyaz Saraylı'nın yanıtı şöyle: "Kahretsin! Bu heriften *nefret* ediyoruz."

Ama bu da başka bir hikaye. Bu arada, *Salon* ekibi - özellikle Alicia Montgomery, Daryl Lindsey ve Antony York (hepsine teşekkür ederim) - bol miktarda kanıt toparladılar ki, en sıradan incelemede bile, Florida'nın başkanlığı Al Gore'a vermemek için yeteri kadar masum siyah seçmeni kütükten sildiği görülmekteydi. "Tanrı Amerika'yı korusun" dedim ve 7 Aralık 2000'de şu haberi yazdım:

"Eğer Başkan Yardımcısı Al Gore Florida oylarının nereye gittiğini merak ediyorsa, Florida Valisinin özel kalem müdiresi Katherine Harris'in bürosu tarafından Florida seçmen kütüklerinden silinmesi kararlaştırılan 57 700 isimlik *iptal listesine* bakmalıydı. Ayrıntılı bir inceleme, binlerce seçmenin Cumhuriyetçilerle bağlantısı olan özel bir şirket tarafından sağlanan hatalı *suçlu* listesinden dolayı oy kullanma hakkını kaybetmiş olabileceğini göstermektedir."

Yılın ilk aylarında ChoicePoint şirketi Florida'daki yetkililere, seçmen kütüğünden silinmek üzere eski suçlu sekiz bin kişinin adını içeren bir liste verdi.

Ama listedeki hiç kimsenin suçlu olmadığı ortaya çıktı, bu insanlar sadece kusur olarak değerlendirilebilecek hafif suçlar işlemişlerdi. Şirket yaptığı hatayı kabul etti ve sorumluluğun da listeyi veren kaynağa ait olduğunu açıkladı, yani Teksas Valiliğine.

Floridalı yetkililer Teksas tarafından hatalı biçimde suçlananları yeniden kütüğe yazmak için harekete geçtiler. Yine de, tek tek bölgelerde ortaya çıkartılan çok sayıdaki hata binlerce seçmenin sandıktan geri çevrildiğini gösteriyor.

Florida, seçmen kütüklerinin *temizlenmesi* için özel bir şirket kiralayan tek eyalet. Eyalet yönetimi 1998 yılında Atlanta'dan, artık ChoicePoint'la birleşmiş olan, DBT Online şirketi ile dört

milyon dolarlık bir anlaşma imzaladı. 'Merkezi seçmen dosyası' diye adlandırılan seçmen temizleme listesi, ölmüş insanların oy kullanmaları yoluyla hile yapıldığı ortaya çıkınca Miami belediye başkanının görevden alınmasından sonra 1998'de çıkarılan eyalet seçmen sahtekarlığı yasası tarafından zorunlu kılınmıştı. Seçmen sahtekarlığı yasasına göre, 67 seçim bölgesinin tümü de seçmen kütüklerinden mükerrer kayıtları, ölmüş olan seçmenleri, hepsi olmasa da çoğu Florida'da oy kullanamayacak olan suçluları silmek zorundaydılar. Ancak işlem sırasında, Florida'daki siyahlar listede fazlasıyla yer aldı. Öyle ki bütün siyah erkeklerin yüzde 31'i suçlulara getirilen yasak yüzünden oy kullanamıyordu.

Bu durum azınlıkları haksız yere dışarıda bıraksa bile aslında Gore'un elini kolunu bağladı. Florida'da, Afrikalı-Amerikalıların yüzde 93'ü başkan yardımcısına oy vermişti.

Salon'un araştırdığı 10 bölgede, merkezi seçmen dosyasının kullanımının bölgelere göre çok değiştiği görüldü. Kimi yerde liste güvenilmez bulundu ve kullanılmadı. Ama çoğu bölgenin seçmen kütüklerinden isimleri silmek için dosyayı kullandığı ve hatta bazı bölgelerin *silinen* seçmenleri incelemek için hiçbir çaba göstermedikleri görüldü. Dosyayı inceleme çabası gösteren bölgelerde ise isimlerin yanlışlıkla suçlu olarak geçme oranının yüzde 15'e kadar çıktığı belirlenecekti.

Oysa haberlerde yasayı çiğneyerek, bazı suçluların oy kullanmalarına yol açan kimi bölgelerin disiplinsizliğinden söz edilmişti.

Seçimden üç hafta sonra, *Miami Herald* gazetesi, 12 Florida seçim bölgesindeki -ama özellikle de, dosyayı kullanmayan Palm Beach ve Duval'de- seçmen kayıtlarının incelenmesinin ardından, başkanlık seçiminde 445 suçlunun oy kullanmış olduğu haberini geçti.

Ama doğru olup olmadığını inceledikten sonra listeyi çöpe

atan seçim bölgeleri sadece Palm Beach ve Duval değildi. Madison'da seçim görevlisi olan Linda Howell merkezi seçmen dosyasına güvenmemekte çok özel kişisel bir nedene sahipti. Suç işlediğinden dolayı oy kullanamayacağını bildiren bir mektup almıştı. Ancak hiç suç işlemediğini söyleyen Howell Mart 2000 tarihinde aldığı mektubun seçim sistemine olan güvenini sarstığını belirtti. "Gerçekten de tam bir başıbozukluk" dedi.

"Çok şaşırdım" diyordu Howell. "Suçlu olmadığımı biliyorum." Bu hata düzeltilmesine ve hukuk bürosu yetkilileri özür üstüne özür dilemelerine rağmen Howell listedeki "bilgi epeyi hatalı" olduğundan eyalet listesini kullanmamaya karar verdi. Howell 1999'da listeyi ilk kez eline aldığında bölge halkına gönderilen uyarı mektuplarının sayısını tam kestiremiyor ama hayli sorun çıktığını hatırlıyor: "Bir gün, kütükten silinen bir vatandaşa bir mektup yolluyorduk ve ertesi gün aynı kişiye yeniden kütüğe yazıldığını bildiren yeni bir mektup yolluyorduk... Bu iş insanı aptal durumuna düşürüyor."

Dixie ve Washington bölgeleri de seçmen silme listesini kullanmayı reddettiler. Dixie seçim kurulunda görevli Starlet Cannon, "listedeki bilginin çoğu doğru olmadığından kullanmaya korkuyorum" diyordu.

Washington'da seçim görevlisi olan Carol Grifftin, "geçmişte bu liste zaten doğru değildi, bu yıl doğru olduğunu düşünmek için de herhangi bir neden yok" dedi.

Ama bazı bölgeler listeyi kullanmayı reddetse de, diğerleri memnuniyetle karşılamışlardı. Volusia Bölge Seçim Kurulu sözcüsü Etta Rosado "Kurulun listeyi olduğu gibi kabul ettiğini, doğruluğunu kontrol etmek için hiçbir girişimde bulunmadığını ve seçmen kütüklerinden silindiklerini vatandaşlara önceden bildirmediklerini" söyledi.

"Suçlu listesi elimize geçtiğinde bilgisayardaki seçmen kütüklerini otomatik olarak taramaya başlıyoruz. John Smith'in

suçlu olduğunu gösteren bir ada rastladığımızda bilgisayarımızda o adın karşısına suçlu olduğunu belirten bir 's' harfi koyuyoruz ve tarihi belirtiyoruz" dedi Rosado. "Bu kişilerin adı bilgisayarınızda duruyor ancak geçersiz konumda görünüyorlar." Bu da, oy kullanma hakları olmadığı anlamına geliyor.

"Bu insanlara, hüküm giymiş olduklarını söylemenin bize düştüğünü sanmıyorum" dedi Rosado. "Eğer ilgili vatandaş kütüğümüzdeyse not düşüyoruz. Sandık başına geldiğinde de şöyle diyoruz 'Bir dakika lütfen, siz hüküm giymiş bir suçlusunuz, oy kullanamazsınız.' Bunu söylediğimiz on kişiden dokuzu 'Teşekkür ederim' deyip uzaklaşıyor. Tartışmaya girmiyorlar."

Rosado suçlu olarak tanımlandıkları için Volusia'da kaç kişinin kütükten silindiğini bilmiyor.

Hillsborough bölgesi seçim görevlisi Pam Irio ise sistemdeki hataların kimsenin oy kullanmasına engel olmaması için çaba gösterdi. Eyalet tarafından gönderilen merkezi seçmen listesinde suçlu olarak belirtilen 3258 kişiye oy haklarının tehlikede olduğunu söyleyen resmi bir mektup gönderildi. Bu kişilerden 551'i durumlarına itiraz etti ve bunlardan 245'inin başvurusu kabul edildi.

Bazıları oy kullanmalarına engel oluşturmayan hafif suçlar işlemişlerdi, bazılarının oy kullanma hakları geri verilmişti ve bazılarının da sadece kimlik bilgilerinde yanlışlık yapılmıştı.

279 kişinin kimlik bilgileri listelerdeki bilgilerle uyuşmuyordu, o nedenle de bu kişilere bir uyarı gönderilmedi. Bölge yetkililerinin vardığı sonuca göre, orijinal listedeki 3258 ismin yüzde 15'inden fazlası hatalıydı. Bu oran bütün eyalete yansıtıldığında *en az yedi bin seçmenin* yanlışlıkla seçmen kütüklerinden çıkartılmaya çalışıldığı ortaya çıkmaktaydı.

Iorio, yerel yöneticilerin suçluları seçmen kütüklerinden silme yetkisi olmadığını belirtiyor. "Ceza hukuku ve kimin mahkum olduğunu araştırmak gibi konulara alışık değildik" diyordu.

Merkezi seçmen listesinin söz konusu araştırmayı kolaylaştırması beklenirken, bu liste Iorio'nun çifte kayıtları, ölmüş ya da suçlu seçmenleri ayıklamak için eskiden kullandığı aylık mahkeme kayıtlarından daha fazla dert açmıştı başına. Sonuçta, listede yer alan vatandaşları mahkumiyetleri konusunda bilgilendirmek için ellerinden geleni yaptılar. "Bu kişilere taahhütlü mektup gönderdik, yerel gazeteye ilan verdik ve halka açık toplantı düzenledik. Bütün bu çabalarımıza yanıt vermeyenlere normal yolla bir mektup daha gönderdik" dedi Iorio. "Bu iş aylarca sürdü."

"Bir kaç hesap yaptık ve listedeki siyahların sayısının bölge nüfusu için beklenenden daha fazla olduğunu gördük" diyordu istatistikçi Chuck Smith. Iorio, Afrikalı-Amerikalıların, Hillsborough'un seçmen listesindeki oranı sadece yüzde 11.6 iken gönderilen suçlu listesinin yüzde 54'ünü oluşturduklarını kabul ediyordu.

Smith, DBT bilgisayar programının otomatik olarak bir ismi değişik konumlarda kullandığını da belirtti. Örneğin, *Christine* adındaki bir seçmen, aynı soyadına sahip *Christopher* adındaki kişinin mahkumiyetine dayanılarak suçlu olarak belirlenmişti. Smith, *ChoicePoint*'in kendi yöntemleri konusunda yapılan başvuruları yanıtsız bıraktığını söylüyordu. Şirket, kayıt temizleme listesinde yer alan bazı kişiler hakkındaki kararlarını doğrulayacak ek verileri de vermemişti. ChoicePoint'in listesinde suçlu olarak yer alan kişilerden biri de bölge yargıcıydı.

Listede Iorio'yu rahatsız eden daha birçok şey bulunmasına rağmen bunu kullanmaktan başka çaresi olmadığını da biliyordu. Haklıydı da. Florida Anayasası Bölüm 98.0975'e göre "Liste geldiğinde, kurul başkanı eldeki bilginin doğruluğunu teyit etmek zorundadır. Kurul başkanı, bölge tarafından sağlanan bilginin yanlış olmadığı sonucuna varırsa bir sonraki seçimde, ölmüş, bir suçtan hüküm giymiş ya da oy kullanmak açısından aklı baliğ olmayanların adını seçmen kütüklerinden silmek zorundadır."

Ancak, bölge seçim kurulları bu yasayı farklı şekillerde yorumladılar. Leon bölgesi seçmen kütüklerinin temizlenmesinde Ocak 2000 tarihli merkezi seçmen listesini kullanılırken Temmuz'da gönderilen listeye bakmadı bile. Bölge seçim kurulunda enformasyon sistemleri uzmanı olarak çalışan Thomas James'e göre, liste çok geç ellerine geçtiğinden incelemeye zaman bulamamışlardı.

Leon seçim kurulu başkanı Ion Sancho'ya göre de, listede *bazı sorunlar vardı*, ocak ayında gelen bilgileri kullanan Sancho normal yoldan seçmenlere iki yüz mektup yollayarak eyalet tarafından suçlu olarak belirlendiklerini ve oy kullanamayacaklarını duyurdu. Eğer bir yanlışlık varsa otuz gün içinde itiraz edebilecekleri de belirtildi. "İspat etmek onlara kaldı" diyordu Sancho.

Sancho yirmi kişinin haksız yere listede yer aldıklarını ispat ettiklerini ve seçim gününden sonra da birkaç kızgın seçmenin telefon ettiklerini söyledi. "Bazıları bizi mahkemeye vermekle tehdit ettiler" dedi Sancho, "ama henüz arayan avukat olmadı."

Orange bölgesinde de, yetkililer eyalet tarafından suçlu olarak belirlenen kişilere mektup yolladılar ama anlaşıldığı kadarıyla listeye gerekli özeni pek göstermemişlerdi. "Hiçbir fikrim yok" diyordu Orange seçim kurulu başkanı June Condrun, seçmenlere kaç tane mektup gönderildiği sorulduğunda. Bir an düşündükten sonra Condrun "yüzlerce" mektup gönderildiğini ama kaç kişinin itiraz ettiğini bilmediğini söyledi. Anlattığına göre, itiraz edenlere isterlerse başvurmaları için Florida Hukuk Dairesi'nin telefonu verilmiş.

Birçok Orange seçmeninin hiçbir şekilde itiraz etme şansı olmadı. Condrun normal yolla gönderilen mektupların üçte birinin alıcısı bulunmadığından geri geldiğini belirtti. Yanlış adreslerin bu kadar çok olmasını da DBT tarafından gönderilen bilginin eskiliğine bağlıyordu Condrun'un dediğine göre eldeki bilgilerin bir bölümü 20 yıllıktı.

Miami Dade bölgesi yetkilileri de benzer bir sorunla boğuşuyor gibiydiler. Seçim kurulu başkan yardımcısı Milton Collins, merkezi seçmen listesi tarafından kaç kişinin suçlu olarak belirlendiğini tahminde zorlandığını belirtiyordu. Yaklaşık altı bin kişinin 1999'daki eski listeye göre mektupla uyarıldığını söyledi. Kütükten tam olarak kaç kişi silinmişti? "Dürüst olarak söylemek gerekirse bilmiyorum" diyordu Collins. Dediğine göre, eyaletten gelen en son liste Ocak 2000 tarihliydi ve "iki basamaklı" bir sistem uygulanmıştı. Yerel seçmen kütüklerindeki isimlerle karşılaştırıldığında eyalet listesindeki bilgi doğru ise kişiler suçlu olarak belirlendiler ve kendilerine uyarı mektubu gönderildi. Mevcut bilgileri eyaletten gönderilen bilgilerle kısmen uyuşan kişilere ise 'geçici mahrumiyet statüsü' verildi. Her iki gruptaki kişilere de itiraz ya da kütükten isimlerinin silinmesi için doksan günlük süre verildi.

Ancak Collins kaç seçmenin suçlu konumuna itiraz edebildiği konusunda ellerinde bir rakam olmadığını söyledi.

ChoicePoint sözcüsü Martin Fagan "listenin seçimde kullanıldığı düşünülürse utanç verici" diyerek Teksas kaynaklı sahte listeyi kullanmanın hata olduğunu kabul ediyor. Ancak şirketin genel tavrını da küçük bir hata olarak savunuyordu; sekiz bin isimlik hata seçmenlerin binde 1'inden bile daha azdı, ama gerçekte Teksas Valisi George W. Bush'un Al Gore'a attığını iddia ettiği farkın da on beş katıydı! Bu arada, ChoicePoint'in sadece ham listeyi sağlamakla sorumlu olduğunu, bu listeyi kontrol edip düzeltmenin Florida'daki yetkililerin işi olduğunu da belirtmekten geri kalmıyordu.

Geçen yıl DBT Online, ChoicePoint'le birleşmeden kısa bir süre önce, Florida Valiliği ile seçmen kütüklerini *temizlemek* üzere benzeri görülmemiş bir anlaşma yaptı. Şirket Florida'nın seçim yetkililerinden bile gizli tuttuğu bilgi toplama ve eşleştirme kriterlerini kullandı.

Kamuya ait olan ve kamu dışı kaynaklardan elde edilen dört milyar kayıttan oluşan veri tabanına dayalı, kişisel bilgi satış işi yapan internet şirketi ChoicePoint, devletin bilgisayarlarından elde ettiği özel bilgileri istismar etmekle suçlandı.

Ocak 2000'de, Pennsylvania Valiliği şirketin vatandaşlara ait bilgileri uygunsuz kişilere sattığını öğrenince ChoicePoint'le olan anlaşmayı iptal etti.

Fagan, DBT listesindeki eski suçluların sosyal güvenlik numaraları ile seçmen kütüklerindeki sosyal güvenlik numaralarının karşılaştırılmasıyla birçok hatanın önlenebileceğini söyledi. Ancak, Florida ilçelerinde seçmen kütüklerinin sadece bir bölümünde sosyal güvenlik numarası yazılıydı. Bu nedenle sağlıklı bir denetim yapmak mümkün değildi.

Şirket kendini savunurken Florida seçmen kütüklerini "temizlemekte gösterdiği yaratıcı başarıdan" dolayı Voter Integrity şirketinden aldığı ödülü kanıt olarak gösteriyordu. Voter Integrity, çoğu azınlık gruplarından seçmenlerin oluşturduğu yedi milyon kişinin daha kütüklere kaydolmasını sağlayan 1993 seçmen kaydı yasasına karşı Cumhuriyetçi Parti'yle aynı çizgide karşı kampanya yapan muhafazakar, kar amacı gütmeyen bir danışmanlık kurumudur. DBT Online, Voter Integrity ile ortaklığa girerek küçük bölgelerin seçmen kütüklerini *temizlemek* üzere kullanabilecekleri bir program oluşturdu.

Florida, oy kullanma hakkının kaldırılmasının ilk aşamasını özel bir şirkete ihale eden ilk eyalettir. ChoicePoint büyük oynamaktadır. "Florida'daki çalışmamızın sonuçları da göz önüne alındığında" der Fagan, "yeni bir başkanın da yönetime gelmesiyle beraber, hizmetlerimizin bütün ülkeye yayılacağını umuyoruz."

Özellikle de bu başkanın adı *Bush* ise. ChoicePoint'in yönetim kurulunda ve danışma kadrosunda New York eski Emniyet Müdürü Howard Safir'le ChoicePoint'in Washington'daki lobi-

cisi aşırı sağcı eski senatör Vin Weber de dahil Cumhuriyetçi Parti'nin çok sayıda yıldızı yer almaktadır.

Bush İçin Yakılan Kara Liste

Yarısı siyah ve en azından yedi bin masum seçmenin seçmen kütüklerinden silindiğine ve bunun seçimin sonucunu tamamen değiştirdiğine emindik artık. Ama araştırmamda karşıma çıkan rakam bunun da üstündeydi -hemen hemen hepsi Demokrat Partili, kütüklerden silinmesi hedeflenen ek 1704 seçmen daha bulmuştum. (Bush, Florida'daki sayımı resmen 537 oy önde kapamıştı.) Tarih 10 Aralık 2000'i gösteriyordu ve Gore hala işin peşindeydi. Bu konuyu İngiliz okurları için Observer'da yazdım.

Hey, Al, buna bir bak. Her yeni timsahın midesini yardığımda karşıma Gore seçmenlerinin kemikleri çıkıyor. Bu hafta, Valilik özel kalemi Katherine Harris'in bürosu denilen Florida bataklığına yolum düştü ve seçmen kütüklerinden elektronik olarak *kaybolan* iki bin seçmenin adına daha rastladım. Bunlardan yaklaşık yarısı Afrikalı-Amerikalı. Oy kullanmaya hakları vardı ama oy sandıklarının yanına yaklaşmaya fırsat bulamadılar.

26 Kasım'da, Florida valiliği özel kalem müdürlüğünün, seçimden önce, Teksas'ta suç işledikleri gerekçesiyle sekiz bin Floridalı seçmenin kütükten silinmesini emrettiğini yazdık. Hiçbiri de suçlu değildi aslında.

Florida Valisi Jeb Bush ve ağabeyi için, Teksas kara listesi cennetten çıkma bir hataydı. Seçmen kütüklerinden adları silinmek üzere hedef alınan kişilerden çoğu, muhtemelen Başkan Yardımcısı Gore için oy kullanacak olan Afrikalı-Amerikalılar, Latinler ve yoksul beyaz halktı. Planlı olarak yapılmış Teksas boyutundaki bir hataya damgasını basmış olan ChoicePoint'in

57 700 suçluyu kapsayan yeni listeyi oluşturmasından, bazı dikkatli seçim kurullarının hatayı saptamasına kadar kaç seçmenin vatandaşlık hakkını kaybettiğini bilmiyoruz. Mayıs'ta Katherine Harris seçim kurullarına yeni temizlik listelerini gönderdi.

Huyum kurusun ama yeni listeyi gözden geçirmenin yararlı olacağını düşündüm. İnternet gazetesi *Salon*'da çalışan araştırmacı grubuyla birlikte seçim bürolarında dedektiflik yaparak, *düzeltilmiş* listenin o kadar da doğru olmadığını belirledik.

On bölgede yaptığımız incelemeye göre, isimlerde yapılan hata oranı en az yüzde 15. Bu ise suç işledi denilerek başkanlık yarışının son etabında vatandaşlık hakları ellerinden alınan, çoğu siyah yedi bin masum insan demektir.

Bataklığı daha derinden karıştıran bizim takım ise oy hakları çiğnenen üçüncü bir grup daha buldu. Valiliğin anlaşma yaptığı özel şirket ChoicePoint, Illinois'de ve Ohio'da eskiden suç işlemiş olan 1704 kişilik bir liste daha oluşturmuştu. Birçok Amerikan eyaleti gibi bu iki eyalet de, suçlarının cezasını çekmiş ve iyi hal gösteren kişilere vatandaşlık haklarını geri veriyordu.

Florida ise kendi mahkemelerinde hüküm giyenleri yaşam boyu oy kullanma hakkından mahrum etmektedir. Ancak valiliğin özel kalemi Florida eyaletinin bu iki eyaletten Florida'ya göç etmiş olanlara böyle bir ceza vermeye hakkı olmadığını kabul etmektedir ve bölge yetkilileri de aynı fikri paylaşmaktadır. Sadece, çoğu eski Konfederasyon bünyesindeki on üç eyalette eski suçluların oy kullanması yasaktır.

Harris'in listelerini daha da karıştırdıkça, cezasını çekmiş kişilere oy kullanma hakkını geri veren otuz beş eyaletten göç etmiş yüzlerce hükümlü daha bulduk. Bu insanların oy kullanma hakları olmasına rağmen neden sandıklardan uzak tutulmuşlardı? Harris telefonlarıma cevap vermedi. Ama Alan Dershowitz verdi. Hukuk sistemi konusunda tanınmış bir uzman olan, Har-

FLORİDA'NIN SUÇLU TEMİZLEME LİSTESİ

Seçmen listesinden silinmek için fişlenen binlerce kişiyi içeren bilgisayardaki *temizleme* listesinin ekrana yansıyan bir sayfası.

İşin püf noktası ırk. Listedeki isimlerin yarısı siyahlara ait. Çoğu da, suçlu olarak belirtilmiş milyonlarca kişiyle doğum tarihi ve ırkı uyuşan, sık rastlanan isimler taşıyan *(Jackson, Butler, Roberts, Ramos, Smith)* masum vatandaşlar. JC Smith (Sıra 346) suçlu Smith ile aynı adı, ırkı ve doğum tarihini paylaşıyor. Florida'da Smith adında birden çok insanın bulunma olasılığına karşın, eyalet valiliği bedelini ödediği halde çok sayıdaki doğruluğunu sınama yöntemini kullanmadı. Sonuçta, liste en iyi tahminle yüzde 15 hatalı (şirketin iddiası) ya da yüzde 90.2 hatalı (istatistiksel örnekleme açısından). Her iki durumda da, hatalar başkanlığı Gore'dan Bush'a kaydırmaya yetti.

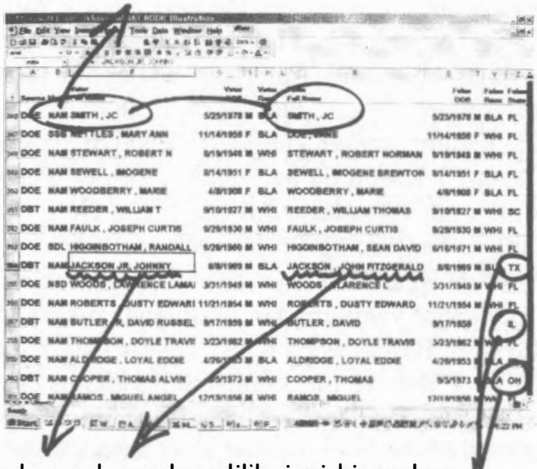

Şirketin karşı çıkmasıyla, valilik, ismi bir suçlunun ismine benzeyen seçmenleri listeden sildi. Johnny Jackson Jr (Sıra 354) John Fitzgerald Jackson Teksas'ta suç işlediği için oy kullanma hakkını kaybetti.

Floridalı Jackson'ın Teksas'ta hüküm giymiş olan Jackson'la aynı olmadığı gerçeği karşısında, Florida bu kişiden oy hakkını almaya hakkı olmadığını artık kabul ediyor. Bu küçük örnekte, Teksaslı Jackson, Illinoisli Butler (Sıra 357) ve Ohio'lu Cooper (Sıra 360) kayıtları ne derse desin oy kullanma hakkına sahiptiler. Sadece bu hata bile Gore'a Bush'un resmi oy farkının altı katına mal oldu.

Şekil 2. *Florida suçlu temizleme listesi*. Seçmen listesinden silinmek için fişlenen binlerce kişiyi içeren bilgisayardaki *temizleme* listesinin ekrana yansıyan bir sayfası.

vard hukuk profesörü Dershowitz, "Yaptıkları iş Florida'daki toplam seçmen sayısını azaltmaktı, ki bunun da Demokratların oyunu azaltacağını biliyorlar" dedi.

Florida'nın Cumhuriyetçi yöneticileri bu insanların kime oy vereceklerini nereden biliyorlardı? Bu soruyu Amerika'nın oy demografisi konusundaki bir numaralı uzmanı David Bositis'e sordum. Gülmesi sona erdikten sonra, Florida'nın özel bir şirketten aldığı listeleri kullanmasının "siyah seçmenleri ayıklamaya yönelik bilinen bir yöntem" olduğunu söyledi. Washington Politik ve Ekonomik Çalışmalar Merkezi'nden Bositis, karamsar bir ifadeyle, Amerika'daki hükümlülerin yüzde 46'sının Afrikalı-Amerikalı olmasının Amerikan adaletinin hüzün verici yüzünü gösterdiğini söyledi. Florida'da siyah halk seçimlere rekor düzeyde katıldı; seçmen kütüklerinde kaydı olanların yüzde 80'inden fazlası 7 Kasım'da oy vermeye gittiler. Perdelerin ardında, her on siyah vatandaşın dokuzu oyunu Gore'a attı.

Washington, Sentencing Project'den Mark Mauer, temizlik listesinin yarısını işgal eden beyazların da çoğunlukla yoksullardan, yani Demokrat yanlılarından oluştuğuna dikkat çekti.

Toparlayalım. Baştan aşağı hatalı Teksas listesi, düzeltilmemiş 'düzeltilmiş' liste ve mahkumiyetleri kalkmış eski hükümlüler listesi başkanlık seçiminin sonucunu tersine çevirmeye yeter. Bunun hem Florida'nın seçmen kütüklerinden sorumlu olan hem de aynı zamanda George Bush'un seçim kampanyasıyla uğraşan Harris'in aklına gelmediğine kalıbımı basarım.

Hikayenin sonuna ChoicePoint'in tepkisini ekledim

Perşembe günüydü, 7 Kasım, saat gecenin ikisi. Hattın diğer ucunda derin bir nefes alış ve sonra anlamakta güçlük çektiğim son derece hızlı bir kelime seli. "Aşağılık... yalan... kesin olmayan... bir tutam saçmalık... baştan aşağı hatalarla dolu.." Çat! Konuşan "adi, iğrenç gazeteciliğim" hakkındaki düşüncelerini ileten ChoicePoint'in basın sözcüsü Marty Fagan'dı.

Amerikan seçmenleri adına bir sonraki başkanı seçmiş görünen bu şirketi kafaya takmıştım.

Şirketin sicili, böyle ciddi bir iş için fazlasıyla kabarıktı. Şirketin Florida şubesi Database Technologies (artık DBT Online olarak biliniyor) Hank Asher tarafından kurulmuştu. ABD İnfaz Kurumu bu kişinin Bahamalı uyuşturucu tacirleriyle ilişkisi olabileceğini açıkladığında - bu konuda herhangi bir suçlama yapılmamasına rağmen - şirketin FBI ile yapmış olduğu veri yönetim anlaşması sona erdi. Hank ve arkadaşları piyasadan çekildiler ve sonuçta Florida'nın gözünde, geçmiş affedildi.

Perşembe, gecenin 3'ü, her iki telefon görüşmesinin de tarafımdan başlatıldığını belirtmeliyim. Tanımadığım, daha nazik bir ses ChoicePoint'in iyimser masalını aktardı bana. "Bizim yüzde 15 hata yaptığımızı söylediniz - biz ise yüzde 85 doğru bilgi verdiğimizi söylemek istiyoruz!" Bu ise, Teksas listesindeki binlerce hatayı bir kenara bıraksak bile, yedi bin seçmen, yani bir yığın Demokrat demektir. Gore, Beyaz Sarayı 500 oyla kaybedebilir.

San Francisco'da yaşayan uzman Mark Swedlund'la temasa geçtim. "Bir listeyi tekrar tekrar kontrol etmedikçe bütün eyalete vermemek temel bir sektör yaklaşımıdır" dedi. "Dershowits haklı. Hakları gasp edilmiş olan binlerce seçmenden haberdar olmalıydılar. Bu seçmenlerin etnik profilini de bilmeliydiler."

"Bilmesi, olması gereken" Florida Valiliğidir, ChoicePoint değil. Bu olayda kimi suçlamak gerektiği konusunda kafaları karıştırmamak gerek. Harris'in adamları bu veri tabanının fitilini ateşlediler ve patladığı zaman da şaşırmış gibi yaptılar. Swedlund, ChoicePoint'in eyalet valiliğine listeyi test etmesi gerektiğini bildirmesi konusunda mesleki bir sorumluluğu bulunduğunu söylüyor, Choicepoint ise eyaletin, verdikleri "ham" veriyi kullanmaması gerektiğini.

Florida, Büyük Birader türünden yetkilerini özelleştirinceye

kadar, yasalar her şeyin kamuya açık olmasını sağlıyordu. Bu yıl ise, bir bölge yönetimi ChoicePoint'e formüllerini ve kara listeye aldığı seçmenlerin seçilme mantığını sorduğunda cevap alamadı - ticari sırdı sorulanlar. Bu nedenle, Amerikan başkanının nasıl seçildiğini hiçbir zaman bilemeyeceğiz.

Florida'nın Kaybolan Seçmenleri: 40 bin kişi daha belirlendi Tekrar edeyim, 40 bin

Olay giderek garipleşiyor. Salonu tebrik eden edene - Boston Globe'dan Bob Kuttner'in dediği gibi, Florida'daki "diz üstü yargısız infazından" dehşete düşen New York Times, LA Times, Washington Post, Cleveland Plain Dealer köşe yazarları tarafından (hemen hemen tümü de siyah ya da Yahudi idi) övüldük. Ama hiçbir haber editörü ya da haber yapımcısı aramadı beni (Vali Jeb Bush suçlamaları reddeder reddetmez kuyruğu kıstırıp savuşan CBS Network News yapımcısı hariç.)

Oy kullanmaya hakları olduğu halde yasadışı biçimde seçmen kütüklerinden silinen, Florida'nın dışından gelen 1700 eski suçlu Londra'da haber oldu.

Florida'daki suçluların - gerçekten hüküm giymiş olanların - haklarını incelemeye başladım. Amerika'daki her gazetede Florida'nın eski suçluların oy kullanmasını yasakladığı yazıyordu. Her gazetenin yazması olayın doğru olmadığını gösteren ilk işaretti. Bazıları gazetelerin buna inanmasını *istiyordu*. O yüzden en genç erkek kardeş Jeb'in bürosunda çalışan bir memuru aradım bana "yarın mesai başlamadan önce beni ara" dedi. Bu cesur memur ertesi sabah bana şunu söylemek için iki saatini harcadı: "Mahkemeler *böyle* yapmamızı söylüyor, biz de *öyle* yapıyoruz."

Dört kez aynı şeyi sordum, "Şimdi bana valinin oy verme hakkı olan seçmenleri saf dışı bırakırken yasayı ve mahkeme kararlarını bilerek çiğnediğini mi söylüyorsunuz?"

Ve dört kez aynı cevabı aldım "Mahkemeler *böyle* yapmamızı (bazı suçlulara oy kullandırmamızı) söylüyor, biz de *öyle* yapıyoruz (engel oluyoruz)."

Ama *Salon,* ortadaki dağ gibi kanıta rağmen sakladı bunları, daha sonra bazı kanıtları daha hasır altı etti. Bir *yabancı* tarafından politik bir konuya el atılmasının yarattığı çekemezlik kadronun sinirini bozuyordu. Onları suçlayamam. *Salon*'un iflasla karşı karşıya olması da duruma yardımcı olmadı, kadro bitkindi ve Noel vakti gelmişti. *Salon*'un muhabirlerinin eline, bir haçın vampiri şıp diye durdurması gibi, Amerika'daki haber kanallarını donduran bir mesaj geçti: Valilik yetkililerinden gelen düz ve yumuşak bir açıklama. Jeb Bush'un adamları masum olduklarını, söz konusu seçmenleri engelleme *hakları* bulunduğunu söylüyordu.

Ben bu işin uzmanı hukukçulardan Bush'un bürosunun yanıldığını söyleyen hukuki görüşler alırken ve daha sonra da Vatandaşlık Hakları Komisyonu da Bush'un yanıldığını belirtirken yılın geri kalan kısmı geçip gitti. Ancak politik saatin akrep ve yelkovanı dönmeye devam ediyordu ve George W. Oval Ofise yerleşmeye hazırlanıyordu. Bu arada, araya başka bir sorun girdi. Yasal olmayan bir biçimde oy vermesi engellenen, Alachua ilçesindeki siyah bir rahiple ilgili bir yazı yazmıştım. Yazının taslağını gören muhabirlerde konuyla ilgili kuşkular doğmuştu. Orta yaşlı siyah bir adamın, ayrıca eski bir hükümlünün, Güneyin kırsal bölgesindeki seçim bürosuna gidip haklarını neden savunmadığını anlayamadılar. Ama Palm Beach'deki seçmenlerin şikayetlerini dile getirmekte bir sorunları yoktu.

Washington Post gazetesinden E.J. Dionne bana *"Bu yazıyı yayınlamalısın Greg, hem de hemen"* dedi. İlginçtir, beni

Post'un haber merkezine göndereceğine, Tanrıların gazabına uğramış haberler için bir tür mülteci kampı olarak hizmet veren *Nation* dergisini aramamı söyledi.

Olayların doğruluğunu iki kere değil beş kere kontrol ettikten sonra *Nation*, *Temizlik Çalıya (Bush'a) Yarar* adlı araştırmamı ve hatalı biçimde kütükten silinen eski suçlulardan oluşan *üçüncü grup* (şu anda sayıları 2800'ü buldu) ve daha kütüğe yazılmaları hatalı biçimde engellenen *dördüncü grup* seçmenlerle -bir 40 bin daha, hemen hemen hepsi de Demokrat seçmenler- ilgili yazılarımı yayınladı.

Artık tarih 5 Şubat 2001'di ve Başkan Bush Beyaz Saray'da *Nation*'daki bu yazıyı okuyabilirdi...

Latin Amerika'da bunlara *votantes desaparecidos*, 'kaybolan oylar' diyorlar. 7 Kasım 2000 tarihinde, oy kullanma hakkı olan on binlerce Floridalı seçmenin oylarını vermeleri hatalı bir biçimde engellendi - bazıları seçmen kütüklerinden silindi ve bazılarının da kütüklere kaydolmalarına fırsat verilmedi. Bunların hemen hepsi Demokrat Partiye oy vereceklerdi ve yarısı Afrikalı-Amerikalıydı. Florida Valisi Jeb Bush'un bürosu ve eyalet özel kalemi Katherine Harris tarafından yönlendirilen, bu yasal seçmenleri haklarından mahrum eden danışıklı programın uygulanması o denli sessiz ve anlaşılması güç bir biçimde yapılmıştı ki. Harris tarafından onaylanan George W.Bush'un 537 oyluk kıl payı zaferi olmasaydı söz konusu temizliğin ortaya çıkarılma olasılığı son derece zayıftı.

Oy kullanması engellenen grubun her iki partide de bir avuç koruyucusu vardı. Florida'da yaklaşık yarım milyon eski suçlunun oy kullanma hakkından mahrum bırakıldığı enine boyuna yazıldı. Ancak Florida'nın kendi mahkemelerinin, diğer eyaletlerde suç işleyip de cezasını çekmiş ve oy kullanma hakları o eyaletler tarafından geri verilmiş olan Floridalı yurttaşların hak-

larını engelleyemeyeceğini valiye defalarca anlattığı gerçeğini medya tam anlamıyla ıskaladı.

Geçmişlerinde suç kaydı bulunup da Florida'ya diğer eyaletlerden gelmiş olan kişilerin sayısı Northwestern Üniversitesi'nden suç istatistikleri uzmanı Jeffrey Manza'ya göre "kesinlikle 50 binin üstünde ve 100 bini aşması da muhtemel." Manza'ya göre, bu insanların yüzde 80'i Güneş Eyaleti'ne dışarıdan geldikleri için oy kullanma hakkına sahiptiler. Diğer bir deyişle, Florida'da oy kullanma hakkına sahip eski hükümlü sayısı en az 40 bindi.

Ne var ki, bir yandan valilik eski suçluların vatandaşlık haklarının engellenmeyeceğine ilişkin mahkeme kararlarına bağlı kalacağını açıkça belirtirken, diğer yanda Harris ve Bush'un güdümündeki kuruluşlar seçim görevlilerine bu seçmenlerin kütüklere kayıtlarının geçirilmemesi talimatını veriyorlardı. Dahası, Harris'in adamları, Cumhuriyetçilerle bağlantısı olan bir veri tabanı şirketinin yardımıyla, oy kullanma hakkı olan bu hükümlüleri avlayıp seçmen kütüklerinden silmek için geliştirilmiş bilgisayar programları kullandılar.

Washington DC'deki Politik ve Ekonomik Araştırmalar Merkezi'nden deneyimli araştırmacı David Bositis'e göre, engelleme ve silme programının gerisinde partizanca bir art niyet olmalıydı. "Oyların sayısında bir fark beklenmiyorduysa eğer, dört milyar doları neden harcasınlardı ki?" Bositis, ulusal suç oranlarına göre, hatalı biçimde oy hakkı engellenmiş eski hükümlülerin yüzde 46'sının Afrikalı-Amerikalılardan oluştuğunu belirtmektedir. Florida'daki siyah seçmenlerin on oyundan dokuzu Al Gore'a gitti.

Çoğu yoksul beyaz ve Latin hükümlüler, Afrikalı-Amerikalılar kadar sıkı Demokrattılar. Yakınlarda yayınlanmış olan Minnesota Üniversitesi'nde gerçekleştirilmiş bir çalışmanın bulgularına göre, ırk ayrımı olmaksızın, hükümlülerin yüzde

	senin sosyalist eğilimli haberlerin/yazın
Tarih:	1/7/01 2:20:41 PM GMT Standard Zaman

Kimden: wild.bill@mtaonline.net (wildbill)
Kime: Gregory.Palast@guardian.co.uk

Hey Greg,

Florida'daki *kara liste* ile ilgili yazının bu ülkedeki sosyalist ahbaplarına destek olmak için yazılmış sosyalist/demokrat bir çaba olduğu o kadar bariz ki neredeyse gülünç. Seni homo İngiliz! Ortalama bir Amerikalının ortalama bir İngiliz gibi eğitimsiz ve aptal olduğunu sanıyorsun galiba. Bak arkadaş, sana şunu söyleyeyim, iş senin sandığın gibi değil. Senin ortalama İngiliz oğlan yatakhane çevresinde oğlancılık yapmak için sınıf arkadaşlarını kovalarken Ortalama Amerikalı Çocuk sınıfında oturmuş dersini pür dikkat dinlemektedir. Öğrendiğim ilk şeylerden biri de yalancının maskesini düşürmekti ki senin olayında bu hiç de zor olmadı. Hikayen o kadar yalan yanlış ve yarım yamalak bilgilerle dolu ki bu ülkede orta bire giden bir çocuk bile kolaylıkla ortaya çıkarır yalanını. Düzgün basından kimsenin yapamayacağı şekilde ve üçüncü dünya sosyalisti kılıklı bir ülke temsilcisi için müthiş bir mucizeymiş gibi (evet Greg, bu ülkede İngiltere bir üçüncü dünya ülkesi ve dördüncü sınıf akademisyenlerin doldurduğu bir yer olarak bilinir) bazı yerlerden ve konuştuğun insanlardan bahsediyorsun. Biz yankiler şimdiye kadar o senin değersiz denizci kıçını iki defa tekmelemiştik zaten, bunun acısını mı çıkarıyorsun? Neyse boş ver, sana bunları yazmamın nedeni prens Charles'a benim selamımı söylemen, kimden söz ettiğimi anlıyorsun değil mi? Buckingham sarayını işgal etmiş o çiban başı ailenin fertlerinden biri, tepeden her iki kapısı da açık Wolswagen'e benziyor tıpkı. Ha, nerdeyse unutuyordum, o kancık Kraliçeyi bir dahaki sefer becerirken söylemeyi unutma, biraz kilo versin & Siyasetimizden de elini çek İngiliz domuzu.<>

Şekil 3: Fanatik bir elektronik posta daha. Bana 'İngiliz' denmesi ne kadar haksız bir davranış.

93'ü 1996'da Bill Clinton'ı tercih etmişlerdir. Bu seçmenlerin eyalette George W. Bush'un kazandığı kıl payı zaferin kat kat fazlası oyu temsil ettikleri bir gerçek. Bush'un ve Harris'in yönetimindeki kurumların kilit noktasındaki kişiler bu konuda görüş belirtmeleri için yaptığımız çağrıları yanıtsız bıraktılar.

Bu araştırmanın ilk yayınlanan yazıları sayesinde, seçmen temizleme operasyonunun ırksal bir nedenle yapıldığından kuşkulanan The National Association for the Advancement of Colored People- (Renkli Derililer Ulusal Gelişim Birliği-RDUGB), Harris'e, seçmen bürosu şefi Clay Roberts'a ve anlaşma yaptıkları özel veri tabanı şirketine karşı 10 Ocak 2001 tarihinde açmış oldukları davaya hükümlü avı olayını da eklediler. Davada bu kişiler 1965 Oy Kullanma Hakkı Yasası'nı ve Anayasanın eşit koruma maddesini ihlalle suçlanmaktaydılar. RDUGB hükümlü temizleme işlemine derhal son verilmesi için tedbir kararı talep etmektedir.

Bu temizlik işlemi 1998'de Katherine Harris'in selefi Özel Kalem Müdürü Sandra Mortham zamanında başladı. Mortham, Jeb Bush valiliğe ikinci kez aday olduğunda yardımcısı olarak seçilmiş olan gözde bir Cumhuriyetçiydi.

Valilik seçiminden altı ay önce, Florida eyalet meclisinde oy kullanma hakkı olmayan seçmenlerin -başka yere taşınmış olanlar, ölmüş olanlar ve oy kullanma hakkı olmayan hükümlülerkütüklerden silinmesi için bir *reform* yasası kabul edilir. Yasa, sahtekarlık suçlamalarıyla gölgelenen 1997 Miami belediye başkanlığı seçiminin ardından haklı bir yasal tepki olarak sunuldu.

Ancak en başından itibaren yasa ve uygulaması partizanca kokular yaymaya başladı. Çoğunluğu Cumhuriyetçilerden oluşan meclis tarafından kabul edilen bu yeni yasa *temizleme* listelerinin hazırlanma işinin özel bir şirkete verilmesini sağlayan olağanüstü bir madde de içeriyordu. O güne kadar, hiçbir eyalet-

te yurttaşların vatandaşlık haklarının engellenmesinde hayati bir rolü olan bu işlem özelleştirilmemişti.

Kasım 1998'de, Cumhuriyetçilerin elinde bulunan Dış İlişkiler Bürosu söz konusu ihaleyi, ihaleye giren tek şirkete, geçen yıl birleşerek Atlanta'daki ChoicePoint şirketinin alt kuruluşu haline gelen ve DBT Online adını alan Database Technologies şirketine verdi.

Dış İlişkiler Bürosu bünyesindeki seçim birimi vakit geçirmeden, yerel seçmen bürosu yetkililerini kaygılandıracak bir gayretkeşlik ve dikkatsizlikle hükümlü avı başlattı. *Nation*, "kütüklerden isimleri gelişigüzel silerek" oy kullanma hakkı olan seçmenlerin elinden bu hakkın hatalı biçimde alındığı konusunda Mortham'ın bürosunu uyaran, Ağustos 1998 tarihli, Florida Eyaleti Seçim Görevlileri Birliği'ne ait bir iç yazışmayı ele geçirdi. Ancak kamuoyunun tepkisini çekmemek için, görevliler "kamuoyu önünde eyalet yetkilileri ile kavgaya girişmenin zararlı olacağı" inancını taşıdıklarından kuşkularını bürokrasinin sınırları içinde tutmaya karar verdiler.

Kasım ayında, Jeb Bush sürpriz bir zaferle valilik konutuna yerleşti. İronik bir biçimde, bu kolay zaferin arkasında partileriyle kavgalı olan siyah Demokratların desteğinin olduğu öne sürüldü.

Sonraki iki yıl boyunca, Cumhuriyetçilerin, hem valiliği hem de şu an Harris'in bulunduğu Dış İlişkiler Bürosunu ellerinde tuttuğu o dönemde, hükümlü temizleme işi hızlandı. Mayıs 2000'de, DBT tarafından sağlanan listeyi kullanan Harris'in bürosu Teksas'ta suç işlemiş olan sekiz bin Floridalı seçmenin kütüklerden silinmesini bölge seçim kurullarına emretti. Aslında, bu kişiler çok hafif suçlardan hüküm giymişlerdi ki, bu durum ortaya çıkmasına rağmen listeler tamamen düzeltilmedi. ChoicePoint DBT ve Harris daha sonra, Teksas'ta gerçekten suç işlemiş olan 437 seçmeni de içeren *düzeltilmiş* listeyi yolladılar.

1997'de çıkarılan Teksas yasası, cezalarını çektikten sonra hükümlülere oy kullanma hakkını geri verdiğinden, bu liste de hatalıydı. Bu durumda, hatayı düzeltmek için hiçbir çaba gösterilmedi.

Teksaslı suçluların kütükten silinmeleri yapılan tek hata değildi. Dış İlişkiler Bürosu, gözaltında olan ya da şartlı tahliye edilmiş olanlara bile oy kullanma hakkı veren Illinois eyaletinden 714, Ohio'dan da 990 hükümlünün kütükten silinmelerini emrettiğini kabul etmektedir. Florida'nın kendi yasalarına göre, Ohio ya da Illinois'den gelen tek bir kişinin bile kütüklerden silinmemesi gerekir. Toplamda, DBT oy kullanma hakkını otomatik olarak geri veren en az sekiz eyaletten gelen ve bu nedenle Florida'ya bütün vatandaşlık haklarına kavuşmuş biçimde dönen yaklaşık üç bin hükümlüyü kütüklerden silmek üzere belirledi.

Florida Seçim Bürosu'nun da teyit ettiği gibi, ChoicePoint DBT sözcüsü, Harris'in bürosunun hükümlü temizliği için hangi eyaletlerden kayıtların alınacağını onayladığını açıkladı. Oylama hakkını geri veren eyaletlerin neden seçildiği sorusunu Florida'nın ChoicePoint'la ilişkisini yürüten Janet Modrow, Harris'in hukukçularına aktardı. Hukuk bölümü ise ısrarlı taleplerimize henüz yanıt vermiş değil.

Gainsville'den rahip Thomas Johnson, arkadaşı vali Jeb Bush'un büyük takdirini kazanmış olan, eski hükümlülerin yeniden çalışma hayatına dönmelerini sağlayan dini bir yardımlaşma kuruluşu olan Umut Evi'nin rahibidir. On yıl önce, Johnson, New York sokaklarında kokain satarken yakalandı, cezasını çekti, sonra Tanrıyı ve Florida'yı keşfetti. Geçen yılın başlarında seçmen kütüklerine kaydolmak için başvurduğu seçim görevlileri Johnson'ın on yıl önce New York'da almış olduğu cezayı belirtmesi üzerine başvurusunu reddettiler. Johnson reddedilme-

sinin yarattığı duyguyu şöyle ifade etti: "Bu karar beni mahvetti. Felaket bir şeydi."

Johnson'ın kaydolmak için başvurduğu Alachua seçim kurulu başkanı Beverly Hill, Johnson gibi eski hükümlülerin oy kullanmasına eskiden izin verdiğini söyledi. Vali Bush yönetime gelince durum değişti. "Son zamanlarda, Valiliğin İdari Af Bürosu yetkilileri farklı bir şey söylediler bize" dedi Hills. "Bu insanların oy kullanamayacağını belirttiler."

Hem Alachua'da Johnson'ın oy kullanmasının reddedilmesi hem de valiliğin redde yol açan genelgesinin yayınlanması zamanlama açısından ilginç - diğer eyaletlerden gelen hükümlülerin vatandaşlık haklarının tanınmasını valiye ve dış ilişkiler müdürüne emreden iki mahkeme kararının ardından. Schlenther'in Florida eyaletine karşı açtığı davada Haziran 1998'de alınan söz konusu kararların ilkinde Florida Temyiz Mahkemesi oybirliği ile "yirmi beş yıl önce Connecticut'da hüküm giymiş olan bir kişiden vatandaşlık haklarını Florida'dan iade edilmesini bekleyemeyeceği" belirtilmiştir. Birçok eyalet gibi Connecticut da cezanın sonunda suçlunun vatandaşlık hakkını otomatik olarak geri vermektedir ve bu nedenle "Schlenther de bütün vatandaşlık haklarına sahip olarak, herhangi bir vatandaş gibi gelmiştir Florida'ya."

Schlenther kararı, 1998 yazında Orlando'da yapılan seçim kurulu yetkililerinin toplantısında çok konuşuldu. O nedenle Orlando toplantısında Harris'in seçim bürosu şefinin, DBT tarafından belirlenen başka eyaletlerden gelmiş hükümlüleri kütüklerden silmeleri için yerel yöneticilere baskı yapması, Hillsborough sistem yöneticisi Chuck Smith'i çok şaşırttı. Mahkeme kararına ters görünen bu emir karşısında endişeye kapılan Hillsborough eyaletten bu emri yazıya dökmesini istedi -isteği yerine getirildi.

Nation, Hillsborough'a verilen yanıtın metnini ele geçirdi. Valiliğin İdari Af Bürosu'ndan 18 Eylül 2000 tarihinde çıkan

mektup başkanlık seçiminden sadece yedi hafta önce yerine vardı. Yazıda bölge yönetimine, başka bir eyaletin yasasıyla vatandaşlık hakları geri verilmiş olsa bile seçmen kütüklerine kayıt için başvuran eski hükümlülere, "Florida eyaletinde vatandaşlık haklarının geri verilmesi için yeniden başvurmaları gerektiğini" bildirmeleri söyleniyordu, yani, Vali Bush'a yalvar - ki bu mahkemeler tarafından yasaklanmıştı. Florida bölge mahkemesi yargıcının, valiliğin *Schlenther* kararını görmezden gelmesine öfkesini saklamayarak dile getirdiği Aralık 1999 tarihli ikinci mahkeme kararı karşısında eyaletin genelgesi çok şaşırtıcıydı.

Nation için davaları inceleyen seçim hukukçularına göre, mahkemeler kararlarını Florida yasasıyla birlikte her eyaletin diğer eyaletlerin yasalarını tanıması gerektiğini belirten ABD Anayasası'nın "tam inanç ve güven" maddesine dayandırmışlardır. RDUGB danışmanı Bruce Gear, "Mahkeme valinin ne yapamayacağını çok açıkça belirtmiştir" dedi. Vali Bush'un yapamayacağı şey, Florida'ya taşınan bir vatandaştan halihazırda sahip olduğu oy kullanma hakkını geri almak için valiye yalvarmasını istemektir.

Valiliğin bu görüşe karşı çıkmaması işin acayip bir başka yönü. Harris, Bush ve yarım düzine politik görevli görüşme isteklerimize yanıt vermedilerse de valilikte af isteklerine bakan Tawanna Hayes açıkça şunları söylüyordu: "Bir başka eyalet tarafından geri verilmiş olan bir hakkı engellemek ya da yeniden geri vermek gibi bir hakkımız yok." Hatta Hayes iki mahkemenin kararlarını elinin altında tutmakta ve uzun uzadıya bu kararlardan alıntı yapmaktaydı. Peki o zaman, Vali ve Dış İlişkiler Müdürü neden bu insanların kütüklerden silinmelerinin ya da kütüklere kaydolmalarının engellenmesini emrettiler? Hayes bizi Vali Bush'un danışmanı ve af konusundaki yardımcısı Greg Munson'a yönlendirdi. Munson da bu konudaki açıklama taleplerimizi geri çevirdi.

Florida Haberleşme Özgürlüğü Yasası'na göre elde edilen, 10 Ağustos 2000 tarihli, Harris'in bürosundan Bush'un bürosuna gönderilen yazıda Florida Eyaleti Seçim Görevlileri Birliği başkanının da, hakları diğer eyaletler tarafından otomatik olarak geri verilmiş olan eski hükümlülerin kütüklerden silinmesi konusunu Harris'den sorduğu belirtilmektedir. Gözlemciler grubuna da Hillsborough'a verilen yanıt gönderildi; bu kişileri seçmen kütüklerinden silmek ve buna itiraz ederlerse Bush'dan af dilemelerini söylemek.

Hemen hemen bütün bölge görevlileri bu yanıtı ciddiye alırken almayan biri vardı, Carol Griffen. Washington bölgesi seçim kurulu başkanı olan Griffen yasal seçmenleri Jeb Bush'un yalvarma labirentinden geçmeye zorlamanın vatandaşlık haklarının uygulamasındaki engelleri ortadan kaldırmak için çıkarılan 1993 tarihli federal yasa niteliğindeki Ulusal Seçmen Kayıt Yasası'na (USKY) aykırı olacağı sonucuna vardı. Yasa yedi milyon yeni seçmenin kütüklere yazılmasını sağlamıştı. USKY tarafından saptanmış olan yeni kayıt formunun Florida bölümünden şu sözleri aktardı Griffen: "Hüküm giymiş bir suçlu olmadığımı ya da öyleysem oy kullanma hakkımın geri verildiğini beyan ederim." "Yasa budur" diyor öfkeli Griffen "ve bu sözlerin altına dürüstçe imza atan birinin kütüğe kaydını engelleme hakkım yok. Bu bölüme baktıktan sonra tartışmanın alemi de yok." Griffen'in bölgesi temizleme işlemini uygulamayı reddetti ve eyalet de buna karşı çıkmayı göze alamadı.

Ancak Rahip Johnson, Alachua bölgesinde kütüğe kaydını yaptırmaya kalkıştığında memurlar bu isteği geri çevirdiler ve bunun yerine eline on beş sayfalık af talep formu sıkıştırdılar. Bu davranışa çok bozulan rahip yapılan hareketi Form-22'nin anlamsızlaştırılması olarak gördü. Farkında olmadan Florida mahkemelerinin sözlerini tekrarlayarak, "Zaten sahip olduğum bir hak için nasıl valiye başvurabilirim ki?" diyordu.

Eğer Johnson başını öne eğip de af için koşuşturs aydı, Af Bürosu'ndan Hayes'in, "bazen bacağını kırmaktan daha kötü" dediği bir işlemle karşılaşacaktı. Hayes, vatandaşlık haklarının otomatik olarak geri verildiği New York'taki yetkililerin, Florida'nın kişinin hakkının geri verildiğini gösteren belge - ki böyle bir belge söz konusu değildi - istemesi karşısında kafalarının karıştığını da belirtiyor. Hayali af belgelerinin yokluğu nedeniyle, başvuruyu yapan kişi eski mahkeme kayıtları arasında ava çıkmak zorundaydı ve sonucu Jeb Bush'un keyfine kalmış, gayrı resmi soruşturmalar da dahil dört ayla iki yıl arasında sürecek karmaşık bir sürece katlanmak zorundaydı.

Diğer eyaletlerden gelen on binlerce hükümlüden sadece iki yüz kadarının seçimden önce bu bürokratik engeli aşmaya çalışması da ilginç. (Bush'da merhamet yok denemez; Florida'da oturan Charles Colson'a başkanlık seçiminde oy kullanma hakkını vererek Watergate skandalı dolayısıyla mahkum olan Colson'ı affetti.)

Florida'nın iler tutar yanı olmayan hükümlü-seçmen avı, başkan adayının erkek kardeşi Jeb Bush'la eyalet seçim kampanyası şefi Harris arasındaki samimi danışıklı dövüşün bir eseri miydi acaba? Seçmen temizleme işleminin ardındaki dürtüleri belki de hiçbir zaman bilemeyeceğiz ama sonuçlar önümüzde. Otuz yıl önce Vali George Wallace okul kapısı önünde durmuş ve kükremişti; "Ayrımcılık şimdi! Ayrımcılık yarın! Ayrımcılık sonuna kadar!" Ama Afrikalı-Amerikalıların okula girmelerine engel olamamıştı. Yüksek teknolojinin sessiz sedasız yardımıyla Vali Jeb Bush'un mahkeme kararlarına karşı gösterdiği direnç ise siyah seçmenlerin oy sandıklarına ulaşmasını engelleme açısından daha etkiliydi. Bilerek ya da bilmeyerek, hatalı bilgisayar temizliği ve yasadışı af süreci zorlaması; Jim Crow dönemindeki okuryazarlık testi ve seçim vergisi gibi, siyah, yoksul ve tesa-

düfi olamayacak şekilde, hemen tümü Demokrat olan vatandaşların oylarını yürütmek amacıyla uygulamaya girer. Uzun boylu düşünmeye gerek yok; Florida hem partiyi hem de ırkı seçmen kütüklerinde belirten bir iki eyaletten biridir.

Yanlışlıkla oy kullanma hakkından mahrum bırakılan Afrikalı-Amerikalı Rahip Johnson vali ya da niyetleri konusunda olumsuz bir düşünceye kapılmak istemiyor. Olayı bürokratik bir kara komedi olarak görmeyi tercih ediyor: "Bu eyaletin maskaralığı bize bir başkana mal oldu." Eğer bu maskaralıksa, o zaman Harris ve Bush'lar da pişkin birer soytarı demektir.

Florida'da neler oldu? BBC Televizyonu'nun *Haber Gecesi* programı araştırıyor

Nation'daki yazı bize neyi anlatıyordu? Başkanlık seçiminde oy kullanan seçmenlerin yaklaşık yüzde 80'i ile yasalara aykırı olarak devre dışı bırakılan grubun, diğer eyaletlerden gelen eski hükümlülerin, yaklaşık yüzde 90'ı Demokratlara oy veriyorlar. O nedenle, yaklaşık 36 bin kişi Gore'a, dört bin kişi de Bush'a oy vereceklerdi. Hesabı siz yapın, seçimin sonucu ortada.

Bu yazı ABD basını ile TV haberlerinde olayın yansıtıldığı en son araştırmadır. Katherine Harris'in dilediği gibi, "Amerika'nın gündemi çoktan değişti."

... Ama benim gündemim değişmedi.

Hala aklımı kurcalayan bazı şeyler var. Konu her zamanki gibi paraydı. Eyalet dosyalarına baktım ve ChoicePoint DBT'nin bu iş için anlaşma yapılan ilk şirket olmadığını gördüm. Florida Seçim Dairesi ihaleyi 5700 dolarlık teklifle kazanan küçük bir şirketle olan anlaşmayı fesheder. Sonra da işi iki

milyon üç yüz on yedi bin sekiz yüz dolara DBT'ye verir - hem de ihalesiz. Florida'nın bu iş için ödediği kayıt başına yirmi yedi senti veritabanı sektöründeki uzmanlara sorduğumda gözleri yuvalarından fırladı - *"Vay be!" "Aman Allahım!" "Skandal bu!"* - rayiç fiyatın rahatça *on katı.*

Beni rahatsız eden bir şey oldu; temizlik listesindeki isimlerin yüzde 15'inin yanlış olduğunu ortaya koyan yazım üzerine ChoicePoint halkla ilişkiler elemanının gösterdiği tuhaf sevinç. ChoicePoint için benim yazım iyi bir haberdi. "Aslında" dediler "listelerinin yüzde 85 doğru olduğunu" göstermişim onlara. Sahiden öyle miydi?

Liste yüzde 85 "doğru" dedi ChoicePoint PR elemanı, çünkü sosyal güvenlik numaralarını kullanmışlar. İlk an mantıklı geldi bu - hükümlü temizleme listesini kendim inceleyip de listedeki *hemen hiçbir* seçmenin sosyal güvenlik numarasının yazılmadığını görünceye kadar. Son zamanlara kadar, Florida'da yaşayanlar seçmen kütüklerine kayıt olurken sosyal güvenlik numaralarını bildirmek zorunda değillerdi.

İngiltere'de, 30 Kasım 2000 tarihinde ilk yazımı yayınladıktan dört gün sonra, Bloomberg ekonomi haberleri, benimle konuşmuş olan ChoicePoint'in PR elemanlarından Marty Fagan'la röportaj yaptı. Florida'daki bilgisayarla temizlik işlemindeki büyük *başarıdan* cesaretlenen ChoicePoint seçmen temizleme operasyonunu ülkedeki bütün eyaletlere yaymayı planlıyordu. Bu ise milyarlarca dolarlık bir iş demekti.

Fagan, ChoicePoint'in listelerinin doğruluğu konusunda Bloomberg'de atıp tuttu. Şirketin, adreslere ve mali durumlara ilişkin veriler de dahil "kişinin çok kesin profilini" ortaya çıkarmak için bin iki yüz kamu veri tabanını kullandığını söyledi. Çok etkileyiciydi bu. Aslında, konuştuğum bütün veri tabanı uzmanları bana, asgari yüzde 85 oranında bir kesinlik tutturmak istiyorsak en azından şu üç şeye ihtiyacımız olacağını söylediler:

Sosyal güvenlik numaraları, adres bilgisi ve diğer veri tabanlarıyla bilgilerin kontrolü. Ancak, haftalar ve aylar geçtikçe şunu öğrendim:

• ChoicePoint Florida hükümlü temizliği için hemen hiç sosyal güvenlik numarası kullanmadı.

• ChoicePoint "verilerin doğruluğunu kontrol etmek" için kullanılacak bin iki yüz veri tabanından hiçbirini kullanmadı.

• ChoicePoint "potansiyel hükümlü" olarak belirlenen altmış altı bin adresin doğruluğunu kontrol için gerekli işlemi hiç kimse için gerçekleştirmedi.

O zaman listenin "yüzde 85 doğru" olması gibi bir olasılıktan söz edilemezdi. Bunu biliyorduk; bir seçim bölgesi, Leon (Tallahassee), Tallahassee'de hükümlü olarak belirlenen 694 kişinin aslında oy kullanma hakkına sahip olup olmadığını belirlemek amacıyla her ismi tek tek kontrol etmek gibi zor bir işe kalkıştı. Sadece otuz dört kişinin hükümlü olduğunu saptayabildiler - yani yüzde 95 hata oranı. Bu çok değerli bir bilgiydi. On yıl kadar önce, bir başka meslekteyken, Indiana Üniversitesi'nde yardımcı profesör olarak Ekonomik ve İstatistiksel Verilerin Toplanması ve Kullanımı dersi veriyordum. İşte size hızlandırılmış bir istatistik dersi. Eyaletteki hükümlülerin listesi kesinliği açısından *homojen* bir niteliktedir. Leon bölgesi incelemesindeki örnek yüzde 99'luk güvenilirlik *düzeyinde* 4.87'lik bir *güvenilirlik aralığı* vermeye yeterli büyüklükteydi. Sınıf, beni dinliyor musunuz? Diğer bir deyişle, *Florida listesindeki isimlerin en az yüzde 90.2'sinin hükümlü olmadığına yüzde* 99 inanabilirdik *-hatalı bir biçimde kütüklerden silinen 52 bin kişi.*

Tamam, fişlenen herkesin kütüklerden aslında silinmediğini ileri sürebilirsiniz. Örnek grubunda bazı sorunlar olabilirdi. Belki de sayı 52 bin değil de 42 bin ya da 32 bindir. Fark etmez Gore 537 oy farkla *kaybetti.* Ama bu konumuzun dışında.

Artık listenin bir işe yaramadığı konusunda kuşkum kalmadı - böyle de olmalıydı zaten, çünkü ChoicePoint en basit kontrol yöntemlerini bile kullanmamıştı. Ama neden kullanmadılar? Yoksa ChoicePoint bu işi bilmiyor muydu, bir listenin nasıl doğrulanacağından haberi yok muydu? Buna pek ihtimal verilemez - FBI tarafından insan avı için tutulan bir şirket bu ve FBI da yüzde 90 hataya para ödemez.

Peki o zaman ChoicePoint neden yalan söylesin? Nasıl oldu bu iş? Birileri mi istedi bunu? Yani, birisi çıkıp da bu bozuk listeyle seçimin yönünü mü değiştirmek istedi? Kanıtlar giderek yığılmaya başladı: "DBT GİZLİ VE TİCARİ SIR" notu düşülmüş belgelerden biri de bunlar arasındaydı.

"İşler garipleşmeye başlayınca" der Hunter Thompson gazetecilere, "gariplik profesyonelleşmeye başlar." Londra'da, bu "GİZLİ" belgeyi BBC Televizyonu'nun *Haber Gecesi* yapımcılarından en büyük profesyonel Meirion Jones'a gösterdim. "Florida uçağına en erken ne zaman binebilirsin?" diye sordu.

BBC *Haber Gecesi* yayınımız kiralık araba radyosundan işitilen folk ve western müziği eşliğinde başladı:

"Yüzlerce yalan... sahte mazeret sonrasında..."

Haber Gecesi'nin kamerası, Florida Seçim Dairesi'nin bodur, kalın enseli başkanı Clayton Roberts'la, Florida'nın Tallahassee'deki Valilik Binası'nın on sekizinci katında buluşmaya giderken ardımdan geliyordu.

Doğrudan doğruya Dış İlişkiler Müdürü Katherine Harris'in emrinde çalışan Roberts konuşmayı filme çekmemize razı olmuştu. Bürosunun dışındaki misafirlerini kabul ettiği kanepede otururken karşılıklı olarak iyi dileklerimizi dile getirdik. Yanı başımda duran kağıdın başlığını okuduğunda - "GİZLİ" - gözleri önce kaymaya başladı, sonra da panikledi. Kağıdı elime aldı-

ğımda elimdekinin ne olduğunu kesinlikle biliyordu. Ona Valiliğin şirkete milyonlarca dolar ödemeden önce, DBT'nin temizleme listesindeki bir tek ismin doğruluğunu bile kontrol edip etmediğini, araştırıp araştırmadığını sordum.

Roberts "Hayır, DBT'ye sormadım bunu" diyerek cevap verdi. Yarım yamalak bir iki şey döküldü dudaklarından, yaka mikrofonunu koparıp attı, ayağa fırladı ve kabloların üzerinden atlayarak bürosunun kapısını benim ve ardından koşturan kamera ekibinin suratına çarptı. Çok nazik ve iri yarı valilik korumalarının eşliğinde kapıya kadar geçirildik.

Saklanıp korumaları çağırmadan önce, Roberts etrafına bakınıp öfkeli bir şekilde kameraya parmağını salladı "Lütfen şu kamerayı kapatın."

Kapattık - BBC'nin kuralı böyle. Ama "şu mikrofonu da kapatın" demedi, o nedenle avukatlarımız bağırıp çağırmasını kullanabileceğimizi söyledi. "Bana bakın, bunu benim üstüme yıkmak istiyorsanız tamam." Yıkacağım tabii. Ama yalnızca onun üstüne değil. Roberts "bunu" derken, kaçarken ona okumaya çalıştığım belgedeki kanıtı kastediyordu.[2]

Cumhuriyetçiyi bu kadar panikleten şey neydi? Gün ışığına çıkması hiç beklenmeyen "GİZLİ" sayfasına göre, DBT'ye listeler ve *"telefonla ve istatistiksel örnekleme ile yapılacak doğrulama için"* iki milyon üç yüz bin dolar ödenecekti. Roberts'ın neden kaçtığı ortada. Roberts ve Harris ABD Sivil Haklar Komisyonu'nda, yemin ederek, seçmen temizleme listesinin doğrulanmasının tamamıyla bölge seçim kurullarına bırakıldığını, Valiliğin ve anlaşma yaptığı şirket ChoicePoint DBT'nin bu işle bir ilgisi olmadığını söylemişlerdi.

Aslında, temizleme listesinin doğruluğunun *teyidi*, Choice-

2. Aşağıdaki siteyi tıklarsanız Roberts'ın koşturmacasını seyredebilirsiniz. *http://news.bbc.co.uk/olmedia/cta/progs/newsnight/palast.ram*

BELGE A

(DBT Özel ve Ticari Sır Bilgisi)

Fiyatlandırma:

1. I-IV (1998-1999)*	2.197.800 $
(telefonla doğrulama ve istatistiksel örnekleme dahil)	120.000
Toplam	2.317.800 $

*8.140.000 CVF Kayıtlarına @ dayanarak 27$/Kayıt

2. Yıl İki (Opsiyonel Yenileme) (1999-2000) (telefonla doğrulama ve istatistiksel örnekleme dahil)	1.024.000 $
3. Yıl Üç (opsiyonel Yenileme) (2000-2001) (telefonla doğrulama ve istatistiksel örnekleme dahil)	1.024.000 $

Şekil 4. Florida Valiliği ile DBT Online (daha sonra Atlanta'dan ChoicePoint tarafından alınmıştır) arasında seçmen kütüklerinden *hükümlü* seçmenleri silmek üzere yapılan - George W. Bush'a seçimi kazandıran anlaşmanın bir sayfasının kopyası.

Birinci yıl için $ 2.137.800. İhalesiz olarak düzenlenen bu anlaşmada sadece $5.700 teklif eden şirketin yerini DBT aldı. Uzmanlara göre, kayıt başına 27 sent alınması rayiç bedelin on katı.

Fiyattaki bu büyük farkın nedeni ne olabilirdi? Buradaki kilit kelime şu; *telefon*. Eğer DBT *doğrulama* için binlerce telefon konuşmasını yapmış olsaydı, büyük çoğunluğu Demokrat olan seçmenlerin oy sandıklarından yoksun kalması söz konusu olmazdı. Ancak Florida Dış İlişkiler Dairesi seçim bölümünden biri DBT'ye işin bu bölümünü atlamasını ve paranın tam olarak ödeneceğini söyler.

Hem Florida Valisi Jeb Bush ve hem de Dış İlişkiler Müdürü Katherine Harris'in ABD Sivil Haklar Komisyonu'na yemin ederek, bu listenin "doğrulanması sorumluluğunun" kendilerine ve anlaşma yaptıkları DBT'ye ait olmadığını, sorumluluğun bölge yönetimlerinde olduğunu söylediler. Bu belgeyi ortaya çıkaran BBC televizyonunda da aynı şeyi söylediler.

Point'in bu iş için seçilmesinin ve insanı şaşırtan derecedeki yüksek ücretinin de tek açıklamasıydı. *"İyi akşamlar Bay Smith. New York'ta 1991'de başı belada olan Bay John Smith siz misiniz?"* Binlerce kez bu işlemin yapılması pahalı bir olay ama sivil haklar söz konusu olduğunda akan sular durur. DBT de bu işlemin maliyetini düşürmenin yolunu bulmuştu; işi yapmayarak. DBT'nin yaygın biçimde telefonla doğrulama konuşması yaptığına ilişkin hiçbir kanıt yok.

Ancak doğrulama işlemi yapıldıysa eğer, Teksas hükümlü listesindeki her kaydın yanlış olduğu gerçeği nasıl gözden kaçırıldı?

(Daha sonra, doğrulama konuşmaları konusunda bilgi almak üzere DBT'nin Florida'daki merkezine gittim ama kamera ekibimiz içeri sokulmadı. Londra'ya döndükten sonra, bir DBT yöneticisinden telefon geldi ve "telefonla doğrulama işleminin" kendilerine "telefon görüşmesi yapma zorunluluğu getirmediğini" söyledi. Evet, anladım.)

Kanıtlardan yola çıkan BBC *sahte* hükümlü temizlik olayını ve bunun Al Gore'a Florida'da 22 bin oya mal olduğunu yayınladı. Bu rakam bazılarına önemsiz görünebilir, ama olayı istediğiniz gibi didikleyin, bu sayı Katherine Harris tarafından teyit edildiği gibi, Bush'a zafer kazandıran farkın da tam kırk katıydı. İngiliz halkı artık seçimi kimin kazandığını anlamıştı.

Sanal Dünyada Jim Crow: Yayınlanmamış Yeni Bir Kanıt

Ancak sorularım daha bitmemişti ki bunlar beni en baba soruya götürdü: Bu iş önceden planlanmış mıydı? Yani masumların temizlenmesi ve oy kullanmakla ilgili diğer oyunlar?

Toplam 5700 dolar isteyen şirketin yerine, Cumhuriyetçiler-

le derin bir bağı olan ve 2 milyon 300 bin dolar isteyen bir şirket, herkese açık bir ihale yapılmadan geçirilmişti. ChoicePoint DBT'nin başkan yardımcısı George Bruder'in daha sonra açıkladığı gibi, *küçük bir kuş* bu ihaleye girmesini söylemişti ona. O küçük kuş daha başka neler dedi?

Kanıtlar yığılmaya başlıyordu.

Kayıp istatistikçi

Önce, kayıp bir istatistikçi olayı var ortada. Florida'da yapılan anlaşma şunu söylüyor:

> Doğrulama aşamasında, DBT incelenen dosyaların geçerli bir kısmını temsil etmesini sağlamak için, gerekli kayıt sayısını belirleyecek akademik nitelikli ve yaygın kullanımı olan istatistik formülleri kullanacaktır. DBT profesyonel bir istatistikçiyle işbirliği yapacaktır... İşlenmiş verilerin geri dönmesiyle birlikte, DBT formülleri ve matematik hesaplamaları sağlayacak ve doğrulama sürecinde profesyonel bir istatistikçi ile çalışacaktır.

Sekiz bin ismi içeren Teksas listesi yüzde 100 hatalıydı - ki bu oran yüksek göründü bana. Bu verilerin doğruluğunu kontrol için ne tür "akademik nitelikli bir formül" kullanıldı? İstatistikçi kimdi? Bir istatistikçi var mıydı, yok muydu konusunda gizemli bir sessizliğe bürünen ChoicePoint DBT beni yeniden Clay Roberts'a yönlendirdi. Roberts'ın Seçim Dairesi de bu 'esrarengiz adam'ın adını veremedi. Oysa anlaşmada DBT'nin istatistikçiyi işe aldığını ve yaptığı analizi göstermesi şartı vardı. Böyle bir bilgi, adamın ismi, valilik belgelerinde bulunmuyordu.

İşin yanlış yapıldığını söyleyecek bağımsız hiçbir teknisyen, hiçbir uzman, düdüğü çalacak bir adam yok ortalıkta.

Görmezden gelinmiş milyonlarca kayıt

Peki, bin iki yüz veritabanına, DBT'nin satış taktiği olarak kullandığı milyonlarca kayda ne oldu? Aslında, valilik hayati konumdaki bu çapraz kontrol işleminin parasını ödedi - ya da en azından, DBT bu okkalı ihalede, "birbiriyle bağlantılı veri tabanlarını çaprazlama taramak... aynı anda yüzlerce veri kaynağını araştırmak, milyonlarca veri kıyaslamasını yapmak, eşleştirme ve birleştirmek üzere ilgili verileri toparlamak için" yapay zeka yöntemini önermişti. Sonuçta, ellerinde kontrol edilmesi gerekli *dört milyon kayıt* birikti. "Teklif ve İhale" bölümünde şunlar yazıyor:

DBT aşağıdaki kayıtları birlikte işleme tabii tutacak:
8 250 000 Suç Kayıtları
62 000 000 Adres Değişimi...

Böyle devam ediyor. Telefon görüşmeleri, yüklü veri işlenmesi, bütün bunlar bir yandan DBT'ye ödenen o büyük meblağın karşılığıydı, bir yandan da "işlenecek toplam 273 318 667 kayıt" için varolduğu öne sürülen DBT'nin veri tabanı gücüyle baş edemeyeceğini düşünen rakiplerin gözünü korkuttu.

Ancak anlaşma bağlandıktan sonra, valilikteki bir başka küçük kuş DBT'ye bütün bu masraflı bilgisayar işlerini aklına takmamasını söyledi. DBT ihalesiyle ilgili valilik kayıtlarında, fiyatlandırmada kullanılmasına rağmen, doğrulama veri tabanlarının (62 milyon adres kaydı vb.) hizasında, el yazısıyla yazılmış bir not gördüm: *"GEREK YOK."*

Bu kontrol işlemleri, rakipsiz bir ihale sonucu işin DBT'ye verilmesinin ve ödenen yüksek ücretin nedeniydi. Örneğin, Cumhuriyetçi Parti yetkilileri federal hükümete, diğer eyaletlerden hükümlü listelerinin alınması ve incelenmesi için DBT'nin özel olarak sahip olduğu uzmanlığına ihtiyaç duyulduğunu söylediler. Ancak DBT ile ilişkiden sorumlu valilik görevlisi Janet

Modrow, DBT'nin Teksas gibi bilgilerini kamuya açan bir düzine eyaletin listelerini bilgisayardan yüklemekten başka bir şey yapmadığını itiraf etti. Bir bilgisayarı ve kredi kartı olan her lise öğrencisi isimlere internetten ulaşabilirdi. On bir eyaletin sekizinden böyle bir bilgi alınmamasına rağmen yapılan iş valilik için yeterliydi. Eğer valilik DBT'ye, parası ödenmiş olan çapraz kontrol işlemini yapmasını söyleseydi, 57 700 kişilik liste az sayıdaki kişiyi kapsayan ilk haline dönecek ve böylece binlerce siyah seçmen oy kullanabilecekti.[3]

Şimdi olay şu: Florida Valiliği bir şirkete, verdiği hizmetin karşılığı olarak rayiç bedelin kat be kat üstünde bir meblağı ödüyor ve sonra da işin bu maliyetli bölümü yapılmadığında - ya da yapılmaması daha iyi olurdu dedirtecek şekilde kötü bir biçimde yapıldığında - sesini çıkarmıyor.[4]

---

3. DBT'den hükümlü listelerini doğrulama için gerekli görülen telefon görüşmelerini ya da herhangi bir çapraz kontrol işlemini yaptıklarını gösterir bir kanıt istediğimde kanıt yerine bana, "kontrol sorumluluğunun 67 bölge seçim kuruluna" bırakıldığını yazan *Miami Herald* yazısını gönderdiler. Bu durum ABD Sivil Haklar Komisyonu'nda da Harris ve Jeb Bush tarafından yeminle tekrar belirtildi: "doğrulama işlemi bölgelerin sorumluluğunda."

Normalde, yalan yere yemin cezası tehdidi altında konuşan bir kamu görevlisini ya da *Miami Herald* gibi bir dergideki yazıyı sorgulamayacağımdan DBT'nin durumunu anlaşmanın kendisinden çıkarmayı düşündüm. Anlaşma net bir şekilde şunu söylüyor: "DBT daha sonra, çıkış dosyalarında -valiliğe verilen temizlik listeleri- bulunan verilerin doğruluğunu kontrol edecektir." Doğrulama araçları da -"telefon ve istatistiksel modeller"- ayrıntılı belirtiliyor anlaşmada.

4. DBT'nin düzmece Teksas listesini görünürde göz ardı etmesi Florida ve seçim bölgelerine hatayı düzeltmek için epeyi paraya mal oldu. Ancak, Harris'in bürosundan Mudrow, valiliğin ne anlaşmada yer alan herhangi bir cezai işleme başvurduğunu, ne de geri ödeme talebinde bulunduğunu söyledi. Aksine valilik, DBT ile anlaşmayı yeniden uzatarak toplam ödeme miktarını 4 milyon dolara yükseltti. Denetçiler neden patırtı koparmadılar bu durumda? (İlk yazımdan sonra, olay su yüzüne çıkınca ChoicePoint DBT hiç bir ücret almadan anlaşmasını bir yıl uzattı.)

Bu olayın anlamı ancak şu olabilir; Harris'in bölümü ya (a) masum vatandaşları haklarından mahrum eden, başarısız, yetersiz düzeyde yapılmış, maliyeti yüksek, felaket bir iş için, ya da (b) önceden planlandığı şekilde yapılmış bir iş için avuç dolusu para ödedi.

"Doğrulayabileceğimizden daha fazla sayıda isim bulunsun istiyordu listede...."

DBT'ye dolap çevirsin diye mi ödeme yapıldı acaba? Yapılan her hatanın -telefonla yapılacak doğrulama, örnekleme ve deneme, diğer veri tabanlarıyla çapraz kontrol- tek bir amacı vardı; yarısı siyah olan, haksız yere suçlanmış seçmenlerin sayısını artırmak. Uzmanlık açısından böylesine iddialı olan ChoicePoint, müşterisinden tek bir şikayet bile gelmeden bu ölçüde hatalı bir iş çıkarmıştı, sanki valilik bunlara işleri berbat etsinler diye *emir verdi.*

Doğrusu vermişler de! Şubat 2000 tarihinde yayına geçmeden hemen önce, ChoicePoint başkan yardımcısı James Lee, BBC stüdyosunda bizi arayarak Florida valiliğinin, şirketten masum seçmenlerin listesini *istediği* yönündeki ilk işareti verdi. Söylediğine göre, Valilik "listede hüküm giymiş olduğu doğrulananlardan daha fazla sayıda isim bulunmasını istiyordu."

Anlattıklarını kullanarak olayı yayınladık -ve ChoicePoint ayağa kalktı, yazılı olarak Londra'daki haber müdürlerine başvurarak olayı çarpıttığımızı söyledi. İnternette, kendinden menkul bir uzman Bush yanlısı bir web sitesinde, Roberts'ın teyp kaydını tamamen bozduğumuzu yazdı. "Ancak bu kadar ahlak dışı davranılabilirdi." Roberts'ın kaçışından "önceki iki saatlik konuşmayı" saklamış olmalıydık -yoksa fantezi film parçası Roberts'ın ne kadar dürüst olduğunu gösterecekti.

BBC bir adım bile geri çekilmezdi, ayrıntılı kanıtı daha ya-

yınlamamıştık. *Haber Gecesi*'nden Jones, internet çığırtkanına kükreyerek gereken cevabı verdi.[5]

Yayından sonra, ChoicePoint genel müdürlüğünün bulunduğu Atlanta'dan Senatör Cynthia McKinney beni aradı. Senatör, ChoicePoint yöneticilerinin Atlanta'da özel bir komisyona ifade vermelerini istedi. Şirket benim sorularıma cevap vermezdi ama soruyu Senatör sorarsa bir Kongre üyesiyle dalga geçecek halleri de yoktu. 17 Nisan'da, ChoicePoint'den James Lee, McKinney komisyonunun önünde ifade verirken, daha önce yaptığı işle övünen ChoicePoint'in seçmen temizleme işinden ayrılacağını söyledi. Sonra da, oldukça teknik ve dikkatli bir dille, suçu valiliğe atarak bütün dalavereyi ayrıntılarıyla itiraf etti.

Örneğin, Lee, soyadları yüzde 90 benzeyen kişileri temizleme listesine alması için valiliğin DBT'ye bilerek talimat verdiğini söyledi - yani, eğer Anderson bir suç işlemişse Andersen de oy hakkını kaybediyordu. Bu işlemin çok sayıdaki masumu mağdur edeceğini bilen DBT itiraz etmişti. Valilik de DBT'ye benzeşme oranını yüzde 80'e çekmesini söylemişti. Program - hatalı olarak - yazılmıştı. İsimler tersine çevrilmişti - hükümlü Thomas Clarens, Clarens Thomas'ın oy hakkını engelleyebilecekti. *Jr* ve *Sr* gibi (küçük, büyük) kısaltmalar yazılmadı, listeyi şişirmek için takma adlar ve lakaplar eklendi. DBT itiraz ettiği konuları - sessiz sedasız - e-postalar aracılığıyla valiliğe bildirdi. Bunlar, sivil hakların katledilmesine karşı samimi itirazlar mıydı yoksa sadece şirketi her ihtimale karşı sağlama almak için hazırlanmış notlar mı?

---

5. BBC'nin elinde Roberts'ın söyleşisinde montaj oyunlarına başvurmadığımızı gösteren bir kanıt vardı. Ben Roberts'la konuşmamı kaydederken belgesel film ekibi de beni Roberts'ı kaydederken çekmişti (tam bir post-modernist sahne). *Counting on Democracy* kameramanı, Emmy Ödüllü yapımcı Danny Schechter de el sıkışmadan kapı çarpmaya kadar olan her şeyi filme çekmişti.

Fark etmezdi. Lee'nin ifadesine göre "DBT valilik yetkililerine, listeyi (temizlik listesi) hazırlarken izlenecek kuralların; halen sağ olan, sadece bir kütükte kaydı bulunan ya da hükümlü *olmayan* oldukça çok sayıdaki insanın listeye dahil edilmesine yol açacağını söyledi. DBT ayrıca listeye giren yasal seçmenlerin sayısını azaltmaya yönelik önerilerde de bulundu."

Ama valilik, *boş ver*, dedi.

Örneğin, Edward ile Edwin'in eşleşmesini sağlayan, 14 Haziran 2000 tarihli, ikinci isimlerle 'kısaltmaların' *düzeltilmiş* verileri hakkındaki e-posta gibi resmi yazışmaların çoğu zaten elimdeydi ama yine de ChoicePoint'in 'itirafı' işimi kolaylaştırdı.

Uzmanlar valiliğin, 'hatalı pozitif' sayısını tıbbi kayıtlarda olduğu gibi yüzde 1'in altına indirebilecek kriterleri seçmiş olması gerektiğini söylediler. Bu uzmanlardan Mark Hull, şirketin kabul ettiği işi öğrendiğinde altüst olduğunu söyledi. Hull bir ChoicePoint şirketi olan CDB Infotek'te uzman programcıydı.

Siyah seçmeni ayıklamak

Masumların *peşindeydiler* ve görünüşe göre masum kişi ne kadar koyu renkliyse o kadar makbuldü. Seçimlerde hile yapmak açısından gelişigüzel seçilmiş çok sayıda seçmeni listeden atmak işe yaramazdı. Olayın püf noktası derinin rengiydi. Bilgisayar oyununun yüksek düzeyde beceri gösterdiği nokta da burası. Listenin yüzde 54'ü nasıl oluyor da siyah olabiliyordu? Doğru, Amerika'da hükümlülerin yarısı siyahtır, ama nasıl oluyor da listedeki *masum* insanların çoğu siyah oluyor?

Kasım'da, ChoicePoint'in halkla ilişkiler görevlisi yana yakıla beni arayarak "ırkın araştırma kriterleri arasında yer almadığını" ısrarla belirtti. RDUGB tarafından "ırkçılık yaparak vatandaşların sivil haklarını çiğnedikleri" gerekçesiyle dava edildiklerinde de basın bildirilerinde aynı şeyi tekrarlamışlardı. DBT, yazı işleri müdürlerine, araştırmacı gazetecilere şikayet

üzerine şikayet ve açıklama gönderdi. Irk bir seçim kriteri değildi! Daha sonra, ChoicePoint DBT'nin başkan yardımcısı Bruder'in bütün ilçe seçim kurul başkanlarına yazdığı 9 Haziran 2000 tarihli mektubu elime geçti:

"Eşleştirme işleminde kişinin adı, ikinci adı, soyadı, doğum tarihi, *ırkı* ve cinsiyeti gibi bilgiler kullanıldı, ama sosyal güvenlik numarası kullanılmadı."

Ama bana da yalan söylemiş *sayılmazlardı*. Şunu *dikkatlice* okuyun. Irkı seçme kriteri olarak değil de *eşleştirme* kriteri olarak kullandılar. Şirket, BBC'yi devre dışı bırakmak için 'eşleştirme' ve 'seçme' kriterleri arasındaki bu muğlaklığı kullandı. ABD Sivil Haklar Komisyonu tarafından sorulan ırk sorusunu böyle geçiştirmeye çalıştılar. Ama yayınımızın ertesi günü, 16 Şubat'ta, Komisyonun talebi üzerine 9 Haziran tarihli mektubu ve diğer önemli belgeleri Komisyona faksladım. O gün akşamüstü Komisyon, Bruder'i sorguya çekti.

KOMİSYON: Bu listeyi hazırlarken ırk ya da siyasi parti tercihi eşleştirme kriteri olarak kullanıldı mı?

BRUDER: (yeminli) Hayır...

KOMİSYON: (9 Haziran tarihli yazı kayda geçti) Bu yazıyı siz mi yazdınız? Üzerinde imzanız var.

BRUDER: Görebilir miyim lütfen?

KOMİSYON: Yani, ırk eşleştirme kriteri olarak kullanıldı derken Florida Seçim Kurulları'na yanlış bilgi mi verdiniz?

BRUDER: Evet.

Akıllı bir cevap Bay Bruder. Seçim kurullarına hatalı bilgi vermek suç değil, yalan yere yemin etmek ise suç sayılırdı. Bruder yanlışlık olduğunu beyan etti. Öyleyse, ırk bir eşleştirme kriteri değildiyse, siyahlar nasıl oldu da hükümlülerle eşleşti?

Temizleme listelerine yeniden bakıncaya kadar epeyi kafam karışıktı. ChoicePoint DBT her gerçek hükümlünün ırkını *belirledi* ve Valilik de seçmenlerin ırklarını gösteren bilgiyi verdi. Jim Crow operasyonunu tamamlamak bölge seçim kurullarına bırakıldı; ırksal eşleşmeleri, doğru kişinin seçildiğinin bir *kanıtı* olarak kabul edeceklerdi. O nedenle, Will Whiting adındaki siyah hükümlü -gerçek hükümlü- masum Will Whiting'in (siyah) oy hakkını elinden alırken masum Will Whiting'e (beyaz) dokunmuyordu.

Bu yöntem bir başka olgunun da altını çiziyordu. Temizlenmek üzere hazırlanan 57 bin kişilik listenin yaklaşık yarısı siyahlardan oluşmasına karşın, sonuçta seçmen kütüklerinden silinenlerin *en az yüzde 80'i Afrikalı-Amerikalıdır.*

Kanıt kayboluyor

Ve sonra, kanıt ortalıktan çekilmeye başladı.

Yurttaşlık Hakları Komisyonu danışmanı en çok, oy kullanma hakkı olan 2834 kişinin silinmesi olayıyla ilgilendiğini söyledi bana (*Nation*'daki yazımı okumuş olmalı) - bu olay iki mahkeme kararının bilerek ihlaliydi. Yasal olmayan bu işlemin kanıtı bölge seçim kurullarına gönderilen 18 Eylül 2000 tarihli yazıdır. Söz konusu yazı bana gönderilmedi ama bir bölge memuru bana yazıyı okudu.

O zaman, Vali Jeb Bush'un Af Bürosu'ndan Janet Keels'i aradım ve yazının bir kopyasını istedim. *An American Coup* (Bir Amerikan Darbesi) filminin ekibi görüşmeyi filme çekti...

Ben Gregory Palast, Londra'dan arıyorum.

Ben Troy Walker.

Troy, derdime çare olabilirsin belki. Valilik Af Bürosu'ndan Janet Keel tarafında gönderilmiş 18 Eylül 2000 tarihli bir yazı var. Hillsborough Seçim Kurulu'na gönderilmiş bir yazı, Flori-

da' ya taşınmış, affedilmiş eski hükümlü seçmenlerin kaydıyla ilgili. Herhalde elinde bir kopyası var yazının....

Bu konuya aşağı yukarı değinen bir yazı var elimizde.

Tamam, yazının tarihi ne?

Yazının tarihi 23 Şubat 2001.

Ne?

Sonra, Troy 18 Eylül tarihli yazının *tam tersini* söyleyen, Keels imzalı yazıyı bana okudu.

> 18 Eylül (seçimden önce): Florida'ya diğer eyaletlerden taşınan hükümlüler "Florida Eyaleti'nde yurttaşlık haklarına kavuşmak için başvuru yapmak zorundadırlar."
> 23 Şubat (seçim sonrası): Eyalete taşınan hükümlüler "Florida'da yurttaşlık haklarına yeniden kavuşmak için başvuru yapmak zorunda değildir."[6]

Seçim sonrasındaki yazı Sivil Haklar Komisyonu'nun yasal olmayan işlemler konusunda Florida Valiliği'ni sorgulamaya başlamasından bir hafta sonra yazılmıştı -ve şimdi de Troy tutmuş bana, Keels'in dosyalarında, ya da büro kayıtlarında, ya da valiliğin bilgisayarlarında ilk yazıyla ilgili *herhangi bir kayıt* bulunmadığını söylüyordu. Üzerinde Keels'in imzası bulunan, Vali Bush antetli ve 18 Eylül tarihli o suçlu yazıyı başka kaynaklardan elde ettim.

Onay hilesi

ABD Oy Kullanma Hakkı Yasası, eski Güney eyaleti Florida hakkında hiç de kibar sayılamayacak bir varsayıma sahiptir. Eyalet, Afrikalı-Amerikalı seçmenleri oy vermekten alıkoymak amacıyla hile yapabilir. Florida'nın oy verme işlemini kendi ba-

6. ABC.com haber kanalından inatçı Dave Ruppe bu belgeyi kendi kaynakları üzerinden buldu, ama televizyon bu hikayeyi yayınlamadı.

şına değiştirme hakkı yoktur. Bu yüzden, 1965 Yasası'nda belirtilen bazı diğer eyaletlerle birlikte Florida da oy verme işlemindeki değişiklikler için Adalet Bakanlığı'ndan onay almak zorundadır. Eyalet, yeni seçmen kayıt işleminin siyah seçmenler üzerinde herhangi 'bir olumsuz etkiye' sahip olmadığını belgelemek zorundadır.

Florida bu ırkçı hükümlü temizleme operasyonunu nasıl oldu da federal hükümetin gözünden kaçırdı? Adalet Bakanlığı 1998'de kötü bir koku alınca Florida'nın neden özel bir şirket kiralama gereği duyduğu dahil birkaç soru sordu. 21 Temmuz 1998 tarihinde, Florida eyalet hukuk bürosu müdürü bakanlık için, temizleme operasyonunun basit bir idari reform olduğunu öne süren sakinleştirici bir belge hazırladı. Müdür Clayton Roberts, eyalet senatörü Katherine Harris ile birlikte çalışıyordu. 1998'de ektiklerini, 2000'de biçtiler. [7]

Oy verme makinesinde ırk ayrımı

Leon seçim kurulu başkanı Ion Sancho'nun bürosu Tallahassee'deki Meclis binasının tam karşısındadır. Sancho'nun ofisinde hükümlü temizleme dosyalarını incelerken *'Counting on Democracy'* kamera ekibi beni 'oy kullanırken' çekmek istedi. Seçim Dairesi'nde deneme için kurulmuş olan oy verme makinesine oy pusulamı atacaktım. Bilerek bir hata yaptım -hem Nader'e hem de Buchanan'a oy verdim. Oy pusulamı makineye yerleştirdim ve *-zzzt... grrr!-* makine pusulayı geri verdi. Diğer bir deyişle, *'Kesin-oy'* adı verilen bu makinede geçersiz oy veremez-

7. Başkanlık yarışı konusunda seçim sonrası yapılan çok sayıdaki araştırma (ve bu kitaptaki diğer araştırmalar) çoğu gönüllü çalışan, bazısı teknik alanlarında üst düzeyde uzman olan, bazısı azimli amatörler olan geniş bir araştırmacı grubu tarafından gerçekleştirildi. Ön-onay almak için Florida'nın yaptığı düzenbazlıkları ortaya çıkartan karmaşık araştırma da Paul Lukasiak tarafından yapıldı.

diniz. Çok etkileyici. Memura sordum: Oy pusulası kullanan her bölgede bu makineden var mıydı? Hem evet, hem hayır. Komşu Gadsden'de de oy pusulası okuyan makineden vardı ama makinedeki *red mekanizması çalıştırılmamıştı.* Oy pusulasının üzerine hatalı işaret koymak inanılmaz derecede kolay. Gadsden'de oy pusulanıza yanlış bir işaret koyun, makine bunu kabul ediyor -sonra da oyunuz sayılmıyor.

O zaman, *Florida Sorusu* dediğim soruyu sordum: "Makinenin hatalı pusulaları kabul ettiği bölgelerin etnik profilleri konusunda bir bilginiz var mıydı acaba?"

Ve Florida Yanıtı'nı aldım: "Birinin bize bunu sormasını bekliyorduk." Memur Florida'nın bütün seçim bölgelerinde geçersiz sayılan oyları gösteren büyük boy, çok renkli bir liste çıkardı ortaya. 537 oyun sonucu belirlediği başkanlık yarışında Florida'da 179 bin 855 *oy geçersiz sayılmıştı.* Oyunuzun geçerli sayılıp sayılmaması derinizin rengine bağlıydı. Beyaz bir bölge olan Leon'da (Tallahassee) her beş yüz oydan sadece biri geçersizdi. Siyah seçmenlerin yoğun olarak bulunduğu komşu Gadsden'de ise her sekiz oydan biri geçersizdi. Siyah ilçelerde, bazı seçmenler pusulaya 'Al Gore' adını özellikle yazmışlardı - buna rağmen oyları Gore'un hanesine yazılmadı.

İşte, Florida'nın en siyah ve en beyaz bölgelerinde geçersiz sayılan oyların dökümü:

Siyah ilçeler		
	% 25'in üzerinde Afrikalı-Amerikalı kişi sayısı	*Geçersiz oy*
Gadsden	% 52	% 12
Madison	% 42	% 7
Hamilton	% 39	% 9
Jackson	% 26	% 7

Beyaz ilçeler

	% 5'in altında Afrikalı-Amerikalı kişi sayısı	*Geçersiz oy*
Citrus	% 2	% $^1/_2$
Pasco	% 2	% 3
Santa Rosa	% 4	% 1
Sarasota	% 4	% 2

Olayı anladınız mı? Tallahassee'de yetkililerin bana gösterdiği gibi, bir oy pusulasının geçersiz sayılıp sayılmamasının seçmenin eğitimi ya da bilgisiyle hiçbir ilgisi yoktu -bütün olay makinenin tipinde ve mekanizmanın nasıl ayarlandığındaydı.

Vali ya da Katherine Harris bu ırkçı teknik sorundan haberdar mıydı? Büroları, deyim yerindeyse, deneme oy makinesinden bir taş atımlık mesafedeydi. Teknisyen bana, "Makineyi görebilsinler diye buraya kurduk zaten -seçimden *önce* tabii" dedi.

Yayınlar ve karşı atak

Yeni araştırma bulgularının hemen hiçbiri Amerika kıyılarına ulaşmamasına rağmen, karşı saldırı makinesi tam gaz çalışıyordu. Genellikle tarafsız davranan *Wall Street Journal*, geçersiz sayılmış oy pusulası yığınlarındaki etnik tarafgirliği görmezlikten geldi ve gelişmiş oy kullanma makinelerinin coğrafi dağılımında etnik bir farklılık olmadığını ilan etti.

Hükümlü temizliği hakkındaki yazıların karşısında Florida basını karşı saldırıya geçti. Seçimden aylarca sonra, ChoicePoint DBT'nin bulunduğu kentte yayınlanan *Palm Beach Post* gazetesi sanki marifet gibi şunu yazıyordu: "Geçen yıl başkanlık seçiminde binlerce hükümlü oy kullandı... Büyük olasılıkla bu oylar Demokrat aday Al Gore'a yaradı." Vay canına! Binlerce!

Post'un *HÜKÜMLÜ OY KULLANDI!* başlıklı sansasyonel haberi ABD Sivil Haklar Komisyonu'nun valilik/DBT temizleme listesini çöpe atmaya hazırlandığı günden tam bir hafta önce yayınlandı. *Post*'un avcıları hükümlü avında hangi listeyi kullandılar acaba? DBT listesini. Altı milyon Floridalı seçmen arasında ad, doğum tarihi, ırk ve cinsiyet açısından *hükümlülere* uyan seçmenleri aradılar. Eyalet ve ilçeler tarafından yapılan yarım yamalak doğrulama işlemini bile yapmayı beceremediler.

Post, "oy kullanan 5643 hükümlüyü" ya da buna benzer bir şeyi bulamadı. Buldukları şey, çok rastlanan adlar (örneğin, John Jackson) ve doğum tarihleri ile belki de birkaç hafif suç işlemiş ya da affa uğramış hükümlüyü içeren bir listeydi. (Şunu bir düşünün: Eğer her doğum tarihi bir kent olsaydı, Amerika her birinde 750 bin kişi yaşayan 365 kentli bir ülke olurdu. Böyle bir kentin telefon rehberinde kaç tane *Joe White* adı olurdu?)

İş sadece berbat gazetecilikle kalmıyordu, aynı zamanda insanı yanıltan bir kampanya kokuyordu olay. *Post*'un haberinin ardındaki neden ve kullanılan yöntem konusunda kuşkulanmak için iyi nedenler vardı. Hatırlarsanız, *Post* seçimden önce sahte temizlik olayının kokusunu alan gazeteydi ama sonra, valilikten DBT bünyesindeki Bruder'e gönderilen ve *'Seçim Bürosu Haber Programı Oyun Planı'* adı verilen seçim öncesi döneme ait gizli belgeyi hiç eden de aynı gazeteydi. Araştırmacılarımız tarafından seçimden sonra bulunan bu belgede Seçim Bürosu, *Palm Beach Post*'a hikayesini nasıl "düzelttirdiğini" ve *Sun-Sentinel*'le diğer gazetelerde istenilen türde hikayeleri nasıl yayınlattığını övünerek anlatıyordu.[8]

---

8. Seçim Bürosu'ndan Janet Carabelli tarafından Bruder'deki Dee Smith'e gönderilen 26 Haziran 2000 tarihli e-mail, Florida Bilgi Edinme Hakkı Yasası'na göre elde edildi.

Son kriter

DBT ile *Post*'un listelerinin gerçek olup olmadığını ortaya çıkarmak için son bir kriter daha var: Florida Adalet Bakanı Bob Butterworth yasadışı olarak oy kullanan ya da kaydını yaptırmış olan birini bulursa gözünün yaşına bakmadan cezalandıracağını söyledi bana. Bu durumda oy kullanan bir hükümlü, yeni bir suç işlemişti - bu da hapse girmek demekti. 57 700 Floridalının - ya da 5643 kişinin- oy kullandı diye yıllarını kodeste geçireceğini düşünmek inanılmaz bir olaydı. DBT ile *Post* suçluları buldularsa eğer neden tutuklanmadı hiçbiri? Butterworth *bir avuç* adamı inceleyip duruyor şu anda ve bu yazı yazılırken henüz tek bir *hükümlü seçmen* dahi tutuklanmış değildi.

Başkanlık Seçimi Hırsızlığı - 2004

Washington Post'tan

Basında haberlerin çarpıtılması seçmen kütüklerinin etnik temizliği hikayesini öldürdü. Ancak bu, *New York Times* ve *Washington Post* gazetelerini, CNN ve Yeni Bilgi Düzeni'nin diğer müritlerini tatmin etmedi. Diğer büyük haber kaynaklarıyla birlikte bir *Konsorsiyum* oluşturarak Şikago Üniversitesi'nin Ulusal Kamuoyu Araştırma Merkezi'ni (UKAM) hatalı bir biçimde oyların *'yeniden sayılması'* diye adlandırılan bir araştırma için kiraladılar ve vagonlar dolusu para harcadılar. Sonuçları aylarca açıklamadılar. Sonunda, seçimin üzerinden bir yılı aşkın bir süre geçtikten sonra bulguları yayınladılar. "Yine Bush kazanacaktı" manşetleri bizi rahatlattı. O zaman kes sesini, işine bak; Kabil aslanı hakkı olanı aldı!

Acaba? Öncelikle, UKAM'ın oy pusulalarını *yeniden saymadığını* belirtmek gerek. Yaptıkları iş, Katherine Harris'in bölgelerde resmi sonuçlara dahil edilmesini yasakladığı 180 bin oy

pusulasını tek tek incelemekti. Bu oy pusulalarının *ilk* sayımıydı bu. Ayrıca, UKAM *şifrecilerine* seçmenin tercihini belirtme izni verilmedi, sadece her oy pusulasının fiziksel tanımını yaptılar. Şifreli bir biçimde "Oy pusulası, Gore işaretlenmiş" notunu düşebilirlerdi ama bunu Gore'un lehine geçerli bir oy olarak sayamazlardı. Bu sefer *kazananı* UKAM uzmanları değil, gazete ve televizyon yöneticileriyle editörleri belirlediler.

Çoğu Amerikalı, Floridalıların kime oy vereceklerini bulmak için habercilerin milyonlarca dolar harcadığını sandı. *Demokrasi* deyince kastedilen buymuş gibi bir eğilim de var. Ancak haber patronlarının otoritenin meşruiyetini tehdit edecek bir demokrasiye aldırdığı yoktu. Özellikle de Afganistan'da savaş, ekonomide de yavaşlama varken. Bu yüzden UKAM şifrecileri, Floridalı seçmenlerin çoğunun Gore'u desteklediğini ortaya çıkarmış olsa da, gazeteler UKAM'ın bulgularını Bush'un lehineymiş gibi yayınladılar. Nasıl, beğendiniz mi? UKAM, verilerini webe koydu, dolayısıyla Gore'un üstünlüğü gerçeği, görmek isteyen herkesin görebileceği bir yerde, ortada duruyor. Medya patronlarının hilesi, oy pusulalarını geçersiz sayan değişik Florida kurallarını öne sürerek, Bush'un kazandığını söylemekti. Bunu zaten biliyorduk. Katherine Harris'in sonuçları Bush'un lehine düzenlemesi zaten böyle olmuştu - oyları saymak yerine oylarla teknik açıdan oynayarak. Bu üç kağıtçı gazetecilik sayesinde Cumhuriyet kurtarıldı. UKAM operasyonunu Şubat 2001 tarihinde Miami'de kendi gözlerimle gördüm. Olayda bir tür Alice Harikalar Diyarında tuhaflığı vardı - "Önce kazananı açıklıyoruz, sonra oyları sayıyoruz." Seçmenlerin kimi istediğini anlamak zor değildi.

Saymanlardan biri "açıkça ortada" dedi. Biri "Gore"u işaretlediyse acaba başkan olarak kimi görmek istemiş olabilir dersiniz? Ancak sadece yanlış yere işaret konduğu ya da yarım yamalak işaret kondu diye - ki daha sonra bazı hataların makinenin

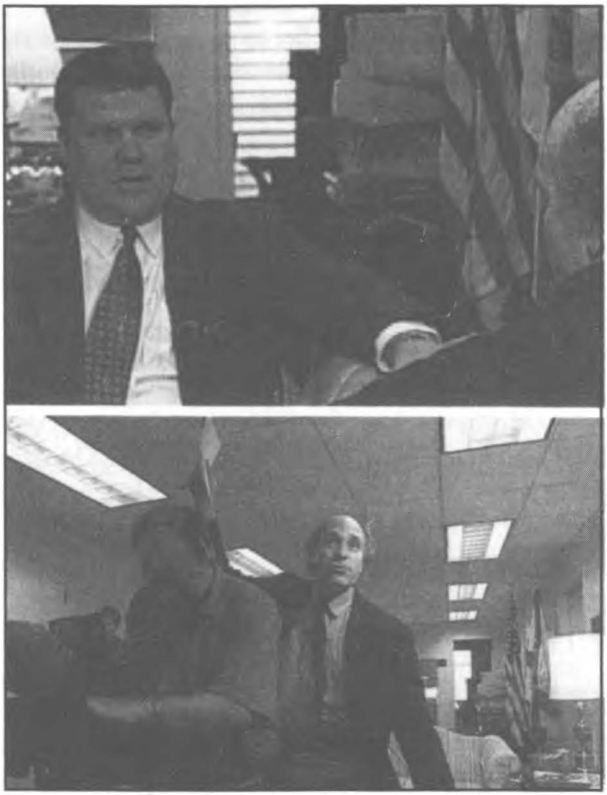

Şekil 5. Clayton Roberts programda konuşuyor. Anlaşmalarının *gizli* sayfasında yazılı olduğu şekliyle yapmaları gereken *telefonla doğrulama* işlemini yapmasalar da paralarının ödeneceğini DBT'ye kim söyledi? Eyalet hazinesini milyonlarca dolar zarara uğratan - ve çoğu Demokrat, binlerce seçmenin oy hakkına engel olan - bu kararı kim aldı? Florida Seçim Bürosu Başkanı'na bunu sormaya karar verdim. Şubat 2001 tarihinde, Cumhuriyetçi Clayton Roberts benimle Tallahassee'deki bürosunda konuşmayı kabul etti. Ancak, DBT ile yaptığı anlaşmanın *gizli* damgalı sayfasını gösterir göstermez Roberts kameralarımızın karşısından hızla tüyüp bürosunda saklandı. Roberts'ın kaçışı benim BBC'deki *Haber Gecesi* programı ekibim ve *Counting on Democracy* filminin yapımcısı Danny Schechter tarafından kaydedildi, ki bu fotoğraflar da o çekimden alındı. ((c) 2001 Globalvision)

kendisi tarafından yapıldığı ortaya çıktı- bu tür oy pusulaları resmen sayılmadı. Konsorsiyumun üyeleri, UKAM bulgularının ortaya çıkardığı, doğru biçimde işaretlenmiş on binlerce oy pusulasının neden sayılmadığı - ya da bu olayın sonucu, yani yanlış adamın başkan olması konusunda ağızlarını açmadılar.

Yine de, oy kullanma hakkının ciddi biçimde çalınması pusulaların sayılmamasından değil (seçim dümenini ortaya koyan bu olsa da) hükümlü temizleme işlemi aracılığıyla seçmenlerin engellenmesinden kaynaklandı. Amerika'daki büyük gazetelerin yazımı yayınlamayı reddettiklerini söylemem haksızlık olur. Aradan altı ay geçti, ama sonunda *Washington Post*, ürkek bir şekilde, *Salon* ve *Nation*'da çıkan son seçimdeki hırsızlıkla ilgili yazılarımı yeniden yayınladı -ve bir sonraki seçimde yapılabilecek hırsızlık konusunda uyarı yapabilmem için bana fırsat verdi. *'Oy Kapmanın Yanlış Yolu'* adlı yazımda şunu yazdım:

Tanrı bizi *reformdan* korusun!

Eğer Kasım'daki başkanlık seçiminde Florida'nın seçmene yaklaşımı hoşunuza gittiyse, o günden beri on eyalette çıkan ve on altı eyalette daha yasa teklifi olarak önerilen seçim reformu yasaları da hoşunuza gidecektir. Bu yasalar Florida'daki felaketin tam göbeğinde yer alan bir uygulamayı zorunlu kılmaktadır: Merkezi seçmen listelerinin bilgisayar yardımıyla temizlenmesi. Bu işin görünürdeki amacı, ölmüş olan seçmenlerin, hükümlülerin ve yasal olarak oy kullanması yasak olanların adlarını kütükten silmektir. Ancak büyük olasılıkla, oy kullanma hakkı olan çok sayıdaki seçmenin kütükten silinmesi ve sahtekarlık riskinin artışıyla sonuçlanacaktır.

Diğer eyaletlerin Florida yöntemlerinden kaçınacaklarını sanırsınız. Ama Colorado, Indiana, Güney Dakota, Teksas, Virgi-

nia, Georgia, Kansas, Montana ve Washington'da eyalet meclislerinden geçirilen -değişik ayrıntılar içeren- yasalarla seçmen kütüklerinin merkezileştirilmesi, bilgisayara geçirilmesi ve temizlenmesinde Güneş Işığı Eyaleti'nin açtığı yoldan gidilecektir. Senatör Christopher S. Bond (Cumhuriyetçi-Montana) bir eyaletteki belirli koşulların zorunlu olarak seçmen listesi temizliğini gerektireceğine ilişkin bir yasa teklifi vermiştir.

Büyük ölçüde, bu yasalar milyonlarca vatandaşın, özellikle de azınlıkların seçmen kütüklerine yazılmasını sağlayan *'kolay kayıt'* yasasına bir tepkidir. Azınlık oyları Demokrat eğilimli olduğundan *kolay kayıt* yasalarının Demokratlar arasından taraftar bulması ve kütükleri temizlemeye yönelik yasaların çoğunun Cumhuriyetçilerce desteklenmesi sürpriz olmamaktadır.

Ancak reform sırasında yarım yamalak öneriler gündeme gelmektedir. Georgia örneğine bakalım. Kasım 2000 seçiminden bir gün önce, Atlanta gazetesi Constitution ile WSB TV'si kayıtlara göre son yirmi yıl içinde, müteveffa Georgialıların 5412 defa oy kullandığını açıkladılar. Özellikle de, 1997'deki ölümünden sonra üç ayrı seçimde oy kullanan Alan J. Mandel'i örnek gösterdiler. Daha sonra, kanlı canlı Alan J. Mandell (iki L ile yazıldığına dikkat edin) valilik dış ilişkiler müdürlüğüne, yerel seçim bürosundaki yetkililerin kazara listedeki yanlış bir adı sildiklerini açıkladı. Bu olay neler olup bittiğinin göstergesi olabilir de olmayabilir de - ama geçen sonbahar manşetleri kaplayan chat manyaklığının tozu dumanı arasında, bu ayrıntılar, reform heyecanı yanında önemini kaybetmişti.

Eğer reformcular başarıya ulaşırsa yandınız. Florida'nın siyah avı operasyonu, eyalet meclisinde 1998 yılında kabul edilen seçim *reform* yasasına dayanılarak yapıldı.

Burada şunu da belirtmek isterim ki, Florida'da ilgili yasa Cumhuriyetçi girişimin kurduğu, Washington DC kaynaklı Dü-

rüst Seçmen Projesi (DSP) tarafından desteklendi ve bütün ülkeye yayıldı. Bush'un seçilmesinden hemen önce, DSP-DBT'nin sponsor olduğu bir DSP konferansında -özel Dürüst Seçmen Ödülü'nü ChoicePoint DBT'ye verdi. Post sponsor olmayı kabul etmedi.

Washington Post'da seçim reformu konusunda daha bir sürü yazım çıktı ama burada bunlardan söz ederek lafı uzatmayacağım. Çünkü bu seçim hırsızlığı hikayesi - geçen seferki ya da bir sonraki - sonuç olarak makineler, bilgisayarlar ve veri tabanı yönetimiyle ilgili bir olay değil aslında.

Demokrasi ve buna aldıranlar

Eğer ABD seçimlerindeki hile, oy verme makinelerinin ya da işlemlerinin ayarlanmasına kadar düştüyse, belki de sorunlarımızı geçen yıl Rusya'daki Duma tarafından önerilen şekilde çözebiliriz: "ABD'nin dünya üzerinde giderek artan etkisi dikkate alındığında" Amerikan başkanlığı seçimi de Haiti ve Ruanda'daki seçimler gibi, Birleşmiş Milletlerin gözetimi altında yapılmalıdır.

Demokrasideki bir aksamanın çözümü bilgisayarlarda ya da hileli oyların yasaklanmasında değildir. Bütün bu teknoloji ve işlemlerle ilgili olaylar asıl olayın yanında devede kulak kalır: Oyları kaybeden adam iktidarı kazandı. Yanlış bir adamın seçildiği ortaya çıktığında yapılacak işin o adamı yerinden almak olduğunu düşünen sade bir zihniyetin hüküm sürdüğü Avrupa'dan yazıyorum.

O halde, ne yapacağız? Şikago'nun eski patronu Daley'in oğlu William Daley'in Florida'daki oy sayımı sırasında Demokratların sözcüsü olarak seçilmesi ve Al Gore'un inanılmaz derecede hoşgörülü havlu atma konuşması her iki siyasi partinin de, farklı şekillerde de olsa, seçmenin isteğine sırt çevirdiğini göstermektedir.

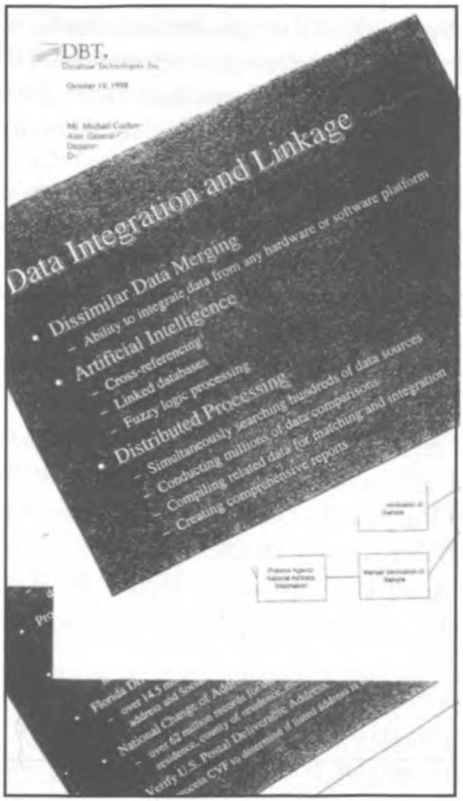

Şekil 6. *Yapay zeka! Hata ayıklama işlemi! Aynı anda yüzlerce veri kaynağının taranması! Ulusal Adres Bilgisi ile karşılaştırma! Telefonla doğrulama! Altmış iki milyonu aşkın kayıt!*

Bu özellikler ve vaatler karşısında Florida'nın 5700 dolar isteyen bir şirketin yerine DBT'nin 2 milyon 300 bin dolarlık planını satın alması mantıklı geliyor insana. Ancak, Valiliğin Cumhuriyetçi Dış İlişkiler Müdürlüğü'ndeki görevlilerin yönlendirmesiyle DBT hiç bir zaman ne "yüzlerce veri kaynağıyla" ne de söz verilen sayısız önlemlerle uğraşmak zorunda kaldı. DBT'nin veri tabanı listelerinden biri üzerine valilik yetkilisinin şu notu düşülmüştü: "GEREK YOK." Aslında bunun anlamı şuydu: İstenmiyor. Sonuç; oy hakkını kaybeden, çoğu Demokrat binlerce kişi.

2000 yılında iki başkanlık seçiminde daha, neredeyse hırsızlık yapılıyordu: Peru'da ve Yugoslavya'da. İlginçtir, ABD'de değil ama bu ülkelerde sonunda seçmenin isteği yerine geldi. Perululular ve Yugoslavlar 'hak verilmez alınır' diyen Martin Luther King'in öğüdünden cesaret aldılar. Şunun farkındaydılar; seçilmemiş olanlar başkanlık sarayını işgal ettiğinde demokratlar da sokakları işgal etmelidir.

2
Lexus Arabayı Sat, Zeytin Ağacını Yak: Küreselleşme ve Yarattığı Hoşnutsuzluklar

Bolivya'dan acil bir mesaj geldiğinde deli gömleği için ölçüm alınıyordu.

Önce izin verin size şu deli gömleğini anlatayım. Thomas Friedman'ın fikriydi bu. Friedman *New York Times* gazetesinde köşe yazarıdır ve küreselleşmeye ateşli bir öpücük gönderen *The Lexus and the Olive Tree* (Lexus ve Zeytin Ağacı) adlı kitabın yazarı amatör bir ekonomisttir.

Geçen Mayıs, Cleveland'da yapılan Dünya Sorunları Toplantısı'nda Friedman'la tartışmaya girmek üzereydim. "Küreselleşme" dedi, "bir iletişim devrimidir." İnternetle ilgili bir olay. Yatak odanda oturup, *üzerinde pijamalar*, aynı anda hem Amazon.com hisselerinden alabilir hem de Eskimolara e-posta gönderebilirsin.

Birbirimize *bağlanmıştık, güçlenmiştik* ve *önümüz açılmıştı.* Bu yetmezmiş gibi küreselleşme bir de ekonomilerin büyümesine yol açmıştı. Bağlılık yemini edip haritayı takip eden, gezegendeki herhangi bir ülke, saklı altın madenine ulaşabilirdi artık. Yoksulluk da, devletin zulmü de sona erecekti ve her Bolivyalı'nın kendine ait bir e-posta adresi olacaktı.

Dünyadaki yoksulluğun sona ermesi! Eskimolar! E-posta! Bu cesur yeni geleceği istiyordum ve onu *şimdi* istiyordum!

Yapman gereken tek şey, dedi Friedman, belli bir kalıba girmek üzere değişmektir. "Altından Deli Gömleği, küreselleşmenin hatlarını tarif eden siyasi-ekonomik giysisidir." Ve ne kadar dar giyerseniz "o kadar çok altın üretir."

Friedman elbette, Margaret Thatcher tarafından dikilen son moda *ekonomiden* mecazi olarak söz ediyordu. Ronald Reagan "giysinin düğmelerini dikti" dedi. Yaklaşık bir düzine özgün aşamadan geçiliyor, ama en önemli olanları şunlar: Devleti küçült; bütçeleri, bürokrasiyi ve kurallarını azalt; hemen her şeyi özelleştir; döviz ve para piyasaları üzerindeki sınırlamaları kaldır; bankaları serbest bırak; ülkenin sanayisini yabancıların ticaretine gümrüksüz olarak aç ve yabancıların mülkiyetine sınır koyma; ticaretin önündeki engelleri kaldır; piyasanın fiyatları ve yatırımları belirlemesine izin ver; emekli ücretlerini, sosyal yardımları, teşvikleri azalt; siyasetin küçülmesine ve piyasaların bize rehberlik etmesine izin ver.

Bunları pazarlamak kolay, karşı çıkan da yok. Tamam, Seattle'da Cenova'da ve başka bazı yerlerde bir takım saftirik gençler vardı. Tony Blair'in dediği gibi: "Protestolar ve protestolara katılan insanlar tamamen yanlış yönlendiriliyorlar. Dünya ticareti insanların işlerine ve yaşam standartlarına yararlı bir olaydır. Bu protestolar tam bir rezalet."

Ancak gençleri olayı anlayamadılar diye bir kenara atmamak gerek, affetmek lazım. Sokaktaki çocukların farkında olmadıkları şey şu: Tarih artık bitti, tamamlandı, *yok!* Friedman da bize şunu söylüyor: "Tarihsel tartışma bitti. Çözüm; serbest piyasa kapitalizmi." İster Cumhuriyetçi olun ister Demokrat, ister Muhafazakar olun ister Yeni İşçi Partili, ister Sosyalist olun ister Hıristiyan Demokrat, hepimiz aynı yolun yolcusuyuz artık. Hepimiz girmişiz deli gömleğinin içine, etek boyu üzerine tartışıyoruz.

Tam "Beni de bağlayın" diyecektim ki elime bir mesaj geçti. Bolivya, Cochabamba'dan - bir e-posta. Mesaj Latin Ameri-

ka'daki işçi sendikalarıyla çalışırken tanıştığım liderlerden Oscar Olivera hakkındaydı. Şu yazılıydı mesajda:

"Tam donanımlı, yaklaşık bin Bolivya askeri, sakince yürüyen göstericileri gaz bombasıyla dağıttı, copladı ve kişisel eşyalarına el koydu."

Sorun neydi? Herhalde internet çöktü ve Amazon.com hisselerini elden çıkaramadılar.

Mesaj şöyle bitiyordu: "Oscar kayıp. Nerede olduğu bilinmiyor."

Beni rahatsız eden bir şey vardı. Çok sayıda belge kucağıma düşmüştü. Uluslararası Para Fonu'nun en gizli saklı dosyalarından, Avrupa Birliği ve Dünya Ticaret Örgütü'ndeki yetkililerin çekmecelerinden kalkıp gelmişlerdi bana bu belgeler: Ülke Yardım Stratejileri, Madde 133 diplomatik mektup, GATS komite notları -küreselleşmenin gerçek belgeleri- yeni uluslararası ekonomileri önce hayal edip sonra da dikte ettiren kuruluşların tam içinden gelen belgeler.

En gizli saklı dosyalarda cep telefonu kullanan Eskimolarla ilgili herhangi bir şey yoktu, ama Arjantin'de emekli maaşlarının yüzde 13 azaltılması, Brezilya'da işçi sendikalarının bölünmesi ve Bolivya'da su fiyatlarının artırılması konusunda çok miktarda belge buldum, hepsi de soğuk, teknik bir dille yazılmıştı ve üzerlerinde *gizli* ibaresi vardı.

Seattle sokaklarındaki diken saçlı göstericiler; şirketlerin, IMF ve Dünya Bankasının, Bolivyalıların kanını emmek ve Tanzanya'nın altınını çalmak için çalışan bir dizi kuruluşun bir tür büyük komplo içinde olduğuna inanmaktadır. Ancak ağaç severler yanılıyorlar. Ayrıntılar, onların hayal ettiklerinden de mide bulandırıcı. Mart 2001 tarihinde, Ekvator hükümeti evlerde kullanılan gazın fiyatını artırıp aç Yerliler de başkenti yakıp

yıktığında Dünya Bankası'nın aylarca önce hazırladığı gizli planı okumaktaydım. Dünya Bankası ve IMF, ülkeyi düze çıkaracağına inanarak evlerde kullanılan gazın fiyatının yüzde 60 artırılmasını sağlamışlardı. Sanki gösteriler de plan dahilinde düşünülmüş gibiydi.

Gibisi fazla, en azından, adını verebileceğim içerden bir kaynağa, Dünya Bankası'nın eski baş ekonomisti Joseph Stiglitz göre, "Bunlara IMF gösterileri diyoruz." Gösterilerle birlikte, belgenin *çözüm* dediği önlemler de -polis, tanklar, pataklama- düşünülmüştü.

Bu bölümün konusu bu: Dünya Bankası ve IMF tarafından borç karşılığı öne sürülen *şartlar* (Ekvator için 167 tane) listesinin açıklanması, Dünya Ticaret Örgütü bünyesindeki GATS anlaşmasının VI.4. maddesinin uygulanmasına ilişkin yayınlanmamış şartlar önerisi, TRIPS anlaşması denilen telif hakları kuralları ve bunun meme kanseri tedavisinden Dr. Dre'nin rap müziğine kadar her şeye uzanan etkisi ve uygulandığı şekliyle küreselleşmenin diğer küçük pis yanları. Ayrıca bunları pijamanız üzerinizdeyken okuyabilirsiniz.

Friedman, -karşılıklı tartışmayacaktı, o yüzden başka bir gün konuşmak durumundaydık- Intel şirketinin başkanı Andy Grove'un bilgeliğini keyifle onaylayıp söylediklerini aktararak sohbetini kesti: "Yeni kapitalizmin amacı düşene vurmaktır."

Oscar'ı düşünerek, Friedman'ın yanılıyor olmasını umdum.

Dr. Bankeştayn'ın Yaratıkları: Dünya Bankası, IMF ve Ekvator'u Yiyen Uzaylılar

New York Hilton Oteli'nin önünde dikilmiştim. Büyük G-7'lerin 2000 yılı toplantısı yapılıyordu. IMF Başkanı Horst

Kohler'i taşıyan limuzin yaklaştı, bir tümsekte zıpladı ve dışarıya bir rapor uçtu, Ekvator Ülke Yardımı Stratejisi Ara Raporu. Üzerinde 'Gizli. Dağıtımı yapılamaz' yazılıydı. Raporun elime böyle geçtiğinden kuşku duyabilirsiniz, ama inanın bana çok karmaşık bir sorunun cevabı bu belgenin içinde.

İçerde Profesör Anthony Giddens, London School of Economics mezunlar derneğinin kendisini can kulağı ile dinleyen üyelerine, "Küreselleşmenin bir *gerçek* ve ardında yatan nedenin de iletişim devrimi olduğunu" anlattı.

Vay canına. Ufuk açıcı bir konuşmaydı bu. Otelin dışında çığlık çığlığa IMF karşıtı gösteri yapan gençler tamamen yanılıyordu. Giddens'in dediğine bakılırsa, küreselleşme And dağlarındaki her köylüye internet bağlantılı bir Nokia cep telefonu vermek demekti. (Adamın bunu Friedman'dan kaptığı kesin.) Anlayamadığım şey ise küreselleşen geleceğe doğru ilerleyişe insanların neden karşı çıktığıydı.

O yüzden, Ekvator'daki okulların internete bağlanmasına ilişkin bölümü arayarak, aşırmış olduğum IMF'nin Ekvator Stratejisi adlı raporunu karıştırdım. Aradığım konu yerine gizli bir program çıktı karşıma. Ekvator hükümetine tüp gazın fiyatını 1 Kasım 2001 tarihi itibariyle yüzde 80 artırmasının *emredildiği* yazıyordu raporda. Ayrıca, hükümet 26 bin kişiyi işten çıkarmak ve IMF tarafından belirlenen bir takvime göre dört aşamada işçilerin gerçek ücretlerini yüzde 50 azaltmak zorundaydı. Temmuz 2000 itibariyle, Ekvator en büyük su işletmesinin mülkiyetini yabancılara vermek zorundaydı, daha sonra da BP'ye ait ARCO'ya And dağlarında petrol boru hattı kurma ve mülkiyet hakkı verilecekti.

Bu daha başlangıçtı. Bütününe bakıldığında, IMF'nin 167 maddelik ayrıntılı borç şartları bir Yardım Planı'ndan çok mali bir *darbe* planına benziyordu.

IMF başka seçenek olmadığını ileri sürecektir. Zaten Ekvator'un da ülkedeki ticari bankaların çöküşünden dolayı eli kolu bağlıdır. Ama kaynak zorluğu çekmeyen bir OPEC üyesi olan Ekvator nasıl oldu da böyle bir duruma düştü? Bunu cevaplamak için IMF'nin Ekvator hükümetini, Ekvator'un elit tabakasının yabancı bankalara olan sorunlu özel borçlarını yüklenmeye zorladığı 1983 yılına dönmek zorundayız. ABD ve yerel finans kurumlarının kefaretini ödemek için Ekvator hükümeti bir milyar beş yüz milyon dolar borç aldı.

Ekvator'un bu borcu geri ödeyebilmesi için IMF, elektrik ve diğer bazı zorunlu tüketim kalemlerinde fiyat artışını gündeme getirdi. Bu da yeterli olmayınca devletin 120 bin işçiyi işten çıkarmasını şart koşan bir diğer *Yardım Planı* devreye sokuldu.

Dahası, IMF'nin bir yığın şartını yerine getirmeye çalışırken Ekvator aptalca bir şekilde, çelimsiz mali piyasasını *liberalleştirdi.* Yerel bankalar üzerindeki devlet kontrolünü gevşetti, böylece özel sektörün borcunun ve faiz oranlarının alıp başını gitmesine izin verdi. Peki Ekvator'u serbest piyasa bankacılığının çılgın kargaşasına kim sürükledi? İpucu vereyim: Baş harfleri I -M-F, yeni bir *Yardım Planı*'nın şartı olarak, bankacılık sektörünün liberalleştirilmesini şart koştu. Bu çirkin küçük hikaye de yoluma çıkan bir başka IMF raporunda yer alıyor. Raporun üzerinde "Lütfen alıntı yapmayın" yazıyordu. Çaktırmayın.

IMF ile sağ kolu Dünya Bankası bir dizi ülkeye yapış yapış bir yardım eli uzatmıştır. Tanzanya'ya bakın. Bugün bu Afrika ülkesinde, bir milyon üç yüz bin kişi AIDS'den ölmeyi bekliyor. IMF ile Dünya Bankası parlak bir neo-liberal çözümle insanları kurtarmaya geldiler: Daha önce ücretsiz olan sağlık hizmetlerini paralı yapma şartını Tanzanya'nın önüne koydular. Bankanın bu şartı uygulandığından beri Dar Es Salam'daki üç büyük devlet hastanesinde hasta sayısı yüzde 53 düştü. Demek ki Bankanın tedavisi işe yarıyor.

IMF/Dünya Bankası Tanzanya'ya okulları da ücretli yapmasını emretti. Sonra da okula devam oranının yüzde 80'den yüzde 66'ya düşmesi karşısında şaşırdığını söyledi.

Banka ile IMF Tanzanya'ya toplam 157 tane birbirinden yararlı öneride bulundu. Nisan 2000 tarihinde, Tanzanya hükümeti bütün bu önerileri uygulamayı gizlice kabul etti. Ya imzayı basacaktı ya da açlıktan ölecekti. Gelişmekte olan hiçbir ülkenin IMF'nin hayır duasını almadan borç para bulma şansı yok. (İnatla IMF politikalarının tersini uygulayarak yılda yüzde 5 büyüyen Çin hariç.)

IMF ile Dünya Bankası, Tanzanya ekonomisini 1985'ten beri etkin biçimde kontrol etmiştir. İdareyi ele aldıklarında bu sosyalist ülkenin yoksulluk, hastalık ve borç içinde yüzdüğünü gördüler. Bu kuruluşların neo-liberal uzmanları ticari engelleri ortadan kaldırmakta, devlet teşviklerini sınırlandırmakta ve devletin elindeki fabrikaları satmakta bir dakika bile vakit kaybetmediler. Bankanın perde arkasındaki yöneticileri mucizeler yarattılar. Washington merkezli Küreselleşme Atağı İnisiyatifi'nden banka müfettişi Nancy Alexander'a göre, sadece on beş yıl içinde, Tanzanya'nın GSMH'sı kişi başına 309 dolardan 210 dolara düştü. okuma yazma bilenlerin oranı azaldı ve sefalet düzeyindeki yoksulluk oranı yüzde 51'e yükseldi.

Bu neo-liberal atılıma rağmen Dünya Bankası, serbest piyasa planı için Tanzanyalıların gönüllerini ve akıllarını çelemedi. Haziran 2000 tarihinde, Banka can sıkıntısı içinde şunları yazıyordu: "Sosyalizmin miraslarından biri de çoğu insanın hala, kalkınmanın desteklenmesinin ve sosyal hizmetlerin sağlanmasının devletin temel görevi olduğuna inanmasıdır."

Dünya Bankası ve IMF 1944'te basit ve anlaşılabilir bir amaçla kuruldu - savaş sonrası yeniden yapılanmayı ve kalkınma projelerini maddi olarak desteklemek (Dünya Bankası) ve geçici bütçe açığı olan ülkelere nakit borç vermek (IMF).

Sonra, 1980'den itibaren, bu kurumlar giderek uzaylı yaratıklara dönüşmeye başladılar. Petrol fiyatlarındaki beş kat artış, dolarla faiz ödemelerindeki benzer bir yükselişten sonra çok kan kaybeden Üçüncü Dünya Ülkeleri, IMF ile Dünya Bankası'na avuç açtılar. Ancak borçtan kurtulmak yerine, önlerine sermaye karşılığında yerine getirmeleri istenen 114 *şartı* içeren Yapısal Yardım Planları kondu. Ayrıntılar ülkeden ülkeye değişse de borçların döndürülmesi; ticari engellerin kaldırılmasına, ulusal malların yabancı yatırımcılara satılmasına, sosyal harcamaların kırpılmasına ve işgücünün *esnekleştirilmesine* (siz bunu *'sendikaların ortadan kaldırılması'* diye okuyun) bağlandı.

Bazılarına göre, bu kurumlarda 1980 yılında başlayan köklü ve acımasız değişim Ronald Reagan'ın o yıl başkan olarak seçilmesinden, Bayan Thatcher'ın hızla güç kazanmasından ve politikalarda *neo-liberal* (serbest piyasa) akımın yükselen değer olarak yer almasından kaynaklanıyordu. (Benim edindiğim bilgilere göre, IMF ve Dünya Bankası Larry adında bir uzaylı tarafından ele geçirildi. Bir zamanlar Dünya Bankası baş ekonomisti daha sonra da ABD Hazine Bakanı olan 'Larry' Summers, aslında insan ırkının çoğunu ucuz protein kaynağına dönüştürmek için uzaylılar tarafından buraya gönderilmiş bir asker.)

Peki bu uzaylılar "yapısal destek" denilen serbest piyasa reçeteleriyle ne elde ettiler? *Financial Times* gazetesi köşe yazarı ve küreselleşmenin maceraperest şövalyesi Samuel Brittan, yeni dünya sermaye piyasalarının ve serbest ticaretin "dünyanın yaşam standartlarında benzersiz bir yükseliş sağladığını" söylüyor. Brittan kanıt olarak da az gelişmiş ülkelerde 1950 ile 1995 yılları arasında kişi başına gelirdeki, yaşam süresindeki ve okuryazarlık oranındaki artışı gösteriyor.

Şimdi burada bir dakika duralım. 1980 yılına kadar, Brittan'ın sözünü ettiği Üçüncü Dünya incelemesinde yer alan ülkelerin hepsi ya sosyalistti ya da sosyal devletçiydi. Bu ülkeler *İt-*

hal İkamesi Modeli'ne göre gelişiyorlardı, yani neo-liberallerin lanetlediği şekilde, devlet yatırımı ve yüksek gümrük duvarlarıyla yerli sanayi oluşturuyorlardı. Ulusal hükümetin kontrolünün arttığı ve yeni sosyal programların devreye girdiği 1960-80 arası bu karanlık dönemde, kişi başına ulusal gelir Latin Amerika'da yüzde 73, Afrika'da yüzde 34 arttı. Kıyaslanırsa, 1980'den beri Reagan/Thatcher modeliyle Latin Amerika'da büyüme yirmi yılda yüzde 6'nın altında kalarak neredeyse durma noktasına geldi ve Afrika'da ise gelirler, bırakın artmayı, yüzde 23 *azaldı*.

Şimdi bir de zayiatı hesaplayalım. 1950'den 1980'e kadar, sosyalist ve sosyal destek programları gezegendeki hemen her ülkede yaşam süresini en az on yıl artırdı. 1980'den bugüne kadar, yapısal destek programıyla yaşam zorlaştı ve kısaldı. 1985'ten beri, on beş Afrika ülkesinde okuma yazma bilmeyenlerin sayısı artarken yaşam süresi kısaldı -ki Brittan bunu "uluslararası ekonomik sisteme değil, kötü şansa bağlıyor." IMF ve Dünya Bankası şok programlarının sarstığı eski Sovyet devletlerinde, yaşam süresi uçurumdan yuvarlandı- sadece Rusya'da yıllık ölüm rakamına bir milyon dört yüz bin kişi daha eklendi. Büyük şansızlık Rusya!

Görünüşe bakılırsa Dünya Bankası ve IMF reform yapıyorlar. Artık o öldürücü Yapısal Destek Planları'nın adını *"Yoksulluğu Azaltma Stratejileri"* olarak değiştirmişler. Bu sizi rahatlattı değil mi?

Nisan 2000'de, IMF küreselleşmenin sonuçlarını gözden geçirdi. Yayınladığı 'Dünyanın Görünüşü' adlı raporunda Fon "son yirmi yılda, dünya nüfusunun yaklaşık beşte birinin durumunun kötüleştiğini" itiraf ederek devam etti: "Açıkçası bu, yirminci yüzyılın en büyük ekonomik başarısızlıklarından biridir."

Ve bu, Sayın Profesör Giddens, bir gerçek.

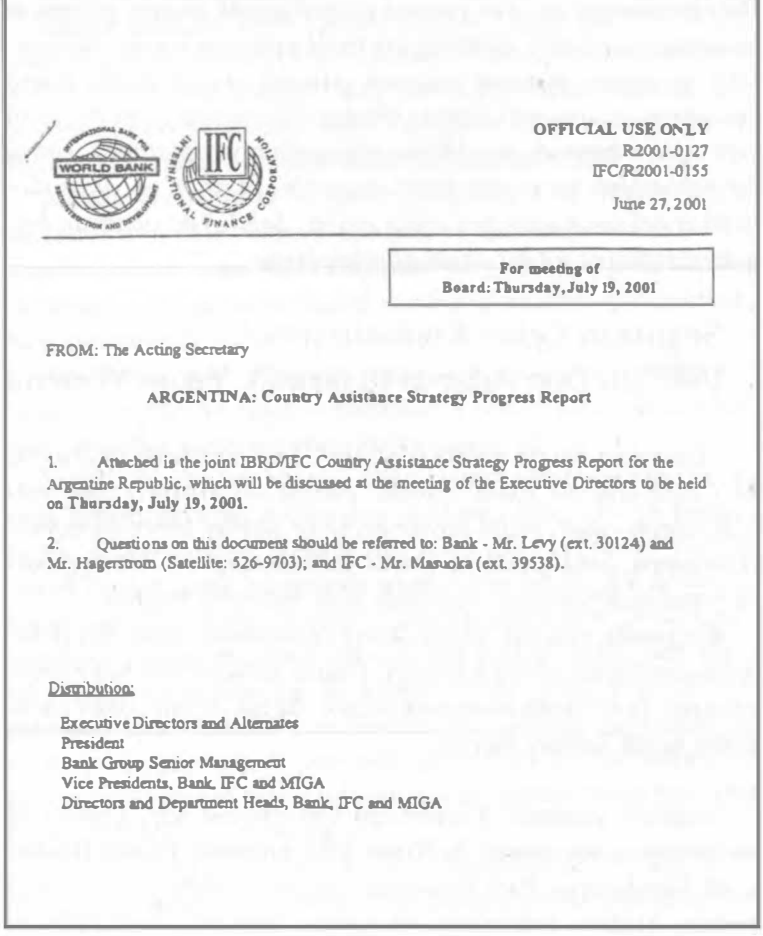

OFFICIAL USE ONLY
R2001-0127
IFC/R2001-0155

June 27, 2001

For meeting of
Board: Thursday, July 19, 2001

FROM: The Acting Secretary

ARGENTINA: Country Assistance Strategy Progress Report

1. Attached is the joint IBRD/IFC Country Assistance Strategy Progress Report for the Argentine Republic, which will be discussed at the meeting of the Executive Directors to be held on **Thursday, July 19, 2001.**

2. Questions on this document should be referred to: Bank - Mr. Levy (ext. 30124) and Mr. Hagerstrom (Satellite: 526-9703); and IFC - Mr. Masuoka (ext. 39538).

Distribution:

Executive Directors and Alternates
President
Bank Group Senior Management
Vice Presidents, Bank, IFC and MIGA
Directors and Department Heads, Bank, IFC and MIGA

Şekil 7. IMF ve Dünya Bankası belgeleri
Ekvator'da yemeklik yağ fiyatının artışından tutun da kamu istihdam programından yararlanan Arjantinlilerin aylıklarından kırk dolar kesilmesine kadar her şeyin nasıl yapılacağını dikte ettiren IMF ve Dünya Bankası kaynaklarından sağlanan belgeler.

Bazı kurumların ipliğini pazara çıkardığımda şikayet, yorum ya da dava açmak gibi herhangi bir tepki gelmezse canım sıkılıyor. IMF ve Dünya Bankası'ndan tık çıkmadı. Ancak doğru kıtaya bakmamıştım; aslında Dünya Bankası bu yazıma uzun bir yanıt vermişti ve bunu da bir Afrika gazetesinde yayınlatmıştı. Garip bir yaklaşımdı bu ve işin daha da garibi, Ekvator'un yıkım planı olan belgenin varlığını inkar ettiler. Şekil 7'de olmayan belgelerden birine ait bir sayfa görülmektedir.

Soğuktan Gelen Küreselleştirici: IMF'nin Dört Adımda Ekonomik Yıkım Yöntemi

"İnsanları ölüme mahkum ettiler" dedi bana eski aparatçik. Le Carre'dan bir sahne gibiydi. Parlak bir kariyeri olan eski ajan kapıyı çalar, bizim tarafa geçer ve saatler süren konuşması boyunca, artık çürümüş olarak adlandırdığı bir ideoloji adına yapılan dehşetengiz olaylarla dolu belleğini boşaltır.

Karşımda, eski bir Soğuk Savaş casusundan daha büyük bir balık duruyordu: Joseph Stiglitz. Dünya Bankası'nın baş ekonomistiydi. Yeni dünya ekonomik düzeni, büyük ölçüde, onun kuramının hayat bulmuş haliydi.

Stiglitz'i günlerce, Cambridge Üniversitesi'nde, Londra'da bir otelde ve son olarak da Nisan 2001 tarihinde Dünya Bankası ile Uluslararası Para Fonu'nun büyük toplantısında *sorguya* çektim. Stiglitz, bakanların ve merkez bankası yöneticilerinin toplantısında oturum başkanlığı yapacağına; tahtadan büyük haçlar taşıyan rahibeler, Bolivyalı sendika başkanları, AIDS kurbanlarının aileleri ve diğer küreselleşme karşıtı protestocular gibi mavi polis kordonunun ardına sürülmüştü. İçerinin en güçlü adamı artık dışarıdaydı.

Dünya Bankası 1999 yılında Stiglitz'i işten çıkardı. Sessiz sedasız emekli olmasına izin verilmedi. Bana anlatılanlara bakılırsa, ABD Hazine Bakanı Larry Summers, Dünya Bankası tarzı küreselleşmeye hafifçe karşı olduğunu ilk kez açığa vuran Stiglitz'in kamuoyu önünde aforoz edilmesini istedi.

Burada Washington'da, *Observer* gazetesi ve *Haber Gecesi* programı için IMF, Dünya Bankası ve bankanın yüzde 51'lik hissesini elinde tutan ABD Hazinesi'nin genellikle gizli kapaklı yürüttüğü çalışmalarına ilişkin saatler süren özel görüşmelerimizi tamamladık.

Adı bizde saklı (Stiglitz *değil)* kaynaklardan üzerlerinde 'gizli', 'tahditli' ve 'Dünya Bankasının izni olmadan yayınlanamaz' ibareleri yazılı bir yığın belge elde ettik.

Stiglitz bunlardan birinin, *Ülke Destek Stratejisi*'nin bürokratik dilden tercüme edilmesine yardımcı oldu. Dünya Bankası'nın dediğine göre, yoksul her ülke için, o ülkede yapılan özenli bir inceleme sonucunda oluşturulan bir *Destek Stratejisi* bulunmaktadır. Ancak içerdeki adam Stiglitz'e göre, Banka personelinin yaptığı inceleme ülkenin beş yıldızlı otellerinin ziyaret edilmesinden ibarettir. İnceleme, elinde *gönüllü olarak* imzalaması için önceden hazırlanmış bir *yeniden yapılandırma stratejisi belgesi* tutarak yalvarıp yakaran bir Hazine bakanı ile Banka personelinin toplantı yapmasının ardından sona erer. (Bu tür bir dizi belge var elimde.)

Stiglitz'e göre, her ülkenin ekonomisinin inceden inceye çözümlenmesinden sonra, Banka her ülkenin önüne *aynı* dört aşamalı programı koyar.

Birinci aşama özelleştirmedir -ki Stiglitz bu kısmın aslında "rüşvetlendirme" olarak adlandırılması gerektiğini söyledi. Dediğine göre, ulusal liderler kamu mallarının satılmasına karşı çıkacaklarına elektrik ve su şirketlerini güle oynaya sattılar. Kamu mallarının satış fiyatlarındaki birkaç milyar dolarlık indirim kar-

şılığında İsviçre bankalarındaki hesaplarına yatacak yüzde 10'luk komisyon ihtimali karşısında "gözlerinin fal taşı gibi açıldığını görebilirdiniz."

Stiglitz, ABD hükümetinin bunlardan haberdar olduğunu iddia ediyor. En azından, en büyük *rüşvet olayı* olan 1995 Rusya satışı biliniyordu. "Yeltsin'in yeniden seçilmesini istediğimizden ABD Hazinesi *bu işin iyi bağlandığını* düşünüyordu. Seçimlere hile karıştırılması *bizi ilgilendirmezdi*, paranın" seçim kampanyasına yapılan bağışlar yoluyla "Yeltsin'e gitmesini *istiyorduk*."

Stiglitz Kara Helikopterlerden bahseden çılgın bir komplo teorisyeni değil. Adam oyunun *içindeydi*, Ekonomi Danışmanları Konseyi Başkanı olarak Bill Clinton kabinesinin bir üyesiydi.

Stiglitz'in midesini en çok bulandıran şey de, ABD destekli şebekelerin Rus sanayisini talan etmesiydi. Bu yolsuzluk programı ulusal gelirin yarıya düşmesine, ekonomik bunalım ve açlığa neden olmuştu.

Rüşvetlendirme aşamasından sonra IMF/Dünya Bankası'nın *ekonominizi kurtaracak tek tip elbise* planının ikinci aşaması olan *Sermaye Piyasasının Liberalleştirilmesi* devreye girer. Sermaye piyasası üzerindeki kontrolün kaldırılması teoride yatırım sermayesinin ülkeye giriş çıkışını kolaylaştıracaktır. Ne yazık ki, Endonezya ve Brezilya'da, para sadece çıktı ve çıkmaya devam etti. Stiglitz bu olaya "sıcak para döngüsü" diyor. Önce emlak ve dövizde spekülasyon amacıyla para gelir, sonra ilk kötü belirtide hızla dışarı kaçar. Ülkenin döviz rezervleri birkaç gün hatta birkaç saat içinde eriyebilir. Bu noktadan sonra spekülatörleri, ülkeye ait olan sermaye fonlarını geri getirmeye ikna etmek için, IMF bu ülkelerden faiz oranlarını yüzde 20, yüzde 50 ve yüzde 80 arttırmasını talep eder.

Stiglitz, Asya ve Latin Amerika'daki sıcak para gelgitlerinin

"sonucu belliydi" diyor. Yüksek faiz oranları emlak fiyatlarını çökertti, sanayi üretimini düşürdü ve kamu hazinesini kuruttu.

Bu noktada IMF, soluğu kesilmiş olan ülkeyi üçüncü aşamaya sürükler: *Piyasanın Belirlediği Fiyatlandırma*. Gıda maddeleri, su ve evde kullanılan gazın fiyatlarının artırılması için kullanılan süslü bir laf. Bu durum tahmin edilebileceği üzere üç buçuğuncu adıma yol açar: Stiglitz'in deyimiyle "IMF isyanı."

IMF isyanının patlak vereceği önceden bellidir. Ülke "tamamen çaresiz kalıp dizlerinin üstüne çöktüğünde (IMF) durumdan faydalanıp ülkenin kanını son damlasına kadar emer. Kazan patlayıncaya kadar ısıyı artırırlar" - tıpkı IMF'nin, 1998'de Endonezya'da yoksullara verilen gıda ve yakacak yardımını kesmesi gibi. Endonezya ayaklanmalarla sarsılmıştı. Tek örnek değildi bu. Nisan 2000'de su fiyatları yüzünden Bolivya'da yaşanan halk hareketleri, Dünya Bankası'nın isteği üzerine artırılan gaz fiyatlarının Şubat 2001'de Ekvator'da yol açtığı ayaklanma diğer örnekler. Olacaklar o kadar açıktır ki. sanki isyanlar da planın yazılı bir parçasıymış hissine kapılırsınız.

Öyledir de. Stiglitz'in, BBC televizyonu ve *Observer* tarafından Dünya Bankası kaynaklarından elde edilen üzerlerinde 'gizli', 'dağıtılamaz' şeklinde sinir bozucu uyarıların bulunduğu belgelerden haberi yoktu. Ekvator'la ilgili *Geçici Ülke Destek Stratejisi*'ne geri dönelim. Raporda Banka, defalarca - soğukkanlı bir ifadeyle - planlarının "sosyal huzursuzluğa" yol açacağından söz eder.

Bunda şaşıracak bir şey yok. Gizli rapora göre, ABD dolarını Ekvator'un para birimi yapma planı, nüfusun yüzde 51'ini yoksulluk sınırının da altına itmiştir. Dünya Bankası'nın *destek* planı, toplumsal huzursuzluğu bastırıp *politik çözümü* -ve daha da yüklü fiyatları kabullenmeyi gerektirmektedir.

IMF karşıtı gösteriler (gösteri derken, kurşunlarla, tanklarla ve göz yaşartıcı bombalarla dağıtılan barışçıl gösterileri kastedi-

yorum) sermayenin panik içinde kaçışına ve hükümetin iflasına yol açar. Bu ekonomik yangının iyi bir yanı da vardır -geride kalmış son madeni ya da limanı kelepir fiyatına toparlayan yabancı şirketler için tabii.

Stiglitz, IMF ve Dünya Bankası'nın piyasa ekonomisinin kalpsiz takipçileri olmadığını da belirtiyor. IMF Endonezya'da gıda mallarında devletin fiyat *desteğini* kaldırırken, *bankaların kurtarılması gerekli olduğunda piyasaya müdahale istenir* hale gelir. Nitekim IMF Endonezyalı finansörleri ve onların borçlandığı Amerikalı ve Avrupalı bankerleri kurtarmak için on milyarlarca doları toparlayıverdi.

Olay aydınlanmaya başladı. Sistemde çok sayıda kaybeden ve tek kazanan var: Batı bankalarıyla ABD Hazinesi. Stiglitz, Dünya Bankası'ndaki kariyerinin ilk dönemlerinde, Etiyopya'da ülkenin ilk demokratik seçimiyle başa gelen yeni devlet başkanıyla yaptığı sıkıntılı görüşmeden söz etti bana. Dünya Bankası ile IMF başkana, yardım kredisini ABD Hazinesi'nin rezerv hesabına aktarmasını emretti. Hazine rezerv hesaba sadece yüzde 4 faiz ödüyordu. Bu sırada ülke, vatandaşlarını doyurabilmek için yüzde 12 faizle Amerikan doları satın alıyordu. Yeni başkan, yardımı ülkesini yeniden ayağa kaldırmak için kullanmasına izin vermesi için Stiglitz'e yalvardı. Ama hayır, el konulan para doğruca ABD Hazinesi'nin Washington'daki kasasına gitti.

Artık IMF ile Dünya Bankası'nın *yoksulluğu azaltma stratejisi*'nin dördüncü aşamasına gelmiş bulunuyoruz: *Serbest Ticaret.* Dünya Ticaret Örgütü ile Dünya Bankası'nın kurallarına göre yapılan bir serbest ticaret bu. İçerdeki adam Stiglitz DTÖ tipi serbest ticareti Afyon Savaşları'na benzeterek "Bu savaşlar da pazarların açılmasıyla ilgiliydi" diyor. On dokuzuncu yüzyılda olduğu gibi, günümüzde de Avrupa ve Amerika kendi pazarlarını Üçüncü Dünya'nın tarımına kapatırken Asya, Latin Amerika ve Afrika'ya yapılacak satışların önündeki engelleri ortadan kaldırıyorlar.

Batı, Afyon Savaşları'nda, açık veren ticaretinin gerektirdiği yeni pazarları zorla açmak için askeri gücünü kullandı. Bugün de Dünya Bankası aynı derecede etkili -kimi zaman da öldürücü- olan mali gücünü kullanabilmektedir.

DTÖ'nün telif hakları anlaşması gündeme gelince Stiglitz'in tepesi atıyor. (TRIPS adıyla bilinen bu anlaşmadan ileriki sayfalarda daha fazla söz edeceğiz.) Stiglitz'e göre, yeni dünya düzeninin markalı ilaçlar için ilaç şirketlerine inanılmaz gümrükler ve telif hakları ödenmesini şart koşarak "insanları ölüme mahkum ettiği" nokta da burası. Şirketler ve beraber çalıştığı Banka ideologları hakkında uzmanlaşmış olan Stiglitz "İnsanların yaşaması ya da ölmesi umurlarında değil" diyor.

Bu arada IMF, Dünya Bankası ve DTÖ'nün adlarının bu tartışmada beraber geçmesi kafalarınızı karıştırmasın. Bu örgütler aynı yönetim sisteminin değişik maskeleridir. Bir okul yapımı için Dünya Bankası'ndan borç almak, hem Dünya Bankası hem de IMF tarafından öne sürülen her *şartın* -ülke başına ortalama 111 tanedir- kabul edilmesini *tetiklemektedir*. Aslında diyor Stiglitz, resmi DTÖ kurallarına kıyasla IMF, ülkeleri daha cezai nitelikteki ticaret politikalarını kabul etmeye zorlamaktadır.

Stiglitz'i en çok rahatsız eden şey de, gizlilik içinde tasarlanan ve mutlakıyetçi bir ideolojiyle yönlendirilen Dünya Bankası planlarının tartışmaya ya da eleştiriye açık olmamasıdır. Batı bir yandan gelişmekte olan ülkeleri demokratik seçimler yapmaya teşvik ederken *Yoksulluğu Azaltma Programı* denilen programlar "demokrasiyi zayıflatıyorlar" ve bir işe yaramıyorlar. Siyah Afrika'nın verimliliği IMF yapısal *desteğinin* kılavuzluğunda tepetaklak oldu.

Bu kadere dur diyen bir ülke var mıydı? Var, dedi Stiglitz, Botswana'yı işaret ederek. Ne yaptılar? "IMF'ye çekip gitmesini söylediler."

O zaman, Stiglitz'e döndüm. Peki, Bay Sıkı Profesör, geliş-

mekte olan ülkelere nasıl yardımcı olabilirsiniz? Stiglitz 'toprak ağalığının' tam kalbine yönelik bir hamle ile, dünya genelinde toprak oligarşisinin aldığı ve tipik olarak yarıcının elde ettiği ürünün yüzde 50'sine tekabül eden aşırı kiraya ilişkin köklü bir toprak reformu önerdi. Bunun üzerine şunu sormak zorunda kaldım profesöre: Dünya Bankası'nın baş ekonomisti olmanıza rağmen Banka neden sizin önerilerinize kulak vermedi?

"Eğer toprak mülkiyetinde değişiklik yaparsanız bu, nüfuzlu kesime dokunur. Gündemlerinde böyle bir madde yok." Olmadığı belli.

Sonunda işini tehlikeye atmasının nedeni dört aşamalı, para politikasına dayalı sürecin yol açtığı başarısızlık, sefalet ve krizler karşısında bu kurumların ve ABD Hazinesi'nin politikalarını değiştirmemesiydi. Serbest piyasa çözümlerinin başarısız olduğu her durumda IMF'nin yaptığı tek şey, daha fazla serbest piyasa politikasının uygulanmasını istemekti

"Ortaçağ'a benziyor" dedi bana içerdeki adam. "O zamanlar bir hasta öldüğünde 'kanamayı erken kesti, vücudunda hala biraz kan vardı' demeleri gibi."

Profesörle yaptığım konuşmadan dünyadaki yoksulluk ve krizin çözümünün basit olduğu sonucunu çıkardım: Kan emicileri ortadan kaldırmak!

Joe Stiglitz Dünya Bankası'ndan atılmasına ve görüşmemizin yarattığı şikayetlere göğüs germeyi başardı. Eylül 2001 tarihinde Ekonomi Nobel Ödülü'nü kazandı.

Bu yazı ilk kez Observer'da 'IMF'nin Felakete Götüren Dört Adımı' adıyla yayınlandı, değişik bir hali de evsizlerin Londra metrosunun dışında sattığı bir dergi olan Big Issue'da yer aldı. Big Issue IMF'ye de yer ayırdı. Burada IMF'nin basın sözcüsü yardımcısı şunları yazıyordu:

"...(Palast'ın) yazısındaki söylenti ve yanlış bilgilerin derinliği ve büyüklüğü karşısında söyleyecek söz bulamıyorum."

Elbette söyleyecek söz bulamazdı. 'Yanlış bilgi' dediği şey Basın Sözcüsü Yardımcısı'nın kendi bürosundaki ve Dünya Bankası'ndaki mutsuz çalışanlardan geliyordu. Sıradaki hikayenin başlıca noktalarını sessizce elime tutuşturanlar da yine onlardı.

Yeni İngiliz-Amerikan İmparatorluğu

Nisan 2000 tarihinde İngiliz gazetelerinin ön sayfalarını Zimbabwe'de ölen iki beyaz çiftçinin fotoğrafları kapladı. Bolivya'dan gelen "Protestolar iki cana maloldu" haberleri Guardian gazetesinde 'Dünyadan Kısa Haberler' bölümüne sıkıştı. (Amerikan gazetelerinde Bolivya'nın yerini Monica Lewinsky'nin elbisesi aldı.) Ne ayıp. Zimbabwe cinayetleri İngiltere'nin imparatorluk geçmişine ilişkin bastırılmış nostaljiye yönelikti. Bolivya ise İngiltere'nin (ve Amerika'nın) gelecekteki imparatorluğunun hikayesidir.

Önce bir hatayı düzeltelim. Bolivya'nın Cochabamba kentinde su şebekesinin yeni sahipleri, Londra'dan International Waters Ltd. (IWL) tarafından su fiyatlarının yüzde 35 artırılmasına karşı çıkan göstericilere, askerlerin önce gaz bombası fırlatıp daha sonra da ateş açması yüzünden altı kişi öldü, kör olan iki çocuk dahil 175 kişi yaralandı.

Cochabamba'daki ölümlerden sonra Hugo Banzer (Bolivya'nın eski diktatörü, daha sonra da seçilmiş başkanı) bütün ülkede sıkıyönetim ilan edip sokağa çıkma yasağı koydu ve özgürlükleri rafa kaldırdı. Sıkıyönetimin ilanından hemen sonra, 12 Nisan 2000'de, Dünya Bankası Başkanı Wolfensohn Washing-

ton'daki gösterilere karşı yaptığı hazırlıklardan başını kaldırıp habercilere şu yorumu yaptı: "Bolivya'daki gösterilerin artık sona erdiğini bildirmekten mutluluk duyuyorum."

Cochabamba'daki gösterilerin lideri Oscar Olivera'yla, gösterileri nasıl düzenlediğini sormak için temasa geçtim. Fiyat artışlarına karşı yapılan ilk gösterilerden sonra 6 Nisan'da, sendikacı Olivera, on dört ekonomist, parlamenter, hukukçu ve toplu luk lideriyle birlikte, IWL'nin fiyat artışını görüşmek üzere hükümetten gelen bir daveti kabul etmişti. Cochabamba'daki hükümet konağına girdikten sonra Olivera ve arkadaşları tutuklandılar. Olivera'nın zincire vurulmasının ardından, binanın dışındaki gösteriyi ancak Cochabamba Roma Katolik rahibi kontrol edebilirdi.

Elbette, Dünya Bankası'ndan Wolfensohn'un yanılmış ve onun asiler dediği kişilerin de aslında vahşi bir baskının masum kurbanları olması mümkün. Serbest bırakılan Olivera (hükümet diğerlerini ülke içinde sürgüne gönderdi) Wolfensohn'la konuşabilmek için Washington'a uçtu. Ama başkanın başını kaşıyacak zamanı yoktu ve Olivera da görüşemeden geri döndü.

International Waters Ltd. (IWL) şirketini hiç duymadınız mı? Birçok İngiliz çokuluslusu gibi o da daha büyük bir Amerikan şirketinin kontrolünde - IWL'nin iplerini elinde bulunduran, San Francisco'daki dev inşaat şirketi Bechtel.

Bechtel, Amerika'daki merkezinden bir bildiri yayınlayarak Bolivya'daki ayaklanmanın suda yaptıkları fiyat artışıyla bir ilgisi olmadığını ifade etti. Aksine, IWL'nin Amerikalı sahibi sanki bir sır açıklıyormuş havasında, ayaklanmanın "koka yaprağı üretimi konusunda alınan sıkı önlemlere" karşı çıkanların bir marifeti olduğunu ima etti. Olivera ne kendisinin ne de rahibin uyuşturucu kaçakçılığına bulaştığını söyleyerek yanıtladı bu iddiayı.

Su savaşını başlatan fiyat artışının nedeni IWL'nin büyük

Misicuni Barajı projesinin maliyetini karşılama ihtiyacıydı. Misicuni barajından elde edilen suyun maliyeti diğer seçeneklere kıyasla kabaca altı kez daha fazlaydı. IWL neden bu aşırı pahalı kaynaktan su temin etsin ki? Tahmin edin. Çünkü, IWL, Misicuni Barajı projesinde pay sahibi.

Halkın, IWL'nin baraj projesi için para toplamasına karşı çıkmasının iyi bir nedeni daha vardı; ortada baraj filan yoktu. Daha inşa edilmemişti baraj.

Yatırım projelerini müşterilerin değil yatırımcıların finanse edeceği, hesap kitabın temel kuralıdır. Proje, satışa sunulacak bir ürün ürettiğinde de riski yüklenenler yatırımlarının karşılığını kar şeklinde geri alırlar. *Kapitalizm* denilen sistemin kalbi, ruhu ve temel dayanağı budur. Olayın teorik yönü böyle. Ama tekelci sistem kentin musluklarını eline geçirince yatırım projeleri için (piyasa rayicinden yüzde 600 daha pahalı olanlar için bile) hissedarların yerine eli kolu bağlı müşterilerden para pompalanmaya başlanır.

Bolivya hükümetinin su projeleri konusundaki eski danışmanı Samuel Soria, IWL'nin operasyona para yatırıp yatırmadığına ilişkin herhangi bir kanıt göremediğini söyledi. Cochabamba Ekonomistler Konseyi Başkanı olan Soria'ya su şebekesini satın alanların New York Citibank'taki bir hesaba on milyon dolar yatırdıkları söylendi ama Soria bu paranın Bolivya'ya aktarıldığına ilişkin bir kanıt bulamadı. Soria, su fiyatlarının IWL'nin yönetimi altında yüzde 150 artabileceğinden endişelenmektedir.

Cochabamba'da yayınlanan *Gente* (Halk) gazetesi editörü Luis Bredow'un bana anlattığına göre, su şebekesi için "kimse ortaya para koymamıştı." Bredow'un kendi yaptığı araştırmanın sonucuna göre, adamlar bütün sistemi yok pahasına ele geçirmişlerdi. Bredow, IWL'nin bu olağanüstü avantajı, başkan Banzer'le bağlantılı olan siyasi partinin lideri, eski Bolivya başkanı Jaime Pasamora ile ortaklık sayesinde elde ettiğini söyledi.

IWL'nin Londra'daki sözcüsüyle konuştum ama "IWL'nin Cochabamba olayıyla ilişkisini nasıl öğrendiniz?"den daha fazla bir şey söylemedi. Şirketin Bolivya grubunun adı Aguas de Tunari idi. Aslında, İngiliz şirketinin olayla ilişkisi giderek daha gizemli bir hal alıyordu. Yayılan gösterileri yatıştırmak amacıyla Başkan Banzer, 5 Nisan'da suyun özelleştirilmesini iptal ettiğini açıkladı.

Bir gün sonra, IWL'nin su şirketini yeniden ele geçirdiği söylentisi yayılınca bütün ülkede insanlar yeniden sokağa döküldüler. Panik içindeki hükümet 10 Nisan'da, İngiliz genel müdür ülkeyi terk ederken yabancı konsorsiyumun anlaşmayı 'feshettiğini' açıkladı. Ancak IWL yöneticisinin izine, adamlarının bana, Banzer hükümetiyle görüşmeye başlamakta olduğunu söyledikleri La Paz otelinde rastladım.

Cochabamba'ya yoksulluğu İngiliz-Amerikan şirketinin getirdiğini söylemek zor. Kent zaten yeterince yoksuldu. Kırsal kesimdeki evlerin sadece yüzde 31'ine temiz su ulaşması yüzünden, ishal hastalığına yol açan bağırsak enfeksiyonları Bolivya'nın bir numaralı hastalığı olup çocuk ölümlerinin baş nedenidir.

Dünya Bankası Başkanı Wolfensohn'un su kıtlığına karşı önerdiği bir çözüm var: *Fiyatı artırmak*. Wolfensohn 12 Nisan'da *'asilere'* yönelttiği şiddetli eleştirisinde, gösterici Bolivyalı abonelerden borçlarını ödemelerini istedi.

Wolfensohn'un 'kes sesini, öde borcunu' çıkışı kendi danışmanlarının görüşüyle de çelişmektedir. Temmuz 1997'de, Washington'daki toplantıda Banka'nın teknokratları, Misicuni barajı projesine karşı çıkan Bolivyalılar olayını masaya yatırıp, fiyatların arttırılması durumunda sosyal patlamaların olabileceği konusunda uyarıda bulunmuşlardı. Dünya Banka'sının iç kaynaklarına göre (işlerini kaybetmesinler diye adlarını kullanmayacağım) Banka'nın hidrologları ve teknisyenleri Misicuni'nin

şişirilmiş maliyetinin küçük bir parçasına tekabül edecek bir maliyetle Cochabamba için bir su sistemi planı hazırladılar. Bu seçenek, mevcut aboneler için fiyatları artırmadan kendini finanse edebilecekti. Suyun sağlanması ve dağıtımı işleri IWL'nin Aguas de Tunari operasyonunda olduğu gibi tek elden yapılmayıp, danışıklı dövüşü önlemek için iki şirket arasında bölüştürülecekti.

O zaman Wolfensohn, Dünya Bankası'nın kendisinin bile olmaz dediği ve zararlı bulduğu bir projeye karşı yapılan gösterilere neden karşı çıktı? Bankanın alt düzey elemanlarıyla tartışılmayan daha büyük planlar da olmalı. Önemli politik kararlar, Dünya Bankası'nın Nisan 2000 tarihindeki İcra Kurulu toplantısı için Amerikan başkentini bakanlık limuzinleri doldurmadan çok önce, *sektör* toplantılarında bağlanmıştı. Su konusunda, yaklaşık bin kadar yönetici ve bürokrat, dünyadaki su sistemlerinin özelleştirilmesine yönelik programı gözden geçirmek ve güncellemek için Mart 2000 tarihinde Hague'da toplandılar.

Gezegeni *pazar parçalarına* bölen bu özelleştirmeciler ancak ciddi fiyat artışları yapılması durumunda kara geçebileceklerdi. IWL, Bolivya hükümetinden yüzde 16 net kar garantisi almıştı. Kardaki bu hızlı artış, başlangıçta yapılan yüzde 35'lik fiyat artışını açıklıyordu. Bolivya'nın su sisteminin yağmalanması Dünya Bankası'nın desteği olmadan gerçekleşemezdi.

IMF, Dünya Bankası ve Inter-American Development Bank, Latin Amerika ülkelerinin her biri için, alçakgönüllü bir şekilde *büyük plan* dedikleri, su sistemi tasfiyesini kaleme aldılar. Bu gözden çıkarılmış kamu mallarını ele geçirmek için de IWL gibi konsorsiyumlar kuruldu.

IMF ile Dünya Bankası, su sisteminin onarılması ve yaygınlaştırılması için acil olarak ihtiyaç duyulan sermayeyi özelleştirmecilerin sağladığını öne sürerek yağmayı haklı çıkarttılar. Ama verilen sözler jigolonun çiçekleri gibi hızla soldu. Cochabam-

ba'nın protestocuları sınırın öte tarafındaki Buenos Aires'de, bölgedeki ilk özelleştirme konsorsiyumunun 7500 işçinin işine son verdiğini biliyorlardı, sistem bakım yokluğundan ötürü çürüyor ve fiyatlar hızla artıyordu. Filipinler'den Doğu Anglia'ya kadar suyun özelleştirildiği her yerde aynı şeyler yaşanıyordu. Arjantin'de, Buenos Aires su şebekesinin yeni sahipleri arasında Dünya Bankası da yer almaktadır.

İngiltere, Amerika'nın kanatları altında olsa da, eski kamu mallarını ucuza kapatıp, tekelleşmenin okkalı bir karı garanti ettiği altyapı alanlarına yoğunlaşarak pazar payını genişletmeye çalışmaktadır. Brezilya'da Sao Paolo'nun gaz sisteminin British Gas tarafından ele geçirilmesinden Manila su şirketinin United Utilities tarafından alınışına kadar bütün işler kolay lokma olarak görünüyordu - ta ki And dağlarındaki birkaç susamış, öfkeli köylü Yeni İmparatorluğu sokaklarda durdurabileceğine karar verinceye kadar...

Bolivya gözden kayboluyor: Stil bölümüne bakınız

Bolivya'daki ölüm haberini gazetenizde okumadınız, değil mi? Bakın şimdi, *Washington Post*'da ... *Stil* bölümünün on üçüncü sayfasındaki yazının tam onuncu paragrafında haber karşınızda. Dalga geçmiyorum: *Stil* bölümü. Bazı yerel DTÖ karşıtlarının yaşam tarzlarına ilişkin o güzel küçük yazının sonunda asılı duruyordu haber.

Böylece yılın en olağanüstü uluslararası hikayelerinden biri GARGARAYA geldi! -ve gözden kayboldu.

Bazı yaşamsal konular, yeterince popüler bulunmadıklarından ya da ülke içindeki bir haber ağına takılmadığından güme gidiyorlar. Ama Bolivya'da bu şartların hepsi de sağlanmıştı. Haber kanalları askerlerin sivil halkı tarayışını gösteren yüksek kalitede video görüntüleri geçebilecek durumdaydı. Konunun merkezinde San Francisco'dan Bechtel dahil, dev Amerikan ve

İngiliz şirketleri yer alıyordu. Olayın en önemli yanı da, Güney Amerika'daki genel grevin aynı günlerde Washington'daki protestolarla anlamlı bir benzerlik göstermesiydi. Normal haber ölçülerine göre, bu konu iş başında yakalanan küreselleşmenin müthiş hikayesiydi... Ki bu arada Washington'da da McDonald's yakılıyordu.

Dünya Bankası Başkanı Wolfensohn taranan göstericileri 'asiler' olarak nitelendirirken basının Bolivyalılar hakkında sempatik yazılar yazmasını önlemeyi umuyordu. Bu konuda tasalanmasına gerek yoktu. Olay, televizyonda hiç gösterilmedi. *Post*'un *stil* bölümündeki yazı ile *New York Times* gazetesindeki birkaç haber paragrafı bir yana bırakılırsa büyük medya kuruluşları için Bolivyalılar gözden ıraktılar.

Ne var ki, haberin bir tutam verilmesi hiç verilmemesinden daha kötüydü. İngiliz gazetesi *Financial Times* (FT) Bolivya'ya bir muhabirini gönderdi. Muhabirin haberinde ilk paragrafta, göstericilerin merkezindeki duvarda "Che Guevara ile Fidel Castro'nun soluk portrelerinin" asılı olduğu yazılıydı. Altı kişinin öldüğüne ilişkin tek satır yoktu haberde.

İşin aslını biliyor olması gereken *FT* muhabiri, uyuşturucu kaçakçılarının göstericileri desteklediği izlenimi yaratan bir haber geçti. Hayali suçlama Bechtel şirketinin basın açıklamasında yer aldı. Ne de olsa bir şirketin basın bildirisi gerçeklerden bile daha iyidir!

Bolivyalıların kendileri de olayın tamamından haberdar olamadılar. Bolivya gazetesi *Gente*'nin cesur editörü, Amerikalı-Avrupalı yatırımcılarla politik bağlantıları olan Bolivyalılar arasındaki al gülüm-ver gülüm anlaşmaları gözler önüne seren bir araştırma dizisi yayınladı. Nisan sonunda, *Gente*'nin yayıncıları, su sisteminin Bolivyalı ortaklarından gelen mali tehditlere teslim olarak, editörleri Luis Bredow'dan bir özür yayınlamasını istediler. Bredow ise özür yerine istifasını kaleme aldı.

Şekil 8. Şubat 2000'den Nisan 2000'e kadar bu Kuaçua kadını dahil Bolivyalılar içme suyunun fiyatlarındaki aşırı artışı protesto etmek için Cochabamba sokaklarını doldurdu. IMF'nin baskısıyla Bolivya su sistemini özelleştirip Anglo-Amerikan konsorsiyumu International Water System'e sattığında fiyat da arttı. O günlerde, Washington sokaklarını da IMF ile Dünya Bankası'nın Sonbahar İcra Kurulu Toplantısı'nı protesto eden binlerce insan doldurdu. Amerikan basın üstatları Amerikalı göstericileri amaçsızca gösteri yapan toy ve ayrıcalıklı beyaz çocuklar olarak verdi. Bolivya'daki gösterilerin önemli Amerikan gazetelerindeki durumu: Sıfır -*Washington Post*'un stil, moda ve yaşam tarzı bölümündeki not hariç.

Cochabamba'daki gösterinin lideri Oscar Olivera'ya gelince, uluslararası bir kampanya sonucunda serbest bırakılması sağlandı (üç kere tutuklanmıştı). Haberler iyiydi, sonra şu haber ulaştı.

Mesaj tarihi: 9/5/00 9:29:32 doğu saati.
Konu başlığı: BOLİVYA'DAKİ ÖLÜM
8 NİSAN CUMARTESİ ÖĞLEDEN SONRA 17 YAŞINDAKİ VICTOR HUGO DAZA KAFASINDAN VURULARAK ÖLDÜRÜLDÜ. BİR ARKADAŞIM ÇOCUĞUN AİLESİNİ TANIYOR VE ANNESİNİN İŞLERİNİ TAKİP İÇİN KENTTE BULUNDUĞUNU SÖYLÜYOR.

Arjantin'i Kim Vurdu? Dumanı Tüten Silahtaki Parmak İzi IMF'ye Ait

Ağustos 2001'de, Arjantin'in ya da en azından ekonomisinin öldüğü haberi geldi. Resmi rakamlarla işsizlik yüzde 16'ya vurdu -gayrı resmi rakamlara göre, çalışanların dörtte birine ya ücreti ödenmiyordu, ya ücretsiz izin verilmişti ya da ancak yaşamasına yetecek kadar ücret ödeniyordu. Daha şimdiden yılın ilk yarısında yüzde 25 azalan sanayi üretimi, dolarla yapılan borçlanmada bir hesaba göre yüzde 90'ın üzerine fırlayan faiz oranları yüzünden komaya girmişti.

Katil, Arjantin ekonomisinin hala sıcak olan cesedinin yanı başına üzerinde parmak izi bulunan ve dumanı hala tüten bir silah bırakmıştı. Katil silah: 5 Eylül 2000 tarihli *İyi Niyet Mektubu.* IMF Başkanı Horst Kohler'e verilmek üzere hazırlanan mektubun altında Arjantin Merkez Bankası Başkanı Pedro Pou'nun imzası vardı.

Ekleri ve Arjantin Maliye Bakanı'nın IMF'ye yazdığı üst yazıyla birlikte *İyi Niyet*'in bir kopyası geçti elime ... Nereden gönderildiği belli değildi, diyelim.

Ayrıntılı bir inceleme bu *İyi Niyet*'in Arjantin'in savunmasız vücuduna ölümcül kurşunlar sıktığı konusunda kuşkuya yer bırakmıyor. Şuradan başlayalım, *İyi Niyet*, Arjantin hükümetinin bütçe açığını 2000 yılındaki 5 milyar 300 milyon dolardan 2001 yılında 4 milyar 100 milyon dolara indirmesini şart koşuyor. Bir düşünün. Arjantin zaten derin bir çöküntünün eşiğindeydi. IMF'deki ekonomistler bile iyi bilirler ki, küçülen bir ekonomide kamu harcamasını kısmak, yere inmekte olan uçağın motorunu tamamen kapatmak demektir. Açığı kapatmak mı? Benim dört yaşındaki kızım bile bunun *aptallık* olduğunu söyleyecektir.

Daha sonra, ekonominin kolu kanadı kırıldığında IMF beyin takımı ekonominin patlamasına yol açacak şekilde açığın *ortadan kaldırılmasını* emretti.

IMF asla, aynı zamanda çok acımasız olmadan, hata yapmaz. Büyük harflerle yazılmış *'YOKSULLARIN KOŞULLARININ DÜZELTİLMESİ'* başlığı altında, hükümetin acil istihdam programı çerçevesinde ücretlerin ayda 200 yüz dolardan 160 dolara, yani yüzde 20 oranında azaltılması öngörülüyordu.

Ancak yoksuldan ayda 40 dolar keserek pek bir tasarruf yapamazsınız. *İyi Niyet Mektubu* daha fazla tasarruf için ilaveten, memur "maaşlarında yüzde 12-15 kesinti yapılması" ve "bazı avantajlı emeklilik haklarının düzenlenmesi" sözünü de veriyordu.

IMF'nin "düzenleme" ile ne kastettiğini açıklayalım; hem kamu hem de özel sigortadan emekli olanların maaşlarından yüzde 13 kesinti yapmak. Küçülmenin ortasında kes babam kes. Aptallık.

IMF'nin emeklilere ve yoksullara ilişkin aptalca önerileri ve acımasız planlarının yanında, felaketin sınırında dolaşan ekonomik öngörüleri de vardı. Küreselleşme dahilerinin *İyi Niyet Mektubu*'nda yer alan tahminlerine göre, eğer Arjantin tüketicinin alım gücünü düşürmeye devam ederse, her nasılsa ülkenin ekonomik üretimi yüzde 3.7 artıp işsizlik azalacaktı. Gerçekte,

Mart 2001'in sonunda ülkenin GSMH'si önceki döneme göre yüzde 2.1 azalmıştı ve o günden sonra da dalışa geçti.

Arjantin, IMF'nin saçma sapan programını neden kabullendi? Bunun cevabı IMF, Dünya Bankası ve özel kuruluşların ortaklaşa sağladıkları 8 milyar dolarlık yardım paketiydi.

Ancak bu cömertliğin altında elbette bir bit yeniği vardı. *İyi Niyet*'e göre Arjantin, parası pesoyu bire bir dolara eşitleyecekti. Dövizde yapılacak ayarlama ise ucuz sayılmazdı. Amerikan bankaları ve spekülatörleri bu döviz programını desteklemek için gerekli dolarların karşılığında normalin de üstünde, yüzde 16 gibi yüksek bir risk primi almaktaydılar.

Şimdi olayın matematiğine bakalım. Arjantin'in 128 milyar dolarlık borcuna, normal faize ek olarak, borç verenlerin aldıkları yüzde 16 eklenince, geri ödenmesi gereken miktar yılda 27 milyar dolar etmektedir. Diğer bir deyişle, Arjantin halkı 8 milyar dolarlık yardım paketinden tek sent yararlanmıyor. Yardım parasının tek kuruşu bile New York'tan çıkmadan, borcu veren büyük balık Citibank ve küçük kemirgen Steve Hanke gibi Amerikalı kredi kuruluşlarına yapılacak faiz ödemesi için orada tutuluyor.

Hanke, 1995'deki döviz paniği sırasında Arjantin bonolarına yüzde 100 yatırım yapan 'gelişmekte olan piyasa fonu' Toronto Trust Argentina'nın başkanıdır. Hanke için ağlama, Arjantin. O yıl elde ettiği yüzde 79.25'lik kar, yönettiği fonu spekülasyon liginde ilk sıraya oturttu.

Hanke IMF politikalarının başarısızlığı üzerine oynayarak kazanç elde etmektedir. Ama *akbaba* usulü yatırım, Hanke için sadece bir hobidir. Asıl işi olan Maryland John Hopkins Üniversitesi'ndeki ekonomi profesörlüğünü yaparken, kendi işine gelmeyecek olsa da Arjantin'deki felaketi sona erdirecek kesin çözümü de içtenlikle ifade etmektedir: "IMF'yi lağvedin."

Hanke ilk iş olarak bir pezoyu bir dolara bağlayan çengelden

vazgeçerdi. Bunun, IMF'nin Arjantin maliyesini asmak için kullandığı bir et çengeli olduğu ortaya çıktı.

Ancak döviz kurunda yapılan ayarlama tek başına işe yaramaz. Ayarlama olayı IMF'nin neo-liberal politikasının Dört Atlısı'yla birleştiğinde iş görmektedir: Mali piyasaların liberalleştirilmesi, serbest ticaret, özelleştirme ve bütçe fazlası.

Mali piyasaların *liberalleştirilmesi* sermayenin ülke sınırlarından serbestçe geçmesine izin vermek demektir. Gerçekten de, liberalleşmeden bu yana sermaye serbestçe dolaşmaya başladı, hem de dörtnala. Panik halindeki Arjantinli zenginler pezolarını dolarla değiştirip elde avuçta ne varsa yurtdışındaki yatırım cennetlerine gönderdiler. Sadece 2001 Haziran'ında Arjantinliler bankalardaki tüm mevduatın yüzde 6'sını çektiler.

Bir zamanlar, Arjantin'in kamuya ait ulusal ve bölgesel bankaları ülkenin borçlarına destek çıkarlardı. Ancak 1990'ların ortalarında, Carlos Menem hükümeti bu bankaları New York'taki Citibank'a, Boston'daki Fleet Bank'a ve diğer yabancı kuruluşlara sattı.

Bu banka özelleştirmelerini "gerçekten müthiş bir olay" olarak nitelendiren Dünya Bankası eski danışmanı Charles Calomiris ile konuştum. Kimin için müthişti? Arjantin, döviz varlıklarından günde 750 milyon dolara kadar çıkan miktarlarda kayıplar veriyordu.

İyi Niyet Mektubu'nda, "gelir paylaşım sistemi reformu" da dahil olmak üzere, kredi kuruluşları için çok sayıda iyi haber var. Gelir paylaşım sistemi reformu Amerikan bankalarına, eğitim ve diğer yerel hizmetler için ayrılan fonlar sifonlanarak ödeme yapılacağının kibarca ifadesidir. *İyi Niyet Mektubu*, ülkenin sağlık sigortası sisteminin reformundan da pay istiyordu.

Ancak *kes babam kes* yöntemi alacaklıların parasını ödemeye yetmeyince, gazeteci Mario del Cavril'in ülkenin özelleştirme programı için kullandığı deyişle, sıra *"las joyas de mi abuela"* yani "ninemin mücevherlerini satmaya" geliyor her zaman.

Fransızlar su şebekesinin büyük bir bölümünü ellerine geçirip fiyatı bazı kentlerde yüzde 400 oranında artırdılar.

İyi Niyet'in son mermisi ise "açık ticaret politikasının" uygulanmasıdır. Bu durum, mallarının fiyatı ABD dolarına göre ayarlanmış olan Arjantinli ihracatçıları, fiyatları devalüe edilmiş parayla belirlenen Brezilya malları karşısında kaybetmeye mahkum bir rekabete soktu.

Yine de, IMF'nin kıt akıllı adamları programlarının sonuç alabileceğine inanıyorlar. Bunun için gerekli tek şey daha düşük emeklilik maaşına, daha düşük ücrete ve hatta bedava çalışmaya razı olacak *esnek* bir işgücüdür. Ancak işçi arılar kendi yoksullaştırılmalarına karşı hiç de esnek davranmadılar. Arjantin'in kaymak tabakasını ümitsizliğe düşürecek ölçüde inatçı çıktılar.

Bu esnek olmayan işçilerden biri, beş çocuk babası 37 yaşındaki Anibal Veron, otobüs şoförlüğü işini kaybetti. Şirketinden dokuz aylık maaş alacağı vardı. Veron yollarda barikatlar kuran öfkeli işsizler ordusuna *(piqueros)* katıldı. Sadece Ağustos 2001'de 39 barikat kurulmuştu. Kasım'da polis bir barikatı kaldırırken, askeri polis tarafından atıldığı söylenen bir kurşunla başından vurularak öldürüldü Veron.

Cenova'da küreselleşme karşıtı gösterici Carlo Guilliani'nin ölümü Amerika ve Avrupa'da gazetelerin birinci sayfasındaydı. Veron'un ölümü ise sıfırıncı sayfada yer bulacaktı. Veron'un adını öğrenmek kıdemli araştırmacımız Oliver Shykles'in iki gününü aldı. Salta Province'de IMF'nin kemer sıkma planına karşı gösteri yapanlara polisin ateş açması üzerine kilise avlusunda vurularak öldürülen 27 yaşındaki Carlos Santillan ile 17 yaşındaki Oscar Barrios'un haberlerini de okumadınız gazetelerde.

Tony Blair gibi küreselleşme yanlıları neo-liberalizme direnişi, tuzu kuru gençlerin eğlencesi olarak görmeyi tercih ediyorlar. Safça hayallerin peşine takılıp gösterilere giderek can sıkıntılarını giderecek bir uğraş arayan şımarık Batı gençliği. Medya da Cenova'da yürüyüş yapan beyaz çocuklara takılarak aynı tel-

den çalarken, Mayıs 2000'de Buenos Aires sokaklarındaki 80 bin kişiyle Haziran 2000'de 7 milyon Arjantin işçisinin katıldığı genel grevi görmezlikten gelmektedir.

Arjantin'de, Başkan Fernando de la Rua göstericilere uygulanan şiddeti kınamaktadır. Ancak, Barış ve Adalet Örgütü (SERPAJ) de la Rua hükümetini açlığı ve terörü kullanarak IMF planlarını gerçekleştirmekle suçlamaktadır. SERPAJ lideri Adolfo Perez Esquivel'e Buenos Aires'te ulaştım. Santillan ve Barrios'un öldürüldüğü kasabada polis tarafından göstericilere uygulanan şiddet olaylarını belgelemekte olduğunu söyledi. 1980'de Nobel Barış Ödülü'nü kazanmış olan Perez Esquivel'e göre devlet baskısı ve IMF *liberalizasyonu* aynı madalyonun iki yüzü gibi. Perez, polisin daha 5 yaşındaki çocukları para-militer birliklere almasına karşı suç duyurusunda bulunduğunu söyledi bana. Perez bu uygulamayı Hitler'in gençlik örgütlenmesine benzetiyordu.

Amerika kıtasının Serbest Ticaret Anlaşması'na karşı gösterilere önderlik eden Perez Esquivel, Arjantin'in ölümünde IMF'nin rolü konusundaki tespitime katılmıyor. Perez, ekonomik açıdan ölümcül nitelikteki reformların, askeri diktatörlük döneminde Merkez Bankası başkanı olan, Maliye Bakanı Domingo Cavallo tarafından coşkuyla karşılandığını belirtiyor. Yaşlı pasifiste göre bu, ülke ekonomisinin vakitsiz ölümünün cinayet değil, intihar olduğuna işaret ediyor.

DTÖ'de Kötü Tripler

Temmuz 2000 tarihinde, New York Times gazetesi Bill Clinton'ın Afrika'yı kurtardığını yazdı. Bu alicenap devlet adamı, ilaç şirketlerinin Afrika ülkelerine, gerçek fiyatın yüzde 75 altında satmayı kabul ettikleri AIDS ilaçları için, yılda bir milyar dolar borç vermeyi teklif etti.

Temmuz'da tam Noel şenliklerini önceden ilan etmeye hazırlanıyordum ki, elime Arjantin'den gelen on iki sayfalık bir belge geçti. Görünüşe bakılırsa belge Cenevre'deki ABD Ticari Ataşeliği'nden geliyordu (kurum belgenin doğruluğunu yalanlamadı). Gizli resmi mektup Arjantin'i sınırlarını ilaç ticaretine -keyif verici maddelere değil de yasal, ruhsatlı ilaçlara- açması için tehdit etmekteydi. Eğer Arjantin ilaçların sınırlar arasında serbestçe dolaşması için gerekeni yapmazsa, diye yazıyordu ABD Ticari Ataşesi, Amerika Arjantin'i ticari ortaklar için bir tür ölüm fermanı olan *'Bölüm 301 İzleme Listesi'*ne alacaktır.

Küreselleşme havarilerinin kutsal kitaplarını okursanız, Dünya Ticaret Örgütü'nün sadece gümrükleri ve ticari engelleri ortadan kaldırmaya çalışan bir kurum olduğu izlenimine kapılabilirsiniz. *Rüyanızda görürsünüz bunu.* Gerçek dünyada, DTÖ gümrük sistemini *özelleştirmeye* yönelik bir kuruluştur. Ülkeler eskiden, işgücünü ve yerel sanayiyi sınırlarda aldıkları vergilerle korurdu. Dünyanın yeni ticaret düzeninde global şirketler, markaları ve pazar paylarıyla çizdikleri sınırın dışında kalan bölgelerde ürün alıp satan ülkelere karşı vergi konmasını talep edebilmektedir. DTÖ'nün ithalat ve ihracat yasaklarına ilişkin ceza sisteminin, uyuşturucu argosunu çağrıştıran bir adı var TRIPS (Trade-Related Intellectual Property Rights -Fikir ve Sanat Eserleri Mülkiyet ve Telif Hakları Anlaşması).

Trip yapan Arjantin ve Afrika - hepsi aynı zincirin halkaları. Olay hiç de komik olmayan bir şekilde başlıyor: İlaç bulamazlarsa Afrika kıtasında 25 milyon 300 bin kişi AIDS'den ölecek. Çok şükür, Brezilya, Hindistan ve hepsinden önce de Arjantin söz konusu ilaçları epeyi ucuza maledip ölmekte olan insanlara ulaştırabilecek durumdalar. Ancak Amerikalı, İngiliz ve İsviçreli ilaç devleri buna karşı yaygarayı kopardılar. O sıralar Başkan Yardımcısı Al Gore'a bağlı olan ve büyük ilaç şirketleri tarafından desteklenen ABD ticari polisi, bu hayat kurtarıcı

planı durdurdu -Nelson Mandela'nın yalvarmalarına, Nobel Ödülü'ne ve çiçekli desenli gömleklerine rağmen.

O sıralarda başkan seçilmeye uğraşan Gore için bu hiç de iyi olmadı. Gore'un 'Bırakın aspirin yutsunlar' politikası, kendisinin Zulu'da, Michael Caine'den daha çok Afrikalı'nın ölümüne neden olduğunu haykıran, öfkeli Amerikalı eşcinsellerin Gore'un kampanyasından uzaklaşmasına yol açtı. Bu durum Al için iyi bir vitrin sayılmazdı. Bunun üzerine kafadar Başkanı Bill Clinton, ayaklanan vatandaşlarını yatıştırmak için birkaç milyar dolar buldu.

Ancak söz konusu milyarların eli kolu bağlıydı, daha doğrusu zincire vurulup kelepçelenmişti. Güney Afrika ilaçların yüzde 100'ünü ABD'den almak ve bedelinin tamamını "rayiç faiz hadleri" ile ödemek zorundaydı.

ABD Ticari Ataşesi'nin Arjantin'e yazdığı zehir zemberek mektup, Güney Afrika'nın, ilaçta serbest ticaret üzerindeki *de facto* ambargoyu kırmaya yönelik planının arz ucuyla ilgiliydi. Güney Afrika, TRIPS'de olağanüstü acil durumlarda patent sahibinin onayını almaksızın patentli ilaçların ithaline olanak veren boşluğu kullanmayı denemişti. ABD önce - Gore karşıtı gösterilere kadar - Güney Afrika'nın Amerika'ya ihraç ettiği bazı mallara vergi koyarak misilleme yapmayı denedi. ABD Ticari Ataşesi'nin Arjantin'i tehdit etmesine bakılırsa, Clinton yönetimi daha sonra Mandela imajıyla karşı karşıya gelmekten de kaçınarak, Güney Afrika'nın AIDS ilacı tedarik etme çabasını kaynağında kesmek üzere tehditlerini Arjantin'e yöneltti.

Arjantin geri adım atmasaydı, başına şu gelecekti: Göstermelik DTÖ yargılamasından sonra, Arjantin ekonomisi diğer potansiyel ihracatçılar olan Hindistan'la Brezilya'ya da ibret olsun diye ipte sallandırılacaktı.

Belki de haksızlık ediyorum. Sonuç itibariyle TRIPS, Glaxo-Wellcome'ın, AIDS ilacı olan AZT gibi ilaçların bulunmasında

üreticilerin, riske ettikleri yatırımlarını ve yaratıcılıklarını korumaya ve telafi etmeye çalışmaktadır.

Kabul, Glaxo yaratıcı bir şirket, ama AZT konusunda yaratıcı sayılmaz. Bir profesör, Jerome Horowitz, 1964 yılında ABD Ulusal Sağlık Enstitüsü'nden (NIH) aldığı maddi teşvikle ilacın sentezini yaptı. Glaxo kedilerde kullanmak üzere formülü satın aldı.

HIV virüsünü 1984'de NIH'deki bir laboratuar bulmuştu. Devlet laboratuarı ilaç üreticilerinden ellerindeki bütün anti-retrovirüs ilaç numunelerini acilen kendisine göndermesini istedi. NIH bu numunelerin test edilmesi için bir yöntem bulabilmek amacıyla milyonlarca dolar harcadı. Testler sırasında AZT'nin virüsü öldürdüğü görülünce devlet, söz konusu numunenin üreticisi Glaxo'dan laboratuar çalışmaları yapmasını istedi.

Glaxo bu isteği reddetti. Bu konuda onları kınayamazsınız. HIV laboratuarda salgına yol açabilir, hatta araştırıcıların ölümüne neden olabilirdi. O zaman, NIH'den Dr. Hiroaki Mitsuya akıl, cesaret ve bir araba dolusu kamu parasını bir araya getirerek, canlı virüs üzerinde zor deneyler gerçekleştirdi. Şubat 1985'de NIH, Glaxo'ya sonuçların olumlu olduğunu bildirdi ve şirketten klinik çalışmalara başlamasını istedi.

Glaxo bu isteği de reddetti. Glaxo'nun yaratıcılığı da burada başlıyor. Kendisine olumlu deney sonuçları ulaşır ulaşmaz şirket İngiltere'de bu maddeyi *keşfettiğine* ilişkin bir patent başvurusu yaptı. Ama dosyada Amerikan devletinin yaptığı çalışmalardan söz etmeyi unuttu.

Bununla birlikte Glaxo'nun da kalbi vardı tabii. Amerikan-İngiliz devi, Güney Afrika'ya AZT ilacını, Amerika ve Avrupa'daki satış fiyatının en az yüzde 75 daha azına, günlük tedavi maliyeti iki dolar olacak şekilde satacağını açıkladı. Teşekkür etmek için Amerika'daki Glaxo'yu aradım ama birkaç sorudan sonra bu iki dolarlık fiyatın üretim maliyetinin hala üç katı ve Brezilya/Arjantin fiyatlarına eşdeğer olduğu ortaya çıktı.

Olaya bakar mısınız! Eğer iki dolar serbest piyasa fiyatı ise o zaman Amerikalılar ve Avrupalılar dört yüz kat daha fazla ödüyorlar. Fiyatta yapılan farklılaştırma TRIPS tarafından güvenceye alınıyor. DTÖ'nün, fikri mülkiyet hakları dediği şeyi yaygınlaştırmasının tuhaf yanı da bu. TRIPS ticaret engelleri Batı'da, *o insanların* -güney yarımküresinin kara derili, tembel kabilelerinin- bizim buluşlarımızı çalmaya çalıştığı ve buna engel olmak gerektiği şeklinde pazarlanmaktadır. Washington'daki Tüketici Projesi'nden uzman Jamie Love'a göre aslında, bu yeni fikri mülkiyet sistemi yüzünden Batılı hastalar da Afrikalılar kadar zorda kalacaklar.

Love bunu yaşadığı bir olay sayesinde kavradı. 1997 yılında 30 yaşındaki Londralı bir kadın, Maude Jones, kapısını çalıp Taxol ilacını alabilmesi için kendisinden yardım istedi. Söz konusu ilaç kadının meme kanserini iyileştirebilirdi ama Ulusal Sağlık Sistemi fahiş fiyatından dolayı ilacı vermiyordu.

Taxol üzerinde herhangi bir patent hakkı söz konusu değil. İlacı bulan Amerikan devletidir. Ancak ilaç devi Bristol-Myers-Squibb, dozların hesaplanmasında birkaç küçük çalışma gerçekleştirdiğinden, verileri devlet toplamış olsa da, dozla ilişkili veriler üzerinde telif hakkına sahiptir. İngiliz veri koruma yasaları, ilaç üzerinde patenti olmadığı halde, Bristol-Myers'e İngiltere'de on yıl süreyle Taxol'u kontrol hakkı vermektedir.

Bristol-Myers kanserdeki tekelini şansa bırakmıyor. Taxol'un hammaddesi porsuk ağacından üretiliyor. Batılı ilaç şirketleri Asya yağmur ormanlarının beleş kullanım için kendilerine ait olduğunu uzun süredir tartışa dursunlar, Bristol-Myers dünyada porsuk ağacının yetişebildiği tek yer olan Amerika'daki hazine arazileri üzerinde porsuk ağacı yetiştirmek üzere Kongre'den ayrıcalıklı bir izin koparmış. Bristol-Myers kamuya ait bu alanları kullanmak için herhangi bir ücret de ödemiyor.

Ama Maude Jones ödedi. Sonunda şirket, eğer Jones Ameri-

ka'ya gelirse kendisine ilacı bedava vereceğini açıklamak zorunda kaldı. Ne var ki, doktorlar bu teklifin çok geç kaldığını söylediler. Jones'un ailesi parasız pulsuz kaldığından, Maude (bu gerçek adı değildir) ölümü seçtiğini söylemek için Love'ı aradı.

Love'ın bana anlattığına göre, genç kadın, ölümünün Güney Afrikalılar, Amerikalılar ve Avrupalılar arasında "yararlı bir dayanışmaya" yol açacağını umuyordu. AIDS'de ve meme kanserinde, mağdur durumdaki Kuzeyliler ve Güneyliler, ayrımcılığa dayalı fikri mülkiyet hakları ülkesinin yeni topraksız köylüleri olarak dehşetengiz bir kaderi paylaşmaktalar.

Dr. Dre, Sony'nin Plantasyonlarını Koruyor

Doktor benden sözünü sakınmadı. "Now shut the fuck up and get what's coming to you!" (Şimdi kapa çeneni ve sana söyleneni dinle!) 'Dr. Dre' diye tanınan sanatçı Endre Young'la yaptığım konuşmada, www.napster.com'a erişenlerin karşılığını ödemeden kopyalamasından korktuğu fikri telif haklarına verdiği örnek buydu.

Bay Young mahkemeye başvurdu ve Kaliforniyalı hakim, telif hakkı korsanları tarafından kuşatılan bu beyefendiyi korumak için Napster'in kapatılmasına karar verdi. Bay Young kararı felsefi bir yaklaşımla yorumladı: "Kalbim öfke dolu, deli gibiyim."

O da nesi? Napster'e saldıran saldırganın kızgın siyahi yüzünün ardında dava arkadaşlarının sırıtan beyaz suratları görülüyordu: Altı tane dev kayıt şirketi - Sony, EMI, BMG, Universal, Warner ve Polygram - kısaca Amerika Kayıt Sanayi Birliği. Bu altı medya devi toplu olarak, Batı dünyasında satılan müzik CD'lerinin yüzde 95'inin dağıtımını yapmaktadır. Sanatçılarının uğradığı zararın telafisi için halkın gözü önünde akıttıkları göz-

yaşının ardında -müzik sanayi ne zamandan beri bu konuyu dert edinmeye başladı ki?- kendi müzik OPEC'lerini koruma kaygısı yatmaktadır.

Müzik sanayinin Altı Dev'i yıllardır, ABD Federal Ticaret Komisyonu tarafından küçük notlarla işaretlenmiş dosyalarda saklanan muvafakat kararları uyarınca, Abba Hatıra CD'sini 36 dolar çarpılmadan alamayın diye perakendecileri denetlemişlerdir.

Şimdi de izin verirseniz kayıt endüstrisinin arka bahçesine bir bakalım. Bill Gates'in bize öğrettiği gibi, tıkır tıkır işleyen bir tekel bir taraftan müşterilerini yolarken, diğer taraftan kendisine ürün sağlayanları sıkıştırır. Müzik karteli söz konusu olunca, ham madde sağlayanlar -müzisyenler- sıkı sıkıya korunan altı kapının birinden geçmek zorundadırlar. (Unutmayın bu altı şirket Batı dünyasındaki bütün CD'lerin yüzde 95'inin dağıtımını yapmaktadır.) Sonuç olarak, bu zor geçitleri aşıp öbür tarafa, radyo kanallarına ve büyük marketlere ulaşmayı başaranlar sadece Baharat Kızlar, bayatlamış Eric Clapton'lar, Eminem gibi imal edilmiş kötü çocuklar ve orta yaşlı nüfuzlu kişilerin yetenek yoksunu karılarıdır (yetenekli Mariah Carey'e laf attığım sanılmasın).

Diğer bir deyişle, *Altı Büyükler* sadece almak istediğinizi *nasıl* alacağınızı kontrol etmezler, *ne* istediğinize de onlar karar verir.

Eskiden endüstrinin temel girdisi, yani yetenek, bu kapalı sisteme karşı sesini yükseltirdi. Dre'nin yardımları da burada devreye giriyor. Time Warner'ın sizin için seçmediği müziğin dağıtımındaki ilk ciddi alternatif olan internete karşı, şirketlerin düzenlediği saldırıya oyuncak *gangsterleri* ile katılıp, şirketlere sokağın desteğini kazandırmak.

Kartel ona ve Puff Daddy'ye beraberce, yerlerine geçebilecek veya *"get what's coming to you"* dizelerinin yazarı Mars-

hall Mathers (Eminem) gibi kendileriyle rekabet halindeki sanatçıları dışarıda bırakma izni verdiği sürece sistem Dr. Dre'nin işine geliyor. Dre aptal değil. Kendi küçük köşesini korumasının, patronlarının fikri mülkiyet hakkı plantasyonunu korumasına bağlı olduğunu bilmektedir.

Dre-Napster davası, güftelerden DNA'ya kadar uzanan bir yelpazede etkin olan fikri mülkiyet hakkı savaşının müzikal bir gösterisidir. Önceki bölümde Clinton yönetiminin, Güney Afrika'nın AIDS'in yayılmasını önlemek için düşük fiyatlı ilaçları satın almasına nasıl engel olduğunu anlatmıştım. Clinton, AZT ilacının ülkeler arasında Glaxo-Wellcome'ın uygun bulmadığı koşullarda satışına ambargo koymak için, Güney Afrika'yı Dünya Ticaret Örgütü'nün TRIPS kurallarından kaynaklanan ticari cezalarla tehdit etti.

Amerika'nın DTÖ diktasını kabadayıca uygulamasına karşı, nihayet bir ülkenin *sesini yükselttiğini* bildirmekten memnunum: Kongre, Amerika'nın tek taraflı olarak TRIPS'den muaf tutulmasını oyladı. Bush da bunu imzalamak durumunda kalabilir. Yasal patent sahipleri istedikleri kadar bağırıp çağırsınlar, Amerikalı tüccarlar Kanada ve Meksika'dan istedikleri herhangi bir ucuz ilacı ithal etmekte serbest olacaklardır. Ah, imparatorluğun ayrıcalıkları. Fikri mülkiyet hakkı Amerika'nın ayrıcalıklarını tehdit etmeye başladığında, DTÖ kuralları da birden işlememeye başlıyor.

Nelson Mandela, ucuz AIDS ilaçlarının Güney Afrika'da üretimi için 'zorunlu lisans' verebileceğini söylediğinde, Al Gore, Mandela'yı DTÖ sopasını sallayarak tehdit etti. Ama aynı zamanda Amerikan Adalet Bakanlığı Al'ın Silikon Vadisi'ndeki AOL ve Oracle'dan milyarder dostları *Gore-Tech*'ler adına, Microsoft'a patent kodunu açıklaması ve Windows programının lisansını *Gore-Tech*'lere hükümetin öngördüğü ucuz fiyattan satması için baskı uyguladı. Tamam, Gates'in fikri mülkiyet

haklarına Amerika tarafından el konulmasından yanayım ama ikiyüzlülüğü de görmezden gelemem.

Öte yandan ikiyüzlülük, fikri mülkiyetin yeni imparatorluk düzeninin oksijeni. Etrafı çitle çevrilmiş fikri mülkün sahibi olan soyluların hepsi hayata hırsız olarak atılmıştır. Başkalarının düşünceleri üzerine inşa edilmiş kaç ürün bu günkü DTÖ ve Amerikan yasaları çerçevesinde piyasaya çıkamayabilirdi acaba? (Eminim "korsanlık!" diye bağırmakta acele eden Bay Gates de, büyük ölçüde diğer insanların buluşlarından yola çıkılarak geliştirilen iki ürün adı verebilir: MS-DOS ve Windows.) Isaac Newton'un burada söyleyeceği gibi, "Eğer başkalarına kıyasla ileriyi daha fazla görebiliyorsam, bunun nedeni *buluşlarına patent almayacak kadar akılsız davranan* devlerin omuzları üstünde durmamdır."

Ancak herkesin de korunma ve tazminat hakkı yoktur. Cezai koşulları da olan DTÖ hükmüne göre, her ülke 'yaşam formları' üzerinde patent hakkı tanıyan yasaları kabul etmek durumundadır. Amerikalıların ve Avrupalıların 'yaşam formları'ndan kastettiği genellikle Üçüncü Dünya ormanlarından aşırılan geleneksel genomların yeniden üretilmiş hali olan, genetik olarak değiştirilmiş Frankeştayn tohumları ya da ilaçlardır. Tayland, kurnazlık edip, geleneksel ilaçlarını ulusun fikri mülkü olarak kaydettirdiğinde Amerikan ticari ataşesi, Amerikalıların ironiden anlamadıkları düşüncesini pekiştirmek istercesine, doğanın zenginliklerini patentli ürünlere dönüştürmenin "tıbbi araştırmalara zarar vereceği"ni söyledi.

DTÖ, sınırlandırılmamış piyasaların savunucusu olarak pazarlanmaktadır. Ancak, Ralph Nader'in başkanlığındaki Global Trade Watch'dan (Küresel Ticareti İzleme Grubu) Lori Walbek'a göre, DTÖ'nün TRIPS kuralları serbest ticareti *önlemek* için konmuştur. Hiçbir ilaç şirketi ya da medya kodamanı, kont-

rolsüz ithalat nedeniyle işlerini kaybeden işçiler gibi, 'sınırların açılmasıyla kaybedilen satıştan uzun dönemde yarar sağlayacakları' masalını dinlemek durumunda değildir.

Napster davasının gösterdiği gibi, telif haklarının daha da genişlemesinin, yaratıcının zararının tazmin edilmesiyle bir ilgisi yoktur. Amaç şirketin kontrolü ele geçirmesini sağlamaktır.

Yine de, ilk yaratıcılara bir şey ödenmesi gerekmez mi? Yani, Dr. Dre, acıklı şarkısı *'Bitch Mama'*yla ilgili duygulu sözlerinin The Streets grubundan alındığını söylüyor. Dr. Dre telif parası verdi mi?

Dre ile hiç görüşmediğimi itiraf etmeliyim. Telefonlarımı cevapsız bıraktı. Ama burada alıntı yapılan sözlerin telif hakkı elbette onun ve ona bir ödeme yapmak istiyorum. *Size,* Dr. Dre - Sony, Microsoft ve Glaxo-Wellcome'a -*söyleneni* anladığınızdan emin olmak istiyorum.

Dre ile yapılan bu hayali görüşmeyi yayınladıktan sonra BMG plak şirketinden şikayet dolu bu küçük not geldi.

"Altı şirketin sektöre egemen olduğunu söylüyorsunuz. Birleşmelerden dolayı şu an beşe düştü ve Warner'la EMI birleştiğinde bu sayı dört olacak."

Sektör sözcüsü, yaptığım hatanın okuyucuları, piyasada tekel olmadığı konusunda ikna etmesi gerektiğini belirtiyor.

Böylece düzeltilmiş oldum.

GATS Dilini Yuttu

Gizli ticari anlaşma belgeleri, serbest ticaret havuzunda saklanan köpek balığını gözler önüne sermektedir...

Churchill, "Demokrasi, diğerleri hariç olmak üzere, en kötü yönetim biçimidir" dediğinde Mart 2001'de DTÖ'nün, demokrasinin yerine çok daha iyi bir şey - GATS Madde VI.4 - koymak için bir sistem tasarlayacağını öngörmekten uzaktı.

Bir kaç ay önce, DTÖ Sekreteryası'ndan faksıma 19 Mart 2001 tarihli, *gizli* damgalı, olağanüstü bir belge geliverdi. DTÖ'nün alçakgönüllülükle sakladığı bu gösterişsiz, altı sayfalık belge, bir gün demokrasi sonrasının Magna Carta'sı olarak görülebilir. Belgede, parlamento kararlarını ve düzenleyici kuralları veto etme yetkisi bulunan uluslararası bir kuruluşun oluşturulması planı bulunuyor.

Belge "birbiriyle çelişen iki öncelik -ticaretin genişlemesini desteklemek ve hükümetlerin düzenleyici haklarını korumak - arasındaki dengeyi bozan ülkeleri cezalandırmanın" zorluğu konusunu ele alarak başlamaktadır.

Şunu bir düşünün. Birkaç yüzyıldır İngiltere, Amerika ve günümüzde de hemen bütün ülkeler kanun koyucu olarak, seçilmiş parlamentolara, kongrelere, başbakanlara ve başkanlara güvenmişlerdir. Yurttaşların ve iş dünyasının çıkarlarını dengeleyen bu kurumlardır.

Artık bu modası geçmiş sisteme veda edebilirsiniz. Ülkeler GATS anlaşmasına imza koyar koymaz, *Gereklilik Testi* denilen Madde VI.4 devreye girmektedir. Daha sonra, 19 Mart belgesinde açıklandığı gibi Sekreterya'nın gizli programı, ulusal parlamentolar ve düzenleyici kurumları aslında birer danışma kurumuna dönüştürecektir. Bir yasa ya da düzenlemenin 'gerektiğinden fazla sıkıntı yaratıp yaratmadığı' konusunda son karar, GATS Tahkim Kurul'una ait olacaktır. Neyin *gerekli* olduğunu da, Parlamento ya da Kongre değil, GATS Kurulu belirleyecektir.

Sonuç olarak, ülkeler, soluduğumuz havayı, bindiğimiz trenleri ve yediğimiz gıdaları koruyan yasaları, ulus için en iyi ya da

güvenli olacak şekilde değil de yabancı yatırımcılar ve yabancı tüccarlar için *en ucuz* olacak biçimde şekillendirecekler.

Bu konudaki somut örneklere bakalım. *Gereklilik Testi*, bölgenin serbest ticaret anlaşması olan NAFTA bünyesine dahil edilerek Kuzey Amerika'da da bir denemeden geçmişti. Kaliforniya eyaleti, su kaynaklarına bulaştığı saptanan bir kimyasal karışımı, benzinin katkı maddesi MBTE'yi yasaklamıştı. MBTE içindeki M'nin Kanadalı üreticisi, Kaliforniya'nın kimyasal maddeyi yasaklamasının *Gereklilik Testi*'nden geçmediğini belirterek şikayette bulundu.

Kanadalılar, Kaliforniya'nın MBTE'yi yasaklamak yerine, bütün benzin istasyonlarına depo tankları kurdurup sıkıca kapattırması ve sonra da, bu işin hakkıyla yapılıp yapılmadığını kontrol etmek için bir müfettişler ordusu kurması gerektiğini öne sürdüler. Kanadalıların önerisi Kaliforniyalılara tonlarca dolara mal olacaktı ve denetimi olanaklı görünmüyordu. Çok yazık. Kanadalılara göre, önerdikleri çözüm Kaliforniya su kaynaklarını korumaya yönelik, ticareti en az kısıtlayan yoldu. *'Ticareti en az kısıtlayan'* kısmı, NAFTA'nın *Gereklilik Testi*'ne uygun anlamına gelmektedir. Eğer Kaliforniya boyun eğmezse, Amerikan Hazinesi, Kanadalı kimyasal madde üreticisine 976 milyon doları aşan bir ödeme yapmak durumunda kalabilecekti.

GATS'ın *Gereklilik Testi*, NAFTA'nın hormonla geliştirilmiş halidir. GATS kurallarına göre, ulusal yasalar ve düzenlemeler iş dünyası için "gereğinden fazla sıkıntı yaratıyorsa" ortadan kaldırılacaktır. "Ticari kısıtlama" kurallarından (NAFTA) "sıkıntı yaratan kurallara" becerikli geçişe dikkat edin. GATS anlaşması birden, ticaret anlaşması olmaktan çıkıyor ve iş dünyası ile sanayi üzerindeki, yabancı ve yerel kısıtlamaları silip süpüren marifetli bir araç konumuna geliyor.

Şirketlerin önündeki sıkıntı yaratıcı kısıtlamalar nelerdir? Amerikan Ticari Ataşesi perakende dağıtım sistemine ilişkin

önerileri çoktan açıkladı bile. İngiltere'nin yeşil alanlarını korumak mı istiyorsunuz? Wal-Mart süpermarketinin yolu üzerinde birkaç ağaç varsa- unutun gitsin. Şu anki daha munis GATS kurallarına göre bile, Japonya devasa perakende komplekslerinin ülkeye girebilmesi için kendi planlama kurallarını yırtıp atmak zorunda kaldı.

Hükümet bize, ülkenin çıkarı için yasaların uygulanmasını hiçbir şeyin tehdit edemeyeceği güvencesini vermektedir. Ancak 19 Mart belgesine göre, böyle bir şey söz konusu değil. DTÖ, gizli yürütülen çok taraflı görüşmelerde, ticaret bakanlarının onayıyla, GATS tahkim kurulunda "kamu çıkarının güvence altına alınması... reddedildi" demektedir.

Kamu çıkarı standardı yerine, GATS Sekreteryası nefis bir Makyavelist etkinlik prensibi önermektedir. "Ekonomik etkinliğe öncelik veren uluslararası kuralları ülkelerin kabul etmesi politik açıdan daha uygun gelebilir." İdarecilerin, demokratik parlamentoların kabul etmeyeceklerini bildikleri koşulları, GATS bünyesine katması için yapılan açık bir davet. Böyle bir şey, Amerika bir gün, hava kirliliği kurallarını ortadan kaldırmak isteyen Bush adında bir başkanı, İngiltere de, ülkesinin hava trafik kontrol sistemini satmak için delicesine istekli olan Blair adlı bir başbakanı seçtiğinde müthiş tehlikeli olmaya başlar. Köşeye sıkışmış şirket patronları için ballı börek; seçilmiş kongrelerin ve parlamentoların yapmaya cesaret edemedikleri şey GATS kuralı olacaktır.

İngiliz hükümeti GATS-karşıtı genç protestocuyu elinin tersiyle bir yana itebilir ama İngiliz Tıp Birliği'nin (İTB) GATS'ın, İngiliz Ulusal Sağlık Sistemini kontrol etmesine şiddetle karşı çıkışını görmezlikten gelemez. İTB kendi yayın organı *Lancet*'de Pascal Lamy'nin, "kuralların yorumunun anlaşmazlık prosedürleri yoluyla, yani GATS Kurulu'nda yapılmaması" konusunda verdiği güvenceyi sinirli bir ifadeyle sorgula-

maktaydı. GATS yandaşlarından biri İTB'nin suçlamasını "isterik" bir tavır olarak nitelendirmektedir.

Ancak 19 Mart belgesini okuyunca, isteri haklı bir tavır olarak görünmektedir. GATS Sekreteryası'nın belgesi, kuralların ülkenin kendi çıkarı doğrultusunda yorumlanmasına izin vermemektedir. Post-demokratik GATS düzeninde, bir ülkenin yasa ya da düzenlemesinin, belgede *meşru amaç* denilen şeye hizmet edip etmediğine, Tahkim Kurulu yani serbest piyasanın o Yüce Yargıçları karar vereceklerdir.

Parlamentolar ve kongreler bir yasanın geçerliliği tartışmasının halka açık bir biçimde, kanıtları halkın dikkatine sunarak yapılmasını şart koşan modası geçmiş anayasal hükümlerle donanmıştır. GATS kuralları ise çok daha etkindir. Toplantılar halka kapalıdır. Sendikalar, tüketici, çevreci ve insan hakları grupları toplantılara sokulmazlar - hatta kurulda neler konuşulduğundan bile haberleri olmaz.

19 Mart belgesi DTÖ Sekreteryası'nın bir hayali miydi? Pek sayılmaz. DTÖ çalışmalarını, 'Adı Açıklanamayan Kaynak' tarafından bana gönderilen *diğer* gizli bir belgede yer alan önerilerden hareketle yönlendiriyordu. 24 Şubat 2001 tarihli gizli belge *Ülke İçi Düzenleme: Gereklilik ve Şeffaflık*, Avrupa Birliği'nin, İngiltere önderliğinde çalışan kendi çalışma grubu tarafından kaleme alınmıştı.

İngiliz ticaret Bakanı Dick Caborn, milletvekillerine gönderdiği mektupta, AB çalışma grubu sayesinde, "ulusal politika amaçlarına" uygun olarak "hükümetin, hizmetleri bir kurala bağlamaya hakkı olduğu" konusunu GATS'ın kabul etmesini sağlayacağına yemin ediyordu. Ancak, İngiltere'nin resmi (ama gizli) önerilerini içeren 24 Şubat belgesi, hizmet sektörü anlaşma kapsamına girdiğinde, ülkenin kendi kurallarını GATS'ın etki alanı dışına taşıma hakkını reddetmektedir. Aslında bu resmi ve işgüzar belge, ülkelerin 'meşru amaçlarını' ticaretin serbest-

leştirilmesi yönünde potansiyel 'gizli engeller' olarak görmektedir. Hatta NAFTA'dan aktarılan, "düzenleyici kural ticari açıdan *gerektiğinden fazla kısıtlayıcı* olmamalıdır" şeklindeki bu iğrenç karar, DTÖ Sekreteryası'nın serbest piyasa fanatikleri tarafından kullanılmaya hazır şekilde, gizli bir AB belgesinde de yer alıyordu.

Bu belgelerin elimde bulunduğundan habersiz olan İngiliz Ticaret Bakanlığı, sorularıma rağmen, hala, GATS'ın ülkelere "ulusal politika amaçlarına uygun olarak düzenleme yapma hakkı" verdiğini ısrarla söylüyordu. Bana Dick Caborn'la doğrudan görüşme fırsatı vermediler (ve anladığım kadarıyla, post-GATS döneminde, hiçbir ölümlünün onu görmesi mümkün olmayacak). Ama, bir an için varsayalım ki, Caborn da basın sözcüsünün onun adına yaptığı açıklamaya inanıyor. Yani GATS'dan korkmaya gerek yok. Çünkü İngiltere istediği maddeyi uygulamakta ya da muaf kalmayı tercih etmekte serbest.

Buna fazla güvenmeyin. Washington DC'deki Georgetown Üniversitesi'nden Profesör Bob Stumberg'e göre DTÖ, yüzme havuzundaki köpek balığı olan *Gereklilik Testi*'nin, "yatay olarak" yani, bütün hizmetlere uygulanmasını önermektedir. İstisna yok.

Caborn'dan milletvekillerine gelen bir mektup, bakanın GATS hakkındaki yorumunun "DTÖ tahkim bünyesinde test edilmediğini" itiraf etmektedir. Diğer bir deyişle, GATS kurulunun, bakanın düşündüğü gibi karar verip vermeyeceği kesin olarak bilinmiyor. Zaten Caborn, muz satışı konusunda Avrupalı meslektaşlarıyla birlikte Amerika'ya 194 milyar dolar kaybeden bakan.

(Artık Caborn'ın bu konuda nasıl yaya kaldığını anlayabiliyorum. Avrupa muzun bir *ürün* olduğunu söyledi ama Amerika, muzların *hizmet* olduklarını - bu konuda kafa yormaya çalışmayın - ve o nedenle de GATS kapsamına girdiğini kanıtlamayı başardı.)

Bir not: Amerika'da muz yetişmez - o zaman nasıl oldu da Amerika bu tartışmaya karıştı? Bunun, hem Demokratlara hem de Cumhuriyetçilere bağış yapan, Chiquita Muz Şirketi Başkanı Carl Lindner'le bir ilgisi var mıydı?

Bu olay esaslı bir sorunu ortaya koymaktadır. İngiltere'de hiç kimse İngiliz ticaret bakanının ne düşündüğüne kafayı takmasın. Önemli olan George W. Bush'un ne düşündüğüdür. Ya da en azından, George'un *yerine* düşünen insanların *ne* düşündüğüdür. Muhtemelen İngiliz bakan, anlaşmayı ihlal ediyor diye kendi ülkesini dava etmeyecektir. Ama Amerika edebilir. Etti de. Caborn'ın güvencesine boş verin. Başkan Bush'un Wal-Mart'a, Citibank'a ya da Chevron Oil'e yardım etmek için İngiltere'yi ya da Kanada'yı (ya da bu arada California'yı) dize getirmek üzere GATS'ı kullanmayacağına dair vereceği güvenceye ihtiyacımız var.

Olayın garip tarafı şu; bu muz olayında zarar görmelerine rağmen Blair hükümeti ile Avrupa Birliği, GATS kurulunun önce-ticaret kararlarını yasaklayan açık bir ifadede bulunmasını istemediler. Aksine, 14 Şubat tarihli gizli AB belgesi, DTÖ Sekreteryası'nın, Amerika tarafından istenen *Gereklilik Testi*'nin cezai formunu kullanmasına destek olmaktadır.

Olay ortada. Şirketlerin Amerikası'nın gezegeni kamçıladığı kurallara saldırmak yerine, Caborn ve AB, Başkan Bush'un eline daha büyük bir kamçı vermeye kararlılar.

Gizli DTÖ belgelerine göz atmak isterseniz;
http:/www.corpwatch.org/issues/wto/featured/2001/gpalast.html

Tinkerbell, Pinochet ve Masalsı Şili Mucizesi -Küreselleşmenin Doğuşu Efsanesini Sorgulamak

Külkedisi'nin Peri Annesi, Tinkerbell ve Senator Augusto

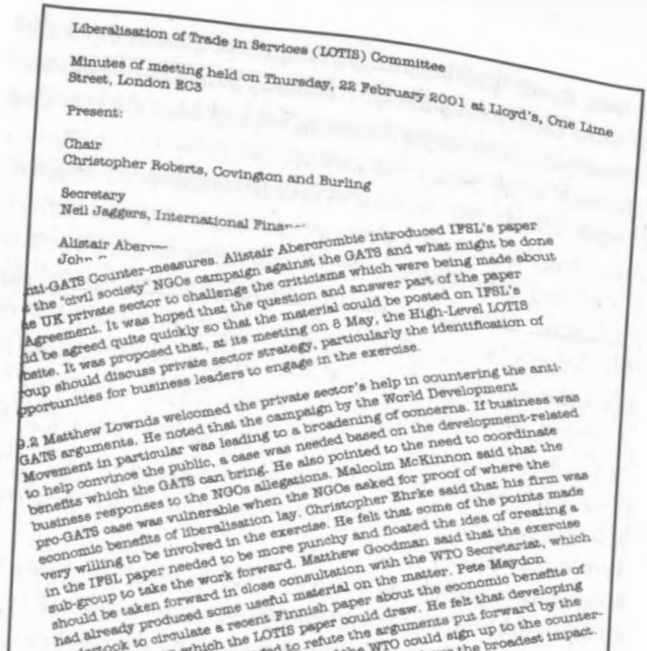

Liberalisation of Trade in Services (LOTIS) Committee

Minutes of meeting held on Thursday, 22 February 2001 at Lloyd's, One Lime Street, London EC3

Present:

Chair
Christopher Roberts, Covington and Burling

Secretary
Neil Jaggers, International Fina...

Alistair Aber...
John ...

...nti-GATS Counter-measures. Alistair Abercrombie introduced IFSL's paper ...the "civil society" NGOs campaign against the GATS and what might be done ...e UK private sector to challenge the criticisms which were being made about ...Agreement. It was hoped that the question and answer part of the paper ...ld be agreed quite quickly so that the material could be posted on IFSL's ...bsite. It was proposed that, at its meeting on 8 May, the High-Level LOTIS ...oup should discuss private sector strategy, particularly the identification of ...pportunities for business leaders to engage in the exercise.

...9.2 Matthew Lownds welcomed the private sector's help in countering the anti-GATS arguments. He noted that the campaign by the World Development Movement in particular was leading to a broadening of concerns. If business was to help convince the public, a case was needed based on the development-related benefits which the GATS can bring. He also pointed to the need to coordinate business responses to the NGOs allegations. Malcolm McKinnon said that the pro-GATS case was vulnerable when the NGOs asked for proof of where the economic benefits of liberalisation lay. Christopher Ehrke said that his firm was very willing to be involved in the exercise. He felt that some of the points made in the IFSL paper needed to be more punchy and floated the idea of creating a sub-group to take the work forward. Matthew Goodman said that the exercise should be taken forward in close consultation with the WTO Secretariat, which had already produced some useful material on the matter. Pete Maydon undertook to circulate a recent Finnish paper about the economic benefits of liberalisation, on which the LOTIS paper could draw. He felt that developing countries should be encouraged to refute the arguments put forward by the NGOs. In particular, if every member of the WTO could sign up to the counter-arguments produced by the Secretariat, this would have the broadest impact.

... Pete Maydon

...ed how business views could best be communicate... ...any would be most willing to give them ...ed in his capacity of Chairma... ...t the Committee n... ...ctive

Şekil 9. Bazı komplocu kaçıklar; şirketlerin, iş dünyasının ve medya patronlarının Dünya Ticaret Örgütü'nün gündemini belirlemek ve muhalefete karşı plan yapmak üzere gizlice toplandıklarına inanıyorlar. Bu belge parçası, DTÖ'nün eski başkanı, halen bir yatırım bankası olan Goldman Sachs International'ın başkanı Peter Sutherland de dahil dünyanın finans kaptanlarıyla Avrupa'nın ticaret konusundaki üst düzey devlet yetkilileri arasındaki 14 oturumdan oluşan bu tür bir toplantının tutanaklarından alınmıştır. LOTIS (Hizmet Ticaretinin Liberalizasyonu) grubunun amacı, DTÖ anlaşmalarından olan Hizmet Ticareti konusundaki Genel Anlaşma'da (GATS) endüstri lehine radikal değişiklikler yapılması için başarılı bir biçimde lobi yapmaktı.

Bu belgede, grup, Reuters haber ajansının başkanı Henry Manisty'nin küreselleşme yanlısı propagandayı yayınlama önerisiyle, Dünya Kalkınma Hareketi'nin küreselleşme karşıtı tartışmalarına cevap verecek bir kampanya oluşturmaktadır.

Pinochet'nin ortak noktası çok. Üçü de mucizevi güzel işler başardılar. Pinochet'ye bakarsak; Santiago'dan Surrey'e, Valparaiso'dan Virginia'ya kadar bırakınız-yapsınlar tohumları yayılmış olan serbest pazar, özelleştirme, denetimsiz ve sendikasız ekonomik büyüme dünyasındaki başarılı deneyimiyle Şili Mucizesi'nin yaratıcısı olduğu bütün dünyaca kabul edilmektedir.

Savaş arabasına bulaşan kan yüzünden biraz iğrenç görünebilirler, ama bütün neo-liberal 'reformcular' küreselleşmenin serbest piyasa devriminin Pinochet'nin silahının namlusundan doğduğunu kabul etmek durumundalar. Bize söyledikleri şu; hataları ne olursa olsun, Pinochet, Şili'nin ekonomik kurtarıcısıydı ve dünyanın ekonomik geleceğine giden yolu gösterdi.

Ama Külkedisi'nin balkabağı aslında arabaya dönüşmedi. Şili Mucizesi de zaten bir peri masalıydı. General Pinochet'nin ekonomiyi bir enerji santraline çevirdiği iddiası, *"etik dış politika"* gibi, tekrarlandıkça inandırıcılık kazanan laflardan biridir.

Şili'de bazı ekonomik gelişmeler olmadı değil. Ama bunlar da - ölümünden on yıl sonra, mucizevi bir şekilde, ülkesini kurtaran- Salvador Allende'nin eseriydi.

Generalin iktidarı eline geçirdiği 1973 yılında Şili'de işsizlik yüzde 4.3'tü. Serbest piyasaya geçişten on yıl sonra 1983'te, işsizlik yüzde 22'ye çıktı. Askeri yönetim döneminde gerçek ücretler yüzde 40 azaldı. 1970'te Şili nüfusunun yüzde 20'si yoksuldu. *Başkan* Pinochet'nin iktidardan düştüğü 1990'a gelindiğinde yoksulların sayısı iki kat artarak yüzde 40'a çıkmıştı. Ne mucize ama!

Şili ekonomisini tek başına Pinochet yerle bir etmedi. Bu başarı, Milton Friedman'ın çömezi *Şikago Oğlanları*'nın oluşturduğu kaz sürüsünden çok sayıda parlak zekanın dokuz yıl süren sıkı çalışmasının sonucuydu. General bunların görüşleri doğrultusunda, asgari ücreti ortadan kaldırdı, işçi sendikalarının toplu

pazarlık haklarını yasakladı, sosyal güvenlik sistemini özelleştirdi, varlık ve ticari kazançlardan alınan bütün vergileri kaldırdı, memur sayısını epeyi azalttı, 212 kamu şirketiyle 66 bankayı özelleştirdi ve bütçe fazlası verdi. Generalin yaptığı şey ülkesini askeri adımlarla daha sonraları Thatcher, Reagan, Clinton, Blair, IMF ve gezegenin de düşeceği *neo-liberal* yola sokmaktı.

Şili'de aslında ne oldu? Bürokrasinin uyuşuk ellerinden, vergilerden ve sendikal haklardan kurtulan ülke büyük bir hamle yaparak doğruca iflasın ve ekonomik çöküntünün kucağına düştü. Dokuz yıllık Şikago tarzı ekonomik uygulamadan sonra, Şili sanayisi dizleri üstüne çöktü ve öldü. 1982 ve 1983'te üretim yüzde 19 düştü. Buna basbayağı *'ekonomik çöküntü'* derler. Serbest piyasa deneyi *bozuldu*, test tüpleri paramparça oldu. Laboratuarın döşemesi kan ve camla kaplandı.

Ama Şikago'nun aklı evvel hocaları, görülmemiş bir pişkinlikle durumu başarılı ilan ettiler. ABD'de, Başkan Ronald Reagan'ın Dışişleri Bakanlığı yayınladığı bir raporun sonunda şöyle diyordu: "Şili güçlü ekonomik yönetimi açısından, kitaplara geçecek örnek bir olaydır." Milton Friedman, "Şili Mucizesi" terimini icat etti. Friedman'ın kafadarı ekonomist Art Laffer, Pinochet'nin Şili'sini "liberal bir ekonominin neler başarabileceğinin canlı örneği" olarak övdü.

Gerçekten de öyleydi. Daha doğrusu, Şili çılgın bir kuralsızlığın canlı örneğiydi. *Şikago Oğlanları* ülkedeki bankalara uygulanan kısıtlamaların kaldırılmasının, yabancı sermayeyi çekerek sanayinin genişlemesini finanse edeceği konusunda cuntayı ikna ettiler. (On yıl sonra, bu tür bir sermaye piyasası liberalizasyonu küreselleşmenin de *olmazsa olmaz* koşulu olacaktı.) Öneriler üzerine, Pinochet kamu bankalarını sattı -rayiç bedelin yüzde 40 altında bir fiyatla- ve bankalar anında, Javier Vial ve Manuel Cruzat gibi spekülatörlerin kontrolündeki iki holding imparatorluğunun eline düştü. Vial ve Cruzat, esir bankalarında-

ki parayı, üreticileri satın almak için hortumladılar -sonra da kamu mülkiyetinin satışlarından kendilerine düşen payı kapma arzusundaki yabancı yatırımcılardan aldıkları borçla bankaları ayağa kaldırdılar.

Bankaların rezerv hesabı holdinglere bağlı şirketlerin içi boş tahvilleriyle doldu. Pinochet meydanı spekülatörlere bıraktı. Tony Blair'in yirmi yıl sonra dile getireceği "hükümetler piyasanın mantığına engel olmamalıdır" fikrine ikna edildi.

1982 yılına gelindiğinde Şili'nin finansal piramit oyunu son perdesindeydi. Vial ve Cruzat grupları borçlarının üzerine yattılar. Sanayi çöktü, özel emekliliğin bir değeri kalmadı, para pul oldu. Had safhada açlık ve umutsuzluktan gözü kararmış olan yığınların gösterileri ve grevleri karşısında Pinochet gidişatı tersine çevirmek zorunda kaldı. Sevgili Şikagolu deneycilerine yol verdi.

General isteksizce asgari ücreti ve sendikaların toplu pazarlık haklarını yeniden uygulamaya koydu. Memur kadrolarını önceden kırpmış olan Pinochet 500 bin yeni kadro açacak bir program başlattı. Bunun ABD'deki karşılığı hükümetin yirmi milyon insanı devlet kadrosuna alması demektir. Diğer bir deyişle Şili ekonomik yıkımdan eski, sıkıcı Keynesçi tedavi yöntemleriyle kurtuldu - Franklin Roosevelt kazandı, Margaret Thatcher sıfır. Hatta cunta, bugün Latin Amerika'nın yabancı sermayeyi sınırlandıran tek yasası olan bir yasayı bile yürürlüğe koydu.

Yeniden yapılanma taktikleri Şili'yi 1983 paniğinden kurtardı ama ülkenin o günden beri süren uzun soluklu toparlanması ve gelişmesi -*çocukların kulaklarını tıkayın*- büyük ölçüde sosyalizm uygulanmasının sonucudur. General, ülkenin sosyal güvenlik sistemini kurtarmak için sosyalist Allende'nin bile tahayyül edemeyeceği çapta banka ve şirket kamulaştırması yaptı. General kamulaştırmanın karşılığını ya çok az ödedi ya da hiç ödemedi. Bu şirketlerin çoğu sonradan yeniden özelleştirildiyse de biri devletin elinde kaldı; bakır.

Yaklaşık yüzyıl boyunca, bakır demek Şili demekti, Şili de bakır demekti. Montana Üniversitesi'nden metal uzmanı Dr. Janet Finn'e göre, "ekonominin motoru devletin elindeyken, bir ülkeyi serbest girişimin mucizesi olarak tanımlamak saçmadır." (Üstelik bu herhangi bir devlet de değil, hala yürürlükte olan Pinochet yasası, devletin bakır gelirlerinin yüzde 10'unu askere vermektedir.)

Bakır, ülkenin ihraç gelirinin yüzde 30-70'ini karşılamıştır. Bu gelir -Allende'nin ülkesine ölümünden sonra hediyesi olan- 1973 yılında Anaconda ve Kennecott'daki ocaklardan çıkartılmaya başlanan madenlerden elde edilen ve bugünün Şili'sini kurmuş olan kaynaktır.

Tarım sektörü Şili'deki ekonomik büyümenin ikinci lokomotifidir. Bu da Allendeli yılların bir mirasıdır. Washington DC'deki Georgetown Üniversitesi'nden Profesör Arturo Vasquez'e göre, toprak ağalarının büyük topraklarını bölüştüren (ki, Pinochet bunu tamamen geri döndüremedi) Allende'nin toprak reformu bugün bakıra rakip olacak boyutta ihraç geliri sağlayan şirket ve kooperatiflerin yanı sıra yeni bir üretici toprak sahibi sınıfı yarattı. "Ekonomik bir mucize yaratmak için" diyor Dr. Vasquez, "galiba önce toprak reformu yapacak sosyalist bir hükümete ihtiyaç var."

Yapılan da buydu zaten. Şili'yi Milton Friedman değil, Keynes ve Marks kurtardı.

Ancak, neredeyse dinsel bir işleve sahip olduğundan serbest piyasa mucizesi efsanesi yaşamaya devam ediyor. Reagan ve Thatcher taraftarlarının inancında Şili, bırakınız - yapsınlar dogmasının, içinde başarılı bir biçimde doğup geliştiği yapay Cennet'e, Yaratılış masalına kaynaklık etmektedir.

Bu arada Şili'den yarım küre kadar uzaklıkta, alternatif bir ekonomik deneyim sessizce ve kansız bir biçimde gerçekleşmekteydi. Güney-Hint eyaleti Kerala, 1998 Nobel Ekonomi

Ödülü sahibi olan Amartya Sen'in insancıl kalkınma kuramları için bir laboratuar görevini yüklenmiştir. Gelirin yeniden dağılımına ve sosyal hizmetlerin evrenselliğine bağlı kalan Kerala yoğun kamu eğitimine dayalı bir ekonomi oluşturur. Dünyanın en eğitimli devleti olarak, parasını Körfez ülkelerine ihraç ettiği teknik yardım programlarından kazanır. Ekonomist Sen ve Kerala konusunda fazla bir şey duymadıysanız, serbest piyasa uzlaşmasına karşı sinir bozucu bir örnek oluşturmasındandır.

Sen'in ödül kazandığı yıl, uluslararası finansın Dörtlü Çetesi - Dünya Bankası, IMF, Inter-American Development Bank ve International Bank for Settlements - o dönemde gırtlağına kadar borca batmış olan Brezilya'ya 41 milyar 500 milyon dolarlık kredi açarlar. Ancak bu kurumlar boğulmakta olan ülkeye can simidi atmadan önce, Brezilya'dan Şili'yi ölümün eşiğine getiren acı ilacı içmesini istemişlerdir. Listeyi biliyorsunuz zaten: Özelleştirme, esnek işgücü piyasaları (yani sendikaların tahrip edilmesi) ve kamu hizmetlerinde ve sosyal güvenlikte yapılacak acımasız kesintilerle bütçe açığının azaltılması.

Sao Paulo'da, halk bu gaddar politikaların nihayetinde Brezilyalı orta direk vatandaşın yararına olacağı konusunda ikna edildi. Mali sömürgeciliğe benzeyen reçete, Şili'de mucizevi sonuçlar veren her derde deva bir ilaç olarak pazarlandı.

Ancak bu mucize aslında, kimsenin sonsuza kadar mutlu yaşamadığı sahte bir peri masalı, bir yalan ve sahtekarlıktı.

Geriye bir bakış

Thomas Friedman'a karşı bir üstünlüğüm var. Milton Friedman'ın garip ekonomik teorilerinin spermi, o zamanlar California Valisi olan Ronald Reagan'ın zihin yumurtasını döllediği

anda oradaydım. Thatcher'dan önce Thatcherizm'in doğuşuna tanık oldum - orada, Şikago Üniversitesi'nde, 1970'li yılların ilk dönemlerinde, daha sonraları Şikago Oğlanları olarak tanınacak elit grubun tek Amerikalı üyesi olarak. Çoğu Latin Amerikalıydı, Z filminden çıkmış gibi, koyu renkli elbiseler ve beyaz balıkçı yaka kazaklı, Şili'yi bir işkence ve serbest piyasa deneyine çeviren garip bir topluluk.

Grubun resmi adı olan 'Latin Amerika Finans Araştırma Grubu' Profesör Arnold Harshberger tarafından bulundu. Friedman'ınki ise 'Para ve Bankacılık Araştırma Grubu'ydu. Çalışmalarımı her iki yönde de yürüttüm - daha o zamanlar elektrik ve çelik işçileri sendikası başkanları Frank Rosen ve Eddie Sadlowski adına çalışan bir casustum. Frank bana aynen şöyle demişti: "Kahrolası çeneni kapat, Maocu komik tavırlarını bir tarafa bırak, üstüne takım elbiseni giy ve *bu adamlar neyin nesiymiş git bir öğren.*"

Milton Friedman'a cüce diyecek halim yok ama oturduğu o gösterişli başkanlık koltuğunda ayaklarının yere yetişmediğini unutamıyorum. Rodezya (şimdiki adı Zimbabwe) can sıkıcı bir olaydı. Ülkenin kontrolü nüfusun yüzde 5'ini oluşturan beyazların elindeydi. Nüfusun yüzde 95'ini oluşturan siyahlar yoksulluk içinde, umutsuz ve oy kullanma hakkından mahrumdu. Profesör Friedman yüksek makamından buyurdu "İnsanlar neden Rodezya'ya, *Afrika'daki bu tek demokratik ülkeye* saldırıyorlar?" Profesörün siyah bir şoför tarafından kullanılan siyah bir limuzinle ortalıkta dolaştığını biliyordum.

O yüzden, diğer öğrenciler, çaylak bankerler ve mesleki eğitim gören diktatörler ağızları açık hayran hayran ona bakarken ben şunları döküyordum kağıda, "Bu Friedman *hasta kuklanın teki.* Kimsenin aşırı sağcı bir çatlaktan, kendinden menkul bir *bırakınız yapsınlar* serbest piyasa saçmalığı alacağı yok."

Yirmi beş yıl sonra, Blair ve Bush ve Clinton ve de la Rua ve Putin ağızlarını açıyorlar ve bu ağızlardan Milton Friedman çıkıyor. Ne tarafa baksam, şovu yönetenler üzerlerinde 'Altından Deli Gömlekleri' ile sırıtıyor, homurdanıyor ve birbirlerini onaylayarak yollarına devam ediyorlar. Aklıma gelen tek şey yine bir başka profesörümün, Alain Ginsberg'in söylediği şu sözler oluyor: *"Ruh, silahlı bir tımarhanede günahkar bir şekilde can vermemeli."*

3
Küçük Yerler, Küçük Akıllar

Kentin 150 km. dışında ormanlık bir alanda yaşıyorum. New York Times'da bu yazıları yayınladığımda kasabamda yayınlanan yerel gazetenin başyazısında pılımı pırtımı toplayıp defolmam yazıldı. Gitmemi ikinci defa istiyorlardı. Nedenini bir türlü anlayamıyorum.

Annem McDonald's için Hipnotist Olarak Çalıştı

1970'de, şirketin en büyük mümesillerinden biri, Holywood'da milyonlarca burger satan bir şube, ekip şefleri için kaygılanmaya başladı. Saati üç dolardan gece-gündüz on beş saatlik vardiyalarda çalışan bu sözde yöneticilerin, uykusuz hortlaklara benzemeye başlamasıyla sonunda bazılarının 'kafayı yemesinden' (California'nın kendini ifade etme tutkusu ile Amerika'nın otomatik silahlara duyduğu hayranlığın birleşmesiyle ortaya çıkan bir durum) korkmaya başladılar. Buna izin verilemezdi. O yüzden annem bu yöneticilere kendi kendine hipnoz öğretti. "Yirmi dakikalık bir trans hali dört saatlik uykuya bedeldir!" "Yanında patates kızartması ister misiniz?" diye soran, o sırıtık, donuk suratlara baktığımda... Artık Soytarı eti yemeyişim bundandır belki de.

Montparnasse ve Hampstead sakinleri için yeni bir McDo-

nald's şubesinin açılması Avrupa'nın sınıfsal bir dejenerasyona uğrayarak Amerikanlaşması demektir. Ama benim için, McDonald's daha uğursuz bir anlama sahiptir: Amerika'nın korkutucu bir şekilde Amerikanlaşması.

Ne demek istediğimi daha iyi anlatmak için şuradan başlayalım: ABD *çirkindir*. Turizm yazarları komplo kurarak, 'Güzel Amerika' imajını pazarlamışlardır. New Mexico platosu üzerindeki gün batımları, Grand Canyon'un uçsuz bucaksız manzarası. Ancak oralara gitmek için Canyon'un tepesine kadar çevreye yayılmış olan ve insanı aptallaştıran Pizza Hut'lar, Wal-Mart'lar, K-Mart'lar, The Gap, Jiffy-Lube'lar, Kentucky Fried Chicken'lar, Starbuck'lar, McDonald'slar girdabından geçmek zorundasınız. Amerika'nın bütün özel tatları -New Orleans jambalayası, Harlem domuz paçası, New England pavurya haşlaması - bölgeye ya da kasabaya özgü ne varsa ortadan kaldırılıp birkaç turist noktasına hapsedilmiştir. Yapay Amerikan monokültürünün baskıcı yayılmacılığı her tür tehdidi yutup ortadan kaldırmıştır. McDonald's eski CEO'su Ray Kroc'un *"Aykırı bazı insanlara güvenemeyiz"* sözleri, milli marşımız sayılır artık.

Hemen hemen. New York kentinin 150 kilometre doğusunda Southold denilen bir çiftçi kasabası vardı. Southold, New York eyaletinde, akıp giden yolda durup Altın Kemerlerle kesilmemiş açık mısır tarlaları arasından çevreyi seyredebileceğiniz son yerdi. Kasaba meclisi, "kırsal kültürümüzün bir parçası olmadığı" gerekçesiyle McDonald's'ın şube açmasına izin vermedi. İngiltere'de bu tarz mücadeleler olağan şeyler -1999'da Shaftesbury, Harrow'da kırk anne ile çocukları Hungry Horse (Aç At) barının Haris Soytarı'ya (McDonald's) çevrilmesine karşı yürüdüler- ama ABD'de 1990'da, Cılız Kırsal Direniş ulusal haber olmuştu. Başkaldırı altı yıl sürdü. Daha sonra McDonald's öfkeyle soludu ve dava açma tehdidini savurdu ve böylece Southold -benim kasabam- boyun eğdi. Artık Southold okul-

ları öğrencileri otobüslere doldurup McDonald's'a *eğitim* gezisine götürüyorlar.

Annem ve McDonald's hikayesi, benim Büyük Balon tartışmasına katkımdır. Ekonomi basınındaki bütün tavuklar ordusu Balon hakkında gıdaklayıp durdular. Hisse fiyatlarındaki o içi boş spekülatif şişme patlayıp mali ateşi, külü ve iflasları püskürtmek zorundaydı.

Evet, internet şirketlerinin, arka koltukta edilen sonsuz aşk yeminleri gibi yok oluşunu gördük. Ama sakin olun. Gökyüzünün, bunu bir daha tekrar *etmeyeceğim*, tepemize düşeceği yok. Balon Teoremi azınlığın serveti ve çoğunluğun yoksulluğu karşısında canı sıkılan iyi kalpli Solcu ruhların ürünüdür. Dünyanın en zengin üç yüz kişisinin serveti dünyanın en yoksul üç milyar kişisinin servetine eşdeğer. Borsa hiçbir şey satmayıp sadece gezegenin zenginliğinden büyük bir pay almayı hedefleyen internet şirketlerinin vaatlerine güvenerek ilelebet yükselemez. İngiliz *Guardian* gazetesinden Larry Elliot gibi parlak ekonomi uzmanları ile Robert Schiller gibi sabit fikirliler *Kıyamet Günü*nün gelişini birlikte vaaz ettiler. Yine de, borsanın 2001'deki *batışı* son on yılda görülen hisse fiyatı artışlarını çok az düşürdü.

Her şeyin bir bedeli vardır inancı, ekonomik olmaktan çok dinsel niteliktedir, Marksist giysilere bürünmüş Kalvinizmdir. Balon-kafaların kabul etmekte zorluk çektikleri şey şu: Bay Blair ile Bay Bush'un da anlattığı gibi, artık sınıf savaşları yok - ama bunun nedeni ulaştığımız mutlu bir toplumsal uzlaşma değil. Lafı evirip çevirmeden söylersek, işçi sınıfı ciddi biçimde, hiç tartışmaya yer bırakmayacak şekilde, mutlak olarak kaybetti mücadeleyi.

New York, Jerome Levy Enstitüsü'ndeki Gelir Araştırmaları Projesi Direktörü Dr. Edward Wolff 1983 ile 1997 arasında, Amerikan zenginliğindeki övünülen artışın yüzde 85.5'inin, en zengin yüzde 1'in elinde olduğunu söyledi bana. Bu dönemde,

ABD'nin geliri genel olarak roket hızıyla arttı - bu artıştan Amerikalı ailelerin yüzde 80'i tek kuruş almadı. Piyasa büyüyor, ama hangi piyasa? Wolff'a göre, varlıklı yüzde 1, ulusal gelirin 2 trilyon 900 milyar dolarının sahibidir ve bunu da toplam 3 trilyon 500 milyar dolardan kapmaktadır.

Doğal olarak zenginin zenginliğindeki artış, üretici işçilerin üretim pastasındaki paylarının azalmasından dolayı *kaybettikleri* zenginliğe eşdeğer. Amerikalı işçiler saat başına daha fazla üretirlerken (1983'ten beri yüzde 17 artış) aldıkları pay düşmektedir (gerçek ücretler yüzde 3.1 daha düşüktür). İşte olayın özü de burada: Piyasa uydurma balonların şişmesiyle yükselmedi, sınıf mücadelesinin çürümesinin kaya gibi sağlam temelleri üzerinde yükseldi.

Neler oluyor? İşe bilgisayarlarla başlayalım. Robert Reich'ın bilgisayarların işi daha anlamlı ve değerli kıldığına ilişkin fikrini unutun. Buharlı makineden üretim bandına kadar her sanayi devriminin amacı meslek ve becerileri, modası geçmiş bir hale getirmek ve böylece insanlara değiştirilebilir ve ucuz bir nitelik kazandırmaktır. Bugün bilgisayarlaşma, hizmet sektörünün endüstrileşmesini hızlandırmaktadır.

Bu da bizi McDonald's'a getirmektedir yine. Şirketin kuruluş şerefi Ray Kroc'a aittir dense de, 1948'de ortaya çıkan lokanta yemeği pişirme işini küçük, daha az vasıf gerektiren işlere bölme fikri, erkek kardeşler Richard ve Maurice'indi. McDonald's kalitesiz bol kepçe lokantasına kaba ve sistemli bir biçimde Taylorizm tekniklerini, fabrikadaki üretim bantlarında kullanılan zaman-ve-hareket paradigması gibi yöntemleri uyguladı. Artık aşçı yoktu. Herhangi bir soytarı da McDonald's'da hamburger yapabilirdi. McDonald's'ın makineleri sokaktan tutulan vasıfsız birilerinin de birkaç dakika içinde işi öğrenmelerini sağlayacak biçimde tasarlanmaktadır. Modernlik karşısında gözleri kamaşan İngiliz başbakanı bir *bilgi ekonomisi* yarattığını söylü-

yor. A, tabii. McDonald's'da bütün gününüzü makinenin belirlediği miktarda ketçapı burger sandviçleri üzerine sıkmak için düğmeye basarak geçirebilirsiniz.

Observer gazetesinin gizli araştırmalarından birinde, McDonald's'ın New York'taki, sendika düşmanı olarak ünlenen Jackson Lewis şirketini aldığını öğrendik. Ama McDonald's bundan niye gocunsun ki? Hazır yemek sektöründeki verilere göre işten çıkma oranı yılda yüzde 300 dolaylarında - sektör ne söylerse söylesin *bu işe bayılıyorlar*. Dört ayda kapının önüne konan işçilerin ne emeklilik, ne terfi, ne eğitim, ne de sendika istekleri vardır. 1996'da, İngiliz sulh hukuk mahkemesi, şirketin sistemli bir biçimde genç işçileri istismar ettiğine karar verdi. Ama bu geçici bir durum. Her yaştaki işçilerin 17 yaşındaki acemiden daha fazla deneyime ihtiyaç duymayacağı - ve daha fazla ücret de almayacağı günler pek uzakta değil.

İnsan pazarı tepetaklak gittiği için borsa fırladı. Yirmi birinci yüzyılda, işi parçalara bölerek ucuz bir mala çevirme fabrikası olarak, Blake'in Karanlık Şeytani Değirmenleri'nin yerini Parlak Şeytani Mutlu Lokantalar almıştır.

Her sekiz Amerikalı yetişkinden birinin McDonald's'da çalışmış olduğu tahmin ediliyor. Artık McDonald's'da çalışmak işçi sınıfı için, hapishanenin varoş sakinleri için olduğuna benzer ahlaki bir eğitim haline geldi. Eski hocam Milton Friedman'ın bana öğrettiği gibi işçiler daha yüksek ücret umutlarını kaybettiklerinde işsizlik düşer.

Burada Böyle Şeyler Olmaz

Geçen sonbahar, komşularımdan biri, Kenneth Payne, kasabamızın barlarından birinde cesaretini topladı, silahını doldurdu, en yakın arkadaşı Curtis Cook'un sokağın karşısında duran

karavanına doğru yürüdü ve silahını Cook'un karnına boşalttı. Arkadaşı kan kaybından ölürken Kenneth, balkonunda oturup, "artık küçük kızınızı kimse rahatsız etmeyecek" demek için kasabadaki bir aileyi telefonla aradı. Kenneth, Curtis'in akşamüstü, komşunun sekiz yaşındaki çocuğuna tecavüz ettiğini itiraf ettiğini iddia etti.

Ertesi gün, kasabamızın sakinleri şehirden gelen meraklı gazetecilere "Burada böyle şeyler olmaz" demek için ortalığa fırladılar. Gerçekten mi? Komşularımın hiçbiri gebeliğini ailesinden saklayan ve doğumdan sonra bebeğini boğarak öldüren okul müdürümüzün kızından söz etmedi. Bundan söz etmeye değerdi, o yüzden bu konuyu Observer ve New York Times gazetelerinde yazdım.

Ne tür canavarımsı bir kasabada yaşıyorum acaba? Amerikalılar pek tanımasa da İngilizler kasabamızı, silahı olmayan nadir sakinlerinden Alistair Cooke tarafından BBC radyosunda yayınlanan *Amerika'dan Mektup* programında hoş bir kasaba diye tanımıştır.

Ben de Alistair gibi, talan edilmemiş küçük Amerikan kasabasını iyi bir örneği olan kartpostal görüntüsünü utanmadan kullandım. Bir önceki bölümde kasabamızın, yabansı kırsal yapısına tehdit oluşturan McDonald's'ın şube açmasına karşı nasıl kahramanca direndiğini anlatmıştım. Anlattığım gibi, çevre koruma yasalarımızı eğip bükme tehdidinde bulunan şirketin sadık avukatları tarafından yenildik.

Yazımda fast food devine karşı verdiğimiz mücadelenin, her Amerikan kasabasında bulunan, planlama kuralları bir kere delindi mi mülklerinin hemen değer kazanacağına inanan emlakçılar, esnaflar ve çiftçiler gibi küçük iş adamlarından oluşan beşinci kol tarafından içten sabote edildiğini anlatmadım.

Bunun yerine Amerika'nın en büyük şirketlerinin gaddar

davranışları hakkında keyif kaçıran yazılar yazdım. Bu bakış açısı, doğrusunu söylemek gerekirse biraz tarafgir kaldı. Olayı dengelemek için belirteyim; Amerika'nın tam anlamıyla dar kafalı, öldürücü düzeyde açgözlü, haris ve sızlanan küçük işadamlarına hiçbir şey işlemez. Bu haris küçükler takımının içinde, kırsal Amerika'nın küçük işadamları kadar ben merkezci ve iflah olmaz başka bir grup bulmak zordur.

Başkanlık yarışı sırasında, Al Gore bu şımartılmış takımın desteğini kazanmak, "aile çiftliklerimizi ve işyerlerimizi kurtarmak" için veraset vergilerini azaltarak ihalenin açılışını yaptı. Başkan Bush görevi devralıncaya kadar, 2 milyon 600 bin dolar değerindeki bir çiftlik ya da işyeri miras kaldığında hiç vergi ödemiyordunuz. Ancak bu, dalkavuk adayların 'yerel girişimciler' dedikleri kişiler için yeterli değildir. Gore muafiyet sınırını 4 milyon dolara çıkarmaya söz verdi - veraset vergisini tamamen kaldırmaya söz veren George W. Bush oynadığı kozla ipi göğüsledi (Bush'un tuttuğu nadir sözlerdendir).

Küçük işadamları ve çiftçilerden oluşan ve vergiden muaf milyonları hak eden bu grup, saat başına 35 sent maliyeti olacak şekilde bütün şirketlerin çalışanları için temel sağlık sigortası yaptırmalarını şart koşan Bill ve Hillary Clinton'ın 1993 önerisini reddettiren grupla aynı. Fortune 500 şirketleri, çoğu büyük şirkette çalışanlar için bir şekilde sağlık sigortası yapıldığından, pek mırın kırın etmediler. Amerika'daki sağlık hizmetleri ayrımına son vermek için Clinton'ın yaptığı alçakgönüllü girişimi engelleyen de Ulusal Bağımsız İşyerleri Federasyonu (UBİF) himayesi altındaki bu girişimciler sürüsüydü.

Adını siz koyun - süt izni, asgari ücret, hatta sağlık ve güvenlik denetimleri ve eleman almada ırkçılığın önlenmesine ilişkin kurallar - çalışan insanların hayatlarını ve ailelerini korumaya yönelik en ufak bir öneride, UBİF'in küçük esnafları kılıçlarını çekmektedir.

Ama böyle konuşmayalım. Al Gore sigaranın ve petrolün büyük başlarına kafa tutabilir, Bush öğretmenlerle sendika üyelerini yerden yere vurabilir ama kırsal kesimdeki tüccar, çiftçi ya da UBİF'e tek bir söz söylemeye kalkan bir politikacı bitmiş demektir.

On yıl önce benim kasabam, aklından çok parası olan bir vakfı, bölgemizin kırsal kimliğini nasıl korumamız gerektiği konusunda bizi aydınlatmak üzere İngiltere'den gelen uzmanların masraflarını karşılaması için ikna etti. Toplantılar düzenledik, referandum ve seçim yaptık. Tocqueville ve Jonathan Freedland gibi yabancı yazarları hayranlıkla galeyana getiren de bu hareketli küçük Amerikan kasabası demokrasisiydi. Sonunda, kasaba, yeşil tarlalarımızı korumak ve çirkin şehirleşmeyi önlemek için 'İngiliz Yönetim Planı' diye tanınan planı ezici bir çoğunlukla onayladı.

Bugün benim kasabaya gelin ve sizi bir zamanlar mısır tarlalarının bulunduğu yerlerde kurulan, Sıcak Ekmek! Peşinatsız, Gıcır Gıcır Arabalar! Ve Sosisli Sandviç'e götürecek flüoresanlı işaretleri ve yerden mantar gibi bitmiş marketleri sayın. Duyarlı İngiliz tasarımları ve çevreci seçmenler arazilerini McDonald's'a, Wal-Mart'a ve emlak spekülatörlerine satmak için çılgına dönmüş olan küçük esnaf, tüccar ve çiftçi güruhunun *'önce ben engeli'*ni aşamadılar.

Kırsal bölgedeki eli kanlı katillerle ya da çocuklara musallat olanlarla küçük kasaba tüccarının kırsal arazileri yağmalama tutkusunu aynı kefeye koymadım. Ama her ikisi de aynı ödlek sessizlikle görmezlikten gelindi. Yerel işadamlarının kendilerini topluma adadıkları ve hep toplumu düşündükleri masalının ipliğini pazara çıkaracak göz ne yerel, ne de ulusal düzeyde hiçbir politikacıda yok. Bu folklorik icat, berberler sokağı, traktörünün üzerindeki çiftçi bay Brown ve çilek hasadından sonra ana caddede yapılan geçit töreni gibi hoş görüntülerin eşlik ettiği kırsal, küçük Amerikan kasabası, kutsala yakın bir mertebe kazanmıştır.

Bu mutlu küçük Amerikan kasabası efsanesini her türlü tartışmanın üstünde tutan şey, Amerikan ruhunun en çirkin köşesi için hoş şifre sözcükler sağlamasıdır. Politikacılar "küçük kasabaların Amerikan değerleri", "aile değerleri" ve "çalışkan küçük esnaf-tüccar"dan söz ettiğinde herkes o kasabanın, o ailenin ve o işadamının rengini anlamaktadır - beyaz. Amerikan (Pleasantville) Hoş-kasaba; alt kısmını kara derili hırsızlar ve işsiz, gebe yeni yetme kızların, üst kısmını da Hollywood pornografisinin Yahudi finansörlerinin doldurduğu kent ormanının karşısına sessizce rakip olarak konmaktadır.

Eğer halka, küçük kasabaların da birçok kent gibi umutsuzluk içindeki ve tehlikeli soluk benizlilerle dolu olduğu hatırlatılırsa politik açıdan yararlı bu görüntü sakıncalı bir biçimde yara alacaktır. Kendi bölgeleri için savaşan kişiler yerine, McDonald's'ın Lincoln Anıtı'na arabada servis şubesi açmasını umursamayan, dolar çılgını düzenbazlar olarak görülselerdi eğer, UBİF'in küçük tüccar, esnaf ve çiftçiler için vergi ve yönetmelik muafiyeti elde etmesi zor olurdu.

Psikolog Norman O. Brown'ın yazdığına göre, kurduğumuz her peyzaj analarımızın bedenlerinin iç yapısını yeniden kurmaktır. Etrafına bakıp da yanıp sönen neonlu bir PIZZA HOT reklamı görmediğinde ruhu sıkılan Amerikalılar için bu ne demek oluyor şimdi!

Bizim kasabada, İngiliz Yönetim Planı'na karşı başarılı bir ticari muhalefet gerçekleştiren kişi de kasabadaki kereste dükkanı sahibi George'du. Gözünde dolar işaretleri uçuşan George yüzlerce dönüm çilek tarlasının yerini McDonald's'ın ve büyük alışveriş merkezinin alışına alkış tuttu.

Ancak küçük tüccar George'ların unuttuğu şey, yönetmeliği deldiklerinde, açılan kapıdan içeri zil takıp oynayarak *büyük* tüccarların girdiğidir. Keresteci George'u son gördüğümde Wal-Mart'ın yakınlarındaki bir mısır tarlasına kendin-yap mağazala-

rından olan Home Depot'yu kuracağını duyduğu için şaşkındı. Bu, George'un iflas etmesi demekti çünkü.

Küçük bir kasabadaki komşuluk ilişkileri gereği George'a üzüntülerimi bildirdim. Daha iyi bir insan olsaydım gerçekten üzülürdüm.

Sığınmacılarla Kafayı Bozmak

12 Mayıs 2000 tarihinde, on iki Meksikalı, benim kasabanın tüccarlarının işçi buldukları Long Island, Farmingville'e doğru yaptıkları yolculuğun ilk ayağı olarak Rio Grande'yi geçtiler. Uçsuz bucaksız Arizona çölünde korku içinde kaybolan on iki kişi de susuzluktan öldü, kasabam hakkında hoş bir şey yazmak isteyerek şaşırttım kendimi.

İşte, gazeteciliğin en basit numaralarından birini kullanan ben - Londra'da bir taksi şoförüne günün en önemli sorunlarından biri hakkında kendi naçizane fikrini sordum. Hemen cevabı yapıştırdı.

"Yani, İngiliz olmaktan utanıyor gibiyiz artık! Sanki İngiliz olmamak gerekiyor!"

Soru sormak için haklı bir nedenim vardı. Bir Amerikalı olarak, İngiliz seçimlerine eşlik eden sığınmacı tantanası başımı döndürmüştü. Son seçimde, Başbakan Blair ve rakibi William Hague *yasal* sığınmacı sürüsü içinde *sahte* olanlara çaktırmadan yaklaşan Büyük Beyaz Avcı rolü için kapıştılar.

Amerika'da sığınmacı yoktur, göçmen vardır bizde. Epeyi çok - resmi sayıma göre 29 milyon, her yıl da bir milyon iki yüz bin ekleniyor buna. ABD kentleri yabancı bir otomobil fabrikası için nasıl yarışıyorlarsa ucuz yabancı işçiler için de öyle yarışırlar.

Amerika'nın elbette göçmen düşmanı politikacıları olmuştur. On dokuzuncu yüzyılda, tam adıyla *Cahil Partimiz* vardı ve 1988'de Mike Huffington'umuz oldu. Huffington'un eşi Arianna Karun kadar zengin kocasını, ABD Senato seçimlerine göçmen karşıtı bir söylemle katılmaya ikna etti.

Beyazların azınlığı oluşturduğu ve gerçekten göçmen olmayan tek grubun, bir avuç Shosone Yerlisi olduğu California için şaşırtıcı bir kampanyaydı bu. En zehir zemberek yabancı düşmanı konuşmaları da belirgin Rum aksanıyla bayan Huffington'un kendisi yaptı.

Sandıktaki hezimetten sonra, morali bozulan Huffington artık Cumhuriyetçi ya da heteroseksüel olarak kalamayacağını açıkladı.

Huffington'un yenilgisi George W. Bush'un 'göçmeni kucaklama' sloganlarını benimsemesi için partisini ikna etmesini de sağladı. Bush Altın Kapıyı göçmenlere açık tutar ancak, *özgür bir nefes almak için yanıp tutuşan yığınlara* duyduğu şefkatten değil. Göç, iyi bir iş sahası olduğundan.

Aslında, büyük baş Cumhuriyetçiler tarafından kurulmuş bir düşünce kuruluşu olan Cato Enstitüsü'nden Dr. Stephen Moore'a göre bu iş yüzyılın olayı. "Dış yardımın tersi bir olay söz konusu burada. Üçüncü Dünya ülkelerine doğrudan yardım olarak en çok 20 milyar dolar veriyoruz ve kıymetli mal olarak yılda 30 milyar dolar geri alıyoruz."

Moore "kıymetli mal" derken yoksul ülkeler tarafından yetiştirilen, beslenen, biçimlendirilen ve eğitilen, sonra da hayatlarının üretici dönemine girdiklerinde ABD'ye gönderilen işçileri kastediyor. (Göçmenlerin ortalama yaşı 28'dir.)

Cato Enstitüsü ABD'nin yıllık *insan malı ithalinin* 25 milyar dolar dolaylarında olduğunu tahmin ediyor. Bunun "Avrupalı rakipleri karşısında Amerikan şirketlerine büyük bir avantaj sağlayarak kapitalist ekonomimizi kolay işler hale getirdiğini" söy-

lüyor Moore. (Charlie Chaplin'in dev gibi dişliler arasında ezildiği *Modern Zamanlar* filmini aklımdan çıkarmaya çalışıyordum bu arada.)

ABD deneyimi göz önüne alındığında, Amerikan iktisatçıları İngilizlerin sahte ve yasal sığınma isteklilerine takılıp kalmasını anlamsız bulacaklardır. Yeni gelenlerden İngiltere'nin inşasına katkıda bulunmaları isteneceğine, sadece hayatlarını kurtarmak için mi geldikleri sorulmaktadır. Yeni vatandaşların seçiminde ne kadar garip bir standart.

Amerikan sanayi elinin altındaki, kiralanıp sonra da fırlatılıp atılacak olan, kalifiye olmayan, düşük ücretle çalışan yabancı işçiler ordusundan epeyi kazanç sağlamaktadır.

Şunu da söylemem gerekir; diğer ülkelerin iyi eğitilmiş vatandaşlarını hortumlama alışkanlığı Amerika'nın paralı sınıfını Amerika'nın kendi alt sınıfının masraflı eğitim yükünden kurtarmaktadır. (Bugüne kadar, bu sistem sessiz sedasız işledi: Silikon Vadisi'ndeki, Bangalore doğumlu programcılar, cahil Teksaslılar tarafından kullanılabilsin diye, fast-food restoranları için sayısız yazar kasa tasarlamaktadır.)

Cato Enstitüsü'nün çalışmalarını daha iyi anlamak için *ithal malı* bir kişiyle konuştum. Adı Mino (soyadını açıklayamam.) Mino, Amerika'ya ilk kez on bir yıl önce, Guatemala'dan girmeye çalıştı. Kendisini sınırdan geçirmesi için bir *gusano*'ya (bir solucana) binlerce dolar ödedi. Bu para Mino'ya, yüz kadar adamın doluştuğu bir TIR'da yer sağladı. Mino şanslı olduğunu düşündü, ölmemişti. Ama *La Migra* (Göçmenlik ve Vatandaşlık Bürosu) yakalayınca üç gün hapis yattı.

Yeniden Guatemala'ya gönderilen Mino bu sefer, JFK havaalanına bir uçak bileti - ve sahte bir vize - aldı. Bu kez sorun çıkmadı. Bir kaç gün içinde Mino, New York'un doğusunda, Long Island'da, benim kasabamdaki bir kafede bulaşıkçılık işi bulmuştu bile.

Bizim bölgenin planlama şefi Dr. Lee Koppelman'a Mino gibi gayri meşru işçilerin yerel ekonomideki rolünü sordum. Koppelman güldü: "Gayri meşru kişiler olmadan ekonomi de *olmazdı*." Tahminlerine göre, sadece bizim eyalette yüz bini aşkın kayıt dışı işçi bulunmaktadır. Ülke genelinde, kayıt dışı işçi sayısı 7 milyonla 11 milyon arasındadır.

Koppelman'a göre, yerel işadamları çilek tarlalarımızda kamburu çıkan ve inşaat alanlarını temizleyen işçilerin kuşkulu konumlarına "gözlerini kapatmaktadırlar." Bölgemizdeki bir çiftçi bana, işçilerini hala El Salvador'dan temin ettiğini söyledi - ama bildiğimiz kadarıyla bu konuk işçi programı yirmi yıl önce sona ermişti.

İş dünyamızın körlüğü birinin sahte yeşil kartını görmezlikten gelmenin de ötesinde bir olaydır. Mino'nun iş bulduğu dükkan yasal asgari ücreti ödüyordu ama yasal çalışma süresinin iki katı çalıştırıyordu.

Bu da Amerikan tarzı göçmenliğin bir başka avantajı. "İşgücü esnektir" diyor Cato'dan bir uzman. "Esnek" demek La Migra'nın gayri resmi çalışma saatlerini engellemesinden ya da sendikaya katılmaktan korkan, hasat mevsimi sonunda (turist sezonu sonunda ya da üretim dönemi sonunda) kendilerine ortadan kaybolmaları söylenen milyonlarca işçi demekti.

Göçmenlerin üçte biri dışarı atılma korkusu taşırken Amerikan işverenleri Altın Kapı'yı sadece biraz açık tutarak, eski Güney Afrika göçmen işçi sistemine benzeyen bu durumdan yararlanmaktadır. "İşçiler sadece maddi birer nesneye dönüşürler" diyor Koppelman, sonra iş bitince, kendilerinin ve ailelerinin geçim derdinden patronları ya da toplumu sorumlu tutmadan ortadan kaybolmaları istenir.

O yüzden, bu çok karlı, değerli işçi ithali olayından İngiltere neden korkuyor? Göçmenlerin ülke kaynaklarını tükettiğini düşünen İngiliz tavrı gülünçtür. ABD Kongresi Göç Komitesi'nin

bana söylediğine göre, devlet, göçmenlerin verdikleri hizmet karşılığında aldıklarının iki katını onlardan vergi olarak toplamakta ve göçmenlik üzerinden iyi kazanç sağlamaktadır. Amerika yılda 2 milyon 500 bin insana oturma izni vermektedir, İngiltere'den ise sadece 129 bin izin çıkmaktadır.

Ama benim taksi şoförümün İngiliz kimliğini kaybetme korkusu ne olacak? Bakalım, Şekspir yok artık. İngiltere'nin kültürel ihraç malları artık Morris dansı, futbol holiganlığı ve Hugh Grant'la sınırlı.

Benim mütevazı teklifim şu: İçişleri Bakanı David Blunkett'i üzerinde elbisesi, başında tacı ve elinde meşalesiyle bir Özgürlük Anıtı gibi giydirelim, eline de "Durgunlaşmış gen havuzu için acilen yeni materyal aranmaktadır" yazan bir pankart verip Manş Denizi'ne salalım.

İşte mutlu Amerikan sonu: Bugün, Mino bahçe işi yapıyor, hızlı bir cipi var, bir ev satın almayı düşünüyor, aksanını düzeltmeye çalışıyor ve muhasebe eğitimini bitirmek üzere.

Burada kimse Mino'nun başarısından rahatsız değil. Onun hikayesi her Amerikalı'nın hikayesi gibi. Benim de hikayem. Anna Palast 1920'de sınırdan yürüyerek gizlice geçti. Şansı varmış *La Migra*, Anna yüz yaşına gelinceye kadar yakalayamadı onu.

Ve ne Blair'in ne de Muhafazakarların anladığı şey de bu. Nereden geldiğiniz önemli değil. Önemli olan nereye gittiğiniz.

4
Pat Robertson, General Pinochet, Pepsi-Cola ve Deccal: Özel Araştırma Raporları

Belgeler dosya dolaplarından uçup masama konuyorlar. Sesler şirketteki, hükümetteki, hatta kilisedeki köstebeklerin telefon numaralarını fısıldıyor. İnsanlar konuşuyor ve teybimin de döneceği tutuyor. Sanırım şanslı bir adamım.

Hükümetteki şantaj olaylarına ilişkin bilgi toplarken kullandığım derinlemesine araştırma tekniklerini gazeteciliğe uygulamaya çalıştım. İşin bir kısmı eğlenceli casusluk faaliyetleri olsa da -Lobbygate olayında *Observer* gazetesi için yaptığım gibi paravan kuruluşlar yaratmak gibi- zamanımın çoğu teknik ve mali dosyalar arasında saatlerce, günlerce ve haftalarca boğuşmakla geçiyor. Harika değil mi? Masraflı ve zaman alıcı bir iş - hem mesleki hem de kişisel açıdan *Hızlı ve Ucuz*u prensip olarak kabul eden editörler için hiç de cazip değil. Aykırı gazeteciliğimi hoşgörüyle karşılayan editörler sağ olsun.

Bu kitaptaki bilgilerin hemen hepsi araştırma ürünü, yani iyi saklandıkları sanılan ve umulan hikayeleri ortaya çıkartmakta. Bu raporlar öyle kolaylıkla göz ardı edilecek belgeler değiller, özellikle de olayın kahramanlarından biri nasıl olduysa, Şeytanın ajansı tarafından kurulan *Observer* gazetesi için çalıştığımı öğrendiğinde.

Bankere Duyulan Sempati: Deccal Şirketi ve Pat Robertson'ın Son Yoldan Çıkışı

Mayıs 1999'da, İngilizce konuşulan ülkelerdeki en eski mali kuruluş olan İskoçya Bankası sanal geleceğe açılarak, merkezi ABD'de olan, şimdiye kadar yapılan en geniş çaplı telefon ve internet bankacılığı operasyonunu başlatma kararı aldı. Girişimin ortağı ve başkanı olarak seçtikleri kişi, Amerikalı 'Rahip' Pat Robertson, bazı İngilizleri şaşırttı.

İngiliz iş dünyasının kaymak tabakası çok bilmiş bir tevazu ile eleştirileri atlatabilirdi. Onlar için Robertson, dilinde yapış yapış bir 'Efendimiz İsa' tekerlemesiyle iki milyon Amerikalı kadını banka hesaplarını İskoçlara aktarmak üzere hipnotize edebilen, Güneyli sarhoş bir Elmer Gantry tiplemesinden başka bir şey değildi.

'Rahip' Pat hakkında benim düşüncem farklıydı. ABD'nin bir başkanını seçen ve bir diğerini de seçme pozisyonunda olan; Çin'den Kongo'ya fazla bilinmeyen yatırımlarından kükürt kokusu yayılan yarı-milyarder medya patronunu yıllarca izlemiştim. Federal ajanlar zaten bu olayın üzerindeydiler ama, 'Rahip' Pat'ın milyar dolarlık dini-ticari-siyasi imparatorluğunda bir zamanlar yüksek pozisyonda bulunan, yeniden-doğan Hıristiyan cemaatinden, resmi makamlara ağzını açmayan muhbirlerle konuşabilirdim.

İşin en zor kısmı 'Rahip'in korumalarını onunla, kendi tabirleriyle 'Doktor'la karşılıklı görüşmeme izin vermeye ikna etmek ve Virginia'daki ofisine vardığımda kayıt cihazımı metal detektörden çaktırmadan geçirmekti. ("Memur bey çakmağımı tutabilir misiniz acaba?")

Bazı İngilizler, İskoçya Bankası neden 'Rahip'i seçti diye

merak ederken ben asıl 'Rahip'in İskoçları nasıl seçtiğini düşünüyordum. Robertson Presbiteryen yönetimindeki finans kurumu hakkında epey bir şeyler yazmıştı. Robertson'ın karanlık evreninde İskoçya Bankası, Deccal Ruhu'nun yeryüzündeki ifadesiydi.

Birinin size gerçeği anlatmasının zamanı geldi. Başkan Lincoln'ün öldürülmesini emreden Avrupalı bankerlerden Alman Aydınlanması'na, Karl Marks'ın bağlantı noktası olan "komünist haham"a, Üçlü Komisyon'a, bankalar zinciri House of Morgan'a ve karşılığında Sovyet KGB'sine mali destek sağlayan İngiliz bankerlere kadar uzanan *'Görünmez bir bağ'* vardır. Bu, "amacı Şeytanın hükmü altında, insan ırkı için yeni bir düzen kurmak olan, sıkı sıkıya kenetlenmiş entrikacı bir gruptur."

Görünmez Bağ'dan haberiniz yoksa eğer, İskoçya Bankası'na bağlı yeni Amerikan bankasının başkanı Dr. Marion 'Pat' Robertson tarafından yazılan *Yeni Dünya Düzeni* adlı kitabı okumadınız demektir.

İlginçtir, Robertson'ın İskoçya Bankası tarafından yayınlanan biyografisinde, 1991 yılında en çok satan kitap unvanını alan, *Wall Street* gazetesinin "demokrasiye karşı derin bir güvensizliği olan paranoyak bir aptal" tarafından yazılmış diye eleştirdiği Yeni Dünya Düzeni'nden hiç söz edilmiyor.

İskoçya Bankası Dr. Robertson'ın kimliğini açıklarken o kadar çok şeyi atladı ki, zengin ve zevk sahibi bu adamı layığıyla tanıtmak da *Observer*'a düştü. Örneğin banka Dr. Robertson'ın, Amerika'da bir milyon iki yüz bin üyesi olan aşırı sağcı siyasi cephe Hıristiyan Koalisyonu'nun lideri olarak, çok iyi tanındığından söz etmeyi unuttu. İskoçya Bankası'nın, hedef pazarındaki çoğu insan tarafından, Amerikan malı Ian Paisley olarak görülen ve korkulan bir adamı sözcü olarak seçmesi biraz garip kaçtı. Ancak, İskoçya Bankası Dr. Robertson'ın dini inancıyla

ilgilenmediğini söylüyor. Görünüşe göre Dr. Robertson da onlarınkiyle ilgilenmiyor. Dr. Robertson, İskoçya'nın yerleşik kilisesinin üyeleri olan Presbiteryenleri "Deccal" olarak adlandırmıştı.

İskoçya Bankası'nı, muhalif bir sivil haklar kuruluşu tarafından "Amerika'daki en tehlikeli adam" olarak tanımlanan bir tiple işbirliğine iten neydi? Benden daha kuşkucu biri, İskoçya Bankası'nın Dr. Robertson'ın iki milyon müridi ile 'Karizmatik Protestanlar'ına göz diktiğinden huylanabilir. Robertson'ın eski ticari ortağı, 'Rahip'in müminlerin cüzdanları üzerindeki hipnotik çekim gücünü şöyle anlatıyordu: "Bu insanlar Robertson'la Tanrı arasında doğrudan bir bağlantı olduğuna inanıyorlar. Bütün birikimlerini getirip ona teslim ediyorlar." Robertson müritlerini diğer ticari faaliyetlerine yönlendirmişti. Bir muhbir, "insanlar Robertson'ın işine para yatırmak için evlerini ipotek ettirdiler" dedi. Eğer Robertson ticari işlerini geliştirmek için "rahipliğini" kullandıysa çok sayıda yasayı çiğnemiş demektir.

Observer'la yaptığı özel bir görüşmede, Dr.Robertson bana, banka işiyle Hıristiyanlığı ve Koalisyonu birbirine karıştırmadığına yemin etti. Ancak Robertson'ın eski ve şu anki iş ortaklarıyla yaptığımız görüşmeler ve imparatorluğu hakkındaki araştırmamız, Tanrı, kazanç ve Cumhuriyetçilerin kampanyasının karışımından oluşan gizli tarihini ortaya çıkartmaktadır. Her şeyin iyice saklandığı söylenemez. Vergi daireleri Robertson'ın partizanca olmadığı söylenen işleriyle yıllarca uğraşıp durdular.

Hıristiyanlık ile paranın birleşmesi Dr. Robertson'ı, serveti 200 milyon dolarla bir milyar dolar arasında olduğu tahmin edilen bir adam konumuna getirdi. Servetinin ne kadar olduğunu belirtmese de, Robertson bana, banka işindeki elli milyon dolarlık başlangıç hissesinin belirtmeye değmeyecek kadar az olduğunu söyledi.

Robertson'ın finans kuruluşunun başkanı ve banka ortaklığı-

nın gelecekteki genel müdürü Neil Volder, Robertson'ın International Family Entertainment (Uluslararası Aile Eğlencesi) şirketinin başkanı olarak aldığı maaşın yüzde 65-75'ini kilisesine gönülden bağışladığını söyledi. Şaşırdım. Bu, yılda birkaç yüz bin dolar eder. Robertson ayarındaki bir adam için cüzdanındaki bozukluk sayılır bu rakam. Volder'e göre, Robertson Ruanda'daki soykırımdan kaçanlara yardım için düzenlenen *'Kutsama Operasyonu'*na yedi milyon dolar vermişti. Gerçekten verdi mi? Robertson'ın basın bürosu rakamın bir milyon iki yüz bin dolar olduğunu belirtiyor bunun bile doğruluğunu teyit etmek zor.

İşin daha da ilginç olan yönü "Kutsama Operasyonu"ndaki paranın Afrika'da nasıl kullanıldığıdır. Robertson kendi televizyonunda yayınladığı duygusal bağış kampanyası aracılığıyla, vergiden muaf olan yardım vakfı için milyonlarca dolar topladı. *Kutsama Operasyonu*, Kongo (o zamanlar Zaire) Goma'daki mülteci kampına tıbbi yardım ulaştırmak için uçaklar satın aldı. Ne var ki, *Virginia-Pilot*'dan araştırmacı gazeteci Bill Sizemore bir tıbbi uçuşun dışında, bütün uçakların Goma dışındaki elmas madenini işleten African Development Corporation şirketi için ağır makinelerin taşınmasında kullanıldığını ortaya çıkardı. Bu şirketin sahibi Pat Robertson'dur.

Yardım uçaklarının bu amaçla kullanıldığını Robertson biliyor muydu? Pilotların kayıtlarına göre, Robertson'un kendisi de madenine mal götüren uçakla uçmuştu.

Gizli kalmak şartıyla benimle konuşan Robertson'ın eski iş ortaklarından biri, Dr. Robertson'la 'Rahip'in uçağında sık sık birlikte uçmalarına rağmen Robertson'ı hiç İncil'in kapağını açarken ya da dua etmek için bir kenara çekilirken görmediğini söyledi. "Önünde sürekli *Wall Street Journal* ve *Investor's Daily* gazeteleri açık dururdu." Ancak Kongo uçuşu sırasında Robertson dua etti. Pilotun kayıt defterine göre, "Elmas için yapılan dua."

Volder ise bana Robertson'ın uçakları elmas madeni için kullanmasının aslında Tanrının işi olduğunu söyledi. Volder uçakların ilaç taşıma işi için uygun olmadığını, o nedenle de Robertson'ın bunları, başarılı olması durumunda "Kongo halkını açlık ve yoksulluktan kurtaracak" olan elmas avına aktardığını iddia etti. Virginia Eyalet Savcısı yine de *Kutsama Operasyonu* hakkında soruşturma başlattı.

Volder, Robertson'ın "kazanç sağlamak gibi bir niyeti olmadığını, insanlara yardım etmeye çalıştığını" iddia ediyor. Sonunda her ikisini de başaramadı. Elmas seferi iflasla sonuçlandı, tıpkı Robertson'ın vitamin satışları ve pazarlama işi gibi. Felaketle sonuçlanan bu yatırımlar Robertson'ın petrol rafinerisi, Founders Inn Hotel, Jet uçağı kiralama fiyaskosu ve İngiltere'nin şatafatlı para kaybetme yollarından olan Laura Ashley Holding'den pay almak gibi -kuruma direktör oldu- işlerden biriken kayıplarının miktarını artırdı. Yarı milyarder bir işadamına yoksul denemez ama kendi sivil toplum kuruluşu aracılığıyla ele geçirdiği medya işleri hariç *girişimci* Robertson işlerini doğru dürüst sürdürmekte zorlanıyor gibi. Medya dışında, Robertson'ın başarı sağladığı bir tek ticari işe rastlamadım.

Yine de Dr. Robertson'ın iyi bir satıcı olduğu tartışma götürmez. Virginia Beach'deki günlük televizyon programı *700 Club*'ın canlı yayınına katıldıktan sonra ben de bu fikirdeyim.

O hafta Robertson mucizelerin satışını yapıyordu. Bir miktar gaipten *haberlerden* sonra, Dr. Robertson gözlerini kapadı ve derin bir transa girdi. Gördükleri ve ilahi güç için yaptığı duadan sonra şunları söyledi: "Bağırsak kanseri olan biri var ... Tanrı şimdi onu iyileştiriyor ve... *yaşayacaksın!* ... Michael adındaki biri kötü öksürüyor... Tanrı seni *şimdi iyileştiriyor!*"

Tanrının Michael ile ilişki kurmak için neden pahalı bir TV istasyonuna ihtiyaç duyduğu anlaşılmış değil. Ancak mucizeleri Robertson'ın kuruluşuna yapılan bağışlara bağlayan program

yapımcıları tarafından, daha şaşırtıcı teolojik konular da ortaya atılmaktadır. Kayda alınmış bir bölümde, bir kadının yüzündeki yara izi, kız kardeşi (ayda yirmi dolar aidat ödeyerek) *700 Club*'a katıldıktan sonra iyileşti. "Kadıncağız mucizenin bağışla nasıl yakından bağlantılı olduğunun farkına varmadı." Gösteri, "Carol o kadar cömertti ki Tanrı onun kız kardeşini iyileştirdi, Carol puanını *700 Club*'dan *1000 Club*'a çıkardı" diye bitti.

Mucizelere devam. 1997'de, Robertson'ın *mabedi* olan Hıristiyan Televizyon Kanalı bağışlardan aldığı 164 milyon doların yanı sıra diğer işlerden de 34 milyon dolar kazandı.

Günlük dozlar halinde verilen bu kutsama ve lanetleme törenlerinden elde edilen vergiden muaf para, dini konuların anlatılmadığı saatlerde yayınlanan eski sit-com programlarıyla birlikte, 1990 yılında Rupert Murdoch'a 1 milyon 820 milyon dolara satılan kablolu televizyon kanalını finanse etti. Bu medya devinin satılışından yedi yıl önce, vergiden muaf olan grup, çoğunluk hisseleri Dr. Robertson'a ait olan ticari bir şirkete *devredilmişti*. Şanslı Pat.

Robertson, Murdoch işinden kazandığı paradan yüz milyonlarca doları hem Hıristiyan Televizyon Kanalına (CBN) hem de CBN (şu an Regent) Üniversitesi'ne bağışladı. Yine de Robertson'a, iğne deliğinden geçirmek için yeterince para kaldı.

Robertson gençliğinde New York'un siyah varoşlarında çalışmak için dünyevi zenginliğe boş vermişti. Ancak, eski bir Koalisyon yöneticisinin dediğine göre "Pat değişti." Bu yöneticiye göre, Robertson 1988'de Baptist Kilisesi rahipliğinden ayrıldı. (Medyada hala yanlış bir biçimde 'Rahip' olarak adlandırılıyor.) Diğer bir çalışma arkadaşı, eski TV yapımcısı Danuta Soderman Pfeiffer'e göre de, Robertson'ın 1988'deki değişimi "Tanrının kendisine Amerika Birleşik Devletleri başkanlık yarışına katılmasını söylediği inancına takılmasıyla" daha da hızlandı.

1988 Oval Ofis yarışı, Robertson'ın *İlahi Güç* tarafından görevlendirildiğini söylemesiyle başladı. Donkişotvari bir macera

değildi bu. Kaybedilen seçimden sonra geriye, Robertson'ın Hıristiyan Koalisyonu ile öfkesine tercüman olduğu üç milyon asık suratlı Amerikalı'dan oluşan bir adres listesi kaldı. Bazıları Robertson'ın yarışa sırf bu listeyi oluşturmak için katıldığını söylüyor ama Volder bunun aslında Tanrının bir manevrası olabileceğini ifade ediyor. CBN listeleri gibi bu adres listesinin de değeri altınla ölçülüyor. Robertson bu listenin bankacılık işinde kullanılmayacağına yemin etti. Yeni bankanın tanıtımı için oluşturulmamış Hıristiyan listelerini bu işte kullanmak yasaları çiğnemek olurdu.

Ancak kendileriyle konuştuğum eski ortakların suçlamalarının odak noktasında bu listelerin suiistimali bulunuyor. IRS, Robertson'ın listeleri kullanmasına ilişkin bir soruşturma başlattı ancak *Observer* ile konuşmak isteyen bazı tanıkların ifadelerini alamadı.

Medyaya daha önce hiç konuşmamış olan, ticari işlerden sorumlu iki eski üst düzey yönetici, Robertson'ın vitamin ve diğer ürünleri satan bir pazarlama şirketi olan Kalo-Vita'yı kurarken hem vergiden muaf dini grupların listesini hem de "eğitim amaçlı" Hıristiyan Koalisyonu'nun listelerini bizzat kendisinin kullandırttığını açıkladı. (Kalo-Vita yolsuzluk nedeniyle açılan davaların ortasında, iyi yönetilmediğinden 1992 yılında iflas etti.)

Şirketin eski bir çalışanı bürolar, telefonlar ve sekreterlik desteği dahil, bazı işlerin karşılıksız olarak Koalisyon tarafından finanse edildiğini iddia ediyor. Şirket bünyesindekiler Robertson'ın, seyircilerin bağışlarını kişisel işleri için kullanmasını sorguladıklarında, Robertson CBN'den alınan başlangıç sermayesinin "borç" olarak gösterildiği yönetim kurulu toplantılarının tutanaklarını ortaya çıkardı. Şirket çalışanlarına göre, yönetim kurulu üyelerinden bazıları bu toplantılardan, yapıldığı tarihten aylar sonra haberdar oldular. Dr. Robertson'ın basın sözcüsü suçlama konusunu anlayamadıklarını açıkladı.

Şirket yöneticileri, Dr. Robertson'ın yirmi bin kişilik güçlü ve gelişen Kalo-Vita satış kadrosunu, "politik eylemlerini destekleyecek kurumsal bir yapı" olarak - partizan tutkuları için - kullanmaya hazırlanmasından da huylandılar. (ABD federal savcıları bu manevranın kokusunu hiç almadılar.)

ABD Federal Seçim Komisyonu, Dr. Robertson'ı Hıristiyan Koalisyonu listelerini yanlış biçimde kullandığı için suçladı. Federal mahkemeler 15 Eylül 1992 tarihli, Koalisyon'un o zamanlar başkanı olan Ralph Reed'den gelen not da dahil, kuruluşların belgelerini incelemektedir. *Observer*, Reed'den Başkan George Bush'un gelecek seçim kampanyasının koordinatörüne yollanan ve Pat Robertson'ın "40 milyon seçmen kılavuzunu dağıtarak ... yardıma hazır olduğunu .... Bunun Hıristiyan liderlerden gelen ... daha önce hiç görülmemiş türden bir işbirliği ve yardımlaşma olduğunu" belirten notun kopyasını ele geçirdi. Hıristiyan Koalisyonu'na dava açan Federal Seçim Komisyonu, teknik açıdan vergiden muaf bir eğitim kurumunun Cumhuriyetçi adaylara on milyonlarca dolar değerinde kampanya desteğinde bulunması, benzeri görülmemiş ve yasadışı bir olaydır, diyor. Politik olarak iki tarafa da eğilimli olan komisyon oybirliğiyle, Koalisyon'un Albay Ollie North'a başarısız olduğu ABD Senato seçimleri için, kendi listelerinin kopyalarını verdiğini de belirtti.

Hıristiyan Koalisyon'undan mahkemeye gelen kayıtlarda, Koalisyon ve Cumhuriyetçi Parti tarafından, Bush'la 1992'de *700 Club* yayınında yapılan bir "görüşme" için hazırlanan sorular ve cevaplar da yer alıyordu. İlgimi çekti, çünkü hem yasak bir kampanya reklamına benziyordu hem de aylar önce Robertson, Bush'u "farkında olmadan Şeytan'ın misyonunu yüklenmekle" suçlamıştı. Bush, Bill Clinton'ın arkasında kalınca Robertson 'tanıdık olsun şeytan olsun' deyip şeytanla işbirliği yapma kararı almış olmalı.

Ancak en sakıncalı belgeler, hükümetin eline hiçbir zaman geçmeyecek. Hıristiyan Koalisyonu'nun eski Mali İşler Müdürü Judy Liebert, Kaolisyon başkanı Reed mahkemenin gönderilmesini istediği belgeleri ortadan kaldırırken kendisinin orada olduğunu söyledi bana. Liebert ayrıca, Koalisyon'un Cumhuriyetçi Parti kampanya malzemesinin basımını yaptığını (eğer doğruysa yasadışı demektir) öğrendiğinde, kendi bilgisayarında hard diskte bulunan kanıtın silindiğini gördü. Gerçekten de, bütün hard disk gizemli bir şekilde bilgisayarından çekilip alınmıştı - ama Liebert dosyaların kopyasını almıştı.

Liebert bunlardan Robertson'a bahsettiğinde, "Pat safın teki olduğumu söyledi bana. Bir Hıristiyan'dan bunu duymayı beklemezdim" diyecekti.

Koalisyon, işten çıkardığı Liebert'e bunalımda diyerek saldırdı. Liebert de resmi makamlara gittikten - Koalisyon ve Peterson konusunda sesini kesmesi için önerilen 80 bin doları reddettikten - sonra işten çıkartıldığını söyledi. Koalisyon'un belirttiğine göre, Federal yetkililer Liebert'in kanıt saklama iddiasını hiç ciddiye almadılar.

Bu bilginin küçük bir kısmı basında yer aldı. Neden? Virginia Beach'deki CBN-Robertson finans merkezinde üç saatlik köpek ve tay şovunu izledikten sonra, Robertson'ın kendi deyişiyle "dengeli" bir bakış açısı içermeyen bir yazıyı dava etmekten çekinmeyeceğini söyleyen Genel Müdür Volder ile bir saatlik şiddetli bir tartışma yaşadık. Volder İngiltere'nin katı yasalarını ve Robertson'ın uçsuz bucaksız maddi zenginliğini kullanma tehdidini savurarak avukatlarından birinin, bir İngiliz gazetesinde yayınlanan ve Robertson'dan övgüyle söz eden bir yazıyı "bizzat" yazdığını kabaca ifade etti. Engizisyon devrinde serkeşlere işkence etmeden önce işkence aletlerinin tek tek tanıtılması gibi, gazetemin benden "bekleneni" yazmaması durumunda neler olabileceği ayrıntılı olarak tarif edildi. Robertson ekibi-

nin kahrolası bütün sözleri gibi bu da, tatlı ve yumuşak bir Virginia aksanıyla söylendi.

Dr. Robertson İskoçya Bankası işini desteklemek için kendi müritlerini kullanır mıydı? Robertson bunu şiddetle reddediyor ama bankasının başındaki Volder müminlere ulaşmak için bir plan yaptı. *700 Club* programına çıkan banka personeli, kendi listeleriyle çakışan listelere yapılan postalamalar ve dini yayınlardan hemen sonra yayınlanan "bilgi verici reklamlar" bu plana dahildi. Bu durum, 1998'de Hıristiyan Yayın Kuruluşu'nun vergiden muaf konumunu, 1986 ve 1987 yılları için geriye dönük olarak kaldıran Vergi Dairesi ve seçim komisyonunu zora sokacak kadar karmaşıktı.

Tanrıyla televizyon aracılığı ile yaptığı görüşmenin sonrasında dinlenme odasında Dr. Robertson ile görüştüm. Spot ışıkları altında üç saat geçirmesine rağmen Robertson'da terden eser yoktu. Biz uluslararası finans hakkında konuşurken Robertson makyajını temizledi. Karşımda kaba saba bir reklamcı değil de zenginlikten ve zevkten nasibini almış bir adam duruyordu.

Volder'in suratını ekşitip homurdanmasına rağmen, Dr. Robertson sahip olduğu Çin internet şirketini ("Çin Yahoo'su" diyor ona) bankacılık işlemlerine bağlamayı düşlediğini söyledi bana. Volder'in el kol hareketlerini gören Dr. Robertson sözlerini şöyle tamamladı: "İnternet bankacılığı hakkında konuşmamam gerekirdi."

Çin'in adını da ağzına almaması gerekirdi. Robertson'ın ruhban arkadaşları, Hıristiyan rahipleri zevkle hapse atan komünist diktatör Zhu Rongi ile dostluğundan hiç memnun değillerdi. "Pat, acı çeken insanlara yardım etmek için gerekirse Şeytan'la da konuşur" diyen Volder, Dr. Robertson'ın Zhu ile dostluğunu (ve Kongo'nun iktidardan düşürülmüş güçlü adamı Mobutu ile olan ilişkisini) savunmaktaydı. Politik bağlantılar, elmas (Kongo) ve İnternet imtiyazı (Çin) elde etmeye yaramıştı.

İskoçya Bankası ABD'deki faaliyetine Dr. Robertson'ın alışık olduğu yollardan başlayacak; telefon ve posta yoluyla davetler. Ancak Robertson internete, Çin'le birlikte ya da yalnız, el attığında bu banka işi, Pat Robertson'ı internet ağındaki en büyük mali örümcek yapacaktır. Yine de, ortak olarak İskoçya Bankası'nı seçmesi şaşırtıcı, çünkü bu yıla kadar, Dr. Robertson İskoç değil *İngiliz* kökeniyle övünmüştü. Dahası, *Yeni Dünya Düzeni*'nde, Robertson özellikle bir kurumun, Şeytan'ın dünyayı ele geçirme planının maşası olduğunu yazmıştı: İskoç banker William Paterson tarafından kurulan İngiltere kökenli merkez bankaları, İngiltere Bankası ve İskoçya Bankası.

Dr. Robertson, banker Rothschild'in yatırımlarının Paterson planını devam ettirerek bir asır önce Afrika'da elmas madenlerini finanse ettiğini ve karşılığında *Observer*'ın editörü (Ah-Ha!) Lord Milner tarafından yönetilen gizli, şeytani 'English Round Table'a mali destek sağladığını söylemektedir. Dahası, İskoç bankerin ilkeleri, ABD Senatosu Mali Komitesi tarafından yaratılıp beslenen şeytani bir kuruma, ABD Federal Hazine Kurulu'na da örnek olmuştu. Mali Komite'nin başkanı, şeytani Para Fonu'nun sadık dostu Senatör A. Willis Robertson'dı. Pat Robertson'ın babası.

Doğrudur. Pat, Yeni Dünya Düzeni'nin çocuğudur. Bu düzeni mahkum etmek için yine düzenden kaynaklanan sınırsız imtiyazlarından vazgeçmiştir.

Yoksa öyle yapmadı mı?

Deccal üzerine biraz araştırma yaptım. Nasıl tanıyacaktık onu? Büyük Sahtekar nasıl olup da Tanrıdan korkan Hıristiyanları aldatmıştı? Hangi adı kullanırdı? Kilise-TV-stüdyo-üniversite-mabet-bankacılık kompleksinden ayrıldıktan sonra esas soruyu atladığımı fark ettim. Peder neden Pat adını kullanıyor da vaftiz adı Marion'u kullanmıyor? "Pat Robertson" adının Şeytan'ın ajanı İskoç banker Paterson'ın adından türetilmiş bir

anagram olduğunu fark ettim. *Yeni Dünya Düzeni*'ni bitirmek üzere bütün gece ayakta kalmanın da ateşlediği aptalca düşüncelerim giderek birikti. Birden, Robertson gibi, Şeytandan Aydınlanmaya, İskoç bankerlerine, Afrika elmaslarına, Senato Mali Komitesine, internetin komünist diktatörlerine uzanan o *Görünmez Bağı* ben de gördüm... Biliyorum komik bir şey ama, kapattığımı sanmama rağmen radyoda o kahrolası Rolling Stones şarkısı çalmaya devam ediyordu,

Sizinle tanıştığıma memnun oldum!
Umarım adımı tahmin etmişsinizdir...

Son Söz

Kadiri Mutlak yapacağını gizemli bir şekilde ve sessiz sedasız yapıyor. Observer'ın yazıyı yayınlamasından sonraki hafta içinde Robertson, kendi deyimiyle, İskoçya'nın "karanlık toprağını" terk etti ve büyük bankacılık rüyası söndü gitti! Robertson 'En Karanlık İskoçya'dan tüydü. Hatta, İngiliz modaevi Laura Ashley'in Yönetim Kurulu'ndan da istifa etti.

Ancak elimizdeki kanıt Robertson'ın, Hıristiyan Koalisyonu'nun "eğitim amaçlı" adres listelerini yalnızca politik amaçlarla değil, ama ABD hükümetinin suçladığı gibi, iflas bayrağı açmış olan Kalo-Vita kozmetiklerini pazarlama işinde de kullanmış olduğunu gösteriyor. Amerikan Tarzı İnsanlar kuruluşunun avukatları bulgularımızı ABD Federal Seçim Komisyonu ile Vergi Dairesi'ne vereceklerini açıkladılar.

Robertson'ın yeni kurulan bankanın başkanı olarak atandığını açıklayan İskoçya Bankası değil *Observer* oldu. Neden? Genellikle bu tür şeyler davul zurnayla açıklanır. Bunun nedeni, ABD bankacılık kuruluşu Mevduat Kontrol Kurumu'nun Robertson'ın işin içinde olduğunu bilmemesi olabilir. Holding şir-

ketinin başkanı olmasına rağmen, 'Rahip' bankacılık başvurusu yapan *grup* şirketinin yönetim kurulu listesinde bulunmuyordu. Görünüşe göre, ellerindeki kıymetli evrakları suiistimal ettiklerinden dolayı haklarında soruşturma açılan kişilere banka açma yetkisi verirken Federal yetkililerin epeyi başı ağrıyor. Robertson'ın başkanlığının örtbas edilmesi amaçlarına erişmelerine pek katkıda bulunmayacaktı.

Sonra, kanıtın ortadan kaldırılması suçlaması da vardı. Hıristiyan Koalisyonu'nun Mali İşler Müdürü bana, bugün bile Cumhuriyetçilerin önde gelenlerinden olan Ralph Reed'in "mahkemece istenen belgeleri eline alıp yere fırlattığını, yani alıp yere attığını" söyledi. Bu hareketin yasallığı (ve Hıristiyanlığı) tartışıldığında Reed'in şöyle dediği de belirtildi: "Neden eline bir silah alıp da beynimi dağıtmıyorsun?"

Ancak Robertson'ın daha iyi bir planı vardı. Garip bir biçimde, ABD hükümetinin hem el sürmeye çekindiği hem de yetkisi olmadığı için yasallık kazandıramadığı Hıristiyan Koalisyonu'nun vergi muafiyeti on yıldır askıdaydı. Yazımız yayınlandıktan sonra Robertson başvurusunu geri çekti, bu ona parasal olarak bir şey kaybettirmedi ama Koalisyon'un mülkiyetindeki şeyleri kullanıp kullanmadıkları konusundaki bütün incelemelerin de fişini çekmiş oldu.

Kendini ele vermek istemeyen Robertson birkaç gün içinde Hıristiyan Koalisyonu'nun da kapandığını açıkladı (10 Haziran 1999). *New York Times* gazetesi, *National Public Radio* ve CBS kanalının eğlence-haber programı *60 Dakika*'nın hepsi de Robertson ve Koalisyonun *tükendiğini*, Robertson'ın politik gemisinin battığını açıkladılar. Bu durum Robertson'ın bir kez daha ve daha güçlü olarak yeniden sahneye çıkacağının da işaretiydi.

Düzenbaz hayal taciri "*Amerikan Hıristiyan Koalisyonu*"nu kurmak için Hıristiyan Koalisyonu'nu (bir Virginia kuruluşu) kapattı. Bir yıl içinde Robertson'ın çocukluk arkadaşı George H.

W. Bush, yeniden kapısını çaldı. Bu kez, oğul George W.'nun başı dertteydi. Ocak 2000'de, Senatör John McCain New Hampshire'de Cumhuriyetçi partinin başkanlık adayı seçiminde Silik Oğlanı mağlup etti. Şirketlerin kampanyalara yaptıkları para bağışının kaldırılmasını talep eden McCain gerçek bir Amerikalı kahraman olarak karşılandı. Virginia ve Güney Carolina önseçimlerine kadar McCain'in Cumhuriyetçi partinin başkan adayı olmasına kesin gözüyle bakılıyordu. Buraları Hıristiyan Koalisyonu'nun bölgesiydi. Müritler arasındaki fiskos vatansever savaş gazisi McCain'e *Şeytanın Vekili* yaftasının yapıştırılmasına yetti. McCain bu eyaletlerdeki önseçimleri kaybetti ve böylece daha sonrasında Florida'daki dostlarının da biraz yardımıyla Dr. Pat başkanımızı *seçmiş* oldu.

Cola-Fındık Darbesi: Pinochet, Nixon ve Pepsi

Augusto Pinochet, 1998'de Londra'ya yaptığı sayısız alışveriş gezilerinin birinde cinayet suçundan tutuklandı. Yargılanmak üzere İspanya'ya iade edilmesi gündeme geldi. Pinochet'nin suçlanan bazı ortaklarının izini sürebileceğimi düşündüm. Bu araştırma beni o her şeye maydanoz olan sıkıcı tarihi kişilik Henry Kissinger'a ve arkasından operasyonun gerçek oyuncularına götürdü: ITT, Anaconda Bakır ve Pepsi Cola.

Yazı yayınlandığında ana bilgi kaynağım, "eli kanlı katil" diye haykırdı - ama Pinochet için değil benim için. Richard Nixon zamanında Şili'de ABD büyükelçisi olan Edward Korry oyuna getirilerek konuşturulduğunu - altı saatlik teybe alınmış itirafı vardı - aldatıldığını, kandırıldığını söyleyerek yazı işleri müdürüme şikayette bulundu. Eski elçi, Şili'yi talan edip yoksullaştı-

ran (bu, benim fikrim) ya da bu Güney Amerika ülkesini kurtaran (bu da, onun fikri) Şikago Üniversitesi'nin serbest piyasa şok ekibi *Şikago Oğlanları*'nı göklere çıkartan, ateşli bir antikomünisttir.

Milton Friedman ve ekibinin öğrencisi olan beni de o *Oğlanlar*'dan biri sanmış, gazetecilere karşı duyduğu nefret ve savurduğu tehditlerle meşhur olan Korry bu yüzden benle konuşmuştu. Ancak ona yalan söylememiştim, küçük bir *Şikago Oğlanları* çalışma grubunun üyesiydim bir zamanlar. Benim de serbest piyasa düşkünü bir salak olduğuma kendini inandırdıysa benim yapabileceğim bir şey yoktu.

Sözlerini yazdım diye bana saldırmasına ve politik görüşleri tüylerimi diken diken etmesine rağmen, Büyükelçi Korry'i bir tür kahraman olarak görüyordum. Korry, Allende hükümetinden nefret etmesine rağmen, Pepsi için bile rüşvete ya da kan dökmeye razı olmazdı.

"Allende'nin bir darbeyle devrilmesi, kesin ve devam eden bir politikadır ... lütfen propaganda, örtülü operasyonlar, istihbaratın saklanması ya da yanlış bilgilendirme, kişisel ilişkiler ya da aklınıza başka ne geliyorsa onu da içerecek olası ve mevcut faaliyetlerinizi gözden geçirin ..."

"SADECE OKUNMAK İÇİN", "SINIRLI ERİŞİM", "GİZLİ"
CIA merkezinden Santiago'daki istasyon şefine gönderilen mesaj, 16 Ekim 1970

"MAKİNELİ TÜFEKLER VE CEPHANE DÜZENLİ POSTAYLA GÖNDERİLDİ. SANTİAGO'YA DOĞRU 19 EKİM' DE SAAT 07.00'DE WASHİNGTON'DAN YOLA ÇIKTI ..."
CIA'den mesaj, 18 Ekim 1970

Bu planının *'Hür Dünya'* ile komünizm arasındaki Soğuk Savaş'la bir ilgisi olduğunu düşünürseniz hata yapmış olursunuz. Olayın nedeni başka: Pepsi Cola'nın piyasa payı ve şirketleşmiş Amerika'nın özüne uygun diğer şeyler.

Observer gazetesine verdiği özel demeçte, ABD'nin o sıralarda Şili büyükelçisi olan Edward Malcolm Korry bunları ve Ulusal Güvenlik Arşivleri tarafından elde edilen CIA, Dışişleri Bakanlığı ve Beyaz Saray'a ait çok gizli, tüyler ürperten diğer telgrafları yorumladı. Korry, ABD Bilgilenme Özgürlüğü Yasası'na göre elde edilen belgelerde üstüne çizik atılmış bilgileri açığa çıkartarak ve hala sınıflandırılan telgrafları tanımlayarak boşlukları doldurdu.

Başkan Kennedy, Johnson ve Nixon dönemlerinde görev yapan büyükelçi Korry koladan bakıra kadar uzanan bir alanda faaliyet gösteren, CIA'yi uluslararası tahsilat kurumu ve yatırım güvenlik gücü gibi kullanan Amerikalı şirketlerin bir tablosunu çıkardı.

Gerçekten de, Ekim 1970'de Şili'nin seçilmiş cumhurbaşkanı Salvador Allende'ye karşı CIA'in "makineli tüfekleri ve cephaneleri" ile düzenlenen komplo, Pepsi şirketinin Yönetim Kurulu Başkanı Donald M. Kendall'ın bir ay önce, Pepsi'nin eski avukatı olan Başkan Richard Nixon'a iki kez telefon ederek, harekete geçmesi için yalvarmasının sonucuydu. Kendall, 15 Eylül'de şirketin Şili'deki şişeleme fabrikasının sahibi için Ulusal Güvenlik Danışmanı Henry Kissinger ile bir toplantı ayarladı. Bir kaç saat sonra Nixon CIA başkanı Richard Helms'i aradı ve Helms'in el yazısıyla tuttuğu notlara göre, CIA'ye Allende'nin görevi devralmasını önlemesini emretti.

Ancak Korry'e göre bu sadece resmin yarısı. Çünkü Allende'nin seçilmesini engellemek için Amerika'nın işe karışması, Nixon döneminde değil John Kennedy döneminde başladı. 1963'de, Allende Şili'deki cumhurbaşkanlığı seçiminde zafer

kazanmak üzereydi. Kennedy kendi politik seçeneğini yaratmaya karar verdi, Eduardo Frei (Şili'nin şimdiki cumhurbaşkanının müteveffa babası) seçimi satın alarak kazanabilirdi. Başkan, planın uygulanması işini kardeşi Bobby Kennedy'ye bıraktı.

Kennedyler Amerikalı çok uluslu şirketlerin -sadece sekiz milyon nüfuslu bir ülke olan- Şili'ye 2 milyar dolar akıtmalarını sağladı. Masum bir yatırım değildi bu, aksine Amerikan hükümetinin garanti ve sigorta kısmını yükleneceği, çoğu tartışmalı, Korry'nin deyişiyle "karşılıklı çıkarlara dayanan" bir ticaret ağıydı. Yapılan yatırım karşılığında Amerikan şirketleri Frei'in seçim kampanyasına milyonlarca dolar akıttılar. Söz konusu bu yabancı para Frei'in başarılı kampanyasının masrafının en az yarısını karşıladı.

Sonunda Amerikalılar Şili'nin iyi para kazanan sanayisinin yüzde 85'inden fazlasını ellerine geçirdiler. Bu yatırımların garantörü olarak yağmaya katılan Amerikan hükümeti, yatırımların korunması için olağanüstü maddi, istihbarat ve politik kaynaklar tahsis etti. İş dünyasına yakın çok sayıda hükümet yetkilisi ve kuruluşu - militan işçi sendikalarını sabote etmekle ünlü Amerikan Serbest İşgücü Geliştirme Enstitüsü dahil - Şili'ye gönderildi.

Daha sonra 1970'te, Amerika'nın mali ve politik yatırımları beklenmedik bir tehlikeyle karşı karşıya kaldılar. Şili'nin merkez ve sağ kanat partileri arasındaki bölünme Salvador Allende'nin lideri olduğu Komünist-Sosyalist-Radikal ittifakının cumhurbaşkanlığı seçimini kazanmasına yol açtı.

O Ekim, sıkı komünist düşmanı olan Korry, Allende'nin iktidara geçmesini önleyip Frei'in yeniden iktidara gelmesini sağlamak için görev dışı bir plan geliştirdi. Büyükelçi kendi kansız entrikasına destek bulmak için "yeni bir Domuzlar Körfezi" fiyaskosuna yol açabilecek olan askeri harekata karşı, Washington'ı uyaran bir mesaj "yolladığını" söylüyordu. (Korry halen dosyalarda olan bu telgrafın bir kopyasını elinde tutuyor.)

Ancak Korry'nin önceden bilinen bu mesajı, bir sonraki hafta uygulanması planlanan, Pepsi'nin önayak olduğu darbe için düğmeye basmış olan Kissinger'i kızdırdı. Kissinger, Korry'e fırça çekmek için o hafta sonu gizlice Washington'a gelmesini emretti.

CIA planından hala habersiz olan Korry, Beyaz Saray koridorlarında Kissinger'e "sadece birkaçığın" Şili'nin aşırı sağcı generalleriyle gizlice plan yapacağını söyledi. Kissinger ise, sanki bir tiyatro sahnesi gibi, Nixon'ı göstermek üzere Oval Ofis'in kapısını açarak yanıtladı büyükelçiyi.

Büyükelçisi Korry'i önce "yufka yürekli" olarak nitelendiren Nixon yine de, taktik olarak, bir darbenin başarısız olacağı konusunda Korry'nin fikrine katıldı. Ancak hareketi ertelemek için son dakikada Santiago'daki CIA ajanlarına gönderilen telgraf geç kaldı. Böylece CIA işbirlikçileri Şili'nin demokrasi yanlısı Genelkurmay Başkanı Rene Schneider'i kaçırıp öldürdü. Şili halkı, generalin katillerine silahları Nixon'ın CIA'sinin verdiğinden habersizdi. Yine de bu cinayet karşısında ayağa kalkan kamuoyu Şili Kongresi'nin Allende'yi cumhurbaşkanı olarak onaylamasını sağladı.

Nixon'ın reel politik bakış açısı, Allende ile *geçici anlaşma* yapmasını gerektirdiyse de, kendisine destek olan ve Allende'nin yatırımlarını kamulaştırma planından paniğe kapılmış işadamlarından gelen büyük bir baskıyla da karşı karşıya kaldı.

Başkan, özellikle Şili'nin telefon sisteminin sahibi ITT şirketinin -yasadışı biçimde- Cumhuriyetçi parti kasasına para aktardığının farkındaydı. Nixon ITT'nin isteklerini görmezlikten gelecek durumda değildi -ve ITT'nin gözünü kan bürümüştü. ITT Yönetim Kurulu üyesi John McCone, Allende'nin iktidara gelmesini önlemek için yapılacak CIA komplosuna destek olmak üzere Kissinger'a bir milyon dolar ödeme sözü verdi. McCone mükemmel bir iletişimciydi: Kennedy ve Johnson dönemlerinde CIA başkanı olarak görev yapmıştı.

Bunun yanında, David Rockefeller'in Latin Amerika İş Grubu'nun himayesi altındaki Anaconda Cooper ve diğer çok uluslu şirketler Allende'nin seçim zaferinin kabul edilmesini engellemek üzere Şilili milletvekillerini satın almak için 500 bin dolar önerdiler. Ancak büyükelçi Korry bu teklife yanaşmadı. ITT'nin CIA'den isteklerinden haberi olmayan Korry, Anaconda çetesinden gelecek paranın amacını hissedip reddetti.

Korry, Kuzey Carolina, Charlotte'deki evinde günlerce süren görüşmelerde diğer olayların yanı sıra, Allende'ye suikast planlayan bir albayı - albayın CIA işbirlikçisi olduğunu bilmeden - Şilili yetkililere teslim ettiğini de açıkladı.

Allende iktidara geldiğinde Korry, telefon ve bakır işletmelerinin kamulaştırılmasının (aslında bu iş Frei döneminde başlamıştı) Şili'nin yıllardır içine düştüğü "gayri meşru ve yıkıcı" bağımlılıktan kurtulması için gerekli olduğunu düşünerek yeni hükümetle anlaşma yolunu aradı. Amerikalı şirketler olaya bu açıdan bakmadılar. Bir tarafta yatırımlarının satışı konusunda Allende ile pazarlık yapmaya istekli görünürlerken, diğer tarafta Şili ekonomisine ambargo koyması için Beyaz Saray'a baskı yapıyorlardı.

Ancak bütün çabaların başarısızlığa uğraması durumunda devreye girmesi için, ITT - Korry'nin ithamlarına göre - ele geçirilen telgraflarda *Şişko* denilen bir adama 500 bin dolar ödedi. Korry, Şişko'nun kamulaştırma bedel tespit komisyonunda çalışan, Allende'nin dostu Jacobo Schaulsohn olduğunu belirledi.

Para yerine gitmedi. 1971'de Allende, şirketlerin hükümetine karşı giriştiği komployu öğrendiğinde kamulaştırılan malların bedellerini ödemeyi reddetti. Allende'nin kaderini belirleyen de işte bu olacaktı; ödeme yapmayı reddetmesiydi önemli olan, orak-çekiçle yaptığı işbirliği değil.

Ekim 1971'de, Dışişleri Bakanlığı Korry'i Santiago'dan aldı. Ancak Korry'nin Şili'yle ilgili yapılacak küçük bir işi daha kal-

mıştı. ABD'ye döndüğünde Korry, bir kamu kuruluşu olan Overseas Private Investment Corporation'a (Denizaşırı Özel Yatırım Şirketi-DÖYF) Allende tarafından el konulan malları için Anaconda Cooper ve ITT şirketlerinin talep ettiği bedeli reddetmesini önerdi.

Korry'e göre, evini yakıp yıkan biri gibi, ITT de Şili yasalarını çiğneyerek kendi neden olduğu bir kamulaştırma için bedel talep etmek durumunda değildi. Korry, şirketin korsan Genel Müdürü Harold Geneen dahil ITT'nin üst düzey yöneticileri hakkında sigorta bildirimlerinde yanlış bilgi verdikleri ve Kongre'ye yalan söyledikleri için hukuki işlem başlatmasını savcılığa gizlice önerdi.

Şirketlere karşı güçlü kanıtların ortaya serilmesinden dolayı DÖYF önce şirketlerin taleplerini reddetti - ve Adalet Bakanlığı da ITT'nin iki orta düzey yöneticisini yalan yere yemin etmekle suçladı. Ama sonunda, şirketlere ödemeleri yapıldı ve yöneticiler de, CIA ve daha üst düzeydekilerin bilgisi dahilinde çalıştıkları şeklinde bir savunma yapmaları üzerine serbest bırakıldılar.

Eylül 1970'te, Büyükelçi Korry Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği gizli telgrafta Jean Genet'den şu alıntıyı yapar: "Ellerim gerçeklerle dolu olsa bile bunu başkalarına göstermezdim." Peki, elini neden şimdi açıyor? 77 yaşında tarihi düzeltmek için, imkansız da olsa, karşı konulamayan bir istek söz konusu olabilir. Yaşlı diplomat sadece - biraz da iyimser bir şekilde - Amerikan dolar diplomasisinin son örneği üzerindeki sis perdesini aralamanın önemli olduğunu söylüyor.

Ve kimya dalında utanç ödülünün sahibi ...

Mayıs 1999'da, bir top belge alçaktan uçan bir uçaktan dü-

RUESMA-2FF4

ORIG: [redacted]
UNIT: [redacted]
EXT: [redacted]
DATE: 18 October 1970

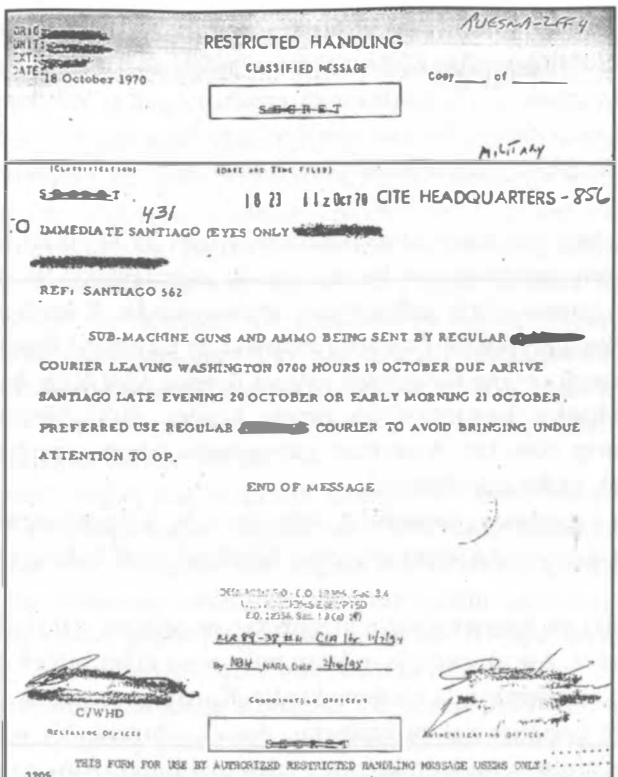

RESTRICTED HANDLING

CLASSIFIED MESSAGE

Copy ___ of ___

S-E-C-R-E-T

MILITARY

(CLASSIFICATION) (DATE AND TIME FILED)

S-[redacted]-T 18 23 11 z Oct 70 CITE HEADQUARTERS - 856

431

TO IMMEDIATE SANTIAGO (EYES ONLY [redacted]

[redacted]

REF: SANTIAGO 562

SUB-MACHINE GUNS AND AMMO BEING SENT BY REGULAR [redacted] COURIER LEAVING WASHINGTON 0700 HOURS 19 OCTOBER DUE ARRIVE SANTIAGO LATE EVENING 20 OCTOBER OR EARLY MORNING 21 OCTOBER. PREFERRED USE REGULAR [redacted] COURIER TO AVOID BRINGING UNDUE ATTENTION TO OP.

END OF MESSAGE

[redacted]
C/WHD
RELEASING OFFICER

COORDINATING OFFICERS

[redacted]
AUTHENTICATING OFFICER

S-E-C-R-E-T

THIS FORM FOR USE BY AUTHORIZED RESTRICTED HANDLING MESSAGE USERS ONLY!

3205

Şekil 10. 1970 sonbaharında, CIA gerekirse suikast düzenleyerek, Salvadore Allende'nin Şili Cumhurbaşkanı olarak iktidara gelmesini önlemek için plan yaptı. ABD'nin Şili Büyükelçisi Edward Malcolm Korry demokrasiyi ayaklar altına alma girişiminden öfkeye kapılan İngiliz Büyükelçisi'nden çevrilen dolapların ipucunu aldığını söyledi bana. ("Bütün Latin Amerika ülkeleri belki de yirmi yıl boyunca komünizmle yönetilmek durumunda kalacak" diyordu Dışişleri Bakanlığı'ndan İngilizlere giden bir telgraf.) Korry -bana anlattığına göre Richard Nixon ve Henry Kissinger tarafından emredilen- darbeyi, Şili hükümetine bildirerek önledi. CIA'nın planı zar zor gerçekleştirildi ama işbirlikçiler demokrasi yanlısı Genelkurmay Başkanını öldürüp, Şili Kongresi'nin Allende'nin seçimini onaylamasına yol açınca olay geri tepti. CIA'nın bu telgrafı Ulusal Güvenlik Arşivi'nden alındı.

şüp masama kondu. Kesinlikle ilginç bir yoldan geliyorlardı: DTÖ Gıda Güvenliği Ruhsat Dairesi'ndeki dosyalarda bulunan belgeler, Amerikalı memurlar tarafından aşırılıp Monsanto şirketine aktarılmıştı. Bu olay tehlikeli yeni bir salgının taze bir örneğiydi: Şirket parası tarafından bilime mikrop bulaştırılması.

On beş yaş üzeri Amerikalıların yüzde 37'si cinsel ilişkiyi acı veren, yapılması zor bir şey olarak tanımlamakta ya da içlerinden yapma isteği gelmediğini söylemektedir. Kim diyor bunu? Diyenler, doktor Edward Laumann ile Raymond Rosen. Bunu Amerikan Tıp Birliği'nin saygın dergisi *JAMA*'da dedikleri için Monica Lewinsky'nin yarıda kesilen ilişki ağrılarından muzdarip olan her Amerikan gazetesinde hemen yer bulmaya yetecek kadar inandırıcıydı.

Bu araştırmayı yapanların daha önce de, Viagra'nın üreticisi Pfizer için çalıştıklarını söylemiş miydim? *JAMA* da söylemedi bunu.

Belki de Amerikalıların kızışıp kızışmadıkları sizi ilgilendirmiyordur. Ancak parayla mikrop bulaşması diğer birçok organa ilişkin araştırmayı da etkilemektedir. Kalsiyum kanal tıkayıcıları, kalp hastalığı riskini azaltırlar. Ancak, olumsuz bir yan etkisi de olabilir; yani kalp krizine neden olabilirler. Ama kaygılanmayın, tıbbi dergilerdeki bir yığın yazı ilaçların güvenirliği ve etkinliğine kefildir. Şimdi de kaygılanın: *New England Journal of Medicine* (İngiltere Tıp Dergisi) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, ilacı destekleyen bilim adamlarının yüzde 100'ü ilaç şirketlerinden maddi yarar sağlamaktadır. Kalsiyum kanal tıkayıcılarda oran yüzde 96 olarak gerçekleşti. Yetmiş bilimsel yazının sadece ikisinde araştırmacıların banka hesaplarıyla ilaç şirketleri arasındaki bağlantı açıkça belirtilmişti.

Bilim topluluğunun büyük bir bölümünü gizlice maaş bordrosuna dahil etmek, üreticinin insanlar ve hayvanlar için ilaç

ruhsatı almasına yardımcı olmaktadır. Ancak çıkar çatışmaları bazı sorunlar yarattığında bir Amerikan şirketi olan Monsanto, yetkilileri etkilemek için daha etkili araçlara başvurmaktadır.

Observer gazetesi, Monsanto'nun ürettiği BST denilen, sığırları büyütmek için kullanılan tartışmalı hormonu soruşturan önemli bir uluslararası ruhsat komitesinin gizli belgelerinin, Monsanto'nun eline geçtiğini gösteren mektupların, notların ve toplantı tutanaklarının kopyalarını ele geçirmişti. BST uygulaması inekte süt artışına yol açmaktadır. Ancak Avrupalı ve Amerikalı uzmanlara göre BST'nin sütte irin miktarını artırmak, ineğin memesinde enfeksiyonu tetiklemek ve BST'li süt içen insanlarda meme ve prostat kanseri riskini önemli ölçüde artırmak gibi ciddi yan etkileri vardır.

Kanada Sağlık Bakanlığı'nın Kasım 1997 tarihli bir yazısına göre, BM Dünya Sağlık Örgütü'nün Gıda Katkı Maddeleri Ortak Uzmanlık Komitesi'nin kapalı toplantısında görüşülmek üzere hazırlanan üç ciltlik inceleme raporunun kopyaları Monsanto'nun eline geçti. Değerli bir belge bu. Avrupa Birliği'nin genetik açıdan değiştirilmiş hormona koyduğu yasak 1999'da sona eriyordu. Uzmanlık Komitesi, Monsanto BST'nin, uluslararası onaylanmış gıda katkı maddeleri listesi *Codex Alimentarius*'a alınıp alınmamasına onay verecek olan uluslararası komisyona öneriler götürmektedir. Codex listesine girmek ülkelerin BST destekli gıdaların ithalini engellemesini zorlaştıran bir etmendir.

Monsanto'nun elindeki belgeler arasında Avrupa Birliği Genel Direktörlüğü'nden gelen gıda ve tarıma ilişkin gizli belgelerle İngiliz farmakolog John Verrall'in analizi de bulunuyordu.

Verrall'le, çalışmasının Monsanto'nun eline geçtiğini öğrenmesinden hemen sonra görüştüm. Verrall'i yalnızca, gizli olduğuna inandığı - katılımcılar belgeleri açıklamama konusunda imza atmışlardı - raporların elden ele dolaşması değil, aynı za-

manda sızıntı kaynağı da şaşırtmıştı. Yazıda, Monsanto'ya BM uzmanlar komitesinden belgeleri sızdıran kişi olarak, ABD Gıda ve İlaç Kurumu'ndan (FDA) Dr. Nick Weber gösterilmektedir. Sonradan ortaya çıktığı üzere, Dr. Weber FDA'da, Margaret Miller'in bölümünde çalışmaktadır. Dr. Miller ise, devlet memuru olmadan önce, BST üzerinde çalışan Monsanto laboratuarının başkanıydı.

Monsanto, gizli komite belgelerini değerlendirdikten sonra, hükümetteki dostlarına Uzmanlık Komitesi'ndeki bir üyenin, Dr. Michael Hansen'in, "tamamen kendi taraflarında olmadığı" konusunda bir faks gönderdi. Gerçekten de Hansen taraf değildi. Washington'daki Tüketici Politikası Enstitüsü'nde BST uzmanı olan Hansen notları şöyle yorumluyor; objektif davrandıkları sanılan bazı Amerikalı ve Kanadalı yetkililerle, bağımsız bilim adamları aslında Monsanto ile ortak çalışıyordu sanki.

Diğer notlarda, Monsanto'ya sempatik bakan Amerikalı ve Kanadalı yetkililerin "kendi iletişim stratejilerini endüstri ile paylaşmak" konusundaki planları tartışılmaktadır. Söz konusu plan, Uzmanlık Komitesi'nin üyelerine lobi yapmaktı. Monsanto, Şubat 1998 tarihinde yapılacak uzmanlar kurulu oylamasından epeyi önce BST eleştirilerine verilecek yanıtın hazırlanmasına gizlice destek sağladı. İçerden sızdırılan bilgilerin sonucu etkileyip etkilemediğini bilmiyoruz. Bildiğimiz, Monsanto'nun oylamadan galip çıktığı.

Tutanaklar gizli olduğundan, itirazların çoğunluk tarafından nasıl alt edildiğini bilmiyoruz. Ancak toplantılara daha sonradan BST yanlısı Dr. Len Ritter'in katılmasının Monsanto'ya bir zararının dokunmadığını tahmin edebiliriz. Kanada Veteriner İlaçları Bürosu'ndan elde edilen bir iç yazışmada Dr. Ritter'in adının, büronun başkanına Ağustos 1997 tarihinde telefon eden Monsanto ruhsatlandırma bölümünden Dr. David Kowalczyk tarafından teklif edildiği yazıyor.

Kuşkusuz, kimsenin satın almayacağı BST bulaşmış sütün satış ruhsatını almak Monsanto için pek bir değer ifade etmeyecektir. Monsanto'nun şansına, FDA sadece hormonlu ürünlerin etiketlenmesini reddetmekle kalmadı, aynı zamanda 1994'te süt ürünlerinin üzerine "BST'siz" diye yazılmasını da yasakladı. Amerika'nın İnsan Hakları Bildirgesi'nde bir istisna oluşturan bu garip muafiyet, FDA Başkan Yardımcısı Michael Taylor tarafından imzalandı. Taylor FDA'ya katılmadan önce, Monsanto'yu temsil ettiği King&Spalding şirketinde hukukçu olarak çalışıyordu. Artık devlet hesabına çalışmayan Taylor şu anki işyerinde -Monsanto, Washington- telefonlarımıza cevap vermedi.

Monsanto yalnızca resmi makamlara dostlarını *yerleştirmekle* kalmıyor, dost *edinmekten* de hoşlanıyor. Kanada Sağlık Bakanlığı'nda araştırmacı olarak çalışan Dr. Margaret Haydon Monsanto'nun, 1994 toplantısında, BST'nin satış iznine karşılık kendi dairesine bir-iki milyon dolar teklif ettiğini söyledi bana. Monsanto'nun karşılık olarak vereceği paralar kaynak sıkıntısı olan dairenin araştırmasını desteklemek amacıyla önerilmiş. Monsanto'nun teklifini "bir rüşvet" olarak görüp görmediği sorulduğunda Haydon'ın patronu teklife gülüp geçtiğini söylemesine rağmen, "Elbette!" dedi.

Şimdi gülen yok ama. Haydon ile birlikte devlette çalışan beş araştırmacı işlerini ve meslek yaşamlarını kurtarmak için, Kanada Sanayi Hakem Kurulu'na olağanüstü bir pişmanlık dosyası verdiler. Uzun süredir saklanan BST kirli çamaşırlarının ortaya dökülmesinden korkuyorlardı. Amerika'nın 1993'te hormonu aceleyle ruhsatlandırması sırasında, BST ile beslenen sıçanlarda "anlamlı değişiklikler" olmadığını belirten FDA araştırmacılarının *Science* dergisinde yayınladıkları çalışma kaynak olarak alındı. Sıçanlar ise olayı daha farklı anlatıyorlar. Hayvanların otopsilerinde tiroid kistleri, prostat sorunları ve BST'nin kanı iş-

Kime: Ruth Swinimer
cc: Donald Landry, Mansen Young
Konu: Monsanto görüşmesi

Bu sabah Monsanto'dan David Kowalczyk telefon etti. Yanında Monsanto Kanada'dan Keith MacMillan vardı.

Dr. Kowalczyk CVM'de çalışan Dr.Weber'den, gözden geçirmek üzere JEFCA belgelerinin kopyasını almış olduğunu söyledi. Bize de bir kopyasını hemen gönderecek. Bugün JAMA ve diğer değerlendirmelerin de kopyalarını çıkalayacak.

Dr. Kowalczyk DFC ile yapılan toplantıyı sordu. DFC toplantısının muhtemelen bir ay daha ertelendiğini söyledim. Departmanda kurulan BST çalışma grubunun İletişim Stratejisi üzerinde çalıştığını ve endüstri grubuyla yapacağı bir sonraki toplantıya kadar bitirmek istediğini belirttim.

DFC ile yapılan toplantıların kendi durumlarını açıklamak üzere bir tartışma ortamı olarak başlatıldığını açıkladım. Federal hükümetin kendi iletişim stratejisini endüstri ile paylaşmak gibi bir planı olduğunu ancak bunun federal hükümetin değişik departmanlarının anlaşmasından sonra olacağını anlattım.

Bir sonraki toplantının 16 Aralık'ta yapılmasının önerildiğini ve departmanlar arası grubun Monsanto'nun da davet edilmesi fikrinde olduğunu söyledim. Dr.Kowalzcyk ve MacMillan katılmak istediklerini belirttiler. Ayrıca bu toplantıdan önce Kanada Sağlık Bakanlığı ile görüşmek istediklerini de söylediler.

Etkinlik değerlendirmesini kısa bir süre içinde bitirmek istediğimi ve belki de o zaman onlara bir değerlendirme yapabileceğimizi söyledim. 8 Aralık'ı izleyen günlerde görüşebileceğimiz konuşuldu.

Onlara serumda BST ölçümüne ilişkin yöntem hakkındaki istekle ilgili "ipuçları" verdim. Dr. Kowalzcyk BST değişkenlerini ölçmek için henüz bir yöntemin olmadığını belirtti. Geliştirilen yöntem de aşırı çapraz reaktiviteye sahipti ve güvenilemeyecek kadar yavaş ve karmaşıktı. Onlara yakında, ayrıntılı bir açıklama talep eden yazının geleceğini söyledim.

Dr. MacMillan mümkün olan en kısa zamanda toplantı tarihini belirlememizi istedi.

Şekil 11. Kamuoyu bir şirketin iş bağlamasının kanıtını sıcağı sıcağına nadiren görür. Bu belge, Kanada Sağlık Bakanlığı yetkilisi Ian Alexander'ın Monsanto şirketinin genetik mühendislik ürünleri için lobi yapan Dr. Kowalzyck'den gelen telefon konusunda yazdığı nottur. "Dr. Kowalzyck JEFCA belgesinin kopyasını ele geçirdiğini söyledi - Monsanto'nun genetik olarak değiştirilmiş hormonu BST'nin güvenirliği konusunda kuşkuları ortaya koyan, gizli olması gereken, uluslararası sağlık ruhsatı ajansı'nın (JEFCA) belgeleri. Nota göre şirkete belgeyi sızdıran ABD Gıda ve İlaç Dairesi'nin bir kolu olan "CVM" de çalışan Nick Weber'den başkası değil.

gal ettiğine ilişkin belirtiler görüldü. Monsanto'nun desteklediği Amerikalı araştırmacılar bu gerçekleri yayınlamadılar ve FDA da araştırmayı, açıklanırsa Monsanto'yu "onarılamaz derecede yaralar" diyerek rafa kaldırdı. Gerçekten de yaralardı.

Sonunda çalışmayı elde eden Kanadalı araştırmacılar, sıçanların üzerindeki gizemin kaldırılması için düğmeye bastılar. Bulgular orijinal, yanıltıcı rapordan on yıl sonra, Kanadalıların yoğun çabası sonucu açığa çıktı. Çıktı ama BST de zaten FDA'dan güvenli diye onay almıştı çoktan.

Monsanto'yu tek başına öne çıkarmak beni üzüyor, bunun nedeni Kimya Dalında Utanç Ödülü'nün diğer adaylarını onurlandıracak yerimin kalmaması. İngiltere Gıda Etik Konseyi üyesi, BST uzmanı John Verrall'a göre, Monsanto olayı "çok uluslu şirketlerin, öncelikler sıralamasında ahlaki değerleri alt sıralara attığının" göstergesiydi. Monika Lewinsky'ye bir gönderme yaparak sözlerini tamamlıyor Verrall, "Bilimin beyaz gömleği lekelendi."

İyi Tasarlanmış Felaket: Exxon Valdez'in Gizli Kalmış Hikayesi

24 Mart 1989'da, Exxon Valdez parçalandı ve Alaska'nın 2000 kilometrelik sahil şeridi petrole bulandı.

Petrole bulanan ve mahvolan topraklar, Amerika'da avcılıkla geçinen son halk olan Prens William Boğaz'ındaki Chugach Yerlileri'ne ait. Sızıntıdan birkaç gün sonra, Chugach yerlileri benden Exxon tarafından yapıldığı söylenen sahtekarlığı ve pek bilinmeyen 'Alyeska' konsorsiyumu konusunda araştırma yapmamı istedi. Üç yıllık bir kazı sonucunda ekibim yirmi yıl boyunca tahrif edilmiş güvenlik raporlarına, petrol ağaları arasın-

daki yasadışı bağlantılara ve tanıkların sistemli biçimde taciz edilmesi olaylarına erişti. Petrol ağalarının bu eski Amerikan sporundaki, yani Yerlileri aldatmak konusundaki parlak başarısını belgeledik. Kanıtlarımızın özeti bile dört cilt tuttu.

Hiçbiri yayınlanmadı elbette. Resmi ağızlarda olay, "Sarhoş Denizci Kayalığa Çarptı" şeklinde kaldı. Sakın ola inanmayın.

Aslında, gemi çarptığında Joe Hazelwood dümenin yanında değildi, içki aleminin sonunda güvertenin altında uyuyordu. Dümende bırakılan adam, Üçüncü Kaptan, eğer Raycas radarına bir baksaydı Bligh Kayalığı'na çarpmayacaktı. Ama radara bakma şansı yoktu, çünkü radar *kapalıydı*. Karmaşık Raycas sistemi işletilmesi pahalı bir sistem, o nedenle tutumlu Exxon yönetimi kayalığa bindirinceye kadar sistemi devre dışı bıraktı.

Exxon Valdez hikayesinde size anlatılmayan daha çok şey var.

- *Alyeska*, boru hattı işleten ve tanker çalıştıran altı şirketten oluşan bir petrol grubu. Grubun Arizona'da, sızıntıdan on ay önce yaptığı gizli ve üst düzey toplantıyı anlatan bir not elimize geçti. Bu notta, Valdez Operasyonu'nun şefi Theo Polasek, Prens William Boğaz'ının merkezinde - tam da Exxon Valdez'in çarptığı yerde - oluşacak bir petrol sızıntısını kontrol altına almanın "mümkün olmadığı" konusunda yöneticileri uyardı. Sızıntı kontrolü aygıtları için Polasek, milyonlarca dolara ihtiyaç duyuyordu. Yasa bu aygıtların alınmasını emrediyordu, şirketler de alınacağına dair söz vermişlerdi devlete. Toplantıda söz konusu aygıtların alınması reddedildi.
- Exxon felaketinden önce oluşan daha küçük çaplı sızıntılar, limanın petrol sızıntısı kontrol sisteminin iyi durumda olmadığı konusunda devlet yetkililerini uyarabilirdi. Ancak, petrol grubunun laboratuar teknisyeni Erlene Blake bana, yönetimin sü-

rekli olarak kendisine, "sudaki yağ" bulgularını ortadan kaldırmak için test sonuçlarını değiştirmesi yönünde emir verdiğini söyledi. Kendisine petrole bulaşmış suyu boşaltıp, test tüplerini "Sihirli Varil" dedikleri temiz deniz suyu dolu kovadan alınan suyla doldurması söylendi.

Büyük sızıntıdan tam tamına dört yıl önce, o zamanlar grubun Valdez limanı yöneticiliğini yapan Kaptan James Woodle, Nisan 1984 tarihli gizli bir mektupta, "Aygıtların eskimesi, kısıtlı eğitim ve personel yetersizliğinden dolayı orta ya da geniş boyuttaki bir petrol sızıntısını etkili biçimde kontrol altına alıp temizleyebileceğimiz konusunda ciddi kuşkular bulunmaktadır" diyerek yönetimi uyarmaktadır. Woodle bana, Exxon kazasından önce Valdez'de daha küçük sızıntılar görüldüğünü söyledi. Bunu devlete bildirmeye kalkıştığında müdürü, Orwell tarzı bir emirle, yazısını geri almaya zorlayıp "Yanılmışsın, bu petrol sızıntısı değildi" dedi.

Uyduruk alkolik kaptan hikayesi Exxon Valdez'in neden olduğu çevre felaketiyle British Petroleum bağlantısını gizlemeye yetti. Alaska petrolü BP'nindir. Alaska boru hattı sisteminin büyük bir bölümü de BP'nin elindedir. Exxon küçük ortak, diğer dördü de sadece geçici olarak iş yapılan şirketlerdir. Kaptan Woodle, teknisyen Blake, Başkan Yardımcısı Polasek, hepsi de BP'nin Alyeska'sı için çalıştılar.

Petrol sızıntısı söz konusu olduğunda, yapılacak tek şey atığı kontrol altına almaktır. Radar olsun olmasın, bir yerlerde bir tanker kayalıklara bindirecektir. Sahili berbat eden, Exxon Valdez sızıntısının kontrol altına alınamayışıdır.

BP doğal olarak adının Alyeska'nın felakete yol açan dikkatsizliği ile birlikte anılması için çaba harcamadı. Ancak edindiğim bilgilere göre, BP'nin Londra'daki merkezi, sızıntıdan *dokuz yıl* önce ABD hükümetine verilen raporlarda tahrifat yapıl-

dığı iddiasını öğrendi. Eylül 1984'te, Washington DC'de serbest çalışan petrol tankeri sahibi Charles Hamel bana, Alyeska çalışanlarından aldığı bilgi karşısında şok olunca, Valdez'deki dümenleri Londra'daki BP yöneticilerine aktarmak için parasını kendi vererek ilk bulduğu Concord'a atladığını söyledi. Dahası Kaptan Woodle, kayıp aygıtlar ve "hayali" personel listesini bizzat BP'nin Alaska'daki şefi George Nelson'a verdiğine yemin etti.

BP ne Woodle'ın mektubuna, ne Hamel'in Londra'ya gelişine, ne de bozuk denetim sistemi konusundaki diğer uyarılara aldırdı. Woodle'ın şikayetleri Alyeska'nın kulağına gittiğinde, Woodle'a yaptığı kaçamakların (sahte) dosyasını gösterdiler ve sonra da eyaleti birkaç gün içinde terk edip bir daha geri dönmemeye söz vermesi koşuluyla para teklif ettiler.

Petrol taşıyıcısı Hamel'e gelince, Londra'daki BP ona teşekkür etti. Sonra da onu sektörden dışlamak için sessiz bir kampanya başlatıldı. Hamel'in telefonlarını dinlemek üzere bir CIA uzmanı tutuldu. Evine mikrofon yerleştirdiler, postasını karıştırdılar ve genç kadınlarla basmaya çalıştılar. Bu sanayi casusluğu operasyonu Alyeska'nın başkanı, BP yöneticisi James Hemiller tarafından bizzat yönetildi. Söz konusu suçu işlerken de yakalandılar. Amerikalı federal bir yargıç Alyeska'ya bunun "Nazi Almanya'sından kalma" bir davranış olduğunu söyledi.

BP'nin Alaska petrol oyunundaki utanç verici rolü 1969'da, Alaska'daki en değerli topraklar olan Valdez petrol yataklarını Chugach Yerlileri'nden aldığında başladı. BP ve Alyeska, yerlilere *1 dolar* ödedi.

Bir zamanlar ABD Anayasa Mahkemesi'nde çalışmış olan Arthur Goldberg Yerlilere toprak üzerindeki hak talepleri konusunda yardım etmeye çalıştı. Ancak eyaletin en güçlü hukukçularından olan avukat, müvekkillerine para ödenmesi konusunda ısrar etmemelerini önerdi. Bu avukat daha sonra Alyeska için çalışmaya başlayacaktı.

Avcılıkla geçinen Yerliler, Prens William Boğazı'nı petrol sızıntılarından koruma konusunda petrol konsorsiyumundan yazılı söz aldılar. Bu el değmemiş bölgelerdeki fok avcıları ve balıkçılar, kutup bölgesinin denizini iyi tanıyorlardı. Tankerlerde son model radarların bulunmasını ve tankerlere acil kurtarma gemilerinin eşlik etmesini istediler. Petrol şirketleri bütün bu istekleri hükümetin de onayladığı 1973 Petrol Sızıntısı Müdahale Planı'na koydular.

Yine de, tanker Bligh Kayalığı'na çarptığında -felaketi önleyebilecek olan- sızıntı aygıtları yoktu meydanda. (Alyeska patronlarından biri Yerlilerin bunları çalmasından korktuğunu söyledi.) Söz verilen eskort gemilerin tankerlerle birlikte seyrine ancak sızıntı olayından *sonra* başlandı. *Exxon Valdez*'in karaya oturduğu gece, petrolü kontrol altına alacak araçlar ve pompaları içeren acil sızıntı engelleme teknesi buz kaplamış olan Valdez'de rıhtımda bekliyordu. Sızıntı olayından önce, acil müdahale teknesi yeniden göreve başlayıncaya kadar petrol nakletmeyeceklerine yemin eden petrol şirketlerinin, hükümete verdikleri mektupları da ele geçirdik.

Boru hattı 1974 yılında açıldığında Alyeska'nın her saat başı devriye gezecek petrol sızıntı müdahale ekipleri kurması yasaya bağlanmıştı. Alyeska bu işte çalıştırmak üzere Yerlileri tuttu. Yerliler sızıntı yapan tekneleri lastik engellerle çevirmeyi öğrenerek helikopterlerden buz gibi suya atlama talimleri yaptılar. Ancak Yerliler kısa bir süre sonra, sızıntıyı temizleyeceklerine örtbas etmek üzere görevlendirildiklerini anladılar. Yerlilerin ustabaşısı David Decker sekiz bin litre petrol sızdığında sekiz litre sızdı şeklinde rapor etmesinin istendiğini söyledi bana.

Alyeska, Yerlilere iki yıl -liman işçileri sendikasının grevini kırmak için yeterli bir süreydi- iş verdi, sonra da bütün takımı işten attı. Alyeska sızıntı takımlarının peşine düşen meraklı gözlemcileri aldatmak için, bozuk olan ya da sadece kağıt üstünde

varolan sızıntı müdahale aygıtlarının nasıl kullanılacağı konusunda en ufak bir fikri olmayan, petrol kuyusu işçilerinin isimlerinden oluşan sanal kurtarma ekipleri kurdu. *Exxon Valdez* kayalığa çarptığında ortalıkta sadece kaos vardı.

Yaklaşık on yıl önce, jüri Exxon'u 5 milyar dolar ödemeye mahkum etti. BP liderliğindeki Alyeska konsorsiyumu tazminatı asıl zararın yüzde 2'sine, yani yaklaşık 50 milyon dolara indirmeyi başardı ki, bunu da zaten sigorta ödedi.

Sarhoş Gemici Masalı petrol endüstrisinin epeyi işine yaradı. Bu masal tarihin en zararlı petrol sızıntısı olayını, insani zaaf ve kırk yılda bir olan korkunç bir kaza hikayesine dönüştürdü. Bozuk radar, olmayan aygıtlar, hayali müdahale personeli, sahte testler - hepsi de maliyeti düşürmek ve kazancı artırmak içindi - sızıntı felaketini kaçınılmaz hale getirmişti.

Sızıntının onuncu yıldönümünden hemen önce Boğaz'a gittim. Chenega'nın sakinleri bir yazı daha kayaları temizlemekle geçirmeye hazırlanıyorlardı. Sızıntıdan on yıl sonra, bir yaz boyunca, plajlarından yirmi ton çamur topladılar. Nanwalek köyünde, on yıl sonra yetkililer "kalıcı hidrokarbonlarla" zehirlenmiş istiridyelerin yenilemeyeceğini bir kez daha açıkladı. Somon balıkları hala apseli ve tümörlü, ringa bir daha hiç görünmedi. Montague Adası'ndaki ayıbalığı üreme yeri boş ve sessiz.

Ancak, gözlerimle görmeme rağmen ben yanlış görmüş olmalıyım, çünkü işte burada, Exxon broşürü şöyle yazıyor: "Su temiz. Bitki, hayvan ve deniz yaşamı sağlıklı ve bol ürün var."

Bugün

Bugün Boğaz'a gidin, Chugach toprağında bir taşı kaldırın altından benzin kokusu gelecektir. Yerlilere karşı yapılan sahtekarlıklara ilişkin topladığım kanıtların dört ciltlik özetine gelince: 1991'de, ringalar artık görünmeyip Boğaz'da balıkçılık sona erdiğinde, kabilenin işi de bitti ve dosyalarımın hiçbir anlamı kalmadı.

Sonuç: Nanwalek Kayalıkları

Aşağıdaki hikayenin daha uzun bir hali sansür üzerine İndeks'ten neredeyse çıkarılıyordu. Bu dergi, 'Kabileler' sayısı için misafir bir editör kiraladı, amatör bir antropolog. Benim çalıştığım aynı Alaska köylerine gitti bu editör de. Yerliler onun için özel bir tören düzenlediler. Bu törene kendi aralarında "tüyleri kuşanmak" diyorlar. Tören sırasında boynunda 16 mm Airflex kameralar ve dijital kayıt cihazı asılı beyaz adamın çok hoşuna giden o tuhaf tekerlemeleri söylediler.

Editör, "dostumuz ayı" için "şifa veren şiirler" not aldı. Onu, üzerinde şortu ve şapkası, elinde eski Injunların sözleri yazılı deri kaplı not defterini tutarken gözümün önüne getiriyordum. Stanley Livingston Pocahontalar'la karşılaşıyor.

Alaskalı yerlilerin, aslında, bize çok benzediklerini, hatta bizden daha çok insana benzediklerini yazmam Asil Vahşi'nin bu hassas şiirsel anlatımını bozmak, benim kendi başıma açtığım korkunç bir talihsizlikti.

İlk kez 1989 yılında çalışmak üzere bölgeye gittiğimde, Alaska'nın buz kaplamış Kenai Fiyortu'nun uzak tarafında, tepeden tırnağa silahlı ve rock-and-roll çalan orijinal bir müzik grubu, Chugach Yerli köyü olan Nanwalek'in zenginliğini ve politikasını kontrol altında tutuyordu.

Pek de eski olmayan bir söylenceye göre, 1950'li yıllarda, Şef Vincent Kvasnikoff plajda suya batmış bir elektro gitar bulduğunda rock müziği Prens William Boğazı'nın dibindeki bu uzak bölgeye yerleşti. Ertesi sabah Şef, Elvis melodilerini hiç de fena olmayan bir düzeyde çalmaya yetecek kadar iyi öğrendi gitarı. Yerlilerin yıllarca bana anlattıkları yalanlar arasında, Şef'in kendisinin anlattığı bu yalan en masumu olarak görünüyordu.

Şekil 12. Nanwalek, Alaska. Exxon Valdez'den sızan petrol bu Chugach Yerlilerinin bel bağladığı balıkları ve doğal yaşamı berbat etti. Köy önce Exxon petrolünün saldırısına uğradı, sonra da Exxon parasının. Para ortadan kayboldu, ama petrol, sızıntının üzerinden on yılı aşkın bir süre geçmesine rağmen hala kayalık koyda varlığını sürdürüyordu. Bu resimde, kadın hareketinin liderlerinden Lisa Moonan fok dansı yapıyor.

İhtimamla yapılmış bir Ortodoks mihraba bakan Şef'in mutfağında oturduk. Bütün duvar boyunca Rus ikonaları asılıydı. Somon göçünün sonunda, yaz bitimine doğru nefis bir gündü, ama Şef'in on sekiz yaşındaki yeğeni uydu televizyondaki Fred Astair filmlerinin tekrarını seyrederek kulübede pinekliyordu.

Şef, balık durumunun mükemmel olduğu konusunda neredeyse yemin edecekti bana. O yıl on iki fok yakalamıştı. Tekerlekli sandalyesinde oturan, bacaklarını kaybetmiş bu yaşlı adamla tartışmadım. Banka, Şef'in ticari balıkçılık lisansına el koyduğunda teknesini kaybettiğini herkes biliyordu. Köyde bir zamanlar sekiz ticari tekne vardı, şimdi ise üç. Ayrıca, bütün foklar sekiz yıl önce, 1989'da, Exxon petrolünden zehirlenmişti.

Exxon Valdez'den sızan petrolün Nanwalek'e ulaşması için bir ay yetti. Petrol tabakasının gaddarca ilerlediği bilinmesine rağmen somon balıklarının yumurtalarına yataklık yapan ve ustura midyesini, ayıbalıklarını, salyangozları, fokları ve dünyayla bağlantısı kesilmiş buzul üstündeki köyün sakinlerini besleyen beş göle giden koyları korumak için Exxon basit lastik engeller bile vermemişti. Ancak, petrol köye ulaştığında, arkasına televizyon ekiplerini takmış olan Exxon 270 kişilik nüfusun hepsini maaşa bağladı.

"Burası acayip bir yer oldu" dedi bana Lisa Moonan. "Bize çaput ve kova, kayaları temizlemek ve kendi çocuklarımıza bakıcılık yapmamız için saatte on altı dolar gibi bir şey verdiler." Şef'in kız kardeşi, azıcık para ve kendi ürettikleriyle yaşamını sürdürmüş, yolu olmayan bu köye "dondurulmuş pizza ve uydu antenleri getirdiler. Ağırbaşlı insanlar bütün gece içmeye ve karılarını dövmeye başladılar. Yani, bütün iş o parada. Arkadaş, insanlar çılgına döndü" diye anlattı.

Balık kalmayınca banka, ellerinde kalan son birkaç tekneyi de aldı ve Şef'in kız kardeşi Sally Kvasnikoff Ash köyün alkol ve uyuşturucu batağına dönüşünü izledi. Sally, "Sanki derim yü-

zülüyordu" dedi. Nanwalek yerlileri kendilerine "Sugestoon" yani 'Gerçek İnsanlar' derler. "Petrol olayından sonra olanlar oldu diye düşündüm. Bittik. Sugestoon, bir şeyler yapılmazsa sonumuz geldi demektir."

Sally bir şeylerin yapılmasını sağladı. Ağustos 1995'te, köyün kadınları, erkeklerin unutmuş olduğu Yerli dilini kullanarak gerçekleştirdikleri bir seçim darbesiyle tamamen erkeklerden oluşan kabile konseyini devirdi. Sugestoon dilinde adı *'Birinci Kız Kardeş'* anlamındaki Aqniaqnaq olan Sally eğer Vincent iki oyu çalmasaydı.kendisinin Şef olacağını söylüyor. Çatlaklar, yani Vincent'in oğulları, konsey dışında kaldılar - böylece içki alemi, fast-food ve bandonun gece partileri de yeni kadınlar konseyinin kültürel devrim kuralları gereği sona erdi. Kadınlar okulda Yerli dilini yeniden öğretmeye başladılar ve Kvasnikoff'un genellikle sarhoş kavgasıyla sona eren ve bütün gece süren gürültü patırtılarının yerini de geleneksel Fok ve Katil Balina dansları aldı.

Köyde sağlıklı beslenme uygulamaya başladılar. Sızıntı olayından sonra, kentteki süpermarketlerden haftada iki kez köye gelen hazır gıdalara karşı çıkan Birinci Kız kardeş "şişkolaştık" diyor. Alkol yasağı konusundaki kararlılıklarını göstermek için kadınlar hastaneden dönerken altı kutu bira getirdi diye Sally'nin özürlü amcası Mack'ı tutuklayıp hapsettiler.

***

1964 Paskalya Cuma'sında, tepesi karla kaplı Montague Adası dağları havada dokuz metre yükselip sonra da Prens William Boğazı'na bir gelgit dalgası yollayarak dört metre aşağıya inmiştir. Chenega köyünde, Chugach'lı fok avcısı Nikolas Kompkoff deprem sonucu çoktan yerinden kopup buz kaplı te-

peye doğru kayan, direkler üzerine inşa edilmiş olan evinden dört kızını hızla çıkardı. Suyun altında kalmadan hemen önce iki koltuğuna birer kızını sıkıştırarak hızla ileriye doğru koştu, sonra da diğer iki kızının Boğaz sularına karışmasını izledi.

Chenega haritadan silindi. Tek ev bile kalmadı geride, hatta sağlam kilise bile dayanamadı. Yerlilerin üçte biri sulara kapılıp boğuldu. Bir posta pilotu uzaktaki köyü hatırlayıncaya kadar geride kalanlar iki gün boyunca beklediler.

Sonraki yirmi yıl boyunca, Chenagalılar Boğaz boyunca dağıldılar, bir bölümü Chugach köylerindeki geçici kulübelere yerleştiler, bir bölümü de Anchorage şehir yaşantısına karıştılar. Ancak her yıl Paskalyada bu aileler eski köye deniz yolundan erişerek çürümekte olan kalıntıların üzerine haç bırakacaklar, Nikolas Kompkoff da köyü yeniden inşa etme planlarını açıklayacaktı. Yıllar boyunca, Yeni Chenega düşüncesi imkansızlık boyutuna vardıkça, Nikolas da, sırasıyla Ortodoks papazı, kötü şöhretli bir alkolik ve başarısız bir intihar girişimcisi oldu. Kafasına sıktığı kurşundan sağ kurtuldu. Ama bu arada intihar girişiminden dolayı papazlıktan çıkartıldı.

Nikolas, 1982'de, yeğeni Larry Evanoff'u, biriktirdiği parayla Boğaz'ı geçebilecek bir tekne yapmaya ikna etti.

Evanoff'un göğsünde dört tane uzun yara izi var. Vietnam savaşından kalan bu izler devletten Anchorage'de hava trafik kontrolörü olarak iş kapmasını sağladı kendisine, ancak sendikası greve gidince işten atıldı. Larry anne babasını depremde kaybetti.

Larry'nin teknesinin yapımı kutup kışı gelinceye kadar sürdü. Yine de, karısı, dokuz ve on dört yaşlarındaki iki çocuğu ile uzaklardaki Evans adasına yelken açtı. Orada bir kulübe yaptılar ve iki yıl boyunca, Yeni Chenega için yer açarken telefonsuz ve kısa dalga radyosuz, yoldan iki yüz km. uzakta, fok, ayı ve

somon balıklarının yanında yaşadılar. Sonraki yedi yıl boyunca, Chenega'dan göçmüş yirmi altı aile daha Evanofflar'a katıldılar, kendi evlerini inşa ettiler ve terk edilmiş ringa tuzlama atölyesinden kalan tahta parçalarıyla hala "Peder" dedikleri Nikolas için mavi çatılı küçük bir kilise yaptılar.

24 Mart 1989'da, köyde gelgit dalgasının yirmi beşinci yıldönümü kutlandı. O gece, Exxon Valdez petrol tankeri karaya oturdu ve Cheneganlıların geçim kaynağı olan balıkları öldürdü, istiridye yataklarını kapladı ve bütün fokları zehirledi.

Yüzyılın ortalarında Chugach Yerlilerinin ortalama yaşam süresi 38 yıldı. Metelikleri yok sayılırdı ve olanı da zaten devlet alıyordu. 1970'li yıllarda, yeni yürürlüğe giren "kısıtlı giriş" yasaları ancak birkaçının alabileceği ruhsata sahip olmadıkça yerlilerin geleneksel balıkçılık alanlarında yakaladıkları deniz ürünlerini satmasını yasakladı. Yerliler doğal hayatın, köylerin ve kamp yerlerinin doğal sahipleriydiler. 1969'da, Alaska'nın kuzey yamacında Amerika'nın en büyük petrol rezervi bulundu. Valdez limanındaki Chugach kamp bölgesinin, bütün Alaska sahilinde petrol tankerleri için liman kurmaya coğrafi açıdan en uygun yer olduğu ortaya çıktı. Yerlilerin toprak parçasının değeri onlarca hatta yüzlerce milyon dolara fırladı. O yılın Haziranında, Nanwalek'i temsil eden Şef Vincent'in babası Sarjius ile ortalıkta olmayan Chenega'yı temsil eden Peder Nikolas, Valdez'i British Petroleum ile Humble Oil'e (daha sonra "Exxon" adını aldı) satma konusunda anlaştılar - hem de sadece 1 dolara.

Alaskalı Yerlilerin avukat tutacak paraları yoktu, o nedenle Alaska'nın Cumhuriyetçi Parti lideri ve Alaska'nın en güçlü avukatı olan Clifford Groh'a para almadan kendilerini petrol şirketlerine karşı temsil ettiği için gerçekten müteşekkirdiler. Valdez'in 1 dolarlık satışının imzalanmasından birkaç ay sonra Groh en büyük müşterisini temsil etmeye başladı, Exxon-BP petrol boru hattı konsorsiyumu Alyeska'yı.

Ancak Groh, Chugach'la işini bitirmeden önce bu insanları tam anlamıyla ve ilelebet değiştirdi. Artık Chugach bir kabile sayılmazdı. Groh onları şirketleştirdi. Kabile Chugach Şirketi haline geldi. Köyler Chenega Şirketi ve İngiliz Körfezi (Nanwalek) Şirketine dönüştüler. Şeflerin gücü şirket başkanlarına ve genel müdürlerine, kabile konseyinin gücü de yönetim kurullarına geçti. Bir zamanlar kabile üyesi olan Boğaz Yerlileri hissedar oldular - en azından hisseler satılıp, miras kalıp, dağıtılıncaya kadar birkaç yıl boyunca. Bugün Chenega'nın 69 hissedarından yalnızca 11'i adada yaşıyor. Sakinlerin çoğu, son yıllık toplantısını adadan dört bin km uzakta Seattle'da yapan şirketin kiracıları.

Chenega şirketinin başkanı Charles "Chuck" Totemoff ile ilk kez, sızıntıdan hemen sonra, Exxon'la yapacağımız görüşmeyi kaçırdığında tanıştım. Yirmili yaşlarındaki adam, kirli kotuyla, köyün pis sokaklarında akşamdan kalma, kafası dumanlı bir halde dolanıyor, balıkçı limanının yanındaki kabinde bulunan şirket bürosundan uzak durmaya çalışıyordu.

Yıllar sonra, Chuck'la Chenega Şirketinin Anchorage'in merkezindeki cam ve çelikten yapılma gökdelen ofisinde buluştum. Sert görünüşlü, çok ciddi ve soğukkanlı yönetici, maun masasında, yeni bir diz üstü bilgisayarın önünde oturuyordu. Duvarda köyün fotoğrafları yerine, ağaç kesiminin renklerle kodlandığı, arazinin paylaşımını ve gezinti yerlerinin gösterildiği kocaman bir Chenaga haritası asılıydı. Exxon-BP konsorsiyumu ile multi-milyon dolarlık bir liman hizmetleri anlaşması imzalamıştı. Chenega adasında 46 odalı bir otel yapılıyordu.

1997'de Chenega'ya bir daha gittim. Ziyaret için en kötü gün sayılırdı. Larry, *Exxon Valdez*'in karaya oturuşundan sekiz yıl sonra Sleepy Körfezi'nden hala sızmakta olan tonlarca zehirli ham petrolü temizleyen bir Yerli ekibinin başında "yayan devriye" işine çıkmıştı. Alkollüyken ninesiyle kavga ettikten sonra

intihar eden 18 yaşındaki Frankie Gursky'nin cenaze töreninden dolayı bir iş gününü zaten kaybetmişlerdi.

Larry ve takımı ailesinin eski balıkçılık sahası olan sahilde petrol temizleme işini sürdürdüler, ama sahil artık onların değildi. Bir gün önce, şirket bu yeri de Chenega topraklarının yüzde 90'ıyla birlikte Exxon-BP ortaklığına 23 milyon dolara satmıştı.

Alışverişi anlattığımda Larry "Şirket burayı satamaz" dedi. "İnsanların toprak üzerinde mülkiyet hakları yoktur." Sahildeki çakılın altına hidrolik bir enjektör yerleştirdi ve içeri biyolojik arıtıcıyı pompaladı. "Toprak hep buradaydı. Biz ise gelip geçiyoruz. Toprağı kullanıyoruz sonra da arkadan gelene veriyoruz."

Nanwalek de satıldı. Şef Vincent'in rock bandosunun lideri ve şirket yönetim kurulunun başkanı olan oğlu, AIDS'den ölmeden hemen önce, köy arazisinin yüzde 50'sinin Exxon ortaklığına satışını ayarladı.

Exxon'un 23 milyon doları gönderdiği gün şirket başkanı Totemoff'un bürosundaydım. Totemoff köyden taşındığında "umarım burayı bir daha görmek zorunda kalmam" demişti. Artık görmek zorunda değil. Chuck'a, şehirde oturan bazı Yerlilerde olduğu gibi akrabalarının geleneksel yiyecekler gönderip göndermediğini sordum. "Fok eti mi?" Sırıttı. "Bu pisliği hiç kokladın mı? Her zaman Big Mac'i tercih ederim."

California Rüyası: Pakistan'dan Altın Kapıya Enerji Korsanlarının Peşinde, Elektrikte Kuralsızlaştırmanın Gizli Hikayesi

10 Nisan 1989'da, Southern Company'nin Körfez Enerji Ünitesi Başkan Yardımcısı Jacob 'Jake' Horton şirketin muhasebe sahteciliği ve yerel politikacılara verilen yasadışı ödemeler konusunda yönetim kuruluyla görüşmek üzere şirketin uçağına

bindi. Kalkıştan birkaç dakika sonra uçakta bir patlama oldu. Aynı günün ilerleyen saatlerinde ise polise isimsiz bir telefon geldi: "Körfez Enerji soruşturmasını artık durdurabilirsiniz."

Aralık 2000'e bir göz atalım. San Francisco'da elektrikler gidip gelmeye başladı. California'da elektriğin fiyatı bir süre sonra yüzde 7000 arttı ve San Francisco'nun elektrik şirketi iflasını ilan etti. ABD Anayasa Mahkemesi tarafından daha yeni başkan yardımcılığına seçilmiş olan Dick Cheney elektrik şirketlerinin yöneticileriyle bir dizi gizli toplantı yaptı. Yöneticilerin önerisi üzerine, Bush'un başkanlığa oturuşunun üçüncü gününde Enerji Bakanlığı, Aralıkta eski başkan Clinton tarafından yürürlüğe konan, fiyat zammı ve kara ilişkin düzenlemeleri yürürlükten kaldırdı.

Cheney'in kayıt dışı toplantılarının sonucunda Başkan Bush tarafından Mayıs 2001 tarihinde açıklanan enerji planı ortaya çıktı. California'nın elektrik krizine çare olarak tanıtılan planda, Başkan bize elektrik kıtlığına son verecek mucizevi bir ilaçtan söz ediyordu. Daha sonra, 11 Eylül 2001 dehşetinin ardından, plan Ortadoğu'lu teröristlere karşı bir silah olarak yeniden gündeme getirildi. Hınzır okuyucular, Bush'un hala Kongre'de dolanıp duran enerji programını başkanın dostu olan petrol şirketlerine avanta sağlamak, gezegenin canına okumak ve Toprak Ana'yı kömür kiri, petrol ve nükleer atıklarla boğmak için hazırlanmış, biraz kuş beyinli bir program olarak da görebilirler. Gerçekte, olay bundan daha karmaşık.

Jake'in patlayan uçağı ile Altın Kapı Köprüsü'ndeki elektrik kesintileri ve çevreyi kirletenlerin rüyası olan Cheney-Bush planı arasında bir bağlantı bulunmaktadır. Bağlantıyı sağlayan da elektrikteki kuralsızlığın gizemli ekonomik boyutudur. Serbest piyasa efsanesinin bu garip hikayesinin ardında 4 trilyon dolarlık -gaz, su, telefon ve elektrik hatları gibi- kamu altyapısının kontrolü ve ele geçirilmesi konusunda kıtalararası bir savaş bu-

lunmaktadır. Bu hikaye on yıl kadar önce Jake Horton ile başladı ve Pakistan'daki askeri darbe ile Enron denilen şirketin iflasıyla devam etti.[9]

Andersen'in Gizemli Şovu

1989'da, Southern Company'nin Georgia'da, Alabama'da, Mississipi'de ve Florida'da elektrik tüketicilerinden milyonlarca dolar fazla ücret aldığından kuşkulanan Georgia'daki sivil toplum kuruluşları tarafından, Horton'un işvereni olan Atlanta'daki Southern Companya üzerine bir araştırma yapmam istendi. Hesap uzmanı Gary Gilman tarafından bir yıl önce doldurulan teyp kayıtlarının metinlerine gömüldüm. Üzerine gizli bir mikrofon takan Gilman kullanılmayan yedek parçalar için tüketicilere kesilen 61 milyon dolarlık faturanın hesap yöntemini belirleyen Southern'daki yönetici arkadaşlarının konuşmalarını kaydeder. Becerikli bütün hesap uzmanları gibi bu yöneticiler de olmayan parçaların kaydını bir yöneticinin arabasında bulunan elektronik hesap defterinde tutuyorlardı. Hesapların içinden çıkabilmek için aylarımı harcadım, ama on yıl sonra San Francisco'dan Arjantin'e kadar karartmalara ve iflaslara neyin yol açtığını anladım.

Gördüğüm şeye bir bakalım (şekil 13)

İki grup rakam bulunuyor belgede -biri devlete verilen, diğe-

9. Bu bölüm *Guardian, Observer, Washington Post, New York Times, La Republica* (Peru) ve *Financial Times* gazetelerinde çıkan ve güncelleştirilen bir dizi yazı ile Cambridge Üniversitesi ve Sao Paolo Üniversitesi'nde verilen bir dizi dersten meydana gelmektedir. Bu konunun daha geniş bir tartışması, Theo MacGregor ve Jerrold Oppenheim'la birlikte yazdığım, Birleşmiş Milletler için yazılı bir politika kılavuzu olan *Democracy and Regulation* kitabında bulunmaktadır.

ri de gerçeği izlemek üzere şirketin tepesindeki oğlanlar için. Olayın teknik boyut kazandığı nokta da burası. Kayıtlarda parçalar 'sermaye' olarak gösterilmeliydi. 'Hesap 154'te yatırım olarak belirtilmeliydiler. Aslında - muhasebe diliyle söylersek - bu parçalar 'harcanmıştı' ve sanki kullanılmış gibi muamele görmüşlerdi. Sermayeleştirme ile harcama arasındaki fark bir kek sahibi olmakla (yatırım) onu yemek (kullanmak) arasındaki fark gibidir. Rakamları bir hesaptan diğerine aktarmak Vergi Dairesi'nden ve tüketicilerden milyonlarca dolar çalmak demekti.

Horton'un ölümünden hemen sonra, Southern Company'nin Georgia şubesini yedek parça hesaplarında yaptığı oynamalar nedeniyle suçlamak üzere Atlanta'da büyük jüri devreye girdi. Ancak federal haraç yasalarında görülmeyen bir uygulamayla Baba Bush'un Adalet Bakanlığı soruşturmayı engellemek üzere bölge savcılarının önüne geçti. Neden? Gizli dosyalarda gizli hesapları tutmak ve yanlış hesaplarda muhasebe masraflarını göstermek pek görülmeyen bir uygulama olsa da ve halka pahalıya patlasa da işlemin her adımı saygıdeğer danışmanlık şirketi Arthur Andersen tarafından onaylanmıştı.

GEORGIA POWER COMPANY
OWER GENERATION MATERIALS
STIMATED VALUE AS OF DECEMBER 1985

PLANT	INCIDENTAL MATERIAL	MAINTENANCE SPARES	EMERGENCY SPARES	TOTAL	CONVERTED TO 154
OWEN	(SEE NOTE 1)	16,486,163.97	17,602,000.00	33,087,163.97	16,486,163.97
AMORD	969,811.13	6,871,752.78	3,211,581.68	10,163,145.60	6,841,563.82
CARER	(SEE NOTE 2)	0.00	0.00	0.00	0.00
ARALEY	(SEE NOTE 3)	3,402,868.62	3,822,999.23	7,225,867.85	0.00
ATCH	5,149,097.21	3,012,574.43	9,327,527.26	17,489,198.91	0.00
ATES	1,074,050.41	7,825,819.86	7,102,598.82	16,002,467.49	0.00
AMCH	695,063.47	6,848,779.41	11,290,207.68	18,832,050.56	0.00
CROMOUCH	1,665,480.20	6,489,767.67	1,572,948.35	9,728,186.22	0.00
ITCHELL	323,872.42	1,701,848.30	1,133,903.46	3,239,724.18	0.00
EWRIGHT	103,081.29	587,902.08	360,818.51	1,030,912.87	587,902.08
CRANUS	30,604.67	168,325.71	107,116.36	306,046.75	168,325.71
ILSON	24,147.09	132,808.99	84,514.81	241,470.89	132,808.99
YRO'E	48,677.93	267,728.61	170,372.76	486,779.29	267,728.61
OTALS	10,083,996.82	61,872,428.64	55,946,589.12	117,903,014.58	23,482,693.28

Şekil 13. Yedek parçalar. Gizli hesap cetveli

Gerçekten de onaylanmıştı. Elektrik şirketi yöneticilerine sorunu örtbas etmek üzere yedek parça kayıtlarını muhasebenin gizemli bandıyla nasıl kapatacakları konusunda akıl veren bir Andersen mektubu elime geçti.

O zamanlar "Neden Andersen suçlanmasın?" demiştim ve bu muhasebe devini Southern'in işbirlikçisi ilan ederek şirkete sahtekarlık davası açılmasını önerdim. Önerim, beklenildiği gibi, siyasetin yasadan üstün olduğunu kavramış olan avukatlar tarafından alaycı bir ifadeyle gözardı edildi. Bush yönetiminden gelen işaret yeteri kadar açıktı: Andersen'le çalış, muhasebe kayıtlarını pasta hamuru gibi yoğur ve 'Kodesten Kurtul' kartını al.

Yeni Dünya İş Düzeni

Zavallı Jake'e ne oldu? Uçak kazası konusunda, "Görünüşe göre başka çıkış yolu bulamadı" diyordu eski Southern Başkanı A.W. 'Bill' Dahlberg. İntihar mıydı? Jake'in ağabeyi pek sanmıyor: Dediğine göre, Horton Atlanta'ya ABD Başsavcısıyla görüşmek üzere gidiyordu. Southern'in kardeş madencilik şirketinden aldığı yığınlarca kömür için tüketicilere kestiği fatura konusunda Jake'in söyleyecek çok şeyi vardı. Kimi zamanlar, tren katarlarına kömür yerine taş doldurulmuştu.

Jake'in ölümü ve 1989'da Southern ile Andersen'e dokunulamaması, o sırada anlaşılmasa da, şirketler Amerikası'nın iş yapma - ya da daha sonra ortaya çıktığı gibi - iş yapamama tarzında, köklü bir dönüm noktasının işaretiydi.

Bu yeni dünya iş düzeninde başı elektrik, su, gaz şirketleriyle telekomünikasyon (bizim telefon şirketi dediğimiz) şirketleri çekecekti. 1990'lı yıllara kadar, ABD eyalet hükümetleri tekellerin karları konusunda işi sıkı tutuyorlardı. Kamuya açık olan ve kayıtlarında şeffaflığı ilke edinen Amerika'nın eski düzenle-

yici sistemi, dünyanın hiçbir yerinde rastlanmayan bir biçimde, demokratik bir niteliğe sahipti. Bu sistem, 1900'den 1930'lara kadar süren, Amerikalılara dünyanın hemen hemen en düşük elektrik fiyatını en güvenilir hizmetle sağlayan - ki bu iş kuşkusuz, elektrik şirketinin hissedarlarına lanet okutuyordu - silahlı ve öfkeli bir çiftçi hareketi olan Popülistlerin mirasıydı.

Başkan Franklin Roosevelt 1933'te, enerji korsanlarının sonuncusu olduğuna inandığı, sahibi olduğu elektrik tröstü aracılığıyla fiyatları yasaya aykırı biçimde artıran, uyduruk muhasebe kayıtları tutan, karşılıksız hisse çıkartan sahtekar tüccar Samuel Insull'ı kodese tıktı. Roosevelt Insull'ı ve benzerlerini elektrik, gaz, telefon ve su şirketlerine ne zaman oturup, ne zaman kalkacaklarını söyleyen Kamu Hizmetleri Şirket Yasası, Federal Enerji Yasası ve Federal İletişim Yasası ile vurdu. Fiyatlarla karlar düşürüldü. En küçük bir varlık bile kayıtlara geçirilecekti; hisse senedi ve tahvil çıkarmak hükümetin onayını gerektiriyordu; kardeş şirketler arasındaki alışverişler sıkıca kontrol altına alındı; 'denizaşırı' ve 'kayıt dışı' şirketler yasaklandı ve elektriklerin kesilmesine engel olundu; fiyatları artırmak için kesme şantajına izin verilmedi. Dahası, Roosevelt bu şirketlerden yapılacak politik bağışları da yasakladı - artık sıcak para, soğuk para, hatta basbayağı para, yani rüşvet devri sona ermişti.

Roosevelt'in kuralları elli yıl yürürlükte kaldı. Şirketler haklı olarak nefret ettiler bundan. Southern Company bu açıdan örnek bir şirketti. 1980'li yıllarda, Southern binlerce mali kesintiden dolayı ölmekte olan önemsiz bir bölgesel elektrik şirketiydi. Tüketici grupları Southern şirketini, maliyeti aşırı şişirilmiş nükleer santrallerde heba ettiği yatırımları telafiye zorlamak için yasaya başvurdular. Sonuçta, Southern yıllarca para kaybetmekten başka bir şey yapmadı.

Daha sonra, Horton'un ölümünden sonra göreve gelen Genel Müdür Dahlberg, Southern'i içine düştüğü yasal ve mali sorun-

lardan kurtarmak için alışılmadık bir yola başvurdu. Şirket daha önce çaktırmadan yasayı delmeyi denemişti (Şirket, ağır suç kapsamına giren politik bağış suçunu işlediğini kabul etti ve muhasebe kayıtlarındaki sahtekarlıklar için de anlaşma yaparak bedel ödedi.) Şimdi de yasaya uyarak değil de, Dahlberg'in planına göre, yasayı değiştirerek yoluna devam edecekti. Bu plan öyle ufak bir plan sayılmazdı: İflasın eşiğindeki şirket, dünyanın bütün elektrik sistemini eline geçirecek ve aynı zamanda şirketin tekerleğine çomak sokan o sinir bozucu kuralları ortadan kaldıracaktı. California kesintileri bu şaşırtıcı programın şaşırtıcı başarısına giden yolda bir hıçkırıktır. Bugün 2003'te, Southern, Amerika'nın en büyük enerji şirketidir. (Enron'un çöküşünden beri böyle.)

2001'in ilk dönemlerinde, Amerikan gazeteleri California'daki iki elektrik şirketinin elektrik üretimi için harcadıkları 12 milyar doların yol açtığı zorlukların masallarıyla dolup taşıyordu. Parsayı toplayan şirketlerden hiç söz edilmemekteydi: Southern ve kendisine eşlik eden yarım düzine yoldaşı - Little Rock'dan Entegry International, Kuzey Carolina'dan Duke Power. Teksaslı şirketler Reliant, TXU, Dynegy, El Paso Corp ve Enron. Amerika Kasım 2001'de, eskiden Enron'un bulunduğu Houston'da artık koca bir delik olduğunu fark edene kadar, basın bu şirketlerin nasılıyla, nedeniyle, kim olduklarıyla ilgilenmedi. Doğru, Enron'un başkanı Ken Lay hakkında bazı yazılar çıktı ama bunlar Enron'un başkanını Einstein ile Elvis karışımı bir tip olarak gösteren yağcı iğrenç metinlerdi.

Ancak bu kitabın ilk baskısından bu yana ABD'de de bazı değişiklikler oldu. Amerikan medyası nihayet, birçok Amerikan şirketinin Harry Potter türü muhasebe yöntemlerinin farkına varmaya başladı. Ancak, daha gerçeğin tümünü anlatmış değilim: Bu hesap-kitap işi Baba Bush'un, Roosevelt'in sinir bozucu kurallarını ve özellikle de şirket muhasebesi kurallar kitabı

olan Tek Düzen Hesap Sistemi'ni ortadan kaldırmaya yönelik harekatıyla başladı. Baba Bush Beyaz Saray'ı terk etmeden önce, Bush yandaşlarına sağlanan büyük kıyakların sonuncusu olan ve 1992'de yasalaşan elektrikteki kuralsızlık, Roosevelt'in Kamu Hizmetleri Şirket Yasası'nın özünü yerle bir etti. Aynı dönemde, Bush'un Federal İletişim Komisyonu kendi gözetim sistemini budadı.

Sonuçta, Tek Düzen Hesap Sistemi müzelik oldu. Sistemin etkisinden kurtulan enerji ve telekomünikasyon şirketleri bilançoları uçurabileceklerdi artık. Son iki yıl içinde iflas eden yirmi büyük şirketin onunun hizmet sektöründe olması tesadüf değildir. Özellikle iki şirket - WorldCom ve Global Crossing - kuralsızlık öncesi günlerde Southern'in başını belaya sokan numarada ustalaştı; yani, sermaye ile harcama kalemlerinin yerini değiştirmek. Global Crossing 1998'de Bush'a tek bir konuşma için 13 milyon dolarlık hisse senedi verdiğinde, bunu Bush'un nadide sözleri için mi yoksa bir zamanlar Global Crossing'in tekerleğine çomak sokan dur işaretlerini ve güvenlik hatlarını ortadan kaldırdığı için mi yaptı?

1980'de suç olan bir eylem 2000'de 'girişimcilik' oldu. Reform denilen bu olaylar kolay gerçekleşmedi. Elektrik şirketi son başkanlık seçim kampanyasına 18 milyon 900 bin dolar akıttı ama Gore'un enerji şirketlerinden kopardığı her dolara karşılık Bush yedi dolar kaptı.

Bununla birlikte bağışların resmi kayıtları olayın yalnızca yarısını anlatıyorlar. GreenMountain.com, Sam Wyly tarafından kurulan, Büyük Bush'un kuralsızlaştırma laboratuarında yaratılan enerji satıcısı yaratıklardan biridir. Teksaslı Wyly kabilesi Federal Seçim Komisyonu tarafından, toplam 250 milyon dolarlık bağışla George W. Bush'un kampanyasına en çok bağışta bulunanlar arasında on birinci sırada yer alan milyarderler olarak gösterilmektedir. Ancak bu, para aysberginin yalnızca görünen

ucu. Wyly, hiçbir kampanya raporunda bulmanız mümkün olmayan 2 milyon 500 bin dolarlık bir parayı Bush'un emrine verdi. Bu milyonlar, Cumhuriyetçilerin aday seçiminde Küçük Bush ile seçim yarışına kalkışan Senatör John McCain'i karalayan ve Mart 2000'de yayınlanan nefret dolu ilanlar için harcandı.

Büyük Bush'un 1992'de federal düzenlemeleri ortadan kaldırması Sam Wyly'i gücün odağına oturttu. Ancak yine de eyaletlerde kısıtlamalar sürüyordu. Wyly'nin şirketinin yazımına yardım ettiği, küçük Bush'un kuralsızlaştırma yasası Wyly'e büyük Batı pazarında oynama hakkını verdi. George W.'nun Teksas yasasını imzaladığı gün Sam Wyly "Vali Bush'un kararlı çalışması ve liderliği meyvesini verdi" dedi. Görünüşe göre Mart 2000'de Wyly de bu çabanın karşılığını verecekti.

İktidardaki Kadının Atıp Tutması

Politikacılara yağan para sağanağı sadece Amerika'ya özgü olmayıp aslında ilk kez orada da başlamış değildir. Southern, Enron ve Teksaslı arkadaşlarının dünya enerji piyasasını ele geçirme planlarının- ya da "enerji hizmetlerinin küreselleşmesi vizyonu" da diyebilirsiniz- başarısı İngiltere'ye bağlıydı. İktisatçı J.M.Keynes'e göre, "İktidardakilerin deli zırvaları genellikle unutulup gitmiş iktisat profesörlerinin yazılarından güç alır." Burada sözü edilen profesör Dr. Stephen Littlechild'dır. 1970'li yıllarda, Teksas Üniversitesi'nde öğrenim gören genç Stephen, İngiltere'nin kamu hizmetlerindeki devlet mülkiyetinin yerine, kendisinden önceki bütün iktisatçıların geçerli tüm kuramlarını altüst edip, kamuoyunun vicdanını rahatsız edeceğini söyledikleri bir plan geliştirdi: Elektrikte serbest piyasa.

Gerçek bir serbest piyasanın varolmaması ve işe yaramayacağı gerçeği, İngiltere'de ipleri elinde tutan kadını, Başbakan

Margaret Thatcher'ı bu planı uygulamaktan alıkoymadı. Thatcher'ı ikna eden yalnızca serbest piyasa teorileri olmadı. Bir zamanlar sadece 'John' Wakeham olan, Thacher'ın Enerji Bakanı Lord Wakeham kadının ensesinde boza pişirdi. Wakeham ilk *özel* santrale onay verdi. Bu santralin sahibi 1985'te kurulan bir şirketti - Enron. Lord Wakeham'ın kararı şu anlama geliyordu: Dünya üzerinde ilk kez, elektrik santrali sahibi şirket, yani Enron, piyasanın kaldırabileceği... ya da doğrusunu söylemek gerekirse, kaldıramayacağı düzeye kadar fiyatı artırabilecekti.

Enron'u kuralsızlaştırılmış uluslararası enerji tüccarı konumuna getiren de 1990'daki bu yasaydı. Yasadan hemen sonra Enron, Wakeham'ı yönetim kuruluna yerleştirdi ve şirketin muhasebe yöntemlerini gözetmesi için Enron'un Teftiş ve Uyum Komitesi'ne aldı. Yönetim kurulu Wakeham'a ayda 10 bin doların yanı sıra şirket danışmanlık hizmeti için de ödeme yaptı. Eğer bu olay size çıkar çatışması gibi göründüyse, merak etmeyin, çatışma Wakeham'ın güç kaynağıdır. Lord hazretleri Parlamento üyeliğini sürdürürken Enron'daki işlerini de bırakmadı. İngiltere'de bu gayet yasal bir olaydır.

Enron işinden sonra, Wakeham İngiliz hükümetine, santrallerden evlere giden bütün hatların yanı sıra ülkenin bütün enerji santrallerini satması için baskı yaptı. Bunun üzerine Thatcher, Profesör Littlechild'ın rüyasını, İngiltere-Galler Enerji Havuzu'nu - serbest piyasa prensiplerine göre, ülkedeki elektrik fiyatlarını belirleyecek olan enerji pazarını - gündeme getirdi. Kağıt üstünde, 'Enerji Havuzu' seyrine doyum olmayan akademik bir güzelliktir. Özel sektörün eline geçen enerji santrallerinin yeni sahipleri, piyasa rekabetinin sonucu olarak, satış hakkını elde etmek için fiyatları acımasızca kırarak her gün birbirlerine karşı açık eksiltmeye gireceklerdi.

Lafta bu böyle. Piyasa planının ne kadar sürede çöktüğünü söyleyemem ama Enerji Havuzu, endüstrinin kendi deyişiyle,

hemencecik kuralsızlaştırılmış şirketlerin, tüketicilerin ceplerini ustaca hortumlamalarına olanak sağlayan, ihaleye fesat karıştırma tekniklerinden oluşan bir 'oyun' bahçesi haline geldi. Elektrik fiyatları füze gibi fırladı ve elektrik santrallerinin sahipleri kelimenin tam anlamıyla, bir gecede yatırımlarının yüzde 300 ve yüzde 400 arttığına şahit oldular.

Thatcher çatlak profesör Littlechild'a enerji sektörünü düzenleme görevini verdi. Littlechild'ın görevi 1998'de sona erdiğinde arkasında, düzenli bir gazino gibi çalışan bir *serbest piyasa* bıraktı. Littlechild da Enron'un garip, ufak şirketlerinden birinin yönetim kuruluna girdi.

Southern'ın bütün ganimeti Enron'la İngilizlere yedireceği düşünülemezdi. 1995'te kendi ülkesinde tüketiciler ve yetkililer tarafından kuşatma altına alınan Atlanta şirketi, İngiltere'de South Western Electricity Board'ı satın aldı. Southern İngiltere'de, Georgia'dakinin iki katı fiyata elektrik satabilecek ve Amerikan yasalarınca izin verilen karın beş katını kazanabilecekti. Bu olay bir Amerikan enerji şirketinin Amerika dışında gerçekleştirdiği ilk alımdı. Bu satış yeni ve yasadışı bir olaydı.

Ya da en azından yasaya göre böyleydi. Büyük Bush, Roosevelt'in kurallarını yerle bir etmişti ama açık ve mantıklı bir dille yazılan ve Amerikan elektrik şirketlerinin yabancı ülkelerde (hatta kendi eyaletleri dışında) at oynatmalarını yasaklayan yasa da dahil bazıları hala ayaktaydı. Ancak Enron'un gösterdiği gibi, yasalar delinmek - ya da 'değiştirilmek' - üzere yazılırlar. Gün görmüş *Rooseveltçi* Demokratik Parti senatörlerinin resmi uyarılarına rağmen, Tahvil ve Döviz Komisyonu Southern Company'nin alışverişini onayladı. Komisyonu bu işe razı etmek kolay olmadı ama o dönemde Southern'ın arkasında politik bir güç bulunuyordu: Arkansas Little Rock'da faaliyet gösteren Entergy International. Bill Clinton başkandı ve karısının eski müşterisi Entergy de İngiliz pastasından pay almak istiyordu.

Kötü yapılmış nükleer santrallerin, Louisiana ve Arkansas'ı dolanan hatların sahibi, iflasın eşiğine gelmiş Entergy, kısa sürede London Electricity'nin gururlu sahibi oluverdi. On sekiz ay içinde Entergy, London'ı 1 milyar doların üstünde bir fiyatla Fransız hükümetine 'aktaracaktı.' Kazanç muazzamdı. Entergy, London'ı tek kuruş harcamadan satın almıştı.

Southern ve Entergy'nin ardından olaya, üç yıl içinde ceplerinden tek kuruş çıkmadan İngiliz elektrik dağıtımının yüzde 70'ini ellerine geçiren Dallas'lı TXU ve diğer Amerikan şirketleri karıştı. Southern, İngiltere'nin en büyük enerji şirketini neredeyse tamamen eline geçiriyordu ama Horton'un ölüm haberi ile muhasebe sahtekarlıklarına ilişkin tatsız hikayeler, o dönemde kaybettiği seçim dolayısıyla başı dertte olan Muhafazakar hükümetin satışı iptal etmesine yol açtı.

Tony Blair'in yeni hükümeti Amerikan kolonicilerine karşı düşmanca davranıyordu. Ama 1998'de, *Observer* gazetesi için çalışırken, Houston'da faaliyet gösteren Reliant şirketinin İngiltere'nin en büyük ikinci şirketini satın almasına ilişkin olarak İngiliz bakanlarla şirket yöneticileri arasında yapılan gizli kapaklı görüşmenin kayıtları elime geçti. Bu arada, Clinton'ın özel isteği üzerine - Blair'in yasaları hiçe sayarak, Enron ve Entergy'ye hiçbir kurala bağlı olmayan yeni enerji santralleri kurma izni verdiğini de öğrendim.[10]

Teksas Lay'i Bağrına Basıyor

1998'e gelindiğinde, İngiltere'yi işgal eden Southern, Enron, TXU, Reliant ve Entergy'nin başını çektiği Amerikan enerji korsanları, Antartika dışındaki her kıtada santralleri ve dağıtım şebekelerini ellerine geçirmişlerdi.

10. Tony Blair ve İngiltere'nin Satışı bölümüne bakınız.

Ancak Amerika hariç. En azından ilk teslim olan değildi. Amerikalılar serbest girişime inanırlar ama devlet mülkiyetiyle sıkı kuralların sonucu olan ucuz elektriği ve neredeyse beleşe gelen suyu tercih ederiz. Amerika, dünyada neredeyse tek örnek olacak şekilde, Dünya Bankası'nın *neo-liberal reform* dediği olaydan uzak durdu - ve bu durum Amerika'daki serbest piyasacılarla kol kola çalışmayı düşleyen uluslararası yeni oyuncuları düş kırıklığına uğrattı. Lobiciler, yeteri kadar büyük elektrik şebekesinin yanı sıra yeteri kadar Cumhuriyetçiye de sahip olan iki eyaleti, Teksas ve California'yı *serbest* pazara dönüştürmek üzere bu eyaletlere çıkartma yaptılar.

Elektrikte kuralsızlık uçurumundan ilk düşen California idi ama zıplayarak öne geçen Teksas oldu - genç, yeni vali George W. Bush'un desteği ile. Dünyaya yayılmış Teksas şirketleri göz önüne alındığında kuralsızlık girişiminin Tek Yıldızlı Eyalet'te başlaması şaşırtıcı değil.

Ancak Teksas'ta kuralların geçersizleştirilmesini geciktiren teknik bir sorun söz konusuydu. Olayı anlamak biraz mühendislik bilgisi gerektiriyor. Teksas'taki elektrik santralleri üç şey üretiyorlar: Elektrik, hava kirliliği ve politik bağışlar. Her zaman olduğu gibi, Teksas hepsinde de başı çekiyor. Örneğin TXU'ya ait, hayran olunacak bir açık yüreklilikle 'İri Brown' diye adlandırılan devasa elektrik santraline bakalım. Kirlilik söz konusu olduğunda İri Brown'ın eline su döken yok. Waco yakınlarındaki bir kömür madeni İri Brown'ın ocaklarını yanabilen bir tür atık olan linyitle dolduruyor. TXU her yıl havaya 389 bin ton kirletici madde bırakıyor ki, bu durum onu Amerika'nın hava kirliliğinde birinci sırada bulunan eyaletinde en büyük kirletici konumuna getirmektedir.

Bush, fosil yakıt yakan bu dinozorlara hava temizleyiciyi şart koşan yasadan, bazı TXU santrallerini muaf tutmak üzere *kollayıcı* yönetmeliğini çıkardığında Dallas sakinlerinin (kelimenin

tam anlamıyla) nefesini de kesmiş oldu. Olaydan yararlanan diğer şirket ise ikinci sıradaki kirletici Reliant. TXU ve Reliant, Bush'un ikinci valilik seçim kampanyasına yarım milyon dolardan fazla bağışta bulundular.

1995'te Clinton'ın Adalet Bakanlığı, Teksas elektrik şebekesinde tekel oluşturmak üzere işbirliği yaptıkları gerekçesiyle TXU ve Reliant hakkında soruşturma başlattı. Kuralsızlaştırma sayesinde yaratılacağına söz verilen *rekabet* Federal yetkilileri yatıştırırken aynı zamanda Enron'dan Ken Lay'i de çok mutlu edebilecekti. Ama şöyle bir sorun vardı: TXU ve Reliant'ın eli kolu, masraflı, verimsiz çalışan, tehlikeli ve etrafı kirleten İri Brown ve diğer santrallerle bağlı olduğundan, şirketler gerçek bir rekabetçi piyasada milyarlarca dolar kaybederlerdi.

Vali Bush çıkar çatışmalarını önleme konusuna daima özen gösterirdi - bu olayda çıkar çatışması, kendisinin önde gelen bağışçıları Enron, El Paso Company ve Dynegy elektrik dağıtım şirketleri ile TXU ve Reliant elektrik üreticileri arasındaydı. Enron için eskiden lobicilik yapan Terry Thorn bana bu durumun, Bush'un parayı ödeyecek üçüncü bir grup - Teksaslı elektrik tüketicileri - buluncaya kadar Teksas'da kuralsızlık uygulamasının iki yasa dönemi ertelenmesine yol açtığını anlattı.

1999'da vali, elektrik dağıtıcıları ve elektrik üreticileri Teksaslıların elektrik faturalarına 9 milyar dolarlık bir *harcama* eklenmesi konusunda anlaşıp el sıkıştılar.

Ken Lay'in aklına bir şey takılmıştı. Bush'un ek harcaması, oyunun başlamasını sağlayacaktı ama kuralsızlık kartları bir kere karılmaya görsün fiyatlar jet hızıyla artacaktı, çünkü bir kural hala yerli yerindeydi: Sulh ceza yasası, bizi soyup soğana çeviren namussuzları dava etmek için Amerikalıların elinde kalan tek araçtı. 1994'te, Bush'un valilik seçimine katıldığı yıl Lay, Teksaslılar için bir Hukuk Reformu hazırladı. Lay boşa kürek sallamazdı: Teksas Hukuk Reformu'na arka çıkan şirketler Tek

Yıldız'ın politikacılarına her yıl milyonlarca dolar ödüyorlardı. 1995'te, Bush'un vali olarak yaptığı ilk iş Reform yasası konusunda Eyalet Kongresi'ni acilen toplantıya çağırmak oldu. 'Sulh ceza reformu' Bush'un ve Lay'in elinde reform olmaktan çıktı. Vali, hissedarların, çalışanların ve emeklilerin sahtekar yöneticileri dava etmesini zorlaştıran maddeler ekletti yasaya. Görünüşe göre Ken Lay her şeyi düşünmüştü.

Teksaslılar California'yı Avuçlarının İçine Alıyor

Teksaslı şirketler avanta konusunda pazarlık yapmak üzere kuralsızlık olayını ertelerken, kendilerinin ve sektörün lobicileri California'da epeyi yol almışlardı.

Lincoln, herkesi her zaman kandıramayacağınızı söylemişti - ama artık buna da gerek kalmadı. Çabuk sonuç almak için, kurnaz bir akademik söylem ve hedefi iyi belirlenmiş kampanyalar işi halledecektir. Kolomb'un, Yerlileri eski Dünya'ya sergilemek için getirdiği gibi, enerji sektörünün lobicileri de Margaret Thatcher'in profesörlerini ve vızıldayıp duran serbest piyasa düzeneklerini California'ya getirdiler. 1996'da akademisyenlerin kuşkucu hesapları ve hizmet sektöründen politikacılara yapılan bağışların uzun süredir hissedilen kıtlığından serseme dönmüş olan California Kongresi, o zamana kadar eyalete oldukça ucuz, temiz, güvenilir enerji sağlamış olan yasayı değiştirdi.

İngiliz felaketinden haberdar olmalarına rağmen, kongre üyeleri yasanın gerekçesine, lobicilerin kuralsızlaştırılmış piyasanın tüketici fiyatlarında yüzde 20 ucuzlama sağlayacağı iddiasını koydular.

1999'da, annemler bana San Diego'daki faturalarını gönderdiler. Yasanın söz verdiği yüzde 20'lik ucuzlama yerine tam kuralsızlığın ilk yılında enerji fiyatları bir önceki yıla kıyasla yüz-

de 379 arttı. Ancak yüklü faturalar San Diego'yu vurmadan önce, para, güç ve Amerikalıların California'yı izleme merakından yararlanan yeni enerji tüccarları, 23 eyaletin daha kuralsızlaştırma yasasını kabul etmesini sağladılar.

Her iktisatçı satılık değildi. Yozlaşmamış uzman Dr. Eugene Coyle'un hesabına göre, Californialı hemşehrileri milyarlarca dolarlık bir soygunun içindeydi. 1998'de, mezbahanın rampasında kuzuların olağanüstü ayaklanması yaşandı. Dr. Coyle ve bir grup sivil haklar savunucusu kuralsızlaştırma kararını geçersiz kılmak için California'da referandum yapılmasını sağladılar. Enerji tüccarları sonucu öğrenmek için oyların sayılmasını beklemek zorunda değillerdi: Sonucu satın almışlardı. Southern California Edison, Pacific Gas-Electric ve yandaşları, profesör Coyle'un kuralsızlaştırma işlemini yavaşlatma önerisini yenmek için 53 milyon dolar harcadılar.

California'nın yeni, bilgisayar kontrollü seçim sistemi bir felaketti. Akış diyagramı duvara çarpılan makarna çanağına benziyordu. Kafaların karışması işe yarıyordu, işin karmaşık olması daha karlıydı. Teksaslıların kokusu geldi burnuma. Elektrik kesintisi felaketinden sonra göreve getirilen komisyon üyesi Carl Wood, Enron'un kuralsızlaştırma için başlangıçta devreye girmediğini ama bu garip, karışık ayrıntıların yazılmasına katkıda bulunduğunu söyledi bana.

2000'de, Beth Emory çok şaşırtıcı bir şey anlattı. Emory, California'nın elektrik şebekesine bakan gözetim kurumunun başkan yardımcısı ve genel danışmanıydı. İngiliz sisteminin fiyat patlamasına ve elektrik kesintilerine yol açacağını Coyle ile ben bilebiliyorsak eğer, sisteme onay veren Cumhuriyetçi Parti mensubu kamu görevlilerinin de kuşkusuz bilmesi gerekirdi diye düşündüm. Politikacılar 2002'de, Enron'un piyasayı yönlendirmekte kullandığı numaraları - Kısa Yoldan, Ölü Yıldız ve Sekerekten gibi film isimlerini andıran isimlerle - anlattığı belgeyi

ele geçirdiklerinde şaşırıp kaldılar. Ama enerji çetesinin California'da kullandığı bu numaraların her birinin denemesi İngiltere'de yapılmıştı. Hatta oyuncular bile aynıydı: Enron, TXU, Duke, Southern California Edison (İngiltere'nin barajlarının sahibi) ve Atlantalı Southern.

O yüzden Emory'ye şunu sordum; eyalet yetkilileri ellerinde patlayacağını bile bile kuralsızlaştırma planını uyguladı mı? "Oh, evet, bundan haberimiz vardı" dedi Emory 2000 yılında. Şu an Washington'da sanayi avukatı olarak çalışan Emory sözlerine şunları da ekledi "Olanlar (kesintiler ve fiyat patlaması) beklenen şeylerdi. Geçen yıl önemli sorunlarla karşılaşacağımızı biliyorduk." Dediğine göre, kuralsızlaştırmanın ertelenmesi konusu tartışıldı ama politik baskıdan dolayı, felaketin geleceğini bile bile yürürlüğe koydular.

Haber kaynağı Emory'ye göre, kuralsızlaşmanın devreye girmesinden sonraki ilk sıcak yaz günü, California'nın tek damla suya bile muhtaç olduğu sırada, santral patronlarından oluşan ufak bir grubun California'nın enerji sistemini rehin alması eyalet yetkililerini şaşırtmadı. Elektriğin fiyatını kendileri belirleyeceklerdi ve belirlediler de: Elektriğin birim fiyatı 9 999 dolar oldu - eski fiyatı olan 30 doların 30 bin katından fazla. "Californialılar şanslıydı" diyor Emory, "Enerji korsanları otomatik hesaplamalarda eyalet idaresindeki bilgisayarların sadece dört basamaklı rakamları gösterdiğini sandılar. Aslında, bilgisayarlar, bir günde Los Angeles'daki ailelerin yarısını iflasa sürükleyecek şekilde, yedi basamaklı rakamları gösterebiliyorlardı."

Ancak birinin felaketi diğeri için fırsat demektir. Ve diğeri Ken Lay ya da Reliant'dan Steve Letbetter gibi biriyse, ortaya çıkan fırsatlardan bazılarının Cumhuriyetçi Parti'nin kasasına gireceğini tahmin etmek zor değil. Kuralsızlaştırma hastalığının bulaştırıcısı, sanayiinin desteği ile İngiltere'ye yaptığı geziden sonra bu ekonomik virüsü California'ya taşıyan, California Ka-

mu Hizmetleri Komisyonu Başkanı Daniel Fesler'di. Vali Wilson tarafından Eyalet Enerji Dairesi'nin başına getirildiğinde Fesler, elektrik konusunda tam bir cahildi ama Cumhuriyetçi Parti'nin memuru olarak, partinin ekmeğine nasıl yağ sürüleceğini kesinlikle biliyordu.

Nasıl Başardılar?

Elektrik pazarı diye bir şey olmaz, olamaz. Elektrik ekmek değil ki - sabah yediğiniz ekmekten farklı olarak, fiyatı yükselse bile almazlık edemezsiniz.

Enron da farkındaydı bunun. Örneğin, California pazarı iş dünyasına açıldıktan kısa bir süre sonra Enron 15 megavat kapasitesindeki hatta kullanılmak üzere eyalete 5000 megavat elektrik sattı. Bu, beş litre benzini bir şişe kapağına doldurmaya benzer - olamaz böyle bir şey. Bu hareket, sistemi işleten, yani ışıklarımızı yanık tutan şirketin, pahalı acil müdahale paketlerini satın almasına, dolayısıyla fiyatların füze hızıyla fırlamasına yol açtı. Böyle bir paniğe neden olacağını önceden bilen Enron müthiş bir kazanç elde edecekti bu işten.

Sıcak ya da soğuk bir günde yapılacak en ufak bir kesinti ve - tam isabet! Elektrik satıcılarının vahşi paketinin alacağı fidyeye sınır yoktu artık. Kesinti için havalar yardım etmese bile İngiliz anahtarı yeterdi bu işe. Onarımlar da herkesin işinin gücünün olduğu saatlere kaydırılıyordu. Reliant çalışanları şirketin, santralleri ara sıra çalıştırdığını bir hızlandırıp bir yavaşlattığını ve şirketteki müfettişlerin buna kesin sabotaj gözüyle baktığını söylüyorlar. Kuzey Carolina'daki Duke Santrali işi daha basit halletti. Santralin yöneticileri, çalışanların dediğine göre, santralin çalışması için gerekli yedek parçaları ortadan kaldırdılar. San Diego'daki dağıtıcı şirketin bana anlattığına göre, Kuzey Caro-

lina'daki Duke Santrali kesinti sırasında dağıtıcı şirketten santrali kapatmasını istemiş - ama Californialı şirket bu isteği geri çevirmiş.

Enerji tüccarları tek bir santralde üretilen enerjiyi sadece azaltarak, diğer santrallerinden üretilen elektriğin değerini altından kıymetli hale getirebilirlerdi. Dr. Anjali Sheffrin'in elinde, Californialı bir müşteri adına yazdığı raporda, Californialı enerji şirketlerinin yapay kıtlık yaratmak üzere, California'da Mayıs ve Kasım 2000 tarihleri arasındaki sürenin yüzde 98'inde fiziksel ve ekonomik kesinti yaptıklarına ilişkin kanıt bulunmaktaydı. Üç devasa şirket de -elimde sadece A1, A4 ve A5 şeklinde kod isimleri var ne yazık ki- bu aylarda tek bir dürüst iş yapmadılar. Sonuçta, sahte şişirmeler, sahte tarifeler, megavat bindirmesi ve aşırı fiyatlar bir araya geldiğinde tek bir yıl içinde, kaba bir hesapla, 6 milyar 200 milyon dolarlık bir gelir elde edildi.

Dr. Coyle'un önayak olduğu 1998 kuralsızlaştırma karşıtı kampanyasını bastırmak için harcadıkları 39 milyon dolara ek olarak, Californialı üç büyük enerji şirketi, PG&E, Edison ve Sempra, o yıl lobiciliğe ve kampanya bağışlarına 34 milyon 800 bin dolar daha harcadılar. Yüklü bir ödeme sayılırdı bu ama geri aldıkları milyarlarca dolar, politikacılara yatırım yapmanın sadece santrallere ya da ürünlere yatırım yapmaktan daha fazla kazanç getirdiğini göstermektedir.

"Merhaba, Ben Başkan Yardımcısının Oğluyum."

Amerika kuralsızlaştırma konusunda tereddüt ederken, diğer ülkeler *enerji havuzuna* başlarını sokmuşlardı bile. Kar amacı güden elektrik şirketlerini kuraldan muaf tutma düşüncesinin uygulamada kötü sonuçlar verdiği görülmesine karşın, bütün ülkeler İngiltere'nin o saçma Thatcherizm sistemini be-

nimsediler. California'da politik bağışlarla desteklenmesine rağmen, kuralsızlaşma zaferi esas olarak, maliyetli lobicilik ve propaganda kampanyaları sayesinde kazanıldı. Güney yarımkürenin daha yoksul ülkelerinde, özelleştirme ve kuralsızlaştırma eski usulle yayılıyor: tehditler, baskı ve offshore banka hesaplarındaki paralar.

Direnmek boşunaydı. IMF ile Dünya Bankası gelişmekte olan her ülkeye vereceği borç için elektrik, su, telefon ve gaz sistemlerinin satışını koşul olarak öne sürüyordu. Borç alamamak ekonomik ölüm demek olduğundan, ya satacaktınız ya da ölecek.

Dünya Bankası'nın eski baş ekonomistinin bana anlattığına göre, Banka'nın dikte ettiği satış programı özelleştirme sayılmazdı, bu tam anlamıyla *rüşvetçilikti.* Her ihaleye fesat karışıyordu. (Ancak Dünya Bankası'nın da bu açıdan bir sınırı olduğunu itiraf etmeliyim. Banka, Afrika ülkesi Gana'ya, yolsuzluk olayı, sıkıntı yaratacak düzeyde kamuya yansıdığı için, Enron'la yaptığı anlaşmayı iptal etmesi için baskı uyguladı.) Bahşişler ortalıkta uçuşmaya başladı ve Brezilya'dan Pakistan'a kadar olan geniş bir coğrafyada enerji sistemleri satıldı.

Pasta müthiş büyük: Satışa sunulan 4 trilyon dolarlık kamu malı. Satılan sadece elektrik sistemleri olmadı. Gaz şirketleri, telefon şirketleri ve en trajik sonuçlarıyla su şirketleri Amerikan, Fransız ve İngiliz şirket eşkıyalarına satıldı. Elektriğin *serbest* pazarında yer kapmak son derece zor bir olay olmasına rağmen, su sistemini ele geçirmek güvenli bir işti. Devlet zaten boruları döşemişti, pazar suya muhtaç ve müşteriler yeterli hizmet görmüyorlar. Bu konuda da, Thacher'in İngilteresi ilk özelleştirmeyi yaparak başı çekti. İngiltere'de su faturaları Amerika'daki faturaların yüzde 250'si düzeyine kadar çıktı, su şirketlerinin hisseleri beşe katlandı ve 1995'te sistem paramparça oldu: İngiltere'nin bazı bölgelerinde bahçenizi suladınız diye tutuklanabilirsiniz. Bu

alanda en büyük kazancı kapan ve en büyük politik bağışı yapan şirket, tamamı Enron'a ait olan Wessex Water şirketiydi.

Arjantin 1988'de And Dağlarını aşan gaz hattını satarak ilk ganimeti sundu. O zamanlar kamu işletmelerinden sorumlu bakan Senatör Rodolfo Terragno'nun 1988 sonbaharında bana anlattığına göre, Buenos Aires'teyken kendisini "Başkan yardımcısının oğlu" olarak tanıtan biri Amerika'dan telefon etti. Ama hangi Bush? Terragno bu şahsın Arjantin'de tanınan ve büyük yatırımlar yapan Neil Bush olmadığına emin, o kişi George W. (Terragno'nun tahminine göre) ya da kendi kaynaklarıma göre kardeşi Jeb olmalıydı. Her kimse Bush'un oğlu bakana, projenin yeni bir şirket olan Enron'a verilmesinin "Amerika ile Arjantin arasındaki bağları kuvvetlendireceğini" söyledi.

Beyaz Saray'a adım atmakta olan bir adamın oğlundan gelen bu istek öyle kolayca halledilecek bir iş değildi.

O zamanlar Bush kardeşler işadamıydılar. O yüzden babalarının adını kullanmaları biraz garipti ama gayet yasaldı. O nedenle Bush kardeşlerin Terragno'ya ettikleri telefonu neden kabullenmediklerini anlayabilmiş değilim. George W.'nun sözcüsü Terragno ile görüşüldüğünü inkar etti ve genellikle söyleyecek çok şeyi olan Jeb ise anlaşılmaz bir şekilde bu konuda konuşmaktan kaçındı.[11]

2002'de Arjantin'de görüştüğümde Terragno, Bushların insana küçük dilini yutturacak yanıtlarına ilişkin bir ipucu verdi bana. Dediğine göre, Enron avanta peşindeydi - Teksaslılar Arjantin'in doğal gazı için, diğer tekliflerin yanında gülünç kalacak şe-

11. George Bush'un sözcüsü ve iş ortağı Karl Rove, Bush'un Terragno ile görüştüğünü inkar etti ve gazeteci Louis Dubose'ye başkanın günlüğünden bölümler göstererek Bush'un Arjantin'de değil de Teksas'ta olduğunu kanıtlamaya çalıştı. Ancak Terragno telefondan bahsediyordu, bir görüşmeden değil. Jeb'in Florida'daki bürosu da BBC Gece Haberleri tarafından istenen bilgiyi vermemekte direndi.

kilde, rayiç bedelin beşte birini ödemeyi teklif ettiler. Terragno, Enron'un Arjantin'deki lobicisinin, Arjantinli bakan Enron'un teklif ettiği düşük fiyatı kabul ederse şirketin de karşılığını haydi haydi vereceğini belirttiğini de söyledi. "Eğer evet deseydim bu paranın en azından bir kısmının cebime gireceğinden kuşkum yoktu. Bunu açıkça söylemediler ama ima ettiler." Terragno, Enron'un teklifini gülerek geri çevirdi - iki yıl sonra, Bush ailesinin yakın dostu, Arjantin Başkanı Carlos Menem, Enron'a bir diğer doğal gaz hattını neredeyse beleşe vermeye çalıştığında Terragno soruşturma istedi. (Hükümet soruşturma açtı, ama Menem baş müfettişi görevden alınca soruşturma da bitti.)

Enron Arjantin'deki alışveriş macerasını Buenos Aires yöresinin su şebekesini satın alarak kapattı. Enron'un tavrı olayın her yönünde kendini gösterdi: Verdiği yatırım sözüne aykırı olarak, ücretlerini ödemeden kitlesel işçi çıkarmaları yapıldı. Bakım işçileri olmadığından su boruları kırık dökük kaldı. Enron'un sistemi para için gözden çıkarması suyun kirlenmesine yol açtı.

Ancak sırtlarında ekonomik yük olmasına rağmen Arjantinliler Enron'a epeyi para kaptırmışlardı ve daha fazlasını artık kaptırmak istemiyorlardı. Eylül 2001'de, bölge yönetimi Enron'la yapılan otuz yıllık anlaşmayı bozarak şirketin kentten çıkmasını istedi. Enron'un başına gelenler hoşunuza gidebilir ama unutmayın, Houstonlular kendi paralarını değil Amerikalıların parasını ateşe atmıştı. Enron'un yurtdışında aldığı şirketlerin çoğu Amerikan vergi mükellefleri tarafından parasal olarak desteklenmiştir. Bu olayda desteği veren, yarısı Amerikan Hazinesi'ne ait olan Dünya Bankası'na bağlı Inter-American Development Bank'dı. [12]

12. Daphne Wysham'ın kitabı, *Enron's Pawns: How Public Institutions Bankrolled Enron's Globalization Game*'e (Institute for Policy Studies, 2002) bakınız.

İyi, Sorumluluk Sahibi Bir Diktatör

California'ya çıkarma yapmadan önce enerji korsanları Güney Amerika'nın Işık Kenti Rio de Janerio'ya demir attılar. 1999'da, Rio'dan simsiyah bir kartpostal aldım. *'Cariocis'* (Rio sakinleri) bu kartı, artık 'Karanlık' takma adıyla anılan, Rio'nun elektrik şirketi (Light) 'Işık'ı protesto etmek için yollamışlardı.

Federal hükümet Rio'nun Işık şirketini Electricite de France ile Vali Bush'un desteklediği Houstonlu şirket Reliant'a satarak özelleştirdi. Hizmeti iyileştirme sözü veren Reliant ve ortakları çalışanlarının yüzde 40'ını sessiz sedasız işten çıkardılar. Ne yazık ki, Rio'nun elektrik sisteminin doğru dürüst bir haritası bulunmuyordu. Rio, Işık'ın elektrik işçileri tellerin ve trafoların yerlerini akıllarında tutuyorlardı. Bu işçiler Fransız-Teksas patronları tarafından kapı dışarı edildiklerinde zihinsel haritalarını da beraberlerinde götürdüler. Hemen hemen her gün, bir bölgede elektrikler kesildi. Şirketin yabancı sahipleri Pasifik Okyanusu'ndaki havayı, El Nino'yu sorumlu tuttular bu durumdan. Rio, Atlas Okyanusu kıyısındaydı ama.

Ancak yabancı sermayeli yeni konsorsiyum için her şey karanlık sayılmazdı. Ücretlerin azalması ve elektrik fiyatlarının artışı yabancı patronların karlarının yüzde 1000 artırmasına yol açtı. Rio Işık'ın hisse senetlerinin fiyatı 300 dolardan 400 dolara fırladı.

Dünya Bankası, Güney Amerika'nın enerji geleceğini kimlere emanet etti? California Valisi Gray Davis, Reliant şirketinin fiyatta hile yapan şirketlerin başında geldiğini açıkladı. Federal hükümetimiz 1980'li yıllarda, bu şirketin nükleer santral işletmek için ahlaki olarak uygun olmadığına karar vermişti.

Küreselleşme döneminden önce Houston Power&Light adını taşıyan şirket, Güney Teksas nükleer santralini yapmayı üst-

lendi - ya da daha doğrusu, işi yüzüne gözüne bulaştırdı. Olumsuz güvenlik raporlarının sayısını düşürmek için güvenlik hatalarını bildiren işçileri işten atıyorlardı: John Rex'i sahte güvenlik kontrolü belgelerini bildirdi diye, Thomas Saporito'yu güvenlik hatalarını ortaya çıkardı diye, Ron Goldstein'ı da sahte kaynak kayıtlarını sergiledi diye işten attılar. Houston Power'a ihanet edenleri yakalamak için, inşaat işini yüklenmiş olan, bugün Halliburton şirketi olarak tanınan Brown and Root, federal müşterilere ihbarda bulunan işçileri belirlemek amacıyla, işçilerin soyunma odalarının tavanlarında ince delikler açıp on santimlik casus tipi kameralar bile yerleştirmekten çekinmedi.[13]

Yanlış anlamayın, Reliant gerektiğinde dürüst davranabilen bir şirket. 2002 sonbaharında Enron, Global Crossing ve WorldCom olayları patlak verdikten sonra, Tahvil-Döviz Komisyonu büyük şirketlerin genel müdürlerinden şirket kayıtlarının doğru olduğuna dair bir yemin belgesi imzalamalarını istedi. Garip olan şu: Adamların kayıtlarının doğruluğuna inandığını kabul ediyorsunuz. İmzadan önceki son günlerde, Reliant 'dürüstlük öncesi' kayıtlarından 2 milyar dolarlık bir geliri sildi. Buna da 'yeniden düzenleme' dediler.

***

Bir başka büyük oyuncu, bir zamanlar yerel bir elektrik şirketinin bölümü olarak didinip dururken hemşehrileri Bill Clinton'ın Beyaz Saray'a seçilmesinden sonra London Electricity'yi almak da dahil büyük projelere imza atmaya başlayan Entegry International'dı. Entegry, şirketin başkanı Ed Lupberger için özel bir cazibesi olan Çin'deki işlerini halledebilmek için Clin-

13. Reliant konusunda konuşurken dikkatli olmalıyım. Şirket hakkımda bir dosya düzenledi, ki bu dosyada zehir zemberek seks yaşantımın fantastik bir anlatımı da yer alıyor. 1999'da Reliant benden söz etmeye kalkışan Hollandalı gazetecilere *gizli* kaydıyla bu iğrenç dosyayı verdi. İyi adamlar.

ton'la olan bağlantılarını kullandı. Peru'nun mallarının peşine düşen Lupberger şunları söylüyordu: "Artık dengeye kavuştular, iyi, sorumlu liderlik sergileyen bir tür iyi kalpli diktatör."

1992'de Benezir Butto hükümeti, garip bir biçimde, Entegry (yüzde 10) ve İngiliz National Power'ın (yüzde 40) sahibi olduğu santrallerden elde edilen elektriğe Pakistan Enerji Kurulu'nun yaptığı ödemeleri artırma kararını alınca bu ülke de Entegry için para kaynağı durumuna geldi. Ancak 1998'de Butto seçimi kaybetti ve Pakistan'ın yeni hükümeti Butto'nun Londra'daki lüks mülklerinin gizli kalmış varlığını öğrendi. Butto'nun kaynağı açıklanamayan zenginlikleriyle birlikte, ABD-İngiliz enerji şirketlerine yaptığı cömert ödemeleri göz önüne alan hükümet Ekim 1988'de Butto'yu ve Batılı konsorsiyumu rüşvetle suçladı. Daha sonra, Pakistan'ın yeni hükümeti rüşvet yoluyla yapılan ticari anlaşmaların hukuken geçersiz olduğu konusundaki uluslararası yasayı öne sürerek İngiliz-Amerikan konsorsiyumuna yapılan yüksek ödemeleri kesti.

IMF ile Dünya Bankası rüşvete resmen karşıdırlar. Ama yine de, Pakistan rüşvet suçlamasıyla mahkemeye gidip suçlanan İngiliz-Amerikan enerji ortaklığına yapılan ödemeyi kırptığında Clinton ve Blair'in ricası üzerine IMF Pakistan'a yapılan uluslararası mali yardımın kesileceği tehdidini savurdu.

Ekonomik ambargo tehdidinden paniğe kapılan Pakistan, İngiliz-Amerikan konsorsiyumuna ödemek için para toplamaya başladı. 22 Aralık 1998'de Pakistan ordusu ülkenin elektrik santrallerine 30 bin asker gönderdi. National Power'ın Uluslararası Faaliyetler Başkanı Peter Windsor bana şöyle diyecekti: "Ordunun işi ele almasından beri çok şey değişti. Artık paramız ödeniyor, sokaktaki adamdan para toplamanın yolunu buldular." "Doğru, silahı doğrultup buldular" dedi bana toplu gösterilerden sonra tutuklanıp serbest bırakılan işçi sendikası avukatı Abdul Latif Nizamani. (Windsor rüşvet suçlamasını şiddetle reddetti.)

Pakistan ordusunun ülkenin altyapısını kontrol etmesinin ve çokuluslu şirketlere yapılacak ödemeleri garanti altına almasının yanı sıra, General Müşerref'in dokuz ay sonra iktidarı eline geçirmesi - Batı medyası için 'sürpriz darbe' - enerji santrallerine ilişkin tartışmaya son noktayı koydu.

Başkanlığı bırakmasından aylarca önce, Başkan Clinton Pakistan'a gitti. Bu kararla şoka giren senatörler Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nın tanımadığı bir askeri diktatörle Clinton'ın neden görüşeceğini anlayamadılar. Bunun cevabı gündemdeki önemli bir konuydu: İngiliz-Amerikan enerji grubuyla yapılan tartışmalı anlaşmaya göre ödenecek daha yüksek elektrik ücretleri.

Bu arada sınırın diğer tarafında, Hindistan'da, Enron'un Dabhol'daki elektrik santrali projesine karşı yürüyüş yapan protestocuları polis güpe gündüz dövüyordu. Bu proje Hindistan'a o kadar pahalıya malolmaya başladı ki 1998'de Maharashtra eyalet hükümeti rüşvet nedeniyle anlaşmayı feshetti. Clinton Hindistan'ın sıkıntısını anladı ... ve tahsilat takımını yolladı ülkeye: Dışişleri Bakanı Madeleine Albright ve enerji sektörünün eski yöneticilerinden, Clinton'ın enerji bakanı Hazel O'Leary. Bayanlar eğer Enron'a hakkı olan para verilmezse ülkeyi ekonomik olarak boğacakları tehdidini savurarak diplomatik yoldan Hindistanlı yetkililere olacakları gösterdiler. Daha saldırgan olan Bush, bir erkeğin işini yapsın diye bir kadını göndermezdi hiçbir zaman. 2001'de, aynı tehditler Hindistan hükümetine Başkan Yardımcısı Dick Cheney tarafından savruldu.[14]

14. Genellikle olayı vermedi diye Amerikan televizyonlarına çatarım ama *60 Minutes* programı Enron ve Hindistan hakkında - 2002'de Enron deşifre olup iflasın eşiğine geldikten sonra - müthiş bir belgesel yayınladı. Hindistan olayının üzerinde beş yıllık toz birikmişti. Amerikan medyası yaralıyı vurma konusunda ne kadar cesur olduğunu bir kere daha gösterdi.

Hepsini Yuvaya Geri Getirmek

Enron'un Kasım 2001'de iflasını ilan etmesinden sonra çalışanları, kredi kuruluşları ve dolandırılan müşterileri, şirketin mallarının ve bulabildikleri yöneticilerinin peşine düştü. Bushlar da kendi usulleriyle Enron malı avına katıldılar. İflastan iki ay sonra, Florida Valisi Jeb Bush enerji yağmacıları tarafından düzenlenen ve adam başı 500 dolara yapılan yemekte toplanan 2 milyon dolarlık çeki almak için Enron'un eski başkanı Rich Kinder'in Teksas'taki evine gitti. Florida'da bu tabakları yalamaya can atan çok işçi vardır, çünkü Enron'a yatırılan Florida eyalet emeklilik fonundaki yaklaşık 300 milyon dolardan geriye kalan buydu - elli eyalet içinde bu işe yatırılan ortalama paranın üç katı.

Aralık 2000 kesintilerinden ve Enron'un yatırdığı yarım milyar doların Pacific Gas&Electric şirketinde batmasından sonra, yetkililerin çoğu Enron'lu Ken Lay'e yakın durmaktan çekindi. Ama Jeb'in böyle bir kaygısı yoktu. Florida valisi Lay ile buluşmaktan "mutluluk" duyacağını belirten özel bir mesaj yolladı. Bu sevgi mesajına rağmen Jeb, Ken Lay ile konuştuğunu hatırlamadığını söylüyor, ama günlüğü öyle demiyor: Kuralsızlığı tartışmak için 17 Nisan 2001'de Enron'un şefiyle vali arasında yapılan yarım saatlik bir telefon konuşması var.

Başkan babası ve kardeşi gibi, Jeb de Lay'in kuralsızlaştırma ilacının bağımlılarından. Ancak Florida valisinde, Lay'in ilgisini çeken başka şeyler de var. Şeker fabrikaları Güney Florida'daki bataklık sahaya fosfor akıtırlar ki bu olay diğer tarım işletmelerinin de yardımıyla yılda 867 milyon dolarlık bir zarara yol açmaktadır. Basit düşünen kafalar çözümün kolay olduğunu sanabilirler: Fabrikalara atıklarını bataklığa atmamalarını söylemek. Ancak fabrika sahipleri bir yandan suya fosfor akıtırken

bir yandan da siyasi partilerin kasalarına para akıtırlar. Sadece Fanjul ailesinden yaklaşık 1 milyon dolar geldi. Şeker kodamanı Pepe Fanjul, Baba Bush'un '*Takım 100*' üyesiydi. Takımın oyuncularının her biri yaşlı başkan için 100 bin dolar verdi.

Vali Bush şeker babalarına bataklığı kirletmemelerini söyleyeceğine, Güney Florida su sistemini yeni rezervuarlara bağlayarak bataklığa temiz su basma planına ve Azurix adlı şirkete destek verdi. Uzman hidrologların görüşüne göre, böylesine büyük bir proje ancak saçmalayan bir beynin eseri olabilir ve epeyi de maliyetli bir iştir. İşin bir parçası olarak, Azurix, rezervuarın suyunu altı milyon Floridalı tüketiciye satma hakkını başkasına satacaktı. Azurix, Buenos Aires'den daha yeni atılan Enron'a ait bir şirketti.

Paranın Ne Önemi Var!

Medya, Enron'un iflasıyla mahvolan hissedarlar için gözyaşı dökmemizi istiyor. Beni saymayın. Enron sadece, karşılıksız hisseler ve gizemli muhasebecilik tekniklerinden dolayı batmadı. Beş kıtadaki tüketicilerden ve işçilerden dolandırılan nakitle desteklenen şirket hissesi tavan yaptı.

Enron kuralsızlaşma ile kampanya parasının korkunç birleşiminin ürünüydü. Ancak Enron şeytanın tek çocuğu değildi. Güney California'daki Aralık 2000 elektrik kesintilerini inceledim. O bölgede elektriğin birim fiyatı bir önceki yıla kıyasla yüzde 1000 arttı ve santrallerde yakıt olarak kullanılan doğal gazın fiyatı da bir haftada yüzde 1000 arttı. Enerji kıtlığı mı? Yok canım. Şekil 14'deki Doğal Gaz Fiyatlarına bir bakalım. Teksas'taki Henry Hub gaz boru hattı dağıtım merkezinde birimi 1 dolara istediğiniz kadar gaz satın alabilirsiniz. California sınırında hattın bir kilometre aşağısına indiğinizde ise fiyat 10 doları buluyordu.

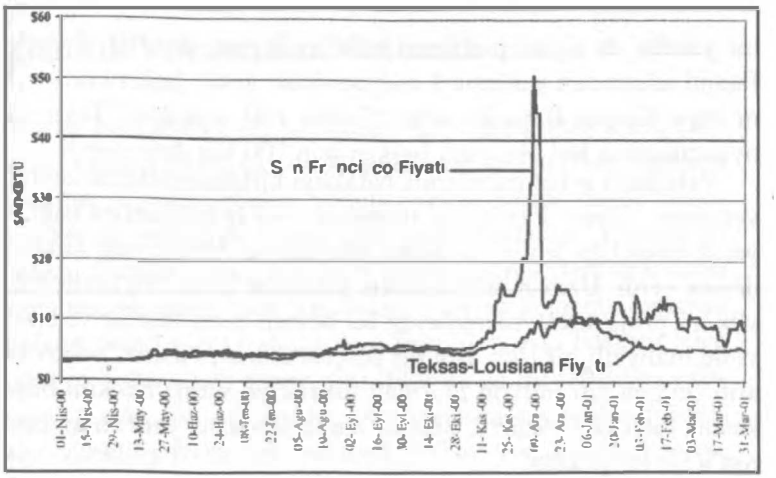

Şekil 14. Doğal gaz fiyatları. Büyük sıçramanın bedeli - ünite başına 50 doların üstünde - Californialılar tarafından karşılandı. Aynı dönemde Teksas Henry Hub'dan 10 dolardan ucuza gaz sağlıyordu. (Kaynak: California bağımsız Sistem Operatörü)

Sonunda, California'daki en büyük boru hattını elinde bulunduran Teksaslı tüccarın, El Paso Corporation'ın hattın bir bölümünü kapattığı ortaya çıktı. Sonuç; panik, fiyat artışı, kesintiler. Piyasa spekülatörleri bu küçük manevrayla yarım milyar dolar kazandılar. Diğer bir deyişle, California'da eksik olan enerji değil, devletti.

Bu arada adalet parıltıları da yok değil. Dr. Coyle'un referandumunu hiçe sayan Pacific Gas & Electric şirketi kuralsızlaşma yasasına fiyat dondurma maddesini ekletti. Kurnazca hazırlanmış ek belge San Francisco şirketi ile Los Angeleslı arkadaşı Edison'un petrol fiyatları düşerken ortaya çıkan fırsattan yararlanarak ceplerine 20 milyar dolar atmalarını sağladı. Hatta elektrik santrallerini başka eyaletlerdeki enerji şirketlerine satarak daha da fazlasını kazandılar. Yirmi milyar dolarlık fırsat kısa sü-

rede 12 milyar dolarlık bir kayba dönüştü - ve PG&E 2000 yılının sonunda iflasını istedi.

Ancak PG&E'nin başına gelenlere fazla sevinemedik. California Valisi Gray Davis şirketleri kurtarmak için harekete geçti. Davis, PG&E ve Edison'dan, eski tarifeli fiyatın on katından fazla bir fiyata, kilovat saati 500 dolara elektrik satın almak için uzun süreli bir anlaşma imzaladı. Eyalet bu pahalı anlaşmaların maliyetini karşılamak için milyarlarca dolarlık devlet tahvili çıkardı. Sam Wyly'nin dediği gibi, Bushların sıkı çalışması işe yaradı - California bunun karşılığını otuz yıl boyunca, yılda 2 milyar dolarla ödeyecek.

5
Amerikan Şirketlerinin İçyüzü

Yirmi yıl boyunca, düşmanın adını biliyorduk. İster Demokrat, ister Cumhuriyetçi, ister Muhafazakar, ister Yeni İşçi Partili olsun, politikacılar bu düşmanı çarmıha germek için fırsat kolladılar: Elinde kalın kurallar kitabıyla göbekli aparatçık. Koca kıçıyla kağıt dolu masasının ardından taşan, üretici sınıfın cebindekileri yürütmek için planlar yapan ve işadamlarının iş yapmasına engel çıkartan bürokrat. Devletin kendisi bile, "düşman devlettir" diyor bize. Tek kurtuluş şansımız yaratıcı süvariler, yaratıcı girişimci özel sektör samurayları, özellikle de yeni Amerikan şirket kartalları.

Wackenhut, Monsanto, Enron, Reliant, Novartis. Bunlar Yeni Düzen'in sergüzeşt şövalyelerinden bazıları. Butch'un Sundance'a söylediği gibi, "Kim bu adamlar?" İnsanlığı bunların ve kardeş şirketlerinin eline teslim etmeden önce, bizi devletten daha iyi idare edeceği söylenen bu kuruluşların kendi başlarına bırakıldıklarında nasıl davrandıklarını görmemiz iyi olur.

1998'de, 'Amerikan Şirketinin İçyüzü' konulu bir dizi araştırma ve inceleme yapmak üzere *Observer* gazetesi tarafından tutuldum. Görevim çoğunun adını bile duymadığınız, kısa bir süre sonra sağlığınızı, kültürünüzü ve özgürlüğünüzü olağanüstü biçimde kontrol altına alacağı görülen, Amerika-merkezli çokuluslu şirketlerin yapılarına ve ruhlarına sızmaktı.

Altın Kafes: Wackenhut'ın İnsan Sefaletindeki Serbest Pazarı

New Mexico'nun özel şirketler tarafından yönetilen hapishaneleri Amerika'nın yoksul, saldırgan mahkumlarıyla doludur - ve gardiyanlar da yine onlardır. Gizli belgelerden ve adlarının yazılmaması kaydıyla sinirli sinirli konuşan gardiyanlardan aldığım uyarı buydu.

1999'da kuraklık yüzünden işleri bozulan New Mexicolu çiftçi Ralph Garcia, geçinmek için Floridalı Wackenhut Corporation tarafından işletilen Santa Rosa'daki eyalet hapishanesinde gardiyan olarak işe girer. Saat başına yedi dolar doksan beş sent alan Garcia, Wackenhut hapishanesinde orta derecede güvenlik gerektiren mahkumların başına verilir. 'Orta derecede güvenlik' grubunda katiller, cinayet işleyen neo-Naziler ve Meksika Mafya çetesi bulunuyordu. Kısa süreli eğitim kursunu daha yeni tamamlamasına rağmen, Garcia bir koğuşta serbestçe dolaşan altmış mahkumla baş başa bırakılır. 31 Ağustos 1999'da, mahkumlar delirmiş gibi sağa sola saldırırlar, önce bir arkadaşlarını, sonra da Garcia'yı birçok yerinden bıçaklarlar.

Garcia mahkumların arasında neden tek başına bırakıldı? Maliyeti düşürmek için her hücreye iki mahkumun konduğu ve bütün 'sürünün' ya da hücre bloğunun başına bir gardiyanın verildiği Wackenhut'ın *'Hapishaneler Biziz'* yönteminden başlayalım. Bu, devlet hapishanelerindeki oranın - her blokta iki gardiyan, her hücrede bir mahkum - tam tersidir. Kuşkusuz, eyaletin kendi hapishaneleri özel şirketinki kadar etkin (siz *ucuz* diye okuyun) değil. Ama eyalet on yedi yıl içinde bir tek gardiyan bile kaybetmedi - Wackenhut ise daha on yedi ayını bile doldurmadı işte.

Kaynaklarıma göre, Garcia'nın bıçaklanmasından tam iki hafta önce, şirketin tecrübeli elemanlarından biri, tek gardiyanlı sistemin ölümcül bir kumar olduğu konusunda patronları uyardı. Yöneticinin yapılan şikayete verdiği cevap şuydu: "İki yerine bir adam kaybetmek daha iyidir."

Wachenhut nasıl oluyor da bu işi böyle götürebiliyor? Eyalet kongresinden Demokrat Parti lideri Manny Aragon'u lobici olarak bordroya yazmanın ve hapishanenin yapımında betonu Aragon'un şirketinden satın almanın bir sakıncası veya zararı olmayabilir. Ama yasalara ters değil midir bu durum? Eyalet Senatörü Cisco McSorley'e sordum bunu. Demokrat Parti senatörü, hukukçu ve Adalet Komisyonu Başkanı olan McSorley, "Elbette ters" dedi ve omuz silkercesine ekledi, "New Mexico'ya hoş geldiniz."

Wackenhut günde 43 dolara mahkumları barındırmayı, beslemeyi, gözetmeyi ve eğitmeyi kabul etti. Ama bu, mümkün değildi. Politik açıdan yozlaşmış eyalet yönetimi bile, Wackenhut'ın kendileriyle dalga geçtiğini anladı. New Mexico yönetimi, Wackenhut'ın tecrübesiz "yeşil botlularının" kontrolü kaybettikleri her defasında içeri girip mahkumları hücrelere kapatacak tecrübeli polislerden oluşan maliyeti yüksek bir gücü hazır tutmak zorunda olduğunu anladı. Nisan'daki ayaklanmada iki yüz mahkumu gözyaşartıcı bombayla yatıştırmak - ve saldırganlaşan bir Wackenhut gardiyanını tutuklamak için 100 eyalet polisine ihtiyaç duyuldu. Özelleştirmeyle elde edileceği varsayılan tasarruf, kelimenin tam anlamıyla, uçup gitmişti.

Bu durum karşısında eyalet yönetimi şirket hapishanesini yeniden kurtarmak zorunda kalırlarsa bunu fatura edecekleri konusunda Wackenhut'ı tehdit etti. Piyasa şartları açısından, bu durum, özel bir şirketin yardım istemesinin felaket derecede maliyetli olacağı anlamına geliyordu. 31 Ağustos'ta, eyalet yönetimi tarafından hapishaneye telefonla yapılan kontrol sırasında geri-

den kavga gürültü sesleri duyuldu. Wackenhut her şeyin yolunda olduğunu söyledi eyalete. Şirket iki saat sonra acil yardım çağrısı yaptığında gardiyan Garcia kan kaybından ölmüştü.

Wackenhut hapishanelerinde neden bu kadar çok ölüm, bu kadar çok ayaklanma oluyordu? Şirketin sözcüsünün bana anlattığına göre, "New Mexico'daki suçlular sert adamlardır." Aynen böyle dedi.

Acil çağrı düğmesi olan telsizler gibi hayat kurtarıcı cihazların alınması için adeta yalvaran güvenlik görevlilerinden gelen dahili şirket notlarının kopyalarını elde ettik. Notta daha fazla eleman talep ediyorlardı. Notlar Garcia'nın ölümünden haftalarca önce yazılmıştı.

Ayaklanmalardan önce politikacılarla müfettişler tam kadrolu gibi görünen hapishanede resmi geçit yapmışlardı. Ancak yapılan gözlemler teftiş fırçası niteliğindeydi çünkü, gardiyanların söylediğine göre, teftiş için gardiyanlar 16 ve 20 saatlik vardiyalar şeklinde çalışma emri almışlardı.

Bir mahkeme yetkilisi de tehlikeli bir iş için ödenen paranın düşük olduğunu söyledi bana. Wackenhut açığını kimi zaman, bazısı ehliyet alacak yaşta bile olmayan yeni yetme gardiyanlarla kapattı. Gevşek kontrollerden dolayı bazı eski mahkumlar da bordroda yerlerini aldılar.

Bazı genç gardiyanlarla, kendini güvende hissetmeyen yeni elemanlar tecrübesizliklerini mahkumlara sert davranarak, onları duvarlara çarparak kapattılar. Bir tanığın gizlice bana anlattığına göre, "Olay gerçekten çok iğrençti." Hapishanenin açılışından hemen sonra, bir grup gardiyan kelepçeli bir mahkumun kafasını uzun süre tekmelemişti. Gardiyanların başında bir adamın bulunması gerektiği aklınıza gelebilir, ama zaten vardı böyle biri. Hapishane müdür yardımcısı kollarını kavuşturmuş yanlarında duruyordu. Dayağa tanık olan birine göre, müdür yardımcısı gardiyanlara, "Vurdun mu ses gelmeli" diyordu. Şirket bu gar-

diyanları işten attı ve müdür yardımcısını da o hapishaneden alıp bir başka Wackenhut hapishanesine verdi.

Bilinçli gardiyanlar bir noktadan sonra isyan ediyorlardı. Bunlardan dört tanesi telsiz - ve sendika hakkı - talep ederek hapishanenin önünde gösteri yaptılar. Bol şans. AFL-CIO (Amerikan İşçi Sendikaları), Wackenhut'ı ülkenin sendika düşmanı şirketler listesinde üst sıralara koydu. İsyancı gardiyanlar da işten atıldı.

Senatör McSorley hapishanenin özelleştirilmesine kafayı takmış durumda. Senatöre göre, New Mexico yönetimi Wackenhut'ın ilk birkaç aylık faaliyetinin Hazine'de açtığı gediğin büyüklüğünü henüz ölçmüş değil. Ayaklanmalardan sonra şirket, sorunlu 109 mahkumu devlete iade etti ki, devlet bu adamları başka hapishanelere nakletmek için milyonlarca dolar harcadı.

Yine de, sertlik yanlıları Wackenhut'ı övgüyle karşıladı; radyolar için fiş vermemek, dar metal hücreler, hücre zamanının artması gibi uygulamalar elemandan tasarruf sağlıyordu. Devlet hapishanelerinden farklı olarak, Wackenhut'a rehabilitasyon hizmetleri için para ödenmesine rağmen, okul, meslek kursu, kitaplık için ya yer yoktu hapishanelerde ya da küçücük bir yere sıkışmışlardı. Şirket övünerek, hapishane içinde bilgisayar çalışmasına olanak verdiğini açıkladı ama üniforma dikerek saatte otuz sent alan birkaç mahkumdan başka çalışan yoktu. Mahkumların çoğu metal kafeslerinde tutuluyordu. Gaddarlık ucuzdur, insanlık ise pahalı - kısa dönemde tabii. Eyalet gardiyan sendikasının başkanı, Wackenhut'ı, mahkumlara köpek muamelesi yapmasının onları kurt gibi saldırganlaştıracağı konusunda uyarıyordu.

Wackenhut şirketi yalnızca adli işleriyle tanınmak istemiyor. Haklılar. Alaska'daki *Exxon Valdez* felaketinden sonra, Exxon-BP ortaklığı ABD Kongresi'yle çalışan gammazın evine gizlice

dinleme cihazı yerleştirdi. Bu karanlık işi tasarlayıp gerçekleştirmek üzere anlaşma imzalayan da Wackenhut takımıydı.

Wackenhut 1999'da çok da güneşli bir yaz geçirmedi. Birçok elemanının mahkumları cinsel açıdan istismar ettiği suçlaması nedeniyle Teksas şirketle olan anlaşmasını iptal etti. Şirketin kendi eyaleti Florida'da da hapishane işletmesine engel olundu. Haziran, Temmuz ve Ağustos'taki toplu firarlar Avustralya anlaşmalarını da tehlikeye attı. New Mexico'da, daha bir yıl önce açılmış olan Wackenhut'ın iki hapishanesinde, Santa Rosa'daki Garcia olayı da dahil, sayısız ayaklanma, dokuz bıçaklama ve beş cinayet görüldü. Bu arada Wackenhut'ın hisse senetleri de tepetaklak oldu.

Ancak şirket için hala bir umut ışığı vardı. Wackenhut'ın geçirdiği bulutlu yazın ardından, New Mexico'daki dördüncü ve beşinci cinayetler arasındaki dönemde, İngiliz İçişleri Bakanlığı, Marchington'da bir hapishane yapılması ve işletilmesi de dahil şirketle yeni anlaşmalar yapılacağını açıkladı. Wackenhut ABD'deki parlak deneyimi sayesinde, özelleştirilmiş cezalandırma sisteminin küreselleşmesinde ilk akla gelen isim oldu.

Eyaletler birbiri ardına Wackenhut'a kapıyı gösterirken, Majestelerinin Hapishane İdaresi'nin bir İngiliz hapishanesini işletsin diye bu şirketi davet etmek nereden aklına geldi acaba?

İçişleri Bakanlığı önce öfkeli bir biçimde, İngiltere'nin şirketle Coldingley Hapishanesi işletmesi anlaşmasını "karşılıklı olarak feshederek" Wackenhut'la olan işbirliğini sona erdirdiğini belirtti ve şirkete yeni bir anlaşma teklif ettiğini inkar etti. (Aslında "karşılıklı" sayılmazdı bu fesih. Önce bir hapishane uzmanına, sonra da bana ulaşan gizli bir teftiş raporu Wackenhut'ı, kuşkulu muhasebe işlemlerinden ve "Hapishane İdaresi'nin mali politikasına uymamak"tan ötürü suçluyordu.)

İçişleri Bakanlığı sözcüsü Wackenhut'la yeni bir anlaşma yapmadıklarını söyleyince, ben de "Premier" denilen şirket or-

taklığına bir bakmasını önerdim. Ertesi sabah nefes nefese konuşan sözcüden telefon geldi: "Doğru Doncaster Hapishanesi'nin (Doncatraz diye de anılır) ve yapımı planlanan Marchington Hapishanesi'nin işletilmesi dahil Premier ile çok sayıda anlaşma yaptık." Rapora göre, Wackenhut, "Premier konsorsiyumunun ortağıdır." Bu da bir bakış açısı. Wackenhut, Premier'in yüzde 50'sine sahiptir ve Premier İngiltere'deki hapishane işlerini elinde tutmaktadır.

Hapishane İdaresi kendi gardiyanlarının geçmişini kontrol etmektedir ancak bu kiralanan şirketlerde kontrolü kim yapmaktadır? İngiliz Hapishane İdaresi ABD yetkilileri ile temasa geçmişler midir? Hayır. Amerika'daki ölümler, ayaklanmalar, kendilerine karşı açılan ceza davaları ve anlaşma fesihleri konusunda Wackenhut'a tek bir soru bile sormuşlar mıdır? "Wackenhut'la teması gerektiren bir durum yoktu ortada." İnsanın gözlerini fal taşı gibi açtıran bu kayıtsızlığın bir nedeni vardı: Blair hükümetinin hapishanelerin özelleştirilmesi konusu ile yeniden gündeme gelen serbest piyasa inancı.

İçişleri Bakanlığı Durham ilçesinde yeni bir Çocuk Hapishanesi açması için Wackenhut'a ödeme yaptı. Amerikalı savcıların; Wackenhut yöneticilerini ve Teksas ıslahevindeki gardiyanları "Cinsel suç işlenmiştir. Aykırı cinsel ilişki ve tecavüz artmıştır, ıslahevi sakinleri fiziksel travmaya uğramışlar ve kemik kırığı nedeniyle hastaneye kaldırılmışlardır" diyerek suçlamasından bir ay sonra söz konusu hapishane açılır.

Bir hapishane çalışanının, dikkat edin bir mahkumun değil, bana anlattığına bakın: "Hapishanede geçirdiğim on beş yıl tam bir cehennemdi. Bir daha Wackenhut'a adımımı atmam." Bu duygular, insan sefaletinde at oynatan serbest piyasa düşüncesiyle büyülenmiş hükümetler tarafından paylaşılmadıkça, şirketin başına dert olmayacaktır.

Wackenhut konusundaki ilk yazımdan sonra, beni belgelere boğan, hapishane "sektöründe" çalışan muhbirlerin, gammazların ve profesyonellerin ardı arkası kesilmedi. Üç kıtadan gelen ve adlarının saklı tutulmasını isteyen kişiler tarafından gönderilmiş şirket ve devlet belgeleriydi bunlar.

Doğrusunu söylemek gerekirse bundan nefret ettim. Kendimi felaket derecede yıkılmış, sorumlu ve suçlu hissediyordum çünkü elimdekini yayınlayamayacaktım. Louisiana'daki Wackenhut ıslahevinde geçen, gardiyanların on yedi yaşındaki bir oğlanı çok kötü dövüp bağırsaklarını dışarı döktükleri bir olaydan söz ediliyordu. Ancak televizyon için yeteri kadar çekici değildi konu. Bütün editörlerin söylediği şuydu, "Satmaz bu."

Yine de, teknik belgeleri gecemi gündüzüme katarak inceledim. Majestelerinin Hapishane İdaresi'nden bana ulaşan gizli belgeler yığınını incelediğimde bir şey apaçık ortaya çıktı: Doncaster Hapishanesini işletmek için Wackenhut'ın ihalede verdiği fiyat, hapishaneyi işletmekte olan memurların ve sendika çalışanlarının önerdiği fiyata kıyasla devlete daha pahalıya patlamıştı. Ancak, hükümet bir şekilde daha pahalı olanın daha ucuz, daha niteliksizin daha nitelikli göründüğü sonucuna varmak için ihale analiziyle oynadı. Blair hükümeti özelleştirmeye aşıktı ve aşkın gözü de kör olduğundan, iş Wackenhut'a verildi.

Bu arada, Teksas ve Louisiana'da ıslahevi içinde şiddet uyguladıkları ve gaz bombası kullandıkları için Wackenhut gardiyanları hakkında yeni davalar açıldı. İngiliz İçişleri Bakanlığı yine de şirkete Bristol yakınlarında bir ıslahevi açma yetkisi verdi. New Mexico eyalet senatörü McSorley'e bundan söz ettiğimde şunu söyledi: "İşler garipleşti."

Hayır senatör, ödül kazandıracak bir hareket bu. İngiliz İçişleri Bakanı Jack Straw benden; çiğnenmiş, kelepçelenmiş ve çürük içinde kalıncaya kadar dövülmüş bir Altın Akbaba ödülü kazandı.

Mağaza Çılgınlığı Kaça?

Wal-Mart'ın 1992 genel toplantısında, şirketin kurucusu Sam Walton hissedarlarından ayağa kalkıp "Tanrı Amerika'yı Korusun" marşını söylemelerini istedi. On beş bin Wal-Mart'lı, Bay Walton iki ay önce vefat etmiş olmasına rağmen heyecanla, kendilerine söyleneni yaptılar.

Arkansas kırsalındaki toplantıda - tepesinde spot ışığı, diz üstü çökmüş halde müteveffa Satış İlahı ile konuşan bir yönetici aracılığıyla iletilen - Walton'ın isteği şaşırtıcı değildi. Wal-Mart Amerika'daki en milliyetçi, bayrak düşkünü şirkettir.

Mağazaları, tavandan sarkan bayraklar ve karton kartallarla sanki bir savaş alanıdır. SATIN AL AMERİKA! Ancak bağımsız bir grup mağazalardaki 105 bin maldan numune aldıklarında sadece yüzde 17'sinin Amerikan malı olduğunu gördüler. Etiketlerin çoğunda ise "Amerikan Malı" yazıyordu.

Wal-Mart Store'un yıllık satışları eski Varşova Paktı üyelerinin GSMH'larını aşmış durumda. Bütün bu mallar nereden geliyor? Hırslı Wal-Mart müşterisi Wu Hongda anlatsın size.

"Harry" Wu Amerika'da ünlü biridir. Wu, *karşı-devrimci* düşüncelerinden dolayı konduğu Çin'deki hapishaneden 19 yıl önce kaçmasına rağmen, *laogai*'yı, çalışma kampının sefaletini belgelemek için geri döndü. Wu 1995'te yakalanıp yeniden hapse kondu.

Ancak Wu bana olayın diğer yüzünü anlattı. Son tutuklanmasından hemen önce, Wu sahte bir ticari şirket kurdu ve Shantou Garment Ticaret Şirketi ile anlaşma yapmak isteyen toptancı bir giyim tüccarı gibi davranan bir arkadaşını Guandong Bölgesi'ne yolladı. Şirket hem Shantou kasabasında hem de yakınlarındaki Jia Yang hapishanesinde fabrika işletmekteydi. Shantou şirketi

Wu'nun ekibine referans olarak başka bir müşterinin, Wal Mart'ın adını vermişti.

Wal-Mart'a, Amerikan yasalarına aykırı bir biçimde, tişört diktirmek için Guandong'daki mahkumları kullanıp kullanmadıklarını sordum. Şirket anlaşılması güç bir biçimde, yaptıkları anlaşmaların köleleri, mahkumları ya da küçük çocukları üretimde kullanmayı yasakladığını söyledi. Eğer şirketin anlaşma yaptığı kişiler Çin'de hapishanelerdeki fabrikalarda mahkum işçileri kullanırlarsa Wal-Mart'ın bundan nasıl haberi olacaktı? Olamazdı. Wu'nun arkadaşına Çinli yetkililerin hapishanedeki üretimin izlenmesini yasakladığı söylendi.

Kuşkusuz, Wal-Mart'a gömleklerin, kelepçeli mi yoksa *özgür* işçiler tarafından mı dikildiğini sormak Çin oyunu oynamak demektir. Dikenli tellerin içinde ya da dışında olsun, işçiler için Çin'in kendisi bir hapishane ekonomisidir. Rakip hapishane fabrikaları işçileri bedava çalıştırırken - ve sistemden şikayet edildiğinde insanın başına neler gelebileceği açıkça gösterilirken- bir işçinin alabileceği ücret ne olabilir ki?

Yeniden Amerika'ya dönen Wu sadece etiketleri kontrol etmek için Wal-Mart'a alışverişe gitmeyi sürdürüyor. Wu, *Yeni Düzen* markasıyla satılan ve Halkın Özgürlüğü Ordusu tarafından üretilen bisikletleri, prezervatifleri ve diğer ürünleri ortaya çıkardı.

Çin dışında, sudan ucuz giysileri kim diker ki? Bunun yanıtı *çocukları* nasıl tanımladığınıza bağlı. Gazeteciler, Genel Müdür David Glass'a Wal-Mart'ın Bangladeş'teki fabrikasında çalışan on dört yaşındaki çocukların fotoğraflarını gösterdiğinde Glass, "Sizin çocuk tanımınız benimkinden farklı olabilir" dedi. Ayrıca bütün bunlar, 1992'de ortaklarının istismarlarını sona erdiren Davranış Etiği'nin yayınlanmasından önceki eski kötü günlerdi.

Ama belki de kazın ayağı öyle değildir. Çok güvenilir New York Ulusal İşçi Komitesi'ne göre, Wal-Mart'ın ortağı Bexim-

co haftanın yedi günü toplam seksen saat çalışan yeniyetme ütücülere Bangladeş'te saat ücreti olarak on sekiz sent, yardımcılarına da on dört sent ödemektedir. Bu ücret yasal asgari ücretin yarısı demekti, çalışma süresi de yasal süre olan altmış saatin üstündedir.

Wal-Mart böyle bir şey olamayacağını söyledi bana. Ancak şirketin gazetecileri aldatmak gibi kötü bir huyu vardı. 1994'te Wall Street Journal gazetesinin eski muhabiri, *In Sam We Trust* (Sam'e Güveniyoruz) adlı o zehir zemberek, yolsuzlukları konu edinen kitabın yazarı Bob Ortega, Wal-Mart'ın Guatemala'daki ortak fabrikalarının birinde bir köpek ve tay şovuna davet edildi. Fabrika sırıtan genç işçilerle doluydu. Ancak Ortega, resmi gezi sırasında ortada görünmeyen ütücü çocuklarla görüşmek üzere, iki hafta önce gizlice ülkeye gelmişti. Daha sonra insan hakları savunucuları, Guatemalalı Wendy Diaz'ı Amerika'ya getirdiler. Diaz burada, 13 yaşındayken Wal-Mart markalı giysilerin dikim işinde saati otuz sentten çalıştığına ilişkin tanıklık yaptı.

Çocuk işçilerin istismarına gelince, Wal-Mart'ın eski avukatı Senatör Hillary Clinton, Sam'ın Yönetim Kurulu'na atadığı bu "küçük bayan" telefonlarıma cevap vermedi.

Guatemalalı birkaç sıska çocuğun üzücü sızlanmasına rağmen, Wal-Mart, Sam Walton'ın dostane görünümünden dolayı samimi bir imaja sahiptir. Şirketin dediğine göre, mutlu çalışanlar, sonunda *"Bana yardım et Sam!"* diye bağırdıkları "müşteriye hizmet marşı"nı güle oynaya söylerler. Dolar milyarderi Sam mağazalarını ve depolarını ziyaret fırsatı yaratır kendine, yakasına isimliğini asıp çalışanlarla börek yiyip sohbet eder. Çalışanlardan biri bana bu samimi sohbetten söz etti. 1982'de, Sam Amerika'nın en zengin adamı olma yolundayken, Arkansas'da bir depoya uğruyor ve yükleme yapanlara, dostane bir tavırla, bir sonraki temsilci seçiminde eğer sendikaya katılma kararı alırlarsa hepsini işten atıp merkezi de kapatacağını söylüyor.

Sekiz kişinin tanık olduğu bu sözler Amerikan çalışma yasasının ihlali anlamına geliyordu ancak etkisini de gösterdi. İşçiler Sam'ın sicilinin bozulmasına izin vermeden sendikaya karşı oy kullandılar. Bugün Amerika'daki 2450 mağazanın hiçbirinde sendika yok.

Zaten sendikaya kimin ihtiyacı var ki? Arkansas'daki şirket merkezi *Observer*'a şirketin işçilere verdiği ücreti söylemeyecekti. O yüzden gönüllü arkadaşlarımız Amerika'nın her tarafındaki Wal-Mart'a kasiyerlik için başvurdu. Başlangıç ücreti saatte ortalama altı dolar on sentti (İngiltere'deki asgari ücretin biraz üstünde) ama eski bir Amerikan geleneğine uyarak Wal-Mart Yerli bölgelerine yakın yerlerde saatine sadece dört dolar elli sent veriyordu.

Bu ücretler, Wal-Mart'ın sağlık sigortası "katkı payını" düşmesinden önceki ücretlerdir. Katkı payı bütün ücreti silip süpürebileceğinden işçilerin çoğu sağlık yardımı almıyorlar.

Emeklilik planı ve karın paylaşılması da söz konusudur. Ancak Sam Walton milyarlarını karlarını paylaşarak edinmedi. Wal-Mart *"kullan-at"* işçi kavramını yarattı. İşçilerin yaklaşık üçte biri geçici işçidir ve çalışma saatleri de keyfi olarak uzamakta, değişmekte veya kısalmaktadır. İşçiler sürekli değiştiği için emekliliğe hak kazanan ya da kara ortak olabilen çalışan sayısı da son derece azdır.

Ancak Wal-Mart yemeği bedava verir. Çoğu işçinin ücreti Amerika'da resmen kabul edilen yoksulluk sınırının altında ya da ancak o kadardır, o nedenle ikinci bir işi olmayanlar devletten gıda karnesi almaya hak kazanırlar. Wal-Mart 780 bin işçisiyle ülkenin en büyük ücret bordrosuna sahip işverenidir, tabii buna ücret denirse. Wal-Mart mağdurlarına bakıp beslemek büyük bir sosyal yardım programıdır. Daha da kötüsü olabilirdi, ancak mahkeme Walton'ın Amerikan asgari ücret sisteminden muaf olmak için yaptığı başvuruyu reddetti.

Wal-Mart bir kase daha çorba isteyen işçileri yanıtsız bırakmıyor. Wal-Mart çalışanı Kathleen Baker maaşlarının artırılması için 80 çalışan adına mağaza müdürüne dilekçe verince, dilekçeyi yazmak için şirketin daktilosunu kullandığından *hırsızlık* suçundan hemen işten atıldı. Bu suçlama başka bir işe girme şansını da ortadan kaldırdı.

1994'te, Linda Regalado eğer meslektaşlarıyla sendikaya katılma konusunu konuşmaya devam ederse işten kovulmakla tehdit edildi. Linda ısrarla faaliyetini sürdürdü ve Wal-Mart yasadışı tehdidini yerine getirdi. Bu olaydan kısa bir süre sonra, Linda'nın aynı mağazada çalışan kocası Gilbert ciddi biçimde yaralandı ve Wal-Mart da ameliyat masrafını ödemeyi reddetti. Devlet şirketi mahkemeye verdi ancak Linda'nın davasını destekleyen Birleşik Gıda ve Ticaret Çalışanları Sendikası havlu attı. Sendika yöneticisinin bana anlattığına göre, "Korku o kadar yaygındı ki" sendikanın Walton'un öne sürdüğü her anlaşmayı imzalamaktan başka seçeneği yoktu.

Wal-Mart şimdi de İngiltere'nin mutlu krallığına ayak basmış durumda. Wal-Mart'ın kocaman ışıkları İngiltere'nin yeşil kuşağını mideye indirip kırsal yolların canına okuyacak mı? Tony Blair hükümeti, bu dev şirketin kent dışında mağaza açmasını yasaklama kararından geri dönüş olduğu söylentilerini kabul etmiyor. İngiliz Ticaret Bakanlığı korumacı politikalarının değişmediğini söylüyor. (Politikalarının içeriğini sanayi lobicileri onlara anlatınca açıklayacaklar.)

Wal-Mart'ın İngiltere'ye gelişi bir zorunluluk değildir. Seksen sekiz bölgenin kapılarını bu doymak bilmeyen Dükkan İrisi yaratığın yüzüne kapatmasını sağlayan Sprawl-Busters Başkanı Al Norman Amerikan kasabalarının "akıllandığını" söylüyor.

New York kentinin 60 kilometre ötesinde, evime giden yol üstünde Wal-Mart bir *Sam's Club* kurdu. Şirketin en küçük ma-

ğazalarından biri bu. Ama yine de, kapladığı alan İngiltere'deki Tesco süpermarketlerinin üçüyle birlikte bir futbol sahasını da içine alacak kadar geniş. *Ucuz ve Bol* olana duyulan insani tutkuyu uyaran flüoresan ışıklarının altında *"İste beni, al beni, sahip ol bana"* diye feryat eden 70 bin Standard Ticari Ürün Reyonu'na dayanmak zor.

Ancak alışveriş zevkimin de bir bedeli var. Dükkan İrisi'nden çıkıp binlerce seçeneğe karşın, Wal-Mart'ın araba parkı yapmak için kesmekte ısrar ettiği, Long Island kırsalındaki son ağaçlıklı bölge olan Çamlık Kumsala ayak basıyorum.

Küçük çiftçi kasabamın 20 km. doğusunda ve Wal-Mart'a daha yakın olan kasabanın ana caddesindeki her dört dükkandan birinin camında kiralık yazısı var. Bir zamanlar "Amerikan köyü" adıyla bilinen Hudson Çağlayanı'na benzeyecek sonumuz herhalde. Planlama teorisyeni James Howard Kunstler'in bana anlattığı gibi, "Bu kasabanın ana caddesi artık yıkılmakta olan on dokuzuncu yüzyıl binalarıyla dolu." Sam Walton'ın Dükkan İrisi gelip kasabanın dışına yerleştikten sonra Hudson Çağlayanı "yok olmaya doğru gitti."

Artık ucuz reklamlar beni sarmıyor. Dükkan'a adım atmıyorum, o yüzden *yardım et bana Sam!*

Kirli Ticareti Nasıl Yeşillendi?

George W. Bush'un küresel ısınma anlaşmasını öldürmesinden çok önce, bu anlaşma bazı sanayiciler ve Amerika'daki en zengin çevre grubu tarafından ölümcül biçimde yaralandı.

Tennessee tepelerindeki hava kirliliğine *aşık* bu adamlar. Doymak bilmiyorlar. Aslında daha fazlası için para da verirler.

Mayıs 1992'de Tennessee Vadisi Yönetimi, Wisconsin'deki bir santralden para vererek, tonlarca sülfür dioksiti atmosfere püskürtme *hakkı* satın aldı. Böylece yasanın koyduğu kirlilik sınırlarını geçebilecekti. Wisconsin, Tennessee'ninkini denkleştirmek için kendi hava kirliliğini azaltmaktadır. Bu olay, kirlilik konusunda yapılan ilk alışveriş, ülke genelinde kirliliği genel olarak azaltmak için piyasa mekanizmalarının kullanılması konusundaki ilk deneyimdi.

Eğer Billy Hill, is solumak için iyi para ödüyorsa size ne? Havayı kirletme hakkını satın almak (ilk kez Tennessee'de denendi bu) önümüzdeki otuz yıl boyunca dünyanın her tarafındaki sanayi üretimine ilişkin kurallar öneren küresel ısınma anlaşması *'Kyoto Protokolü'*nün uygulanması için mihenk taşıydı.

Kyoto Protokolü eğer engellenmezse gezegeni yakıp kavuracak, kutuplardaki buzulları eritecek ve Blackpool ile Los Angeles'ı yüzlerce metre su altında bırakacak *sera gazlarının* yayılmasını engellemeyi amaçlamaktaydı.

Tahmin edebileceğiniz gibi, sanayiinin büyük lobicileri Protokol'e karşı dizildiler. Anlaşmaya karşı yürütülen mücadelede başı, süper lobici Boyden Gray'in başkanlığını yaptığı aşırı sağcı Güçlü Ekonomi İçin Vatandaşlar (GEV) grubu çekmektedir.

GEV'e karşı çıkanlar ise Washington DC'nin etkin Çevreci Savunma Fonu (ÇSF). ÇSF'nin yeşilleri anlaşmaya o kadar bağlı ki, protokolün ticaret sistemini yerleştirmek için özel bir kuruluş bile oluşturdular. Bu yeni Çevreci Kaynak Vakfı'nın başkanı ise Boyden Gray'di.

Hı?

Büyük sanayiinin anlaşma karşıtı güçlerinin büyük silahı Gray nasıl oldu da saygın bir çevreci grubun başına geçti? Ölüm döşeğinde din mi değiştirdi yoksa? Hayır, Bay Gray'in sağlığı yerinde, çok şükür. Benden daha kuşkucu insanlar, Bay Gray'in ve kirliliğe yola açan müşterilerinin, Clinton yönetimi sırasında,

temiz hava anlaşmasını durduramayacaklarını anlayınca çevreci hareketi rayından çıkarmak için yeni bir yol bulduklarını düşünmektedir. Bükemediğin eli satın alacaksın. Saygın çevreci kuruluşun kuzu postunu üstüne atan kirleticiler, kirlilik yaratan uygulamalarını değiştirmek zorunda kalmayacak şekilde anlaşma görüşmelerini etkileyebileceklerdir.

Tennessee modeli de tam bu noktada devreye giriyor. Protokolün içine bir şirketin kirlilik hedeflerini tutturmak için, kullanılmayan kirlilik payı satın alma hakkını ekleyerek Amerikan sanayisi anlaşmayı içten yıkabilirdi. Pislik ticaretinin başını çeken de Çevreci Savunma Fonu. Kullanılmayan kirletme hakkını satın alma fikri lobicilik piyasasındaki İş Dünyası Yuvarlak Masa toplantısından kaynaklanıyordu. Bunu da şuradan biliyoruz; Yuvarlak Masa grubu Buenos Aires'te yapılan Kyoto sonrası izleme toplantısında fotokopi makinesinde bu düşünceyi içeren bir kağıt unutmuştu.

Kirletme hakkını satma gibi işin insanı ürperten yönü bir yana bırakılırsa, genelde kirlilik oranını düşürecekse eğer, böyle bir ticaretin ne zararı olabilir ki? Gözünüzü bu *eğer* sözcüğünün üzerinden ayırmayın. Atmosferden bir gıdım kirliliği bile geri almış bir ticarete henüz rastlamış değilim. Kirli havaya ilişkin serbest piyasa düzeni en başından beri çürüktü. 1992'de, Wisconsin'in Tennessee'ye çevre kirliliğini *satması* işinde, Wisconsin şirketinin sülfür dioksit satma hakkı başka bir santral yapmamak üzere yaptıkları anlaşmadan ötürü gerçekleşmişti. Ancak Wisconsin'deki yetkililer zaten hiçbir zaman yeni bir santral yapılmasına izin vermeyeceklerdi. O nedenle, satıcının çevre kirliliğinde azaltmaya gitmesi olayı bir aldatmacaydı, ancak Tennessee dağlarından gelecek ek zehir gerçek ve ölümcüldü.

Bu olay bilinmesine rağmen, Amerikalı delegeler kirlilik ticaretini, küresel ısınma anlaşmasına Amerika'nın katılma koşulu olarak dayattılar. Biyosferin kurtarılmasına yönelik *piyasa*

mekanizması olarak adlandırılan kirlilik ticareti Üçüncü Yol'un gurur ve eğlencesidir. Yeni Demokratlar herhalde bu yöntemle eski - "ÇEVREYİ KİRLETME!" - türü emirlerin yerine, pislik ticaretini köşe başındaki dükkanınızda kolayca yapabileceğiniz bir perakende alışverişi düşündüler herhalde. (Amerika'da halihazırda, her yıl on beş milyon ton sülfür dioksit alışverişinin yapıldığı bir *borsa* var.)

Amerika'nın anlaşma için yaptığı önerilere göre, yeryüzünü pişirecek atıklarını ortalığa salmak isteyen herhangi bir Amerikan ya da Avrupa şirketi, atıklarını azaltmış olan çevreci bir şirketten kirletme hakkı satın almak zorunda kalacaktır. Peki ama, kirletme hakkını satmaya gönüllü çevre dostu şirketler dünyanın neresinde var? Kırk yıl düşünseniz aklınıza gelmez: Rusya ve Ukrayna'da.

Rusya bir eko-cennete dönüştüğü sırada tatilde olabileceğinizi düşünerek olayı özetleyeyim. Anlaşmadaki kirlilik hakkı 1990'da havaya püskürtülen atık miktarı esas alınarak hesaplanmaktadır. Hatırlarsanız, o yıla kadar Ruslar komünist rejim altında, her yeri dökülen eski fabrikalarda çalışmak zorundaydılar. Artık çalışmak zorunda bile değiller. Komünizm sonrasında Rus sanayisinde ortaya çıkan çöküntü ülkenin çevreye yayılan atık oranını yüzde 30 azalttı. Böylece açlığın kol gezdiği yüksek yaylaların faydalı yanı ortaya çıktı: Amerikan endüstrisinin çevre kirliliğinde yapmak zorunda olduğu azaltmanın yüzde 90'ını karşılamaya yetecek kadar kirlilik kredisi.

Burada aldatılan biri mi var? Bu yöntem önerildiğinde Başkan Yardımcısı olan ağaç delisi Al Gore ortaya atılıp "Sahtekarlık bu!" diye haykırdı mı? Gıkı bile çıkmadı. Şirketlerin alkışları arasında Başkan Yardımcısı, sahtekarlık kokan pislik kredileri ticaretini kutsadı. Hatta Gore, kirlilik ticareti dalaveresini çevrecilerin desteğini kazanmak için kullandı. Bunun için, en saygın çevre kuruluşu olan Çevreci Savunma Fonu'nun üyeleriyle fotoğraf çektirdi.

Daha da kötüsü var. Clinton-Gore yönetimi anlaşma yürürlüğe girmeden önce atık madde miktarını düşüren Amerikalı şirketlere "geçmişe dönük kredi" sağlayacak bir program açıkladı. Örneğin, bir kimya şirketi sendikadan kurtulmak için bir fabrikasını kapattığında kredi kazanmış olacaktır. Bir düzine çevreci grup, çevre kirliliğinde hayali azalmaya yol açacak olan bu plana karşı çıktı - tasarının ayrıntılarını hazırlamakla övünen ÇSF hariç.

ÇSF'nin aklına bu garip fikir nereden geldi? Görünüşe göre, Amerika'nın en ünlü çevre kirleticilerinin bunda payı var. En azından Boyden Gray'in başkanlığını yaptığı ÇSF'ye bağlı Çevreci Kaynak Vakfı'ndaki (adı bende saklı) kaynaktan gazeteme fakslanan bir belgeye göre böyle.

21 Ekim 1997 tarihli belgede şunlar yazılı: "Şu anda, büyük şirketlerin çoğu bu kavramı tartışmak için ÇSF yetkilileriyle düzenli olarak görüşüyorlar." Bir başka belgeye göre de grup, çevre kirliliği hakkını satarak kazanç sağlayan çevreci bir kuruluşa kapıyı açarak bu kredi işinden para kazanabilirdi. Bir ÇSF yetkilisi planın, çevreyi kirletme konusunda ün salmış olan Southern ile American Electric Power tarafından yazıldığını itiraf etti.

Neden bazı çevreciler bir zamanlar topa tuttukları Boyden Gray'ler ve şirketler adına 'Kiralık Yeşiller' gibi davranıyorlar? Neden sadece para değil. Sanayi ile efendice bir anlaşma yapmak, karar verme mekanizmasındaki Gore ya da Bush'la ve sanayiinin 'Büyük Başları' ile bir arada olmalarını sağlayacak bir giriş kartıydı onlar için. İşin içine girip piyasanın diliyle konuştuklarında politikayı değiştirebileceklerine inanıyor bu çevreciler. Kendilerini önemli *hissetmelerine* fırsat tanındığı kesin.

Pislik ticareti, kuralları piyasa çözümleri denilen planlarla değiştirme çılgınlığının çirkin üvey çocuğudur. Pislik ticaretinin hangi partiden olursa olsun politikacılara cazip geldiğinin de farkındayız. Bu durum bir yanda kamuda bir şeyler yapılıyor

imajını yaratırken, diğer yanda mevcut durumun bozulmayacağı konusunda endüstriye de göz kırpma fırsatı veriyor.

Çöp hakkının satışı Amerika'nın çevre kirliliği karşıtı yasalarının elini kolunu bağlamaktır ve yeni bir küresel ısınma anlaşmasını sabote etmekte kullanılacaktır.

Yönetme-yerine-pazarlama tarzı reklamcılık hileleri Tennessee çalısı gibi yayılmaktadır. Sadece çevre kirliliği ticaretiyle de sınırlı kalmıyor. General Pinochet, Pol Pot'dan kullanılmayan kemik-kırma hakkı satın aldığını söylerse şaşırmayın.

Ne Tekmelenecek Bedenler Ne de Lanetlenecek Ruhlar

İşte zihninizi dinlendirecek bir hikaye. Amerika'da federal hükümet, işleri ranzalardaki parmaklıklarla şilte arasındaki mesafeyi ölçmek olan 150 memura maaş ödemektedir.

Amerika'nın diğer vatandaşları insanların kullanabileceği nesneler yapmakla meşgulken, devletin himayesindeki bu memurlar, toplumun karşısındaki nihai tehdidi - öldürücü çocuk yatağını - avlamak üzere mağazalara ve mobilyacılara sürpriz baskınlar düzenlemektedir. Eğer parmaklıklar küçük kurallar kitabındaki niteliklere yarım santim bile uymuyorsa yatağa el konulup kaldırılmaktadır. Sonuçta memurlar üreticiye yaklaşık yüz milyon dolara malolan 513 bin suçlu yataktan bizi kurtarmıştır. Sektör, ellerinde cetvelle dolaşan küçük adamların yardımı olmadan, gönüllü olarak kendi sıkı güvenlik standartlarını oluşturmuş durumdadır ama neyse...

Bu, hikayenin A şekli. Bir de B şekline bakalım.

Mayıs 1994'te bir akşam, James Mayernick'in hanımı kendilerini ziyarete gelmiş olan genç yeğenleri Nicholas'ı yeni aldık-

ları ranzanın üst katına yatırdı. On dakika sonra, kendi oğlunun çığlıkları üzerine çocukların odasına koştuğunda Nicholas'ı asılmış olarak buldu. Çocuk kendisini kurtarmak için çabalarken parmaklık çocuğun başını yatağa doğru itmişti. Kurallara göre olması gerekenden iki - üç santim daha geniş olan parmaklıkla yatak arasındaki mesafe çocuğun vücudunun kaymasına izin verirken başının geçmesine yetmemişti. Nicholas boğularak öldü, hükümetin olaya el koymasından önce yatak parmaklığına takılarak ölen elli dördüncü çocuktu.

Şimdi, hangi şekil hoşunuza gitti? Şekil A'ya göre Amerika'da gayretkeş avukatlar ve gazeteciler nadir görülen ya da olmayan tehlikelerin peşine düşerek kazançlı bir panik endüstrisi yaratmışlardır. A şeklinin savunucuları olan kuralsızlaştırma taraftarlarına göre, bütün bu yanlış yönlendirilmiş histeri nedeniyle, tek etkisi iş dünyasına kırtasiyecilikle ayak bağı olmak ve kuralların açığını yakalayıp insanı çıldırtmak olan bürokrasi mantar gibi sarmaktadır etrafı. Kendisini serbest girişimci kovboyların, John Wayne bireyselciliğinin ve başı boş bırakılmış kapitalizmin ülkesi olarak gören Amerika dünyadaki en kapsamlı, en ayrıntılı, en kuralcı özel sektör kontrol sistemine sahip ülkedir de. Tüketici Ürünleri Güvenlik Komisyonu - yatak polisi - gibi devlet kurumları bu işi Avrupa'da akla bile getirilemeyecek ölçüde abartmışlardır. Örneğin, 1999'da, İngiltere'de 265 nükleer santral müfettişi vardı. İngiltere'den daha az nükleer santrale sahip olan Amerika'da ise müfettiş sayısı 4 bindi.

Haksız da sayılmaz ama. Amerika diğer yolu da denedi, yani piyasanın kendisi dürüst üreticilerini ödüllendirip düzenbazları ortadan kaldıracak sandı. Mayerniks'lerin yeğenlerinin boğulmasına yol açan yatak, yatak üreticilerinin yatak tasarımına yönelik 'gönüllü standartları' açıklamasından çok sonra Tennessee, Lutts'daki El Rancho Furniture tarafından yapılmıştı.

Amerika nasıl oldu da aynı anda, hem şirket kapitalizminin

merkezi, hem de özel sektöre yönelik dünyanın en sıkı önlemlerini alan bir ülke konumuna geldi? Olayın kökeni Andrew Jackson'ın, *Şirketler* adı verilen yeni ve tehlikeli yasal oluşumu yasaklamayı savunarak başkanlık seçimine katıldığı, 19. yüzyılın başlarına kadar gitmektedir.

Jackson ile dostu Thomas Jefferson, hisse senetlerinden oluşan bu kimliksiz, duygusuz yaratıktan ürktüler. Hisse senetli şirketlerin gelişiminden önce işadamlarının isimleri de vardı, kimlikleri de. Yaptıkları yanlışın hesabını mahkemelerde, halkın veya Tanrının huzurunda ya da dernek toplantılarında verirlerdi. Ancak Jackson'ın seçim bildirisinde yazdığı gibi, "Şirketlerin ne tekmelenecek bedenleri, ne de lanetlenecek ruhları vardı."

Başkan Jackson şirket akımını önleyecek durumda değildi. Tarihçi Arthur Schleisinger'in dediği gibi, Jackson bunun yerine, demokrasinin bu gayri ahlaki kuruluşlar üzerinde bir tür ahlaki kontrol sağlamak üzere kullanacağı araç olarak devlet denetim sistemini kurdu.

Denetim sisteminde reformu savunan çete de, 20. yüzyılda artık kurallar yığınına ve müfettiş ordusuna ihtiyacımız olmadığını ileri sürüyor. Akıllanmış şirketler artık gönüllü olarak kamu güvenliğini gözetmenin uzun dönemdeki yararını anlamış durumdadır. *Oh, lütfen.* California'daki Catalina Mobilyacılık, Mayernick'in yeğenine olduğu gibi, yatakta parmaklıklar ile yatak arasında sıkışan üç yaşındaki bir çocuğun başına gelenlere rağmen, devletin beş bin ranzayı piyasadan toplaması için verdiği emre uymadı. Şirket, kazaya uğrayan ilk çocuğun hayatının kurtulduğunu söyleyerek toplama emrini protesto etti.

Geçenlerde, Mobil Oil (kısa süre sonra Exxon-Mobil olacak) tarafından "Şimdiye Kadar Yapılmış En Güvenli Gemilerin İkisi" başlığıyla yayınlanan tam sayfa ilanı görünce midem bulandı. İlanda Mobil bağıra çağıra, "geçmişteki çarpışmaya bağlı petrol sızıntılarının çoğunu önleyebilecek nitelikteki" çift-çe-

perli yeni bir petrol tankerinin denize indirilişini duyuruyordu. Gerçekten de geçmişteki sızıntıları önleyebilirdi. Ancak çift çeperli tekneleriyle övünüp caka satan, kendi kendilerini tebrik eden Exxon-Mobil'in halkla ilişkiler uzmanları, 1970'li yıllarda petrol devlerinin, Valdez limanından petrol taşırken çift çeperli tanker kullanılmasını şart koşan yasayı engelleyerek, Alaska hükümetini dava ettiğini ve davayı kazandığını söylemeyi unuttular. Bunun sonucunda, tek çeperli *Exxon Valdez,* Alaska'nın altı yüz kilometrelik sahil şeridini mahvetti. Mobil-Exxon artık olayın farkında - ama ancak büyük sızıntıdan sonra kamuoyunun baskısıyla Kongre'nin, çift çeper kuralını büyük petrol şirketine zorla benimsetmesiyle anladı bunu.

Bugün 'Jackson Sözleşmesi' saldırı altında, ama saldırı sadece - iş dünyasının çıkarlarını cansiperane savunmalarını beklediğimiz - Cumhuriyetçiler'den değil Demokrat olması beklenen Al Gore'dan da geliyor. Başkan Yardımcısı olarak Gore, Rushmore Dağı'ndaki Jefferson Mozolesi'ni dinamitleyerek tarihe gömen *'Devletin Yeniden Yapılanması'* adlı bir programa destek verdi.

Gore'un Devletin Yeniden Yapılanması programı bir zamanlar örümcek kafalı Cumhuriyetçilerin kustuğu 'devletten nefret' saçmalıklarının tümünü Demokratlık kuzusunun postuna büründürüyordu. Gore'un kırtasiyecilik ve saçma kurallar konusunda anlattığı hoş şakalar, endüstrinin devletten gelecek her yeni kuralı *önceden gözden geçirme* önerisini gizlemektedir. Bu durum bürokrasinin artmasına, işlemlerin gecikmesine ve kırtasiyeciliğe *yol açacaktır.* Ancak aynı zamanda daha sıkı güvenlik ve çevre kurallarının önünü kesmek üzere Gore için planı tasarlayan, iş dünyasının lobicileri General Motors ile Alliance USA'nın amacına uygundur.

Eli cetvelli küçük memurlardan biriyle, Tüketici Ürün Güvenliği Komisyonu müfettişi Robin Ross ile görüştüm. Dediği-

ne göre, yatak parmaklıklarını ölçmek işin "en sevdiği taraflarından biri." Asıl işi olan asılmış, kesilmiş, boğulmuş ve yanmış çocukların ailelerinden kanıt toplama işine ara verip biraz nefes alabiliyor böylece. Bazen, günün sonunda, "Arabamda öylece oturup ağlıyorum."

Robin'e *The Death of Common Sense: How Law is Suffocating America* (Sağduyunun Ölümü: Yasalar Amerika'yı Nasıl Boğuyor) adlı çok satan kitap hakkındaki düşüncesini sordum. Kitabın yazarı, Gore'un kuralsızlaştırma gurusu, Philip K. Howard, özellikle "parmaklıkların çevresini bile ölçen" devlet memurları hakkında şakalar yapmaktan hoşlanıyor. Robin de yasaların gözden geçirilmesine ihtiyaç olduğuna inanıyor ancak Nicholas Mayernick'in boğulmasına yasanın neden olmadığını da söylüyor.

Kalp Kıran

Hayır, Amerika'da bir milyon avukat yok. Sadece 925 671 tane var. Elaine Levenson'a göre bu da yeterli değil.

Cincinnati'li ev hanımı Levenson kalbinin patlaması için gün sayıyordu. 1981'de, cerrahlar Levenson'ın kalbine mekanik bir kapakçık- doktorunun dediğine göre "kapakçıkların Rolls-Royce"u olan Bjork-Shiley kapakçığını taktılar. Ne Levenson'ın ne de doktorunun bilmediği şey, ameliyattan yıllarca önce birçok Bjork-Shiley kapakçığının testler sırasında kırıldığı gerçeği idi. Kapakçığı yapan şirket, merkezi New York'da bulunan ilaç devi Pfizer, bundan yetkililere söz etmek gereğini duymamıştı.

Pfizer'in Karayipler'deki fabrikasında şirketin müfettişleri kalitesiz kaynak yapan makineler buldular. Pfizer yönetimi hatalı kapakçıkları atacağına hatalı bölümlerin üstünün bir maddeyle kaplanmasını emretti, böylece kapakçıklar daha da zayıf-

ladı ama görünüşleri *düzeldi* ve kaliteli gibi durdular. Sonra da Pfizer bu kapakçıkları dünyanın her tarafında sattı.

Kapakçığın istinadı kırıldığında ve kalp kasıldığında kapakçık patlıyordu. Hastaların üçte ikisi genellikle birkaç dakika içinde ölüyorlardı. 1980'de, adıyla ürünün satılmasına katkı yapan Dr.Viking Bjork, Pfizer'e başvurarak hatanın düzeltilmesini istedi ve kapakçık istinat hatalarının görüldüğü olguları yayınlama tehdidinde bulundu.

Panikleyen bir Pfizer yöneticisi telekse sarıldı, "PROFESÖR BJORK'UN DİKKATİNE. İSTİNAT KIRIKLARIYLA İLGİLİ VERİLERİ YAYINLAMAMANIZI TERCİH EDERİZ." Şirket yöneticisi, ölümcül kapakçık kırıklarının kamuoyuna açıklanmamasının nedenini de şöyle belirtiyordu: "BİR KAÇ ÖLÜM DAHA BEKLİYORUZ." Beklentileri gerçekleşti. Kırık sayısı sekiz yüze, ölüm sayısı beş yüze çıktı - şimdilik. Dr. Bjork bu durumu cinayet olarak adlandırdı, ama kamuoyuna açıklamadı bunu.

"Yayınlamayın" mektubundan sekiz ay sonra, Bayan Levenson'a kapakçık takıldı.

1994'te, ABD Adalet Bakanlığı Pfizer'i enseledi. Cezai işlemleri önlemek için şirket tazminat ödedi - mağdurlara ödenen tazminat yaklaşık 200 milyon dolar. Avukat takımı Pfizer'den lanet olası kanıtları toparlamasaydı Adalet Bakanlığı bu konuya hiç eğilmeyecekti.

Pfizer avukatların hala bazı taleplerde bulunmalarından şikayetçi. Ama bunun nedeni kısmen, Pfizer'in sadece kullanılmamış kapakçıkları geri çekmesidir. Şirket korkuyla bekleyen hastaların kapakçıklarının değişim masrafını karşılamayı ise reddetti.

LA Law dizisinden öğrendiğiniz gibi, Amerikan mahkemelerinde zengin olan cinayet bile işlese elini kolunu sallayarak çıkar gider. Yine de, *sade vatandaşın* karşılaşacağı zorluklar ne olursa olsun, yargı hakkına kolaylıkla erişebilmek, yeni başka-

nın kim olacağına karar vermek için oy kullanma ayrıcalığından daha değerli bir haktır. Mağdur Davud, şirket Golyat'a karşı çıkmaya karar verdiğinde bu azıcık adalet, Amerika'nın kendisini demokrat hissetmesini sağlıyor.

Bazı İngilizler Amerikan sistemine bayılıyorlar. Çok sayıdaki İngiliz kalp kapakçığı mağduru Pfizer'i Amerikan mahkemelerinde dava ettiler.

İngiltere'de Pfizer için korkulacak bir durum yok. İlaç sanayi için çalışan Londralı bir avukatın bana anlattığına göre "Amerika'daki yasal aşırılıklar burada davalı için söz konusu değil." İlaç şirketleri de bunun böyle devam etmesini istiyorlar. 1998'de Blackpool'da, İşçi Partisi Kongresi'nde olsaydınız Pfizer standını ziyaret etme şansınız olurdu. (Başbakanlığa daha farklı bir yaklaşım tarzını seçen Pfizer Derek, Draper'ın eski lobi şirketi GPC Access'i kullandı.) Pfizer iki nedenden dolayı Yeni İşçi Partisi'ne yamandı. Öncelikle, Pfizer, aşk ilacı Viagra'nın bedelinin ödenmesi için Ulusal Sağlık Hizmetleri'ne baskı yapıyordu. İkincisi, Viagra'nın müthiş karlarını korumak için Pfizer, Avrupa Birliği'nin İngiliz Ürün Sorumluluk Yasası'nın sertleştirilmesi talebini önlemek zorundaydı.

ABD'de ise kalp kapakçığı mağdurlarının hakları budanmak üzereydi. Tüccar Amerika elinde "Sulh Hukuku Reformu" bayrağını sallayarak, girişimcileri saçma davaların tutsağı olarak gösteren bir reklam kampanyasına destek olmuştu. Ancak önerilen iyileştirmeler yargıdan muafiyeti sağlayan özel ayrıcalıklarla doluydu. Ölümcül sonuca yol açsa da, vücuda yerleştirilen parçaları yapan üreticilere karşı açılacak davalara yasak getirilmesi, Cumhuriyetçi Parti'nin Senato'daki grup başkanı tarafından Hasta Hakları Yasası içine yerleştiriliverdi. Sakıncaları gösterilerek engellenen söz konusu madde için - tahmin ettiğiniz gibi - Pfizer tarafından desteklenen Sağlık Endüstrisi Üreticileri Birliği kulis yapıyordu.

Sulh hukuk avukatları, nihayetinde, sulh hukuku çerçevesin-

deki suçları takip eden insanlar. Nasıl ki hırsızlık arttığında polis sayısını arttırmak gerekiyorsa, hukuk davalarındaki kitlesel artışın da tek bir nedeni var; şirketlerden kaynaklanan sulh hukuk suçlarının artması.

Altı yıl önce, Şikago'da on sekiz bina çöküp dört kişinin ölümüne neden olduktan sonra, olaydan sağ kurtulanlar adına, bölgede faaliyet gösteren gaz şirketinin kayıtlarını inceledim. Bulduğum şey tepenizi attıracak. Bir kaç yıl önce, mühendisler tarafından yazılan ve olası patlamaların yerlerini gösteren haritaları da içeren raporları gördüm. People's Gas (Halk Gaz) adındaki şirket tabutları daha o günden sipariş etmeliydi. Şirket yönetimi, "stratejik plan içinde bulunmadığı için" masraflı onarım işlemine yanaşmadı. Bu, planlanmış bir cinayet değil, sadece şirketler öylesine büyük ki, mali politikaların insani sonuçları görülmüyor bile.

Şunu itiraf etmeliyim ki, Amerika'daki yaklaşık bir milyon avukatın yüzde 90'ını öldürseniz analarından başka kimse üzülmez. Ancak Bayan Levenson'ın bana anlattığına göre, tazminattan pay almak üzere anlaştığı avukatı olmasaydı Pfizer ona tek kuruş para ödemezdi.

Sulh hukukunda reform yapmak isteyenlere göre, rüyalarında bile dolar gören aç gözlü avukatlar, sahte korkuları körükleyerek, Amerika'nın iş dünyasının basiretine olan inancını zehirliyor, bizi birbirine güvenmeyen insanlardan oluşan bir ulus haline getiriyorlar. Ama kimin suçu bu? Avukatların mı? Elaine Levenson, Pfizer'a güvendi. Onlar da onun kalbini kırdılar.

Yolsuzlukla mücadele?
Pek değil, Sayın Bakanım!

Temmuz 2000'de, İngiltere'nin en ünlü ticaret avukatların-

dan biriyle, Ticaret Bakanlığı resepsiyonunda duyduklarıyla ilgili olarak çok ilginç bir görüşme yaptım. Tony Blair daha yeni başbakan olmuştu. Bakanlığın cümbüşünde limitsiz içki su gibi akarken,

"...Kendini şimdi bahsettiğiniz şirketin (Balfour Beatty) başkanı olarak tanıtan biriyle tanıştırdılar beni ve yolsuzluk konusunda sohbete başladık. Pergau Barajı rüşveti için bakana çeki bizzat kendisinin verdiğini böbürlenerek anlattı."

Nasıl olduysa o sırada kayıt cihazım da çalışıyordu.

Düzenbaz İngiltere'de çözülmesi gereken bir sorun daha var: İngiliz bakanın fiyatı, Amerika'da yetkilileri satın almak için ödenen fiyatın epeyi altında, hatta gelişmekte olan ülkelerdeki geleneksel rüşvet pazarındakinden bile daha düşük.

Mesele şu; geçen yıl, Amerikan Adalet Bakanlığı İngiliz Virgin Adası'ndaki banka hesaplarından, Bakanlığın inancına göre, Kazakistan'ın şimdiki cumhurbaşkanı ile başbakanlarına ödenen altmış milyon doların izini sürmek için, İsviçre'den yardım istedi. Hesabın sahipleri Amerikan devleri Exxon-Mobil, British Petroleum ve Phillips Petroleum'du. (Milyonlarca dolarlarını Karayipler'e tatile göndermek için yasal nedenlere sahip olduğunu düşündüğümüz petrol şirketlerinin niyeti konusunda bir suçlama yoktu.)

Diğer taraftan, 1989'da, Exxon'la birleşmeden önce, Mobil, Kuzey Denizi petrolünden alınan verginin hakkından gelmek için uğraşan milletvekili Neil Hamilton'a sadece on bin sterlin ödedi. Hamilton'ın, Muhammed El-Fayed ve *Guardian* gazetesi hakkında açtığı hakaret davasında, bir Mobil yöneticisi, o sıralar Avam Kamarası'nın Finans Komisyonu'nda görev yapan Hamilton'ın komisyonda petrol şirketinin görüşlerini savunmak için para istediğini açıkladı. Mobil yöneticisi "dehşet içinde kaldı" yine de, "vergi konusunda yaptıklarından dolayı Bay Hamil-

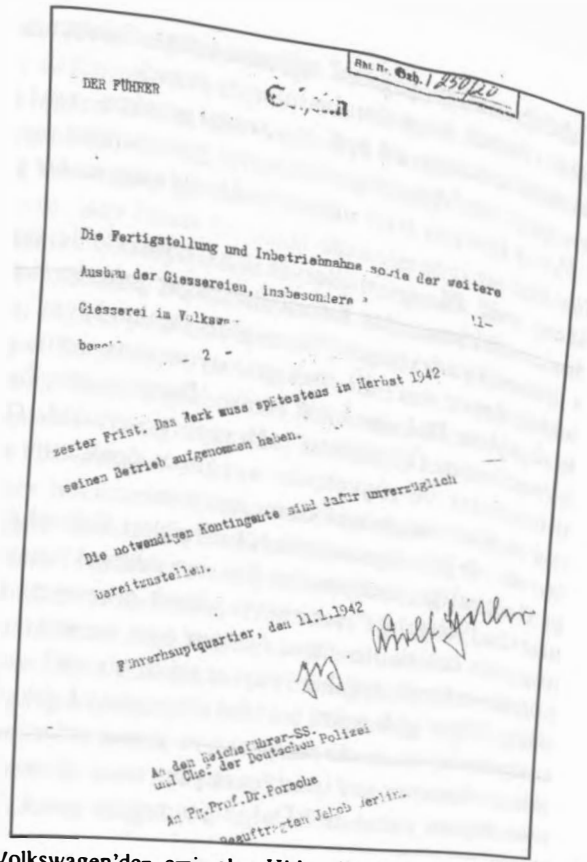

DER FÜHRER

Die Fertigstellung und Inbetriebnahme sowie der weitere
Ausbau der Giessereien, insbesondere
Giesserei im Volkswa-
- 2 -
zester Frist. Das Werk muss spätestens im Herbst 1942
seinen Betrieb aufgenommen haben.
Die notwendigen Kontingente sind dafür unverzüglich
bereitzustellen.
Führerhauptquartier, den 11.1.1942
An den Reichsführer-SS
und Chef der Deutschen Polizei
An Pg.Prof.Dr.Porsche
Şekil 15. Volkswagen'den emir alan Hitler. Bu belgede Führer'in, toplama kamplarından, daha çok esir işçi isteyen Volkswagen'in bu isteğini kabul ettiği görülmektedir. Kan emici avukat sülükler (şirket lobisi bunlara sınıfsal davacıların avukatları demektedir) davaları açmasaydı bu kanıt da hiç ortaya çıkmayacaktı. Bu olayda, Washington DC'de faaliyet gösteren Cohen, Milstein, Hausfeld&Toll şirketi bu belgeyi; çocukları otomobil üreticileri VW, Ford, Daimler ve diğer şirketler tarafından işletilen felaket *kreşlerde* ölen esir işçiler adına açtıkları davada ortaya çıkardı. Hitler yakalanabilseydi eğer, savunmasını şöyle yapabilirdi "Ben sadece Volkswagen'in emirlerini yerine getiriyordum."

ton'ı satın aldığımız gerçeğine" rağmen şirket, ödemenin danışmanlık ücreti olarak faturalandırılmasını önerdi.

Dava sırasında insanı en çok şaşırtması gereken - ama hiç söz edilmeyen - şey ise Mobil'in avukatının yöneticisine verdiği şu bilgiydi: *"Para isteyen bazı milletvekilleriyle normalde yapılan işlem budur."*

Gerçekten mi? *Hangi* milletvekilleri bunlar? Ne ödemesi? Parlamenterler dükkanından fatura alan diğer şirketler hangileri?

İşin en önemli yanı ise şu: "Normalde yapılan işlem" normalde hala kullanılıyor mu? İlk bakışta, oyun sona ermiş gibiydi. Sıkı adam, İçişleri Bakanı Jack Straw *'Dürüstlüğün Tarafında Olmak: Yolsuzluğun Önlenmesi'* adlı raporu yayınladı. Görevini kötüye kullananlar ve rüşvetçiler ayağınızı denk alın. Artık iş bağlamak için Hamiltonvari ödemelere son.

O kadar da değil, diye açıkladı bir İçişleri Bakanlığı sözcüsü. İçişleri Bakanlığı, parlamento üyesine ödenen parayı, verdiği bir hizmetin "karşılığı" ise rüşvet olarak görmeyecektir. Dahası, hükümetin önerisine göre, ödenen para memurun eyleminin "öncelikli nedeni" değilse "rüşvet teklif etmek" suç olmaktan *çıkacaktır*. Eğer gelecekte bir Hamilton, petrol şirketlerinden vergi alınmasını içine sindiremiyorsa ve petrol şirketinin maddi desteği sadece kararını pekiştiriyorsa para onun demektir.

O zaman rüşvet yasal mı? Dalga geçmenize gerek yok. İçişleri Bakanlığı'na göre, on bin sterlin hediye kapsamında olacaktır, ama bir milyon sterlin rüşvet demektir. Rüşvet, kanun koyucunun, bir politikacının kararını etkileyecek miktar konusundaki düşüncesine bağlıdır. On bin sterline ne dersiniz? Uyarı olsun diye ya da olaya dikkati çekmek için, bir memur şunları söyledi bana: "On bin sterlin *beni* etkiler, ama zengin parlamenterlerimizden bazılarını etkilemeyebilir." (Ancak İçişleri Bakanlığı hükümetin her üyesinin yasal fiyatını gösterir listeyi yayınlamaktan kaçınıyor.)

Hiçbir şeyin değişmeyeceği konusundaki kanım güçlendi. "Yasayı *değiştirmeye* çalışmıyoruz, sadece daha *anlaşılır* kılıyoruz." İçişleri Bakanlığı, Yeni İşçi Partisi'nin sadece mevcut yasanın ambalajını değiştirip eski üç yasayı tek bir yasa şekline getirdiği konusunda güvence verdi.

Öyleyse, Bay Straw bu yasal düzenlemeyi neden aklına taktı? Çünkü tek bir değişikliğe ihtiyaç vardı. İlk kez, yolsuzlukla mücadele kuralları, bu halleriyle, artık yabancı memurlara rüşvet veren İngiliz şirketleri için de geçerli olacaktı. Bu, ahlaki bir dış politikaya doğru atılmış cesur bir adım sayılmazdı. Başbakan Tony Blair, İngiltere'nin Rüşvetle Mücadele Anlaşması'na aykırı davrandığını açıklayan OECD tarafından harekete geçmeye zorlanmıştı.

Böylece hükümetin uluslararası kurallara uymak için yaptığı bu gecikmiş ve isteksiz hareketin sonucunda, Fanatistan'lı Albay Mustafa Hamilton'un rüşvet isteğini yerine getiren İngiliz şirketleri ülke içindeki Bay Hamilton'la yaptıkları işte olduğu gibi aynı hukuksuzluğa bağlı olacaklardı artık.

Blair'in dünya genelinde rüşveti önlemeye ne denli bağlı olduğunun gerçek göstergesi İçişleri Bakanlığı'nın, İngiliz yöneticileri prangaya vurmak yerine daha munis bir cezaya - yolsuzluk yaptığı belirlenen şirketlere kamu yardımını kesmek - maruz bırakıp bırakmayacağıdır. Dünya Bankası şu basit kuralı benimsemiştir: Rüşvet öderseniz (ve yakalanırsanız) kredi garantilerinizi ve kamu ihalelerinizi kaybedersiniz.

Lesotho hükümeti, inşaat devi Balfour Beatty de dahil (çok sayıdaki Avrupalı ve Amerikalı şirketle birlikte) bir konsorsiyumu Highland Barajı'nın yapımında avantajlı anlaşma maddelerinin onaylanması için ilgili devlet kuruluşlarına en azından 22 milyon dolar rüşvet ödemekle suçladı. Balfour Beatty'yi zor günler bekliyor gibi. İsviçre hükümeti savcılara, suçlanan bazı şirketlerle bağlantılı banka hesaplarının ayrıntılarını verdi.

Balfour Beatty konsorsiyumu Lesotho'da köşeye sıkışmışken, şirket Türkiye'deki Ilısu Barajı işi için İngiliz vergi mükelleflerinin parasını İhracat Kredisi Garanti Kuruluşu (ECGD) aracılığıyla cebe indirmektedir - ve Tony Blair de Londra Metrosu'nu Balfour Beatty'ye satmak istemektedir.

ECGD, Lesotho olayını incelediğini söylüyor. İngiliz hükümetine kanıt verip vermediğini öğrenmek için Lesotho Başsavcısı'nı aradım. Ne İçişleri Bakanlığı'ndan, ne Tarım ve Sanayi Bakanlığı'ndan (TSB) ne de İngiliz hükümetinden hiç kimsenin kendisini aramadığını söyledi bana. Bu, İngitere'de soruşturma yapılmıyor anlamına gelmez tabii ki. TSB'nin bir gözetmen şirkete söylediğine göre, yetkililer Balfour Beatty'ye, suçlamaların aslı astarı olup olmadığını sordu ve şirket da "yok" dedi. Daha ne olsun, dosya kapandı böylece.

Clifford Chance şirketinde uluslararası hukuk bölümü başkanı Jeremy Carver "Hükümet o kadar ikiyüzlü ki" diyor. Yolsuzluk karşıtı Uluslararası Şeffaflık kampanyası danışmanı Carver, hükümetin etkili basın bildirisi ve etkisiz eylemi tercih ettiğini belirtti. Balfour Beatty yöneticisinin Malezya'da "Pergau Barajı rüşvetinde bakana çeki bizzat verdiğini" övünerek anlattığı kişi Carver'dı. Carver'ın söylediğine göre, rüşvetten haberdar olan Muhafazakar Parti'nin ticaret bakanı açıkça Balfour Beatty'yi vatansever çabalarından dolayı tebrik etti.

Carver, ABD Adalet Bakanlığı'nın Kazakistan'a el atarken çıkış noktası olarak kullandığı, bu alandaki en eski ve en sıkı yasa olan ABD Yabancı Ülkelerle İlgili Yolsuzluk Yasası'na özlemle bakıyor. Ancak Amerikan deneyimine o kadar da yakından bakmak istemeyebilir.

Hem, bu Kazaklar cumhurbaşkanına rüşvet ödeme fikrine nereden kapıldılar dersiniz? 1995 ve 1996'da, Kazakistan'da petrol boru hattına Amerika'nın arka çıkmasını destekleyen yatırımcı Roger Tamraz, ABD Seçim Yasası'nı ihlal ederek De-

mokrat Parti'ye üç yüz bin dolar verdi. Kızıl Çin'in askeri sanayisinden Clinton'ın kampanyasına para aktartmaktan suçlu bulunan Johnny Chung'ı şaşırtmadı bu. Başkanla birçok kez buluşma şansına kavuşan Chung şunları söyledi: "Beyaz Saray bir metro gibi; kapıların açılması için para vermeniz gerek."

Bu ve benzeri olaylar şunu akla getiriyor; Amerikalı politikacıların yurtdışındaki rüşveti önleme gayretlerinin asıl nedeni bütün bahşişi ülke içinde tutma istekleridir.

Bu olayı yazdıktan bir hafta sonra Balfour Beatty'den bir mektup geldi.

Şirket sözcüsü Bay Tim Sharp, "kendisine maledilen sözleri tamamen reddeden" bilgi kaynağımla konuştuğunu yazıyordu. Şirket yazılanların tekzip edilmesini istedi.

Bu şikayetin garip bir yanı vardı. Şirket söylenen sözlerle uğraşıyordu, olayın esasına baktığı yoktu. Konuyu aydınlatmak için basit ve konuyla çok daha ilgili bir soruyu cevaplamalarını isteyen bir mektup yazdım: "Balfour Beatty Malezya'da rüşvet verdi mi, vermedi mi?"

Cevap alamadım.

Balfour Beatty için zor anlardı. Şirketin içinde bulunduğu konsorsiyum yeni bir rüşvet suçlamasıyla karşı karşıya, bu seferki Güney Afrika'da, Lesotho'daki bir diğer baraj projesiyle ilgili. Üstüne tüy dikmek ister gibi FBI Balfour Beatty'nin Amerika'daki bürolarına diğer suçlamalarla ilgili olarak baskın düzenledi. Bence şirket adını temize çıkarmak için son bir şansı hak etti.

O yüzden Bay Sharp'a telefon ettim.

Soru: Balfour Beatty tarafından hükümet yetkilisine yapılan ödeme, Pergau Baraj projesinin başkanına ya da başkanın bir

adamına yapıldı, evet mi hayır mı?
Balfour B: ZAMANINDA BAZI GAZETECİLERLE ÇALIŞTIĞIMI BİLMENİZİ İSTERİM!
Soru: Rüşvet verdiniz mi?
Balfour B: TAVRINIZI BEĞENDİM.
Soru: Sadece, Malezyalılara rüşvet verip vermediğinizi öğrenmek istiyorum.
Balfour B: BÜTÜN ÖĞLEDEN SONRAYI KONUŞARAK GEÇİREBİLİRİZ!
(Nerdeyse geçirdik. Bu konuşma yaklaşık bir saat sürdü.)
Soru: Beni ilgilendiren rüşvet ve yolsuzluk konusu.
Balfour B: HANGİMİZİ İLGİLENDİRMEZ Kİ? ...
Soru: Şunu seve seve yazarım, "Balfour Beatty Malezyalı yetkiliye herhangi bir ödeme yapılmadığını açıkça söylüyor."
Balfour B: İNSANLARI YANLIŞ YÖNLENDİREBİLECEĞİNİZİ SİZE SÖYLEMİŞTİM.
(Okuyucularımı nasıl yanlış yöne saptırmış olabilirim ki?)
Balfour B: YAZDIKLARINIZ SİZİN KAYNAĞINIZ TARAFINDAN TAMAMEN REDDEDİLDİ!
(Garip olan şu: Konuşmaları kaydettim, Balfour Beatty bahsettiğim avukattan bir mektup aldığını ileri sürdü. Görüşmemiz sırasında iki kez Sharp'tan bu mektubu okumasını istedim. Sadece ikinci okumada şu sözleri atlamadı):
Balfour B: (mektubu okuyor) "YAZIDA BANA ATFEDİLEN SÖZLERİN DOĞRULUĞUNU REDDETMİYORUM."
Ohh...

Olayı aydınlatma konusunda gösterdikleri yardımdan dolayı Balfour Beatty, bir dizi İsviçre hesabına yatırmalarını önerdiğim Altın Akbaba Ödülü'nü kazandı. Ve *Observer* gazetesi aşağıdaki düzeltmeyi yayınladı:

Balfour Beatty'nin yolsuzluk konusunda böbürlendiğine ilişkin iddialar üzerine yapılan açıklamaları, bu konudaki yazımız tamamen doğru olduğundan tekzip ediyoruz.

Kirlenmişseniz, Kirlenmişsiniz Demektir

Alın size bir fikir: Neden on bin ton yüksek oranlı uranyum atığını Rusya'ya göndermeyelim? Göndermezsiniz, değil mi? Kurşun giysinizi üzerinize giymeden göndermezsiniz en azından, değil mi?

Peki o zaman, on bin ton radyoaktif atığı Rusya'ya gönderip Vladimir Putin'e 15 milyar dolar vermeye ne dersiniz? Putin, aldığı paranın karşılığında, bomba yapımında kullanılan maddeyi güvenli bir yerde saklayıp bir gramının bile İranlıların ya da IRA'nın eline geçmeyeceğine söz vermelidir.

Tam da Bush yönetiminin yeryüzünü tehdit edecek her fikri benimsediğini düşünüyordum ki bir tanesi daha çıktı ortaya. Bu, "Uranyumu Rusya'ya Gönder" planı, "bu fikrin silahlanmayı sınırlandırmaktan yana bir topluluk ve bir çevre grubu ile yapılan uzun görüşmelerden doğduğunu" söyleyen Washington merkezli Sınırlandırma Vakfı (NPT Inc.) denilen kuruluşun eseri.

Eğer "silahların sınırlandırılmasından yana topluluk" denilince aklınıza Greenpeace geldiyse yanıldınız demektir. NPT'nin başkanı, bir zamanlar CIA'nın başkan yardımcısı ve baba Bush'un personel müdürü olan Amiral Daniel Murphy'dir. Yönetim kurulunun diğer yedi üyesi ve yöneticisi CIA eski başkanı William Webster, iki nükleer kuruluş yöneticisi, Nixon'ın eski idari ekibinden biri, Amerikan Deniz Kuvvetleri'ne de komutanlık etmiş bir amiral, üst düzey bir Mason yetkilisi ve (vallahi doğru) tescilli bir çevreciden oluşmaktadır.

Bu grup sizin için tipik bir "dünyayı kurtaran takım" olmayabilir, ama düşüncelerini öğrenmeye değer. Rusya'nın, adları bile - Chilyabinsk-14 gibi - radyoaktif maddeleri andıran boğazına kadar kirliliğe batmış Sibirya kentlerinde çok miktarda "ayrışım maddesi" - bomba parçaları ve eski nükleer santral çekirdekleri - yığınları vardır. NPT'nin fikrine göre, eğer Ruslara daha çok radyoaktif çöp, artı para gönderirsek hem kendilerinkini hem de bizimkileri güvenli bir şekilde depolamak zorunda kalacaklardı.

Temmuz'da, Putin'in baskısıyla Duma'nın yabancı nükleer atıkların ithalini yasaklayan Rus yasasını iptal etmesiyle plan ihtiyacı olan desteğe kavuştu.

NPT'nin eski casuslardan ve askerlerden oluşan takımı (ve tek çevreci yoldaşlarıyla birlikte) kar amacı gütmeyen üç vakıf aracılığıyla işi yürütmektedir. Ancak kar amacı gütmemek demek hiç kimse bir şey kazanmayacak demek değildir.

Arkadaşım Oliver Shykles'ın hiç de küçümsenmeyecek boyuttaki uğraşından ve çok sayıdaki ısrarcı sorusundan sonra, kendisine yardım kuruluşu diyen bu kuruluş, işin açıklanmayan bir yüzdesini İngiliz-Amerikan komisyoncusu Alex Copson'a ödeyeceğini itiraf etti. NPT kendi kotardığı işten Copson'ın kazancı konusunda ayrıntı vermekte isteksizdi. Marshall adası yerlileri bir keresinde Copson'ın nükleer çöp planına engel olunca Copson bu insanları "şişko, tembel, rezil" insanlar olarak nitelendirmişti. Bilgi kaynaklarımın bana anlattığına göre, Copson nükleer atıkları Kuzey Denizi'nin dibine depolamayı da önermiş.

Alman enerji konsorsiyumu Gellschaft für Nuklear-Behaltg mbH (GNB) dahil, taraflar bu plan sayesinde birkaç milyar doları paylaşacaklar. Bu arada, GNB'den Dr. Klaus Janberg *kar amacı gütmeyen* NPT International'ın da başkanıdır.

Ancak, eğer NPT işi kotarırsa, asıl kazançlı çıkacak olan, George Bush'un diriltmeyi umduğu, uzun süredir canlılık belir-

tisi göstermeyen nükleer sanayi olacaktır. Bush'un radyoaktif hayalinin önünde büyük bir engel bulunmaktadır: Nükleer atıkların yok edilmesi sorunu. Şöyle bir düşünün; mutfakla bağlantılı olan vazgeçilmez mekan tuvalettir (mutfağın dışında bir yerde tabii) o nedenle, atıkların ne yapılacağı planlanmadan nükleer santral kurulamaz.

On beş milyar dolara atıkların Rusya'ya gönderilmesi pazarlık konusu. Rusya zaten bir nükleer tuvalet olduğundan birkaç atığın daha konmasını kim fark edecek ki?

Rusya'nın kendi çevrecileri işin farkına vardı ama Ekolojik Birliğin itirazları, Amerika'nın en zengin çevreci kuruluşlarından olan Doğal Kaynaklar Savunma Konseyi (DKSK) başkanının desteği nedeniyle etkisini kaybetti. DKSK'dan Dr. Thomas Cochrane NPT'nin MinAtom Vakfı yönetim kurulu üyesi olup projeyi kat kat yeşile boyamakla meşgul.

DKSK elemanının NPT için ön saflarda çarpışmasına yol açan ne vardı? Washington'da faaliyet gösteren Sivil Sorumluluk Projesi başkanı Bernardo Issel, *Observer* gazetesine NPT tarafından hazırlanan "Ayrışım Maddelerinin Uzun Süreli Korunması ve Güvenliği Projesi" adlı taslak metnin bir kopyasını gönderdi. Belgenin on sekizinci sayfasında DKSK'nın 200 milyon dolarlık Rusya *çevre tanıtım fonu* için düzenlemeler yaptığı ve *çevreci* grubun masrafların yüzde 10'unu, yani 20 milyon dolar alacağı yazılıdır.

DKSK'dan Cochrane kendi grubunun böyle bir role soyunmadığı konusunda ısrarlı. NPT sözcüsüne göre de, anlaşmanın yeni taslağından bu madde çıkarılmış durumda, ancak taslağı görme talebimizi kabul etmediler.

Yoksa bu da yeşilin parayla satılması olaylarından biri mi? Olay bu kadar basit değil gibi. DKSK'dan Dr. Cochrane tam bir cambaz. Burada sorun rüşvet değil işin felsefesi. DKSK piyasa mekanizmalarını kullanmaktan haz duyan yeni akım çevreci ku-

ruluşu temsil etmektedir. Saçma sapan bir kirlilik ticareti planına sahip Çevre Savunma Fonu gibi, bu grupların da büyük sermaye sahipleri tarafından gözleri boyanmış durumda. Kazanç hırsı kamu yararına dönüştürülebilir tarzındaki saf düşüncenin de yardımıyla güle oynaya satışa gelmekteler.

DKSK ve diğer *piyasacı çevreciler*, peygamberleri Amory Lovins'in "herkes kazansın" dediği türden, şirketlere büyük paralar kazandırırken çevrecilere de katkıda bulunan işlerin peşindedirler her zaman. Tüketici haklarını savunan birçok kişiyi dehşete düşürecek şekilde, DKSK *kirlenme kredisi* ticaretini gerçekleştirmek ve California'da elektriğin kuralsızlaştırılmasını desteklemek için iş dünyasının lobicileriyle omuz omuza verdi.

NPT planı *piyasacı çevrecilerin* karşı koyamayacağı özlü bir kamu-özel sektör işbirliğidir. Dr. Cochrane açısından, uranyum depolama planının cazip yönü, NPT'nin Rusya'nın radyoaktif cehenneme dönüşmüş çukurlarını temizlemek için milyarlarca dolar harcayacağına söz vermesidir. NPT ayrıca Rusya Kimsesizler Fonuna da 250 milyon dolar bağışlama sözü verdi.

Çevre temizliği, silahlanmanın sınırlandırılması ve kimsesizler... Rusya'nın yeşil eylemcileri ne oldu da herkesin kazandığı bu olaya sırt çevirdiler? Cevap, tek kelimeyle "MinAtom." Rusya'nın nükleer sanayi bakanlığı olan MinAtom, elbette nükleer atık üretmede başı çeken bir kuruluş. Acaba MinAtom'a, kimsesizleri bir tarafa bırakırsak, hem nükleer atığı güvenli biçimde saklamak, hem de milyarlarca doları çevreyi temizlemek üzere kullanmak işinde güvenilebilir mi?

MinAtom adını duyar duymaz, Dünya Bankası eski ekonomisti ve bir zamanlar Clinton'ın Ekonomik Danışma Konseyi Başkanı olan Joseph Stiglitz'le yaptığım görüşmenin notlarına baktım. Ekonomist, MinAtom'la ilgili kendisini rahatsız eden bir olaydan bahsetmişti.

Temmuz 1998'de, Clinton ABD Maden Zenginleştirme Şirketi, MZF'yi özelleştirdi. Stiglitz'e göre, özelleştirilen MZF uranyumu zenginleştirmekte beceri gösteremedi ama çok sayıdaki Clinton dostunu zenginleştirmekte inanılmaz derecede becerikli çıktı. Hillary'nin arkadaşı Susan Thomases MZF'nin lobicisiydi. Başkanı sarkıntılık davalarından birinde savunan hukuk bürosu, sonradan MZF'nin sermayesini oluşturacak olan on beş milyon dolara işi yaptı. MZF'nin saklamaya çalıştığı belgeleri inceleyen federal yargıç, özelleştirme kararının "tarafgirlik, kişisel çıkar ve kişisel bağlantı" faktörlerince etkilendiği sonucuna vardı.

Clinton'ın MZF'deki dostları özelleştirmeyi benimsetebilmek için, MinAtom'dan Rusya'nın eski savaş başlıklarından çıkan uranyumu satın almaya söz verdi. NPT olayında olduğu gibi satışın ana taktiği, özel sektörün devletin işini üstlenerek, Amerikan Hazinesi'ne yük olmadan Rusya'nın elindeki bomba parçalarının miktarını azaltabileceği fikriydi. Bu da bir kamu/özel sektör ortak kazanç olayı.

Ancak cin gibi bir ekonomist olan Stiglitz, MZF'nin Ruslara uranyum için piyasa fiyatının üzerindeki parayı nasıl ödeyebileceğini anlayamadı.

MZF ödeyemezdi. 1996'da, isimsiz bazı kuşlar Stiglitz'in Beyaz Saray'daki masasına bir belge bıraktılar. Belgede MinAtom'un MZF'den konuşulanın iki katı miktarda uranyum almasını talep ettiği yazılıydı. Masraflı nakliyat işlemine girişeceğine MZF sessiz sedasız MinAtom'a elli milyon dolar ödedi. Stiglitz bu ödemeyi "sus payı" olarak nitelendirdi. MZF ise bunun atık maddeler için yapılan yasal bir ön ödeme olduğunu söylüyor. Kim nasıl yorumlarsa yorumlasın, MinAtom fiyat karşısında zil çalıp oynuyordu.

Yine de NPT bize, önümüzdeki birkaç bin yıl boyunca nük-

leer maddenin güvenli biçimde korunması için MinAtom'la Amerikalı özel girişimciler arasında artık güvene dayalı bir ortaklık kurulabileceğini söylüyor. Önce biraz kafam karıştı: NPT yönetim kurulu, Rusya'nın adı belirtilmeyen *sabıkalı ülkelerin* eline nükleer madde geçmesine izin verdiği gerekçesiyle, Yıldız Savaşları projesini destekleyen CIA üyeleri ve askerlerden oluşmaktadır.

Ancak bu karışık bilmeceyi çözdüm sanıyorum. İşte nihai ve çok çevreci bir döngü: NPT Amerika'nın uranyumunu Ruslara satıyor... bu uranyum sabıkalı ülkenin eline geçiyor ...sonra Amerika'ya kıtalararası balistik bir füzenin tepesinde geri dönüyor... füze de trilyon dolarlık Yıldız Savaşları savunma sistemi tarafından vuruluyor. Herkes kazanıyor yani.

Amerikan Kapitalist Hegemonyasının İki Sembolü

11 Eylül 2001

Tanımanız gereken iki kişi var: Greg O'Neill ve Clinton Davis. Bunlar çok önemli insanlar çünkü, *Guardian*'a göre bu ikisi "Amerikan Hegemonyasının İki Sembolü"dür. Gazetedeki yazıda Dünya Ticaret Merkezi'nin iki kulesine atıfta bulunulmaktadır. Ancak, elli kat aşağıya düşerek küle dönüşen Amerikan hegemonyası değildi. Bir Fransız gazetecinin çoşkuyla yazdığı gibi, Amerikan dış politikasının hak ettiği *acı bir ders* değildi olay.

Dört yıl boyunca - Asyalıları dolandırmak üzere yapılan fiyat ayarlama komplosundan Rio'da elektrik kesintisine yol açan Teksas enerji korsanlarına kadar - Amerikan şirketleri hakkında yazılar yazdım. Kar hırsı iğrençlikten gaddarlığa dönüşünce,

ben de Arjantin'den Tanzanya'ya kadar her yerdeki mağdurların adlarını açıkladım. Bu seferki mağdurlar ise, Amerika'nın kendi içinden, insanları logolara indirgemekten hoşlanan Amerikan televizyoncusu Tom Brokaw'ın dediği gibi "Amerikan kapitalizminin sembolleri"nden.

Davis, Ticaret Merkezi'nin bodrum katında çalıştı. O'Neill de Kule Bir'de. (Kısa bir süre önce ben de Kule İki, ellinci katta çalışıyordum.)

O'Neill'in elli ikinci katta yaptığı iş şuydu: *Exxon Valdez* battığında petrol şirketinin Alaska Yerlileri'ne tazminat ödemesi için şirkete karşı savaşmak. Elektrik şirketinin nükleer santralle ilgili sahte güvenlik raporları hazırladığını öğrenince, avukat olan O'Neill şirketi mahkemeye verdi ve bu kişilerin iş dünyasından dışlanmasını sağladı.

Davis de eyaletin Liman Dairesi'nin güvenlik bölümünde çalışıyordu. Mankafa bir İngiliz yorumcunun deyişiyle "Yahudi gruplar tarafından gerçekleştirilen teröre" karşı misilleme yapmak için hedef gösterilecekse, Amerikan emperyalist gücünün sembolü olarak ne Davis ne de O'Neill ilk tercihim olurdu.

Eğer bir şeyin sembolü olacaksa, Ticaret Merkezi Amerikan *sosyalizminin* sembolüydü. Bu kuleler 1970'li yıllarda, Thatcher İngiltere'sinde devlet malının epeyi gözden düştüğü bir dönemde, New York eyalet yönetimi tarafından yaptırıldı. Kulelerin sahibi olan New York Liman İdaresi, şehrin altyapısını - metro, tüneller, köprüler ve diğerlerini - özel sektörün elinden kurtaran geliri buradan elde etmektedir. Kamu yatırımlarının General Motors kadar iyi bir yatırım aracı olduğuna kapitalistleri ikna etmek, devlet tahvili pazarlayan Cantor-Fitzgerald'a düştü. (Yüzüncü kat, yedi yüz çalışan, sağ kalan yok.)

Bu konuyu biraz daha aydınlatmak için vereceğimiz istatistiksel bilgiyi biraz garip bulabilirsiniz. ABD federal hükümeti-

nin sahip olduğu şirketlerin sermayeleri 2 trilyon 850 milyar doları aşmaktadır. Buna, ABD'yi bu mahzun gezegendeki en sosyalist ülke konumuna getiren, su sistemleri gibi eyalet ve yerel yönetime ait kurumlarla kamu hisse senetlerine yatırılmış toplam yatırımı da ekleyin. Eğer Amerikalı değilseniz bilmeniz mümkün değil bunu. Eğer Amerikalıysanız, yine de bilmeniz mümkün değil. Amerika hakkında hem sizi hem de bizi şaşırtan, bilmediğiniz daha çok şey var.

Ben bu yazıyı yazarken, George W. Bush, bizzat başkanımızın kendi Soğuk Savaş Frankenştayn fabrikasında imal edilmiş olan katil Usame Bin Laden'e karşı savaş tamtamlarını çalıyordu. Vietnam savaşı sırasında, savaşa karşı çıktıkları için binlerce kişi (ben de dahil) hapse atıldı. Eğer Avrupalılar ukalaca söylemlerini keserlerse, ölüm makinesini durdurmaya çalışan biz Amerikalılara yardım etmiş olurlar. *Guardian*'dan Seamus Milne hala ceset toplayan Amerikalılara parmağını sallıyordu: "Neden kendilerinden nefret edildiğini anlayamıyorlar." O'Neill ile Davis'in kana susamış katillere neden hedef olduklarını Amerikalıların "anlaması" gerektiğini söylüyordu. *"Hey, eğer hükümetiniz İsrail'e arka çıkıyorsa bu tür şeylere alışman gerek."* ("Nefret ediliyorlar" derken ne kastediyorsun Seamuss? İslam dünyası ne zaman, Irak'ı, Filistin'i ve Hayber Geçidi'ni işgal eden İngilizlere aşık oldu ki?)

IRA Londra'da Canary Wharf'ı bombaladıktan sonra, Amerikalıların, Kuzey İrlanda'nın İngilizler tarafından işgaline karşı bir misilleme olayı olduğu için bombacı kahramanları kucaklama zamanının geldiğini söylediklerini sanmıyorum.

Milne gibi yorumcuların bana karşı büyük bir avantajları var. Bin Laden telefonlarıma cevap vermezken Milne katilin davasını ayrıntısına kadar biliyor gibi. Teröristlerin Amerika'nın dış politikasını beğenmediğini "anlamamız" gerekiyor. Ben de beğenmiyorum. Ancak bombacıların Amerika'daki dini özgürlük

ve yasalar karşısında kadınların eşitliği konularını da pek beğenmediğini görmek durumundayım. Ve tele-rahiplerin bütün yalvarmalarına rağmen, eşcinsellerin ellerini kesme konusunda gösterdiğimiz isteksizlikten de hiç memnun değiller.

Şirketlerin Amerika'sını inceleyen gazeteciliğim sırasında önüme çıkan gaddarlık ve şiddet konusunda daima bir gerekçe buluyorlardı: "Devletin koyduğu bütün güvenlik standartlarına uyduk", "Askerden hiçbir zaman bizim yerimize güç kullanmasını istemedik." Gerekçeler ve cesetler yığın halinde. Belki de şunu kabul etmem gerekir: Öldürmek yeniden moda oldu. Kazanç sağlamak için, devrim için, Amerika'nın çıkarlarını korumak ya da Amerikan çıkarlarına karşı öç almak için.

Barones Thatcher, Pinochet'yi anlamamız gerektiğini düşünüyor. Bush ailesi komünizme karşı benden anlayış bekledikleri kendi küçük *cihatlarını* sürdürdüler. Şimdi de bazı Avrupalılar türbanlı Pinochetçiklerden oluşan yeni bir ekibi anlamamızı istiyorlar. Seçilmemiş bir ABD başkanının karşı mezalimi emretmesini önlemek için, yas içindeki Amerikalıların, ister haklı ister haksız olsun, katillerimizin davaları konusunda sıkıcı öğütlere ihtiyacı yoktur.

O korkunç Salı akşamı, O'Neill'in evini aramak zorunda kaldım. Telefonumu açtı. "Tanrım, iyisin!"

O'Neill'in cevabı "Pek sayılmaz." Umarım bu durum *Guardian*'ı hayal kırıklığına uğratmaz.

Davis'e de bir şey olmamıştı kulenin bodrumundayken. Ama diğerlerini kurtarmak için kulenin üst katlarına çıktı. Bugün, Amerikan kapitalist hegemonyasının bu sembolü de kayıplar listesinde.

6
Paranın Satın Alabileceği En İyi Demokrasi

Amerika'nın sahibi kim? Kaça maloldu? Nakit mi ödendi, çek mi verildi, yoksa kredi kartı mı kullanıldı? Yoksa, başkanlık seçimine katılan oğluma yapılan bir bağış mıydı? Yoksa, karımın eski ortağına, federal cezaevine giderken teselli olarak verilen bir danışmanlık anlaşması mıydı?

Her şeyi olan bir dolar milyarderine ne verirsiniz? Nevada'daki altın madenini mi? Yasal muafiyet mi?

Amerikan Kongresi'ni hediye paketi haline getirmek de o kadar kolay bir iş değil.

Sabah Sabah Teksas Havası

Emlakçı LaNell Anderson'a göre, burnuma gelen koku hidrojen sülfitle ne olduğu bilinmeyen diğer toksik bir pisliğin karışımıdır. BBC Haber Gecesi ekibiyle birlikte, Exxon-Mobil'e ait olan, Amerika'nın en büyük rafineri ve kimyasal kompleks merkezinin bulunduğu Houston gemi kanalındaki havuzdan geçtik.

Havuz, fokurdayan benzen atıklarıyla doluydu. Yakınlarda bir park bulunmasına rağmen, burası yüzülebilen bir kır gölü değildi. Daha çok şöyle bir şeydi; tuvaletinizin çapını bir kilometre olarak varsayın - tuvaletinizi taşmış, dolmuş, fokurdayan ve kullanılmaz halde gözünüzün önüne getirin.

Mayıs 2001'de, Başkan George Bush'un California'daki enerji krizini sona erdirmek üzere yaptığı önerilere ilişkin resmi bildiriyi dinlemek için Houston'a uçtum. Altın Eyalet sık sık yaşanan elektrik kesintilerinden muzdaripti. Eyaletin aylık elektrik faturaları yüzde 1000 artmıştı.

Başkanın önerilerini görür görmez planının Gore'a oy veren Sol Yaka sörfçülerinin derdine derman olmayacağını anladım. Bush'un 'enerji krizi' planı, Tek Yıldızlı Eyalet'e özgü politik güç, rüşvet ve sülfürlü çevre kirliliğinin karışımından oluşan saf *'Teksas suyu'* kokuyordu.

Bush Californialı tüketicileri kurtaracak komitenin başına başkan yardımcısı Dick Cheney'i oturttu. Birinci öneri: Bir kaç tane nükleer santral kurmak. Deprem kuşağındaki California için olmasa da Teksas'ta faaliyet gösteren en büyük nükleer santral inşaat şirketi, Halliburton grubuna bağlı Brown and Root şirketi için iyi bir teklif. Halliburton'un son Genel Müdürü kim? Başkan yardımcısı Dick.

İkinci öneri: Alaska'nın Kutup bölgesindeki Vahşi Doğa Koruma Alanı'nda petrol aramak. California'da elektrik santrallerinde petrol kullanılmaz, ama o da ne, komite üyesi ve ticaret sekreteri Don Evans Kutup bölgesi planı için onay verdi. Evans'ın en son işi neydi; milyar dolarlık petrol ve gaz şirketi Tom Brown'ın Genel Müdürlüğü.

Böyle devam ediyor. Teksas eski Tarım Bakanı Jim Hightower'ın bana anlattığına göre, "Aracıyı ortadan kaldırdılar. Şirketler artık hükümete lobi yapmak zorunda değiller. *Kendileri* hükümette." Hightower, Monsanto'nun tarım bakanlığına baskı yapmasından şikayetçiydi. Artık Monsanto'nun yöneticisi Ann Venamin kendisi tarım bakanıdır.

Yine enerjiye dönelim. California'nın elektrik izleme kuruluşuna göre, spekülatörlerle küçük bir enerji tüccarları grubu tekel

oluşturarak geçen yıl eyaletteki tüketicilere pahalı elektrik sattılar ve 6 milyar 200 milyon dolarlık fatura gönderdiler. Bill Clinton iktidarı bırakmadan önce, 14 Aralık'ta, elektrik piyasasında kontrolsüz spekülasyonu engelleyen bir genelge yayınladı. Enerji oyununda büyük kazanç elde eden - Enron, TXU, Reliant, Dynegy ve El Paso - şirketlerin koparttığı yaygarayı merkezlerinin olduğu Teksas'a kadar bütün yol boyunca duyabilirdiniz.

Washington'daki Politika Merkezi'ne göre bu beş enerji şirketi, yöneticileri ve çalışanları aracılığıyla, Cumhuriyetçi Parti'nin başkanlık seçimi kampanyasına 4 milyon 100 bin dolar verdi. Yaptıkları yatırımın - pardon, verdikleri bağışın - karşılığını almak için fazla beklemek zorunda kalmadılar. Bush başkanlığa seçilmesinden üç gün sonra Clinton'ın California'da enerji satışını kontrol altına alan genelgesini iptal etti.

Gemi kanalına dönersek; LaNell bir keresinde havada zehir kokusu alınca, Lexus marka arabasından inip büyük beyaz bir kova aldı. Bir valfı açıp üç dakikalık bir örnek alarak ABD Çevre Koruma Kurumu'na (ÇKK) yolladı. ÇKK'nın havadaki zehri yayanları bulup cezalandıracağına inanıyor.

Öldürücü dumanın peşine düşmek iflah olmaz bir hobidir. LaNell bu işe, kimyasal kirlilikle bağlantılı nadir görülen bir bağışıklık sistemi hastalığı olduğunu öğrendikten sonra başladı. Annesiyle babası genç yaşta akciğer hastalığından ve kanserden ölmüşlerdi. LaNell kanalın yakınında büyüdü ve hala orada yaşıyor.

Ona kovalarını çöpe atsan da olur diyemedim. Başkan Bush'un yeni bütçesinde ÇKK'nın sivil denetim ekibine ayrılan miktar kocaman bir *sıfırdı*. Bunun petro-kimya endüstrisinin, Cumhuriyetçilerin kampanyasına verdikleri 48 milyon dolarla hiçbir ilgisi yoktur.

LaNell eski bir bovling topuyla futbol oynayan bazı Chica-

nolu çocuklarla konuşmak için durdu. Çocuklar Exxon-Mobil'in deyişiyle *"savunmasız bölgede"* yaşıyorlardı. Rafineri 2000 yılında, burada sekiz yüz ton zehirli kimyasal maddeyi kazara havaya ve suya boşalttı. Exxon-Mobil'in kayıtlarına göre, sahadaki pentan buharlaşıp kıvılcım alsa bir kilometre içinde bulunan herkesin derisini yakar. Bölgede yedi bin üç yüz kişi yaşıyor.

Bush soruna el attı. Öldürücü bölgeyle ilgili raporların kamuya açıklanmasını yasakladı.

Birden dev bir alev kanalın diğer tarafını aydınlattı - LaNell hemen araştırmaya koyuldu. LaNell, kimya fabrikasında bir hidrojen tankının patladığını keşfetti - işçiler işe yaramaz durumdaki etileni depolayacaklarına yakmaya karar vermişlerdi. Kongre binası büyüklüğündeki zehirli alev topu Houston'ın üstünü kara bir bulutla kaplayarak saatlerce yandı.

LaNell, bu hastalık yayan *gökyüzüne boşaltma* işleminin Teksas eyalet yetkilileri için sorun olmadığını söyledi. Bush şimdi de hava kalitesi kontrol işlemini ciddi federal adamlardan alıp gevşek eyalet kurumlarına vermeyi öneriyor. Bush'un enerji planı ayrıca kimya endüstrisi üzerindeki ÇKK kurallarının daha da gevşetilmesini önermektedir.

Teksas, Winona'da bir grup acılı annenin oluşturduğu bir örgütlenmenin kurucusu olan Phyllis Glazer ile görüştüm. Anneler çocuklarını, bölgedeki tehlikeli atıkların depolandığı büyük bir yeraltı kimyasal çöp *enjeksiyon kuyusuyla* bağlantısı olduğuna inandıkları, nadir görülen bir hastalık yüzünden kaybetmişlerdi. Cynthia'nın üstünde metal halkalar ve saçaklarla süslü kovboy gömleklerinden vardı. Teksas çift-adım dansından hoşlanıp hoşlanmadığını sordum samimi bir şekilde. "Bu sıralar fazla dans etmiyorum. Kemiklerim bozuluyor."

Phyllis ile anneler bir otobüs tutup Washington DC'ye gitti-

ler. Ancak resmi kapılar yüzlerine kapandı. "İki yüz bin ya da ya da iki milyon dolar verirsen kapılar açılır" diyorlar.

Bush'un enerji programından yararlanan elektrik spekülatörü. Enron'un başkanı Ken Lay, kapıları açtıran Teksaslılar'dan biridir. Lay bir öncü, ancak bir kır kulübesinde yaşayıp toprağı işleyen türden değil. *Öncü* Bay Bush için adam başı yüz bin dolar taahhüt eden biri demektir. Dört yüz öncü - kampanya ganimeti olarak kırk milyon dolar eder.

Lay benimle konuşmadı ama öncü bir arkadaşı, Teksaslı kovboy Senatör Teel Bevins sıcak bir insandı. Austin, Capitol'deki bürosunun duvarlarını bir çift kovboy tulumu, bir öncü madalyonu ve müteveffa Uzun-Boynuz'un kesik başı süslemekteydi. Bana hayvanın geri kalanının Senatör'ün mangalında pişirildiği söylendi.

Kovboy-politikacı için Bush'a verecek bir yüz bin dolar toparlamak sorun değildi. Bush dostlarını hiç unutmaz. Bush'un ilk yüz gününün açıklanmamış kilometre taşlarından biri de, et paketleyicilerine salmonella mikrobunu öldürmek için radyoaktif olmayan yöntemlerden daha ucuz bir dezenfektan olan radyasyonla etleri ışınlama izni vermesidir. (Bush'un okul yemeklerindeki etlerde bir miktar salmonella bulunmasına izin verilmesi yönündeki önerisi ise halkın tepkisi nedeniyle geri çekildi.)

Senatöre kanser mağduru ve kirlilikle savaşan Phyllis Glazer'den ve Washington'a ulaşabilmek için bağış istenmesi hakkındaki şikayetinden bahsettim.

"Yani, basın için bir kadını mağdur olarak seçip manşetlere çıkarmak kolay bir iştir. Gerçek şu ki, üç yüz milyonluk bir ülkede insanların Amerikan Başkanı ile konuşma şansı çok düşüktür."

Peki ama, Enron'dan öncü Lay'e ne demeli? Amerika'nın bir numaralı enerji spekülatörü olan Enron aynı zamanda Başkana en çok bağış yapan şirket. Seçim sonrası geçiş döneminde Lay,

Bush'un kişisel danışmanıydı. Enron, Enerji Planını hazırlayanlarla gizli toplantılar yaptı. Bush'un elektrikte kuralsızlığa verdiği destek Enron'a büyük kazanç sağladı. Clinton genelgelerinin iptal edilmesi sayesinde Bush iktidarının ilk üç ayında şirket karı 87 milyon dolara yükseldi.

Senatör hiç değilse dürüst. *"Yüz binlerce dolar toplayarak* bu adamı başkan seçtirmek için varını yoğunu ortaya koyup hayatının iki yılını harcayacaksın ve sonra da başkanla *görüşemeyeceksin,* olur mu öyle şey?"

Belki anlamadım diye konuyu bir de Teksascaya tercüme etti. *"Parrayı verren düdüğü çalarr!"*

Buna söyleyecek bir şeyim yok. Eğer Başkan Bush, Phyllis Glazer yerine Enron'la dans etmeyi seçmişse, yani dürüst olmak gerekirse, Phyllis'in bu günlerde dans edecek hali yok zaten.

Tek Yıldızlı Eyalet'ten yapılan BBC TV yayınındaki Senatör Biven'in kovboy tulumlarını aşağıdaki sitede Real Video'da halen görebilirsiniz

http://news.bbc.co.uk/olmedia/1315000/video/_1319141_payback_vi.ram

Bush, Bin Ladin hakkındaki soruşturmayı engelledi mi?

Amerika'nın 11 Eylül 2001 tarihinden önceki masumiyet günlerinde, seçilmemiş başkanımızın paralı arkadaşları yararına yaptığı işler, hayati tehlikesi olmayan, rüşvetçi vodvili olarak görülüyordu. Sonra, Eylül'ün ardından ve yeni yıla girerken, Amerika'nın istihbarat kuruluşlarının pislik çukurlarından pis kokular sızmaya başladı.

Washington Ulusal Güvenlik Haber Servisi ile işbirliği yapan BBC TV ve *Guardian* gazetesinin araştırma ekipleri 11 Ey-

lül'den sonra, CIA, FBI ve ellerinde her türlü olanak bulunan diğer istihbarat kurumlarının, Pearl Harbor'dan bu yana Amerika'ya yapılan en ölümcül saldırıyı nasıl olup da haber alamadıklarını ve önleyemediklerini araştırmaya başladılar. Kurumların içinden bize gelen bilgilere göre, hükümetteki adamlar, Suudi Krallığı'nın önde gelen üyelerinin ve sadece Usame değil Bin Ladin ailesinin diğer bazı üyelerinin de El Kaide ve diğer terörist örgütlere sağladıkları maddi katkılar konusundaki soruşturmayı durdurmuşlardı. İlginçtir, üst düzey bir yetkilinin bana anlattığına göre, Clinton zamanında bile Suudilerle ilişkili soruşturmalara *kısıtlama* getiriliyordu. Bush döneminde istihbarat kurumlarına, ailenin yaramaz çocuğu Usame hariç, Suudi kraliyet ya da Bin Ladin ailesi hakkındaki soruşturmalardan *geri çekilme* emri verildi.

Bir ajan ise bana şöyle dedi: "Örtbas edilen önemli araştırmalar söz konusu." Bush yönetiminin bu yaklaşımıyla, Pakistan'ın *İslami* atom bombasını başarıyla üretmesi konusunda, muhtemelen Suudi Arabistan'dan gelen maddi katkıların gizlice araştırılmasını durdurduğunu öğrendik. Bu bilgiyi veren kişi, yorumundaki mizahi yanın farkında olmadan, soruşturmalar üzerindeki kısıtlamaların 11 Eylül'de kalktığını da ekledi sözlerine.

Soruşturulacak çok şey -ya da Bush döneminde CIA ve FBI söz konusu olduğunda, bilerek göz ardı edilecek çok şey- vardı. Uluslararası piyasada faaliyet gösteren bir silah tüccarı (özür dilerim ama bu işte, günahkarlar azizlerden daha iyi bilgi veriyorlar) Mayıs 1996'da, Suudi milyarderlerin Usame Bin Ladin'in eylemlerine kimin ne kadar katkıda bulunacağını görüşmek için Paris'te Hotel Monceau'da toplandıklarını anlattı. (Bize gelen bilgi, bu desteğin Usame'ye doğrudan yapılan bir destek olmayıp çılgın bombacının Suudi Arabistan'dan uzak tutulması için verilecek para olduğu şeklindeydi.) FBI ajanları 11 Eylül

1996'da, FBI'ın - Usame ile değil de - Bin Ladin ailesi ve onların *terörist* kuruluşlarla bağlantıları konusundaki soruşturmayı kapattığını gösteren bir belgeyi sızdırdılar. FBI ajanları bu soruşturmaların beş yıl boyunca - 11 Eylül'de malum nedenden ötürü yeniden açılıncaya kadar - durdurulmasına son derece öfkeliydiler.

FBI dosyası, bu grupları ve Bin Ladinleri izlemeyi gerektiren bir şey olmadığından mı kapatıldı? FBI ajanlarının konudan uzaklaştırıldığı tarihte Dünya Müslüman Gençlik Birliği (DMGB) Hindistan ve Filipinler'deki terörle bağlantı kurmakla suçlanıyordu. Belki de suçsuzdular. (FBI çok sayıda, hem de epeyi çok masum insanı da hedef almaktadır.) Ancak sorun şu; FBI soruşturmayı neden kesti ve 11 Eylül'den sonra neden yeniden başlattı? Bunu sorduğumuzda, birkaç kaynaktan cevap geldi: *Arbusto* ve *Carlyle*. Genç George W. Bush ilk milyonunu Teksas'ta Arbusto Oil'in başkanıyken kazanmıştı. Hemen hemen değersiz olan bu şirket, Suudi bağlantılı işadamları ve Körfez'deki Arapların sağladığı finansman ve anlaşmalar sayesinde küçük Bush için bir altın madenine dönüştü (İspanyolca'da *Arbusto, çalı* demektir, [bush, çalı anlamına da gelir]).

Carlyle, sahibi olduğu United Technologies ve diğer silah üreticileriyle beraber Amerika'nın en büyük savunma sanayi şirketlerinden biri ve bir yatırım bankasıdır. Ayrıca hem *baba* Bush'u hem de *oğul* Bush'u ücretli personel olarak bünyesinde bulundurma onuruna sahiptir. 1999'da baba Bush, Carlyle temsilcisi olarak Suudi Arabistan'a gitti.

Birinci Bush'un Suudi yanlısı Dışişleri Bakanı James Baker, Carlyle için çalışmaktadır. Şirketin yönetim kurulu başkanı da büyük Bush'un savunma eski bakanı Frank Carlucci'dir. Bin Ladin ailesi 11 Eylül saldırısı sonrasına kadar, bu şirkette hisse sahibiydi. Başkan Bush'un tomarla para karşılığında Suudiler

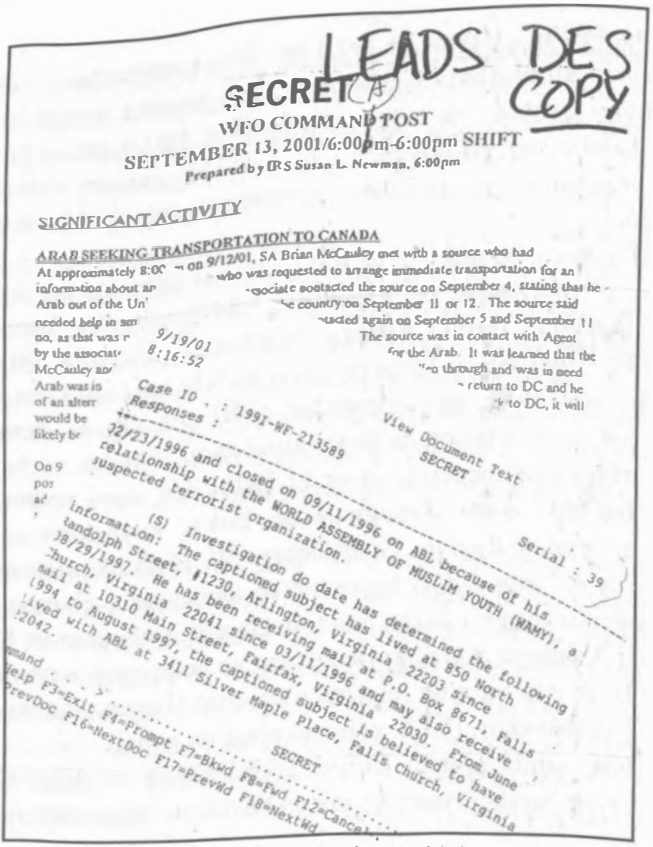
LEADS DES
COPY
SECRET
WFO COMMAND POST
SEPTEMBER 13, 2001/6:00pm-6:00pm SHIFT
Prepared by IRS Susan L. Newman, 6:00pm
SIGNIFICANT ACTIVITY
ARAB SEEKING TRANSPORTATION TO CANADA
At approximately 8:0C on 9/12/01, SA Brian McCauley met with a source who had
who was requested to arrange immediate transportation for an
information about an ·sociate contacted the source on September 4, stating that he
Arab out of the Un e country on September 11 or 12. The source said
needed help in sm ntacted again on September 5 and September 11
no, as that was r The source was in contact with Agent
by the associat 9/19/01 8:16:52 for the Arab. It was learned that the
McCauley and "o through and was in need
Arab was in - return to DC and he
of an alterr to DC, it will
would be
likely br
Case ID : 199I-WF-213589
Responses :
View Document Text
SECRET
Serial : 39
12/23/1996 and closed on 09/11/1996 on ABL because of his
relationship with the WORLD ASSEMBLY OF MUSLIM YOUTH (WAMY), a
On 9 suspected terrorist organization.
pos
ad
(S) Investigation do date has determined the following
information: The captioned subject has lived at 850 North
Randolph Street, #1230, Arlington, Virginia 22203 since
08/29/1997. He has been receiving mail at P.O. Box 8671, Falls
Church, Virginia 22041 since 03/11/1996 and may also receive
mail at 10310 Main Street, Fairfax, Virginia 22030. From June
1994 to August 1997, the captioned subject is believed to have
lived with ABL at 3411 Silver Maple Place, Falls Church, Virginia
22042.
SECRET
Help F3=Exit F4=Prompt F7=Bkwd F8=Fwd F12=Cancel
PrevDoc F16=NextDoc F17=PrevWd F18=NextWd

Şekil 16. FBI Gizli. *199* numarası *ulusal güvenlik konusu* anlamına geliyor. FBI'ın *ABL* (Abdullah Bin Ladin) soruşturmasından 11 Eylül 1996 tarihinde çekildiğini gösteren ve BBC ile Ulusal Güvenlik Haberler Servisi'nin (Washington) eline geçen otuz sayfalık belgenin ilk sayfası -soruşturma tam tamına beş yıl sonra yeniden başlatıldı. Bizimle konuşan ajanlara ve CIA'deki üst düzey kaynaklara göre, Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan saldırıdan önce, bu soruşturmalar politik nedenlerle kapatıldı. Başkan Clinton terör ağına ve *İslami* atom bombasının yapımına Suudların yaptıkları maddi katkılara ilişkin soruşturmaları *kısıtlarken* küçük Bush soruşturmaları tam anlamıyla *öldürdü* -Eylül 2001'e kadar.

tarafından maddi destek verilen teröristler hakkındaki soruşturmaları kestiğini söylemek saçma olur. Sistem bu kadar vahşi değildir. Ancak bağlantıları sayesinde ailenizin servetine servet katan bu milyarderlerin Amerikalıların kitlesel ölümüne maddi destek sağlayacakları doğal olarak - ortadaki kanıta rağmen - akla gelmez.

Bush Ailesinin Mali İşleri: Paranın Satın Alabileceği En İyi Demokrasi

Londra'da çalışırken kadın elbisesi giyen bir avuç genetik fosillin oluşturduğu Lordlar Kamarası'na sahip bir ülkenin, Amerika'nın demokratik ayinlerine ilişkin müstehzi yorumlarına tahammül ettim. Amerika'ya saldırmak kolay, ama dünya Amerika'nın 2000 başkanlık seçimi kampanyalarında harcanan 3 milyar doların olumlu yanını da görmeli. Bu, demokrasinin özelleştirilmesidir. Başkanlığın doğrudan ihaleye açılması daha verimli olurdu ama neyse...

George W. Bush seçim sandığında kaybetmiş olabilir ama önemli olan domuz şeklindeki kumbarada kimin daha çok parasının olduğudur. Bush'un oğlu, içi yaklaşık yarım milyar dolarla (447 milyon dolar) doldurulmuş bir ata binerek, dört nala Beyaz Saray'a gitti. Şirketler Amerikası'ndan gelen paranın tarafımdan hesaplanan bu miktarı- *yumuşak* para, *paralel* harcama, *pazarlama fonu*- Al Gore'a verilenden yüzde 25 daha fazla.

George W'nun soyadı Jones ya da Smith olsaydı bu kadar parayı toplayamazdı. George'un para imparatorluğunun kaynağı ailenin servetini binlerce kat arttıran Baba Bush'un daha önceki Beyaz Saray göreviydi.

Baba Bush'un, evladının kampanya kumbarasını dolduran, kendilerine çeşitli avantalar sağladığı birçok dostu vardır. 1998'de, *Baba* Bush yakın politik dostu Başkan Carlos Menem'e Mirage Casino şirketine kumarhane lisansı vermesi için ricada bulunurken Arjantin'de bir fırtınaya yol açtı.

Bush bu konuyla kişisel hiçbir ilgisinin olmadığını yazdı. Doğru. Ama *oğul* Bush için hiç de fena olmadı. Gazino olayından sonra Mirage, Cumhuriyetçi Parti'nin cephaneliğine 449 bin dolar ekledi.

Eski başkanla Çöl Fırtınası'nın ünlü komutanı birlikte Chevron Petrol şirketi adına Kuveyt petrol bakanına mektup yazdılar. Bush, dürüstçe "Chevron işinde herhangi bir çıkarı olmadığını" söylüyor. Bush gücünü karşılık beklemeden kullandıktan sonra petrol şirketi, Cumhuriyetçi Parti'nin kesesine 657 bin dolar attı. Politika Merkezi'ne göre, ganimetin çoğu "yumuşak para" şeklinde geldi. Bu yöntem, başkanlık seçim kampanyalarına bağış yapılmasını yasaklayan Amerikan yasasını atlatabilmek için şirketlerin bulduğu dolambaçlı bir yol.

Büyük Bush bütün işlerini gönüllü olarak yapmıyor elbette. Telekom şirketi Global Crossing yönetim kuruluna yaptığı tek konuşma kendisine 13 milyon dolarlık hisse kazandırdı. Şirket ayrıca oğlunun kampanyasına da bir milyon dolar verdi.

Bush ailesi eski mahkumların başkanlık seçiminde oy kullanmaması gerektiğine inatla inanıyorsa da eski dolandırıcıların Amerikan başkanlarını bordroya almasına karşı değiller. Baba Bush 1996'da, Amerikan kilise liderlerinin itirazlarına rağmen, tarikat lideri, vergi kaçakçısı - ve eskiden de Amerikan federal hapishane sisteminin misafiri olan Rahip Sun Myung Moon tarafından yönetilen bir kuruluşun düzenlediği çok sayıdaki toplantıda konuşma yaptı ve her konuşma için yüz bin dolar aldı.

.... 'den Cumhuriyetçi Parti'ye iki tomar para.

SANSÜR EDİLMİŞTİR [15]

Bush ailesinin kıyaklar, dostluklar ve kampanya desteğinden oluşan papatya zincirinin kökeni George'un 'Savaş Yıllarına' kadar uzanmaktadır. Küçük Bush Vietnam savaşı sırasında savaş pilotuydu, ama insanın ciddi biçimde yaralanabileceği Amerika Birleşik Devletleri Hava Kuvvetleri'nde değil, Hava Nöbetçisi diye bilinen Teksas hava kuvvetlerinde. İç Savaş günlerinin yadigarı olan Teksas'ın oyuncak ordusu, gerçek savaşı midesi kaldırmayan savaş tacirlerinin gözde kulübüdür. Bu kulübe üye olmak hafta sonu savaşçılarını askerden ve Vietnam'daki gerçek savaştan muaf tutmaktaydı. Genç George W. sınavda 100 üzerinden 25, yani "uçamayacak kadar aptal" sınırının bir üstünde puan almasına rağmen yüzlerce adayın arasından sıyrılarak Nöbetçilere katıldı.

15. Bu bölüm büyük Bush'un başkanlıktan ayrıldıktan sonra çalıştığı altın madeni şirketiyle ilgili. Yazının gerçek konusu: Baba Bush, diktatör Suharto, Adnan Kaşıkçı (büyük Bush tarafından affedilen silah kaçakçısı) ve Nevada'daki şu altın madeni.

Şimdi, bu konuyu bu kitapta okuma şansınız olmayacak. Ancak birileri İngiltere'deyken bu kitabı okuyabilir. Altın şirketinin avukatları Guardian gazetesinden bu yazıyı bir daha hiç yayınlamama konusunda söz aldılar. Bu yazıyı burada yayınlamam demek şirket avukatlarının yazımı mahzene kapatmak ve banka hesaplarımı kurutmak için hakaret davası başlatması demektir. Joe Conason'un Salon'da yayınlanan ve http:/www.salon.com/news/col/cona/2001/07/20/ gold/index.html. sitesinde bulunan Şirket Denetimini İhraç Etmek (Exporting Corporate Control) adlı yazısını okuyun.

O yüzden bana makası uzatın, işte kesildi bitti. Konunun şakası yok, yeniden yazmak yok. Eğer İngilizler özgür basını okumak istiyorlarsa bu yazının yayınlandığı Moskova'ya ya da Tanzanya'ya ya da Bolivya'ya gitmek zorundalar - ya da, bir seçenek olarak, Kraliçenizi verip yerine basın özgürlüğünü garanti altına alan yazılı bir anayasa alın. Aslında, Amerika'nınkini ödünç alabilirsiniz - Nasılsa bizimkini kullanmıyoruz.

1968'de, Tek Yıldızlı Eyalet'in vali yardımcısı Ben Barnes'in bir danışmanı Hava Generali James Rose'a, Senatör George H. Bush'un oğlu için Hava Nöbetçileri'nde güvenli bir yer ayarlamasını söyledi. Her iki Bush başkanımız da böyle bir iyilik istendiğini hatırlamıyorlar. Barnes'in kudretli Bush ailesinden bir talep gelmeden bu işi nasıl ayarladığı da gizemini koruyor hala, bu da Teksas politikasında sık görülen telepati ve tesadüf karışımlarından biri işte.

1997'ye hızla bir göz atalım. Teksas'ta piyango GTech adındaki şirketin elindeydi. O yıl, GTech'in işinde beklenmedik bir sorun çıktı. Eyaletin piyango müdürü rüşvetle suçlanırken GTech'in müdürün erkek arkadaşını maaşa bağladığı ortaya çıkınca, müdür işinden atıldı. Sicili temiz yeni müdür Lawrence Littwin olay konusunda inceleme başlattı,

GTech'in sözleşmesini iptal etti ve yeniden ihale açtı. Littwin ayrıca, GTech'in politik bağışları konusunda soruşturma başlattı.

Sonra garip bir şey oldu. Teksas Piyango Komisyonu Littwin'i işten attı. Hemen ardından, Bush'un atadığı komisyon üyeleri, GTech'in yerine daha düşük fiyat veren biri ilan edilmiş olmasına rağmen yeni ihaleyi iptal etti. Komisyon üyeleri mali incelemeyi de durdurdu, politik rüşvet soruşturmasını sonlandırdı - ve yeniden GTech ile anlaştı. GTech'in lisansını kurtarmak için Teksas eyalet yönetimi neden böyle canla başla çalıştı? ABD Adalet Bakanlığı'na gelen imzasız bir mektupta GTech'in 23 milyon dolar ödediği bir lobicinin adı yazılıydı: Ben Barnes. Mektupta Barnes, GTech'in eyaletle anlaşmasını sağlamak için Vali Bush'un askerden sıvışma bilgisini kullanmakla suçlanıyordu. İşten uzaklaştırılan müdür Litwinn'in açtığı şantaj davasının tutanaklarında Barnes, Bush'u Hava Nöbetçileri'ne aldığını ve GTech'in kendisine milyonlarca dolar ödediğini itiraf etti. Litwinn diğer tanıkların da GTech'in lisansını kurtarmak için valinin nüfuzunun satın alındığını kanıtlayacağını beyan etti.

GTech verdiği cevapta, açıkça, Barnes'le olan anlaşmasını 1997'de piyango müdürünün işine son verilmesinden önce - ama isimsiz mektupta belirtilen şantaj suçlamasından sonra - iptal ettiğini açıkladı. Şirket Barnes ile mali ilişkisini sürdürdüğünü inkar etmesine rağmen, GTech başkanı Guy Snowden[16] Barnes'ın karısıyla büyük bir emlak işinde ortaktı.

GTech, George'u savaştan (büyük Bush'un diğer insanların çocuklarını güle oynaya gönderdiği savaştan) kurtaran adam Barnes'e verdiği 23 milyon dolar karşılığında ne aldı? Bilinmez; Ekim 1999'da, GTech Litwinn'e üç yüz bin dolar ödedi. Karşılığında, yetkililer Barnes'in, Bush ailesinin piyango ve askerlik konularında kullandığı nüfuzuyla ilgili olarak verdiği beş saatlik ifade kayıtlarını ilelebet açıklanmamak üzere mühürleyip rafa kaldırdı.

Bu durumdan şikayetçi olduğumu sanmayın. Nihayetinde. Bush ailesi bize paranın satın alabileceği en iyi demokrasiyi verdi.

Milyarder Çocuklar Kulübünü Kurtarmak için Cumhuriyetçiler ve Demokratlar El Ele

Düşünceli okurlar Başkan Bush hakkındaki Teksas hikayelerimi biraz sert bulmuş olabilirler:

"İyi günler pislik! Son zamanlarda iyi bir pislik kokladın mı? Senin gibi adamların burnu başka işe yaramaz zaten. Bu arada, al sana BAŞKAN Bush, çatlak herif. Şimdi sana iyi günler. İrlanda'nın kurtuluşuna!"

Bu nedenle biraz hakkaniyetli davranmaya karar verdim -ve

16. Snowden 1995'te, jüri tarafından İngiliz milyarder Richard Branson'a rüşvet vermeye çalışmaktan suçlu bulununca GTech başkanlığından ayrılmak zorunda kaldı.

Arkansaslı Hillary-Billiler'in tuhaf hikayesine bakacağım. Özel Savcı Ken Starr'ın kanıtına bakmanın doğru olacağını düşündüm. Savcının elinde işe yarar bir şey yoktu. Aklı, kötü olduğu kadar kıt da olan Starr, Clintonlar'ın soruşturması için 40 milyon dolar harcadı ve elinde bir kova kirli "Beyaz su", lekeli bir elbise ve fazla tekrarlanmış erotik bir metinle geri döndü. "Sonra Başkan'ın pantolonunu indirdim ve..." Nasıl bir şey bulamadılar? Sorunun bir kısmı şundan kaynaklanıyordu; Starr ve ekibi Sam Spades sayılmazdı. Araştırma bilgisinin yerine sınırsız adiliği ikame edebileceklerini düşünen, hukuk şirketlerinde çalışan bir avuç beyaz pabuçlu işe yaramaz sağcı adamdılar.

Ancak Starr, Clinton'ın zamparalıklarının içinde kaybolmuşken Senato'da Hükümet İşleri Komitesi ciddi konulara eğiliyordu: Endonezyalı Riady ailesi ve Hillary'nin eski müşterisi Arkansas, Little Rock'dan Entergy International tarafından Hillary'nin eski ortaklarına ödenen altı haneli para. (Entrgy'nin işine gelen dış politika söz konusu olduğunda, Clinton yönetimi bundan daha lütufkar olamazdı.) Daha sonra, 1998'de, tam da Senato Komitesi'ndeki Cumhuriyetçiler, eğer açığa çıksaydı Clinton'ın devrilmesine yol açabilecek olan kanıta yaklaşmışken ... Komite soruşturmayı kapattı.

Neden? 1998'de cevabı buldum: 'Triad.'

Clinton bu çok tehlikeli soruşturmadan Amerika'nın en zengin sanayicilerinden ikisi tarafından kurtarıldı, Charles ve David Koch. Oysa yola Clinton'ı kurtarmak için çıkmamışlardı. Koch kardeşler Clinton'dan nefret ediyorlar.

Koch sanayi şimdiye kadar duymadığınız kadar büyük bir kuruluş - ve sahipleri de böyle kalmasından yanalar. Yıllık cirolarının 35 milyar dolar olduğu sanılıyor, ki bu ciro onları Microsoft ya da Boeing Aircraft'dan daha büyük kılıyordu. Ciroyu ancak tahmin edebiliyoruz, çünkü Koch (kola gibi *kok* şeklinde

okunuyor) Amerika'nın en büyük ikinci şirketi olan özel bir kuruluştur. Şirketin hemen hemen tümüne sahip olan David ve Charles Koch'un toplam 4 milyar dolarlık servete sahip oldukları söylenmektedir.

Koch aşiretinin zenginliğinin kaynağı baba Fred Koch'un Rusya'da, Stalin döneminde kurduğu petrol rafineleridir. 1946'da, Koch Sovyetler Birliği'nden Kansas, Wichita'ya geri döndü ve aşırı sağcı John Birch Derneği'ni kurdu. David ve Charles daha da aşırı sağcı davaları destekleyerek babalarının siyasi görüşünü reddettiler. David 1980'de, Hürriyetçi Parti'nin adayı olarak, Ronald Reagan'a karşı başkanlık yarışına bile katıldı.

Gizlilik Koch'un ticari markasıdır. Wichita'daki merkezlerinden asıl işleri olan, Amerika'daki en büyük müşteri olarak küçük çiftçilerden ve Yerli bölgelerinden petrol ve gaz satın alma işini kontrol etmek için, ülkede CIA kontrolü dışında kalan tek güvenli ve özel telefon ağını işletmektedirler.

Özel bir şirket olarak Koch'lar harcamaları hakkında kimseye hesap vermiyorlar. Hissedar toplantılarında onları sorguya çeken yaşlı bayanlarla uğraşmıyorlar. Hiçbir sınırlamaya tabi olmayan Koch kardeşler kendilerini tek rüyalarına adayabiliyorlar. Diğer Amerikan şirketleri birkaç kolaylık umuduyla politik alana birkaç milyon dolar yatırırken, Koch'lar Amerika'daki politik söylemin yapısını bütünüyle değiştirmek için yüz milyon dolara yakın para sarf ettiler.

Başardılar da. Washington DC'de Cato Enstitüsü'nü kurmak için 21 milyon dolar, Güçlü Ekonomi Konseyi'ni kurmak için 30 milyon dolar, bilgi ticareti ve danışmanlık kuruluşları, politik eylem komiteleri ve benzeri faaliyetler için onlarca milyon dolar harcayarak, hükümet karşıtı hareketi yeni bir düşünsel meşruiyetle canlandıran benzersiz bir politik aygıt oluşturdular. Cato ve Koch aygıtından, Newt Gingrich'in *Amerika Mukavele-*

si ve Gingrich'in 1994 seçimlerini kazanması için gerekli fonlar doğdu.

Koch'ların özel avantajlar peşinde koşmadıkları söylenemez. 1989'da, ABD Senato Soruşturmalar Özel Komitesi "Koch Grubu'nun bünyesinde bulunan Koch Petrol'ün maksatlı ölçüm yanlışlıkları ve sahte raporlarla hırsızlık yaptığını" açıkladı. FBI ajanları Koch Şirketi tankerlerinin Yerlilerin bölgelerindeki küçük toplama tanklarından ödeme yapmadan petrol doldurduklarını görmüştü. Yerli kabileler konusundaki bir uzmanın hesabına göre, Koch Industries'in zenginliğinin 1 milyar 500 milyon doları çalınmış petrolden kaynaklanıyor. Koch ise bütün bu suçlamaları reddediyor elbette.

Koch'a karşı yürütülen soruşturma, Senato soruşturmasında çalışan FBI ajanı Richard Elroy'un 1995'te Adalet Bakanlığı'na bir mektup göndererek savcılık soruşturmasının birinci Bush döneminde politik nedenlerle askıya alındığı suçlamasında bulunmasına kadar durmuştu. Clinton döneminde Adalet Bakanlığı FBI'ın kanıtından yola çıkarak, Koch Industries'e karşı, 315 defa bilerek çevreyi kirletti diye dava açtı. Clinton ayrıca kamuya karşı işlenen suçun soruşturulması için iki büyük jürinin kurulmasını sağladı.

Eğer *American Contract* maddelerinden Düzenleyici Kurallar Reform Tasarısı yasalaşmış olsaydı açılan kamu davası düşerdi.

Maddenin yasalaşması Kongre'de çoğunluğu elinde tutan Cumhuriyetçilere bağlıydı. 1996 seçim döneminde Cumhuriyetçilerin çoğunluğu koruması tehlikeye girdi. Seçim kampanyasının sonunda burun farkıyla kazandılar. Cumhuriyetçilerin kritik malzemelerinden biri, bir hayır kurumu olan Çocuklarımızın Geleceği Koalisyonu (ÇGK) tarafından parası ödenen ve kilit bölgelerde yoğun biçimde yayınlanan mülti-milyon dolarlık reklam kampanyasıydı. Çocukları koruma kurumu için oldukça

garip bir işti bu - tıpkı destek verdikleri adaylar gibi. ÇGK'nın kampanyaya para vermesinden haftalar önce, destekledikleri tümü Cumhuriyet Partili senatörler, yoksul çocuklara verilen yiyecek karnelerinin iptali için oy kullandılar.

Çocukları koruma fonu tarafından desteklenen politikacıların, ufaklıklara bedava yemek verilmesine duydukları antipatinin dışında da ortak bir yönleri vardı. Hepsi Koch'un faaliyet gösterdiği bölgelerden adaydılar.

Amerikan yasası politik kampanyalara parasal desteği yasaklamaktadır. Senato Hükümet İşleri Komitesi üyeleri, hayır kurumu ile diğer politik cephe grupları ve Koch tarafından finanse edilen Triad Yönetim adlı bir operasyon arasında bağlantı olduğunu gösteren banka kayıtları buldular. Demokrat Partili senatörler Koch Industries yöneticilerini Triad'ın finansmanı ve bağlantılı diğer grupları yönlendirip yönlendirmedikleri konularında sorguya çekmek üzere mahkemeye çağırtmakla tehdit ettiler. Demokratlar Kochlar'ı, Clinton'ı kampanyasının finansmanı konusunda sıkıştıran aynı mahkemenin önüne çektirebilirlerdi.

Adı saklı bir Senato üyesi, bunun üzerine Cumhuriyetçilerin açık bir alışveriş teklif ettiklerini söylüyor: "Ateşkes teklifi, siz Triad'a dokunmayın biz de Clinton'a." Komite içindeki diğer kaynaklar da, Trent Lott ve Don Nickels önderliğindeki Cumhuriyetçi senatörlerin Koch'ların faaliyet ağlarının açığa çıkmasını riske atmaktansa Clinton'ı ipten döndürmeyi kabul ettiklerini doğruladılar.

Clinton'ın o ana kadar karşılaştığı en ciddi soruşturmanın - kendisini başkanlıktan edebilecek nitelikteki Endonezya para zinciri soruşturmasının - örtbas edilmesinin gerçek nedeni buydu. Bu durum Kochlar'ın gücünün boyutlarını ortaya koymaktadır. Öyle ki, Cumhuriyetçiler gizli destekçileri üstündeki örtünün kalkmaması için başkana yönelik davalarından vazgeçtiler.

Her iki parti de karşılıklı koruma anlaşmasından memnun-

dular. Kampanyaya parasal destek sağlama konusundaki önemli suçlamaların geri alınmasıyla Cumhuriyetçi soruşturmacıların da yapacak bir işi kalmamıştı - Monica Lewinsky'nin kirli çamaşırlarını karıştırmak ve başkanın fermuarını koklamak dışında.

Bu konuyu Observer gazetesinde yazdım. Kuşkusuz, Amerika'da yayınlanmadı. Demokrat Parti'li kaynaklar neden bana bu bilgiyi ulaştırdılar acaba? Çünkü Cumhuriyetçilere ateş püskürüyorlardı. Demokratlar ateşkes yaptıklarını sanıyorlardı ve Cumhuriyetçiler Monica Lewinsky hikayesiyle oynamaya başlamışlardı. Ancak Cumhuriyetçiler anlaşmanın yalnızca kampanya finansmanıyla sınırlı olduğunu ve başkanın bir stajyeri parmaklaması gibi hafif konuları içermediğini düşünüyorlardı.

Olayı açığa çıkarmam Clinton ya da Newt Gingrich hakkında bir şeyler yakalamaya çalışmamdan değildi, asıl neden araştırmacı ve hükümet danışmanı olarak çalıştığım dönemde Koch kardeşleri, Entergy Coporation'ı ve Riady faaliyetlerini izlememdi. (Bölüm 4, California Dolandırıyor: Enerji Korsanlarını Avlamak, yazısına bakınız.) Usta iş bitiriciler olan Entergy ve Koch'un Senato soruşturmasının birden rafa kaldırılmasını sağlamaları dikkate alındığında her iki partinin de işbirliği içinde olduğu havasını yaratıyordu.

Bu arada, Koch'lar başlı başına bir inceleme konusudur. FBI ajanları 1980'li yıllarda, şirketi Oklahoma'daki yoksul Yerlilerin toplama tanklarından petrol çalarken yakaladılar. Belki Koch Industries'in başındakilerin, milyarder kardeşlerin bu aşırma oyunundan haberleri yoktu. Belki de bir açıklaması vardı. Petrol toplama işinin yöneticisi Roger Williams'a göre öyle değil.

Williams çalınan petrolün kayıtlarını tuttu - şuradan buradan birkaç dolarlık petrol - milyarderlerin tenezzül etmeyeceği kadar

ufak miktarlar. Ama Williams'a, teybe kaydettiğim bir görüşmede, Charles Koch'un "ortalama ne kadar ve kaç dolarlık petrol toplandığını gösteren" belgeyi görünce ne yaptığını sordum. Williams'ın dediğine göre, milyarder Koch ve o an yanında bulunan bir yönetici "kıkırdayıp birbirlerini dirsekle dürttüler, bilirsiniz, eğlendiler."

Amerika'nın en zengin şirket sahiplerinin bazılarının başarısını tam olarak açıklayan bir ifadeyle burada karşılaştım. Williams milyarderin bu küçük hırsızlığa gösterdiği ilgiye şaşırdı, ama Charles Koch ,Williams'a şöyle dedi: *"Payıma düşeni istiyorum, o da hepsidir."*

7
Görüşme Ücreti - 'Lobi Skandalı': Blair'in ve İngiltere'nin Satışının Gerçek Hikayesi

Temmuz 1998'in ilk Çarşamba günü, İngiltere Başbakanı kendini savunmak için Parlamento kürsüsüne geldi. Gazete haberlerine göre, bir yıl önceki seçimden beri ilk kez Tony Blair'in elleri titriyordu. Başbakan kabinesindeki toplu yolsuzluğu açığa çıkartan Amerikalı gazetecinin elinde "tek bir kanıt bile bulunmadığını" söyledi. Bu arada, Blair'in sözcüsü, eski pornocu Alastair Campbell, 'şapkalı adama' güvenmemelerini fısıldamak için koridorda bulduğu her gazetecinin koluna yapışırken, başbakanın arkasındaki güç olan ve 'Karanlıklar Prensi' olarak bilinen Peter Mandelson da "elinde ajandayla dolaşan adam" hakkında uyarılarda bulunuyordu.

Ne yazık ki, bunlarla eğlenecek vaktim yoktu. Yetmiş saatlik bir uykusuzluktan sonra Crouch End'deki *güvenli evde* gözlerimi açık tutmakta zorlanıyordum. Gece yarısı kaldığım otelde yaşanan bomba paniğinden sonra kameralardan kurtulmak için arkadaşlarımın yanına sığınmıştım.

Ancak uykusuz kalmamın nedeni bu değildi. *Observer* gazetesi, Prens ve diğer kabine üyeleri de dahil başbakanın kafadarlarının "görüşme ücreti" adı altında insanları rüşvete bağladıkla-

rına ilişkin ayrıntılı kanıtlar içeren yazımı birinci sayfadan yayınlanmıştı. *Observer* ekibi Downing Street 10 numaradan yapılacak kıyakların piyasasını düzenleyen ve işleten bakanlarla lobicilerin özel, gizli bağlantılarını anlatıyordu. *Tek bir kanıt* bile yok muydu? Gazetem Tesco süpermarketleri, Amerikan enerji şirketleri, Clinton'ın dostları, Bush'un dostları, Blair'in dostları ve Rupert Murdoch için - lobicilerin ne zaman, kiminle, nasıl bağlantı kurduklarını anlattıkları teyp kayıtlarının elimde olduğunu ilan etmişti.

Blair'in uzmanları, radyo ve TV istasyonlarının talepleri üzerine kasetleri yayınladım. Teyp kayıtlarının sahte olduğunu söylediler, kayıt mayıt yok, Palast bir yalancı. Ve şimdi de *Observer*'ın iş dünyası haberleri editörü, başarılı gazeteci Ben Laurance, kendisini Crouch End'deki sığınağının girişinde engellemeye çalışan arkadaşlarıma bağırarak, yataktan çıkıp BBC stüdyolarına gitmemi ve yeni bir *Haber Gecesi* canlı yayınında Yeni İşçi Partisi'nin bir numaralı rüşvetçisi Derek Draper ile kaset konusunu görüşmemi söylüyordu.

Ama aslına bakarsanız, elimde kaset yoktu.

Önceki gün, Amerika'da bir yaşındaki ikizlerimizle yaşayan karıma telefon etmiş ve üzerinde 'Draper' yazılı kaseti acilen göndermesini istemiştim. Masamın tam ortasında duruyordu kaset. Linda, "Kaset falan görmüyorum. Burada kaset yok" dedi.

Ertesi gün, *Mirror* gazetesinin ön sayfası bütünüyle, en büyük puntolarla "YALANCI" manşetinin altında; kel kafalı, müstehzi ifadeli, avare bakışlı adamın - ben - fotoğrafına ayrılmıştı.

'GÖRÜŞME ÜCRETİ - LOBİ SKANDALI' oldukça masumane biçimde başladı. İngiltere'nin en iyi araştırmacı gazetecisi Antony Barnett, Blair'in İşçi Partisi hükümetine yakın lobi şirketlerinin müşterilerine ulaştırmak üzere gizli bilgilere ulaştığını belirten bir haber aldı. *Observer*'da çalışmam için daha yeni teklif getirmiş olan Antony ile editörü Will Hutton, bu adam-

Friday July 24 1998

The Moron

IS THIS THE WORLD'S MOST EVIL MAN?

By Editor Piers Moron

THIS IS Greg Palast, better known to his friends (if he had any) as Lying Bastard!

He is the man who sought to bring down the greatest prime minister who has ever lived, i.e. Tony Blair.

It was his lies, spread all over down-market tabloids like the Observer, which tried to link Tony Blair with a bunch of seedy Soho bigmouths who call themselves lobbyists.

We have only one message for Greg (a convicted serial killer in his home state of New Dworkin, according to reports we've just made up):

Go back home to your own sleazy country, where the electric chair is waiting for you!

Hasn't Tony got enough on his plate trying to make this country the greatest in the world, without scumbags like you coming over there and making up a pack of lies?

If we want lies about prime minister, we'll make them up ourselves, thank you very much!

Leave the journalism to us, Greg.

Or should that be 'Dreg'?

BLONDE | POETRY CORNER

Şekil 17. Private Eye dergisinden, 24 Temmuz, 1998

ların birkaçını arayıp biraz yardıma ihtiyacımız olduğunu ima edebileceğimi düşünmüşlerdi.

Önce hayır, dedim. Resmi soruşturmalarımda kullandığım bütün yöntemleri gazeteciliğe aktarmak istiyordum. Artık hızlı ve ucuz yöntemlere paydos. Kafamdaki plan hem zaman, hem de binlerce sterlin gerektiriyordu.

Bu işi doğru dürüst yapabilmek için bir paravan kurmak zorundaydık. Bunun için sokağın kurnazlığı ile yönetim mekanizmasının anlayışını birleştiren ve eskiden Booz Allen Hamilton'da çalışan Amerikan yöneticilerinin en iyisi olan Mark Swedlund'un yardımını istedik. Buna Morgan Stanley'in eski yöneticisini (özür dilerim, isim veremiyorum) ekledik ve Majesteleri'nin çok iyi tanıdığı bir Amerikan hukuk bürosuyla (özür dilerim, yine isim veremiyorum) bağlantı kurarak kendimize inandırıcı bir meşruiyet kazandırdık.

İşin en zor tarafı beni yeniden yaratmaktı. Bu lobicilerin hepsi de beni tanıyordu; tanımak onların işiydi zaten. *Guardian*'a yazdığımı biliyorlardı ama daha da önemlisi, seçimden önce Blair'in en çok sözü edilen Amerikan politik danışmanlarından biriydim. Blair'in Ticaret ve Sanayi ile Enerji bakanlarıyla yakındım, önemli bir İngiliz sanayicisinin dediği gibi "şu nüfuzlu Amerikalı"ydım. Yalandı ama şimdi işimize yarayacak bir yalan.

Takma bıyık takamaz ya da ses değiştirici kullanamazdım - o yüzden politik danışman ve gazeteci Greg Palast'tan düzenbaz iş takipçisi *'danışman'* Greg Palast'a dönüştüm ... yani *'tıpkı onlar gibi'* oldum. Plaja bakan evimi ve at ahırımı *Guardian*'a hükümetle ilgili yazılar yazarak kazanmadığımı söyledim onlara. *İş bitirici,* başarılı bir danışmanlık şirketim vardı.

Hiçbir zaman nüfuz, görüşme ya da kayırma için para teklif etmedik, oysa *bize* edildi. Aradığım başka bir şeydi; bu lobicilerin *diğerleri* için neler yapmış olduğunu öğrenmeye çalışıyor-

dum. Hattım şuydu: *"Çalıştığım Teksaslılar bir dolu böbürlenme duymak istemiyorlar, bu adamların ihtiyacı olan şey kimin için, ne yaptığınıza ilişkin sağlam kanıt. Eğer bizden iş istiyorsanız, isimleri, tarihleri, faaliyetleri, sağlam kanıtları getirin."*

Ve getirdiler de ... Londra Tower Otel'deki odamıza kadar.

Lobi Skandalı - Görüşme Ücreti

Tam ve kesilmemiş metin

"Önemli olan 17 kişi var. Hepsini yakından tanıyorum demek işi tam anlamıyla hafife almak olur."

8 Temmuz 1998 gününün sabahı faks makinemde bir sürprizle karşılaştım, Ticaret ve Sanayi Bakanlığı Enerji Politikaları Özel Raporu. İşin sürpriz yanı bu raporun henüz kamuya açıklanmamış olmasıydı.

Faksın ekinde GJW Hükümet İlişkileri'nde çalışan Karl Milner'den gelen el yazısı, kısa bir not bulunuyordu. 1997 genel seçimleri boyunca, Milner daha sonraları gölge Maliye Bakanı olan Gordon Brown adına iç yazışmalara bakıyordu. Milner notunda şöyle yazıyordu: "İlginizi çekeceğini düşündüm."

Çekti. Mayıs ayında, *Observer* bazı lobicilerin, gizli devlet raporlarının taslaklarını kamuya açıklanmadan önce ilişkide bulundukları kişi ve şirketlere gönderdiklerine ilişkin, güvenilir kaynaklardan bilgi elde etti. Ancak bu konudaki araştırmamız neredeyse daha başlarken bitti. İngiltere'de 'etkili bir ortak' arayan iki Amerikalı müşteri adına Milner'le ilk kez görüştüğümde, benim *Guardian*'da yazdığımı hemen fark etti. Yine de sürpriz bir şekilde, şirket yolsuzluklarının araştırılması konusunda ünlü bir şirket olan, New York, Union Associates'deki büromuza gizli devlet belgelerini faksladı.

Milner'ı aradım. Belki de belgeleri devlet dairesinden almamış, bir gazeteciye önceden gönderilen bir kopyasını yürütmüştü. Milner öyle olmadığını anlattı. Milner'ın müşterileri için politikayla ilgili belgelere özel olarak ulaşması standart bir işlemdi. "Devlette çok dostumuz var. Görüşümüzü almak, kaygılanacak herhangi bir şey olup olmadığını öğrenmek, belki de birkaç değişiklik önerisi için birkaç gün önceden belgeleri bize göndermeyi seviyorlar." Raporda Milner'ın kendisi için araştırma yaptığı potansiyel bir müşteri tarafından istenilen önemli öneriler bulunuyordu.[17]

Milner'ın şirketinin müdürü, Profesyonel Politik Danışmanlar Birliği başkanı olan Andrew Gifford'dur. İngiltere'nin etik gözetmeni, Davranış Standartları-Nolan Komitesi, Birliğin gönüllü Davranış Kuralları'nı övmüştü. Hükümete göre bu sektör, hükümetin kural koymasına gerek olmadan kendini denetleyebiliyordu.

"Çok heyecanlandım"

11 Haziran: Maliye Bakanı Gordon Brown hükümetin yeni harcama planını açıkladı. GPC Piyasa Erişimi'nin önemli lobicilerinden Derek Draper ile yaptığım üçüncü konuşmayı kesmeye çalışıyordum. Draper, Peter Mandelson'ın, yetkisiz Bakan'ın baş danışmanıydı. "Çok heyecanlandım" dedi Draper. "Çok heyecanlandım."

Bay Draper'i bu kadar heyecanlandıran neydi?

"Gordon Brown toplam harcamayı herkesin beklediği gibi yüzde 2.5 olarak değil yüzde 2.75 olarak belirledi! Bunu söylemiştik! Geçen hafta söylemiştik bunu!"

Bu yüzde 0.25'lik fark çok küçük görünebilir ama tahvil tüc-

17. Bu şirketin Bush ailesiyle bağlantısı olan, Teksas'tan enerji devi Enron olduğunu söyleyebilirim artık. Sabah Sabah Teksas Havası, Bölüm 6'ya bkz.

carlarının ve borsacıların elinde bu fark umulmadık kazançlara dönüştürülebilir. Gerçekten de bir hafta önce, Draper müşterisi olan Amerikan yatırım bankacılık devi Solomon Brothers'a düzeltilmiş rakamları vermişti. Draper'i olağanüstü öngörü yeteneğinden dolayı tebrik ettim. Şu cevabı verdi: "Estağfurullah, içerden aldığımız bir bilgiydi." Okul öğrencisi gibi neşeli bir ses tonuyla şunu da ekledi sözlerine: "Eğer Solomon Brothers bu bilgiyi kullansalardı bir servet kazanırlardı!"

Gerçekten de kazanırlardı. Ama bu arada Amerikan yasalarına göre hapse girmeyi de göze almaları gerekiyordu.

Observer hiçbir zaman herhangi bir lobiciden gizli devlet belgelerini ya da bilgisini açıklamasını istemedi. İstemek zorunda kalmadık. Milner, Draper ve diğerleri Tony Blair'in Yeni İşçi Partisi hükümetinden haber sızdırabileceklerine bizi ikna etmek ister gibi, biz daha sormadan kanıtı ortaya çıkarıyorlardı zaten.

Draper de benim *Guardian* ve *Observer*'da yazdığımı anladı hemen. Ancak New York - Londra arası ilk telefon konuşmamızda, Draper biraz dedikodu yaptı, coşkulu bir biçimde konuştu ve sonunda da Hazine Bakanlığı'na ve Başbakanlığa kolaylıkla ulaşabildiğini açıklamaktan kendini alamadı.

Eğer Draper'ın şirketine iş verseydik, paramızın karşılığını nasıl alacaktık? Hükümetin oluşturduğu bir çalışma grubunda bize de bir yer bulabilir miydi? Olmuş bil! "Daha yeni, British Gas'ın Genel Müdürü'nü İş Sağlığı Çalışma Grubuna aldırdık." Draper, başbakanın burnunun dibinde böyle imrenilen bir mevki kazanmanın, bir zamanlar İşçi Partisi çevresinde 'Cedric Domuzu'nun yönettiği *Şişko Kediler*' diye anılan (Pek de nazik olmayan bir şekilde. British Gas'ın eski başkanı Cedric Brown kastediliyor burada) bir şirket için müthiş bir başarı olduğunu vurguladı.

Peki, ya benim müşterilerim BG'den daha az nüfuza sahipse

ne olacaktı? Sorun değil. Aslında, Draper tam da böyle bir "sıkı" müşteriyle, Teksas piyangosunun işletmecisi GTech şirketiyle (Bushlar'a yakın olan şirketlerden biri daha) anlaşma imzalamak üzereydi. Şirketin başı beladaydı. Jüri, şirketi İngiliz milyarder Richard Branson'a rüşvet vermeye teşebbüsten suçlu bulmuştu (Branson'ın İngiliz piyango ihalesinden çekilmesini istiyorlardı). Blair, GTech'i İngiliz piyangosunun işletme hakkına sahip olan ve bu işten iyi para kazanan Camelot konsorsiyumunun dışında bırakmaya kararlıydı. Draper, GTech'i resmi izleme makamlarıyla içli dışlı kılmak ve bu yeni müşteriyle sıkı anlaşmalar yaptırmak üzere İşçi Partili bakanların önüne yem atma planını anlattı.

"Eski patronumun gerçekleştirdiği o komik Milenyum Kubbesi'nin biletlerini satmak için devlet birilerini bulmak durumundaydı. Ancak GTech bu satışı ulusal piyango araçlarıyla yapmayı teklif ediyordu. Şimdi, eğer hükümet GTech'in Kubbe biletlerini satabileceğine karar verirse, GTech'in piyango için de bilet satmaya yetkili olabilecek bir şirket konumuna gelebileceğini anlamak için alim olmaya gerek yok. Dediğimi anlıyor musunuz? Hünerimiz, *hayal edebilme* gücümüzdür."

Draper'in "eski patronu", yetkisiz bakan, Yeni Sol'un sağa kaymasının mimarı Peter Mandelson'dur. Draper ile Mandy'yi yakın arkadaş saymak ilişkiyi anlamamak olur. Mandy, kitabı *'Blair Devrimi'* kitabını genç adama ithaf etmişti.

Business on Sunday gazetesinde yayınlanan son röportajında, Draper, İşçi Partili üst düzey yetkililerle olan dostluğunun, eski çalışma arkadaşlarının "hepsi etik konusunda hassas olduklarından", lobicilik işinde bir "engel" oluşturduğunu söylüyordu. Yine de, Draper, eğer yasayı istediğimiz şekilde değiştirmek istersek "Geoffrey Robinson ile çay içebileceğime, Ed Bals ile görüşebileceğime" ilişkin güvence verdi bana. Draper, Robinson ve başbakanın baş danışmanı Balls'la görüşme konusunu açınca,

sesindeki coşkuyu hissedebiliyordunuz. Şunu da ekledi Draper, "Hele bir ödemeyi alalım."

Bir tür şizofreni

İşi alabilmek için, Draper ve Milner'dan ısrarlı telefonlar ve fakslar gelirken, bir yıl içinde iki milyon sterlin toplayan, daha bir yıllık olmasına rağmen kentin en güçlü lobi şirketi konumuna gelen Lawson Lucas Mendelsohn'la görüştük. LLM'nin listesinde hayvanları koruma derneği RSPCA ve Rupert Murdoch'un News International'ı da dahil yirmi sıkı müşterisi bulunmaktaydı. Üç kurucusunun da adını taşıyan LLM *içerisi* denilince akla gelecek bir isim. Neal Lawson, Tony Blair'e kampanya stratejisi konusunda danışmanlık yaptı. Ben Lucas, Blair'in politik toplantılarını düzenledi ve Jon Mendelsohn da geleceğin başbakanının iş dünyasıyla bağlantısını sağladı.

Ancak cebinde çek koçanı olan herkesin LLM'yi nüfuz satın almak için tutması mümkün değil. Herkesin peşinden koştuğu hizmetlerini elde etmek için LLM müşterilerinden, Peter Mandelson'la Nietzsche'nin bir tür ürpertici karışımı olan, kurallar ve yöntemlere ilişkin on bir sayfalık tanıtıcı bildirgeyi okuması ve kabul etmesi isteniyor. Üçüncü sayfada kalın harflerle yazılmış 'Maziye Karışan Dünya ve Yeni Dünya' adlı tabloda iki sütun bulunuyor. Maziye Karışan Dünya sütununda 'ideoloji', 'inanç' ve 'yöneten politikacılar' yer alıyor. Yeni Dünya'da bunların yerini 'faydacılık', 'tüketim' ve 'dinleyen politikacılar' almaktadır. Manifestoyla satış broşürü karışımı belgede politik terimler olarak Sağ ve Sol'un artık "anlamsız" olduğu yazıyor. LLM müşterilerine 'yalnızca yeni solu değil, aynı zamanda yeni dünyayı da' anlayacakları sözü de veriyor.

Ortak Ben Lucas hükümetin ne yapacağını biliyor, çünkü "nasıl düşündüklerini biliyor." Ancak telepatik öngörü gibi görünen şey içerden bilgi sızdırmaktan başka bir şey değil tabii.

Örneğin, Lucas 11 Haziran'da Gordon Brown'ın yeni iskan kurumunun kuruluşunu açıklayacağını bildi. "Bunu önceden bilmemin nedeni bakanın konuşmasını yazan kişilerle tanışıyor olmamdı." Lucas bu bilgiyi bir LLM müşterisine aktardı ve sabahın ilk saatlerinde bu durumdan nasıl yararlanacağı konusunda önerilerde bulundu.

Rakibi Draper gibi Lucas'ın elinde de bakanın kamu harcamalarına ilişkin açıklamalarıyla ilgili ayrıntılı bilgiler bulunuyordu. Lucas, "piyasa dilinde epeyi yüklü kazanç anlamına gelen başka bilgileri de" teklif etmişti.

Karar mekanizmasını içerden izlemek olayın bir yanıysa diğer yanı da kararı etkilemektir. Etki yapmak ilgili kişiyle görüşmeye bağlıdır. Aylık ödeyeceğimiz ücretin karşılığında bizim kazancımız ne olacaktı? LLM'den Lawson, GPC'nin Geoffrey Robinson'la çay kozuna karşı, eğer gerekirse, "herkesle görüşmeyi" teklif etti, "Gerekirse Gordon Brown'la da görüşebiliriz." Ortağı Lucas ekledi: "İlişkilerimizi ustaca kullanırız."

Nasıl oluyor da bu ilişkiler ustaca kullanılabiliyordu? LLM, Tesco adına, maliye bakanının otoparkların vergilendirilmesi konusundaki planını etkilemek üzereydi. LLM o hafta, bu konudan sorumlu olan Başbakan yardımcısı John Prescott'a vergiyi ne zaman ve ne oranda koyması gerektiğini söyleyen, Blair'in Politika Birimi danışmanlarıyla gizli toplantılar yapıyordu. Aşırı düzeyde araba kullanımını engelleyecek diye çevrecilerin desteklediği vergi, süpermarket devleri için yılda 20 milyon sterlini aşan bir masraf demekti.

Lawson ayrıca, su dağıtım şirketi Anglian Water'ın, karşılaştığı yasal zorlukları aşmasını da sağlamıştı. Şirket su sızıntısını azaltmak için yapacağı yatırımlar konusunda verdiği sözü tutamamış ve kanalizasyon şebekesinde de sorunla karşılaşmıştı. LLM, işçi sendikalarının işveren tarafından tanınmalarının kolaylaştırılması isteklerine karşı başarılı bir biçimde kulis yaptı.

GTech gibi daha sıradan müşterilerle çalışmadıkları için eleştirildiklerinde, Lawson, aslında, skandala bulaşmış piyango işletmecisi için de lobi yaptıklarını söyleyerek karşı çıktı. LLM, "GTech hakkında hükümete güven vermek için" İşçi Partililerin kendilerine olan güvenini kullanmıştı. GTech, LLM'nin yayınlanan müşteri listesinde yer almamaktadır.

Lawson ve Lucas lobiciliğin Hazine'ye telefon etmekten ibaret olmadığını belirtmekten geri kalmıyorlardı. Bazen LLM dolaylı yolu önermektedir, yani, "Bakanın okuduğunu bildiğimiz köşe yazılarına konuları serpiştirmek." Bu yönteme "ortam yaratmak" diyorlar. Ayrıca, LLM, görüşlerine (ya da müşterilerinin görüşlerine) akademik bir hava katmak için kendilerine bağlı bir düşünce kuruluşu olan Nexus'u işletmektedir. Bazen de, hizmet verilen kişiler için satın alınmış bir paravan olduğu konusunda Lucas'ın bana güvence verdiği Sosyalist Çevre Araştırma Vakfı'nı kullanıyorlar.

Lawson LLM'nin, "lidersiz politika" dedikleri şeyi nasıl idare ettiğini de açıkladı. Yerleşik bir inancın olmayışının politik bir erdem sayıldığı, yönetimde herhangi bir kuralın gözetilmediği bir ortamda politikanın alacağı yön de son dakika golüne kalmaktadır. "İşçi Partisi hükümetinin daima iki aklı vardır. Bu ikili akıl bir tür şizofreni içinde çalışır. Özellikle ciddi sorunlarda ne düşüneceklerini bilemezler. Blair'in kendisi de her zaman ne düşüneceğini bilmez."

Başbakanlıkta Öğle Yemeği

Draper artık, bizim işimizde rakiplerinin de bulunduğunun farkındaydı ve neler yapabileceğini güç odağına giden kapıları açarak göstermeye karar verdi. "Geçen gün, yanımda İnşaatçılar Federasyonu Başkanı ile Geoff Norris'i (Blair'in politika danışmanı) görmeye gittik, toplantı *Başbakanlığın yemek odasında gerçekleşti!* İnsanları bu kişilerle tanıştırmak benim için zor bir iş değil."

Sadece bakanlarla aynı tencereye kaşık sallamanın beni etkilemediğini hisseden Draper beni etkileyeceğinden emin olduğu bir olayı anlattı. Draper'in müşterisi olan PowerGen PLC, yerel bir elektrik şirketini satın almak için uzun süredir kıvranıp duruyordu ancak Muhafazakar Ticaret Bakanı Ian Lang bile, İngiltere'nin üçte birini kontrol edecek bir elektrik tekeli oluşturmaya yönelik açık bir girişim olarak nitelendirdiği bu satışa izin vermemişti. Lang'ın ardından Ticaret ve Sanayi Bakanı olan, Blair'in atadığı Margaret Beckett rekabeti öldüren bu tür girişimleri çoktan reddetmişti. PowerGen'in işi kapanmış görünüyordu. Sonra Draper'in bana anlattığına göre, Draper PowerGen'in başkanı Ed Wallis'i, Beckett'in çevresinde dolandırıp Bakan Brown'ın baş danışmanı ile gizli bir toplantı yapmak üzere Hazine'ye götürmüş. PowerGen işi şu an bağlanmış durumda. Hükümet tarafından reddedilmesi "bir daha söz konusu değil." Draper olağanüstü bir iş mi becermişti yoksa bu ısrarlı bir satış saçmalığı mıydı?

Draper'e Amerikan petrol armatörlerini ve santral üreticilerini temsil eden müşterilerimin çevre kurallarından muafiyete ihtiyaçları olduğunu anlattım, aslında İngiltere'yi kirletme hakkını istiyorlardı. Draper bana, "ben dostlarımı satmam" dedi ama bu olay için onları tutarsak Draper doğrudan doğruya, Blair'in Başbakanlıktaki Kamu Politikası Birimi'nde çevre sorunlarının sorumluluğuna getirdiği "Başbakanlıktaki en iyi arkadaşım Liz Lloyd"a gidecekti.

Bizi neden çevre bakanına götürmüyordu? Yanıt olarak, Draper kendinden emin bir şekilde bana "Siyaset Dünyası, gerçek yetkiyi elinde tutan işadamları ve politikacıların küçük dünyası"nı anlattı. İyi bir iş takipçisi yalnızca kapıları açmakla kalmaz, müşterisini bu güçlü gezegende ayağı kayıp tepe taklak olmuş kişilerden de uzak tutar. "Bir çevre bakanı var, Michael Meacher. *Çok* güçsüz biri ve aslında konuyla hiçbir ilgisi yok,

hiç kimse onu dikkate almıyor. Dürüst konuşmak gerekirse, kimseye bir yararı yok bu adamın, o nedenle özellikle programa almadım bu adamı. Görevde çok fazla kalacağını da sanmıyorum. Sonra, Ticaret ve Sanayi Bakanlığı kuşkusuz işin içinde, ama çok silikler, insanlar Margaret Beckett'i yetersiz bulurken Enerji Bakanı John Battle'ı ise iyice bir işe yaramaz olarak nitelendiriyorlar. O yüzden, hükümetin yaklaşımını değiştirmek istediğinizde, açık söylemek gerekirse, Ticaret Bakanlığı'ndaki birine sırtınızı dayamak istemezsiniz."

İlginçtir, Draper İşçi Partisi'nden politik bağış yoluyla iş istenmesine şiddetle karşı çıktı, ama İşçi Partisi'nin bir faaliyetine sponsor olunması işini ayarlayabilecekti ki, böyle bir durumda müşterilerimin adı saklı kalabilecekti.

Nijerya bağlantısı

Shandwick Public Affairs'in yıllık 2 milyon 600 bin sterlin tutarındaki geliri şirketi iş bağlama oyununda en büyük oyuncu yapmaktadır. Eskiden Blair'in basın danışmanı olan, Shandwick'in başkanı Colin Byrne dinamik rakiplerinden daha yaşlı, daha ketum ve iş bağlayınca daha az böbürlenen biridir. Byrne aşırılmış hiçbir belge sunmadı, başbakanlıkta öğle yemeği satmaya da çalışmadı.

Byrne'nin yeni ortağı, eskiden sendikada çalışan Chris Savage'dır. Şirket kendisini "sanayiinin politikasını gerçekten anlayan, Sol'daki birkaç kişiden biri" olarak tanıtmaktadır. Bu gruba, özgeçmişinde 1989'dan 1996'ya kadar "Kraliyetin çevre konusundaki bütün konuşmaları ve yazılarını yazdığını" söyleyen Richard Aylard katıldı. Prens Charles parmağını bile kıpırdatmak zorunda değildi.

Shandwick neden bu ilerici ve çevreci vatandaşları bünyesine kattı? Byrne'ye göre en parlak başarıları, Shell International için gerçekleştirdikleri ve "şirket itibarı yönetimi" dediği etkin-

likti. Bu olaydaki ana görevleri Nijerya'nın diktatörlük yönetimi tarafından Ken Saro-Wira'nın idam edildiği dönemde petrol şirketi Shell'in faaliyetlerine politik kalkan oluşturmaktı. Saro-Wira petrol şirketine karşı Yerlilerin protestolarını düzenlemişti. Sandwick'in Nijerya'da Shell'i savunması Başbakanlıkta herhangi birinin canını sıkmış mıydı? "Hayır, hiç sıkmadı" diyerek bu konuda güvence verdi bana Byrne. Aslında Shandwick'in yönetimi altında "Shell artık yeniden 'İyi Çocuklar'dan biri olmuştu."

Lobici dükkanlarında yaptığımız tur sırasında, bu eski çevreciler arasında Shell ya da GTech'e itibar kazandırmaktan şikayet eden tek kişi çıkmadı - biri hariç. Büyük bir şirket için çalışan İşçi Partisi'yle bağlantılı bir lobici, "O zaman bu domuzlara çalışmak durumunda kalmam" diyerek, kar amacı gütmeyen bir kuruluşu müşteri olarak bağlamak için benden yardım istedi.

Bölüm II: Londra

İşi hafife almak

23 Haziran, Pazartesi. Soruşturma, Westminster Manastırı'ndaki Mabede taşındı. 7 Numaradaki tarihi avlu içinde, GPC Access'ten Derek Draper bizi İngiliz demokrasisinin garipliklerı arasında dolaştırmaktadır.

"Önemli olan 17 kişi var" dedi bize Draper. "Hepsini yakından tanıyorum demek *işi tam anlamıyla hafife almak olur.*" Bu tanışıklıklar lobicinin özenle zihninde tuttuğu ilişkiler ağından kaynaklanmaktadır. Gordon Brown'ın gizli isteği üzerine Draper bakanın asgari ücretle ilgili teklifini öven güya bağımsız bir bülten çıkarmıştı. *Sunday Telegraph* gazetesinde Brown'ın yardımcısı Ed Balls hakkında iki bin kelimelik bir yazı yazmıştı. Balls'ın eline gazetede yayınlanan yazıların kontrolünü vermiş ve *Telegraph*'ın ruhu bile duymamıştı. Başbakanın özel kalem müdürü, teşrifatçısı Jonathan Powell'e gelince, "Ona işi ben buldum."

Draper bu heriflere sert bir tavırla yaklaşılmaması gerektiği konusunda bize ders veriyordu. Hükümetteki yetkililerden avanta koparmaya çalışırken, "Yeni Sol'un zihniyetine atıfta bulunup fikirlerinin yeni bir yaklaşım olduğu konusunda yağ çekmek önemlidir. Örneğin, Geoffrey Robinson'a çok önemli bir insan olduğunu söylüyorsunuz."

"İş ortağım" Mark Swedlund, Draper'le görüştü. Biz Amerikalılar İşçi Partisi tarzında konuşma dersi almaya değil, adamlarla görüşmeye gelmiştik. Draper'in içeriyle ilişkisinin gerçek kanıtını görmek istiyorduk.

Draper, blöfümüzü gördü. Koltuktan kalktı, kemerinde asılı duran çağrı cihazını aldı eline ve cihazı alnının hizasında tutarak yetkili pozisyonda yaklaşık bir düzine kişiden gelen çağrıları okudu. "Ed Miliband - ara beni, Dave Miliband - lütfen arar mısın, (Başbakan Yardımcısı) Prescott'un bürosundan... Andrew Hackett." Ezberden okuma faslı sürdü. Başbakanlık Politika Birimi'nde çalışan Liz Lloyd'dan, Hazine'de çalışan Balls'dan ve diğerlerinden çok sayıda mesaj gelmişti, hepsi de iş bitiriciyi çaya çağırıyorlar, akıl danışıyorlar ya da bilinmeyen bir şey rica ediyorlardı.

Aracı neşelenmişti. Geçen hafta İnşaatçılar Federasyonu Başkanını Başbakanlığa götürmesinin karşılığını alıyordu. Blair'in danışmanı Geoff Norris, İnşaatçıların geniş bir yeşil alanı konut yapımına açma planını kabul etmişti. Yerel komisyonların karşı iddialarına rağmen, Draper söz konusu alanları "Kentin dibinde bir çamur deryası" şeklinde tanımlıyordu.

Bu tür avantaların bir karşılığı olmalıdır. Hükümetin çevreci imajını desteklemek üzere yayınlanacak basın bildirisi için "Tony'nin on tane çevreci sürprize ihtiyacı vardı." Draper hemen listeyi hazırladı, "elektrikle çalışan arabalar, bunun gibi aptalca şeyler." Draper'in gözleri kaydı. "Bayıldılar buna."

Murdoch'a mesaj

Bir sonraki durağımız, Soho. LLM lobicileri Ben Lucas'la John Mendelsohn'ın çatı katındaki modaya uygun bürolarında, Yeni Sol'un ağzından düşürmediği "analitik düşünceyle beslenen, kanıta dayalı karar verme mekanizması" ve Üçüncü Yol hakkında beynimizi uyuşturan iki saatlik bir konferans dinlemek zorunda kaldık.

Ancak ilk bakışta amaçsız gibi görünen seminerin bir amacı vardı. Lucas ve Mendelson'ın yapmaya çalıştığı şey, bildirilerinde de anlatıldığı gibi, bizi mesajın içerikten daha önemli olduğu bir dünya ile tanıştırmaktı. Ayda aldıkları beş binle yirmi bin sterlin arasındaki ücretin karşılığında bu iki Allame Profesör, bizi Tony Blair'in Yeni Dünyası'nın politik dili konusunda eğiteceklerdi.

Amacımızı şöyle açıkladık: Anglian Water için yaptıkları gibi, çevresel kısıtlamaları kaldırma konusunda LLM'nin yardımına ihtiyacımız vardı. Mendelsohn gürültülü ve çevreyi kirleten elektrik santralleri yerine çevre dostu görünenleri inşa etme planımızı yeniden gündeme getirmemizi önerdi. "Tony çevreci görünmek için can atıyor. Her şey çevrecilerin dilinde söylenmeli - biraz iç karartıcı olsa da."

Ancak LLM'nin yeni halkla ilişkiler tavrını benimsemekten daha fazlasını istiyorlar müşterilerden. LLM müşterilerinin, Tesco'nun otopark vergisinden kurtulmak için yaptığı gibi, Yeni Sol'un vizyonuyla uyuşabilmek için "şirket kültürlerinin özünü yeniden biçimlendirmeleri" bekleniyor. Tesco'nun kültürel biçimlenmesinin bir bölümü, Mandelson'un Millenyum Kubbesi projesine 11 milyon sterlin aktarılmasını içermekteydi.

Kültürümüzü değiştirdikten sonra, LLM'nin yasayı değiştirmekte bize nasıl yardım edeceğini sorduk. Lucas, "Bu hükümet ticareti sever" dedi.

Bir örnek de verdi. İşçi Partililerin anti-tekel rekabet yasa

taslağı LLM'nin müşterisi Rupert Murdoch'un medya imparatorluğunu tehdit ediyordu. Fiyatlandırma serbestisiyle ilgili küçük bir sorun vardı. LLM, Başbakanlıktan Murdoch'un News International kanalına şöyle bir haber uçurdu; eğer Murdoch'un gazeteleri yasa taslağı ile ilgili eleştirilerini biraz yumuşatırlarsa hükümet bunu takdir edecek ve yasanın son şekli bunu dikkate alarak hazırlanacaktı. Diğer yandan, Murdoch'un gazetelerindeki sert üslup, Parlamentodaki sendikaların tanınması tartışmalarında medya grubu için sorun yaratabilirdi. Lucas'a göre, gazetecilerin ağzını kapatmak "kendi kültürlerinde kolay bir iş değildi." Yine de, sonuç herkesi memnun etti.

Kurnaz ortaklarının aksine, mesafeli ve zeki John Mendelsohn görünüşte bariz bir iş bitiriciliği olmayan bir insan. Mendelsohn aralarında, Blair'in şirketlerle ve medya ile uyum içinde olma tutkusunu en iyi anlayan Fikir Adamı. "İşçi Partisi'nin Parlamentoda sağladığı muhteşem çoğunluk, tek muhalefetin medya ve iş dünyası olduğu anlamına gelir. O yüzden, ekonomi yavaşladığında, ki bu kaçınılmazdır, medya ve iş dünyasının bizimle aynı çizgide olmalarını sağlarız. Medya ve iş dünyasını kazanırsak halk onları takip edecektir."

Bu büyük plan çerçevesinde, müşterilerini resmi çalışma gruplarında sağlam pozisyonlara yerleştirmesi LLM için güç olmadı. Sorun tam tersine, İşçi Partisi'nin sanayi ile ilişki kurmaktaki iştahını beslemek için sürekli yeni yöneticiler bulmaktaydı. Müşteriler, İşçi Partisi'nin düzenlediği ve kendilerinin katılmalarını istediği çalışma grubu, panel ve toplantıların fazlalığından şikayet ediyorlardı.

Mendelsohn sözlerini şöyle tamamladı; "*Lobicilik* yanlış bir terim. Birini tanımanızın bir önemi yok. Dostluk bir işe yaramaz."

Ancak Lucas her ihtimale karşı yakın dostlarını ve her birinin borçlu olduğu yardımların listesini sıraladı: "İçişleri Bakanı

Jack Straw bizden.... istedi... Gordon Brown ... konuk etmemizi istedi." Ve saire.

Lucas okkalı fiyat tarifelerini gözden geçirdikten sonra yola koyulduk.

Pahalı Bordo şarabı

Soho'nun kalabalık saatleri. Diğer bir lobi dükkanının yetkilisiyle buluşacağımız Groucho Kulübe doğru yürüdük. Adam bu Amerikalıların politik yardım için etrafta dolandıklarını işitmiş. Pahalı Bordo şarabını içerken işimizle ilgili taktikleri anlatan genç Blairciler'den birini daha dinledik.

Daha sonra biz de rakiplerinin tekliflerini anlattık: Milner'in aşırılmış raporları, Draper'in Ed Balls'la iş bağlamaları, LLM'nin Maliye'den aldığı bilgiler.

Yaptıkları işleri anlatmasını bekledim. Her iki elini de alnına koydu. "Dehşet bir şey bu" dedi. "Çok *rahatsız* edici." Eğer istediğimiz buysa, yanlış adrese gelmiştik.

Politik danışmanlığın en hoş saatini geçirmiştik.[18]

Bay Liddle'ın teklifi

Bir sonraki akşam GPC, Whitehall Palace'ın Kokteyl Salonu'nda yıllık resepsiyonunu düzenledi. Rubens tarafından yapılan dokuz yağlıboyanın süslediği kemerli tavanın altında GPC'nin iki yüz konuğu görünmez garsonların servis yaptığı sınırsız şampanyanın (Lambray Brut) eşliğinde ince kanepeleri mideye indirdiler. Lordlar, milletvekilleri ve bir düzine başba-

18. Şirketin adını vermiyorum - lobicinin dürüstlüğü ona pahalıya mal olabilirdi. Şirketin zaten, Bakan Beckett'in yarı-yasal bir kararını tersine döndürmek için Hazine'den Ed Balls ile görüşmeye çalışan Amerikan enerji şirketinin işini kaybettiğini öğrendim. *Dürüstlükleri* bir işe yaramamıştı. Bize gelen bilgiye göre, Beyaz Saray'dan gelen rica üzerine bizzat Blair, Beckett'e müdahale etmişti.

kanlık yetkilisi, iş dünyasının önde gelenleriyle sohbet ettiler. Derek Draper'in çağrı cihazı hayat bulmuştu sanki.

Draper bu girdabın ortasında çevresiyle meşguldü. Yine de bize bedava ilişki numuneleri sunmak için zaman ayırdı. Bizi başbakanlığın Politika Birimi'nde çalışanların yarısı dahil, çok sayıda yararlı şahısla tanıştırdı. Ticaret ve Sanayi Özel Komitesi başkanından, parlamentonun enerji konusuna el atışının hikayesini dinledik (GJW'den Milner'in başkanın komite raporunu önceden aldığını da teyit etmiş olduk).

Draper'den bizi, hükümet düzeyindeki etkisini teyit edecek biriyle tanıştırmasını istedik. Kalabalıktan rasgele birini seçerek. en yakındakinin yanına gitti. Alnından şıpır şıpır ter dökülen kısa boylu, kel bir adama yapıştı. Derek yetkiliye bizim potansiyel GPC müşterileri olduğumuzu söyledi, sonra da yürüdü gitti.

Blair'in Kamu Politikası Birimi'nde Avrupa işlerinden sorumlu olan, bürosu başbakanlıkta bulunan Roger Liddle hükümetteki önemli adamlardan biriydi. Elektrik santrallerimiz konusunda biraz laflad ıktan sonra Liddle'a, Draper'in, dediği gibi etkili biri olup olmadığını sorduk. Liddle öne doğru eğildi. "Bir çete söz konusu." Liddle artık fısıldayarak konuşuyordu. "Bir çete söz konusu ve Derek de bu çetenin bir parçası. Kim hayır diyorsa, bil ki, o düşmandır." Liddle bize, "Derek'in bütün *doğru* insanları tanıdığı" konusunda güvence verdi.

Draper bizi politikayı belirleyen insanlarla tanıştırabilir miydi? Liddle sorumuza cevap olarak, üzerinde başbakanlıktaki bürosunun ve ev telefonunun olduğu kartı verdi ve şu olağanüstü teklifi yaptı. "Hazır olduğunuzda, sadece bana *ne* istediğinizi, *kiminle* görüşmek istediğinizi söyleyin, Derek'le ben ayarlarız."

Derek ve ben. Garip bir terimdi. Swedlund, Liddle'ın "devlet memurundan çok Derek'in takımından biri gibi" konuştuğuna

dikkat çekti. Swedlund'un haksız olmadığını ertesi gün öğrendik. Liddle, genel seçimlere kadar Draper'in şirketinde müdürdü. Başbakanlıkta çalışmaya başladığında GPC Access'teki yüzde 25'lik hissesini paravan bir vakıfa devretmişti. Liddle'ın Draper için kotardığı her işin karşılığı doğrudan Liddle'ın paravan kumbarasına gidiyordu.

Kodes

Ertesi sabah Groucho'da görüştüğüm yapışkan bir lobici aradı. Rakiplerinin teklifleriyle rekabet etmeyi hala reddediyordu. "Eğer Draper ve Lawson söz verdikleri şeylerin yarısını yapmışlarsa *kodese girmeleri gerekirdi!* Başbakanlığın yarısı da *kodeste* olurdu!"

Tony'den gelen telefon

"Aslında ben tam olarak" dedi, Derek Draper ertesi gün, "bir yorumcu-iş bitiriciyim. Belediye Başkanınız Daley'in elinde beni suçlayacak hiçbir delil yok." Pall Mall'ın Reform Kulübü'nde oturuyorduk. Draper, şampanyasını yudumladı ve eski bir yüzyıla ait bir aristokratın yaptığı büyük tablonun altında kırmızı deri bir koltuğa gömüldü. Antika masanın üstüne bir adet *Progress* dergisi koydu. "Bunun sahibi benim" dedi Blairci dergiden söz ederek. "Bütün hisseleri benim." Dergi için gerekli para, "Tony'nin bir telefon konuşması üzerine İşçi Partili bir milyarderden" geldi. 15 Lobicilerin dünyasında soy isim kullanılmaz.

15 Daha sonra *Observer*'daki çalışma arkadaşım Barnett, gizli milyarderin, genetik yöntemli gıda üretimi konusundaki iş çıkarlarına uygun şekilde Blair tarafından kabine üyeliği ile taltif edilen Lord Sainsbury olduğunu ortaya çıkardı.

Draper her hafta *Express* gazetesinde yazdığı köşe yazısını daha yeni göndermişti. Yazıları alışılmadık bir şekilde redaksi-

yondan geçiriliyordu. "Köşe yazımı Peter Mandelson'la gözden geçirmeden yazmıyorum. Gordon, Derek'e kızacak diyorlar ama kızamaz, çünkü yazıyı Gordon'un basın sekreteriyle birlikte gözden geçirmiş oluyoruz."

Tarih 25 Haziran'ı gösteriyordu. Draper için, kehanette bulunduğu mucizelerin gerçekleşme günüydü. Daha iki saat önce, hükümet enerji raporunu açıklamıştı. PowerGen birkaç elektrik santralini satmayı kabul etseydi kömür sanayi kurtulacaktı. Aynı anda, gazetelerde eğer hükümetten izin çıkarsa, PowerGen'in iki milyar sterline Midlands Electricity'i satın alacağı yazıyordu. İki haberin de şüpheli biçimde aynı anda ortaya çıkması, Ticaret Bakanı Beckett'i gizli bir anlaşma yapılmadığı konusunda açıklama yapmak zorunda bıraktı. "Hiç kimseye hiçbir şekilde işaret verilmemiştir." Zaten Beckett'in bu olaydan haberi olabilir miydi? Wallis'in Hazine'deki toplantısı sessiz sedasız yapılmıştı, hiçbir tutanak tutulmamıştı ve Neal Lawson'un bana anlattığına göre, Beckett "halkanın dışındaydı."

Draper elde ettiği başarıdan mutlu olmalıydı. Ancak felsefi takılıyordu. "Danışman olmaya niyetim yok" dedi. "Bütün istediğim banka hesabıma saatte iki yüz elli sterlin koymak."

Draper'in bana anlattıkları arasında beni en çok şaşırtan, henüz 33 yaşında olmasıydı.

Crouch Çıkmazında Bira İçmek

Reform Kulübü'nden çıkıp Swedlund'la birlikte bir tür lobi faaliyeti yapan Will Baker'la buluşmak üzere taksiye bindik.

Baker'la Crouch Çıkmazı'nda bir arkadaşının evinde buluştuk. Baker, Liverpool'da faaliyet gösteren büyük bir organizasyon için yoksulluk karşıtı kampanya düzenliyordu. Organizasyon, İşçi Partisi'nden kesilmiş elektrik ve gaz ısıtma tesisatı bağlantılarının açılmasını istemektedir. Bu da onları Draper ve Milner'ın ana müşterileri olan elektrik ve gaz şirketleri ile karşı karşıya getirmektedir.

Yoksulluk karşıtı grubun LLM ya da diğer profesyonel danışmanları tutmak için ayda sekiz bin sterlin verecek durumları yok, o nedenle Baker ve arkadaşları dar gelirli müşterileri adına lobi faaliyeti yapmak zorundaydılar.

Yemek masasında Budweiser biraları yudumlarken Baker, hükümetin elektrik ve gaz şirketlerini değerlendirme işlemi sırasında ilgili tek bir bakanla, hatta alt kadrodaki memurlarla bile görüşemediklerini söyledi. "Kapılarına ulaşamadık. Fikirlerimizi yazılı olarak bildirmemiz istendi. Tamamen dışlandık." Baker bir Çalışma Grubu'nda görev almak için davet edilebileceğini hayal bile edemiyordu. [19]

Perde Kapanıyor

Draper'ı, Milner'ı ve Lawson'ı sevmemek elde değil. Hepsinde o Bart Simpson cazibesi var: Haşarı, biraz toy ama sevimli. Yeni İngiltere konusunda Yeni Sol'un *coşkusunu* yansıtıyorlar. Bu genç adamların herhangi biri yaptıklarının olumsuz yanlarını düşünüyor mu? Onlar olumsuz bir şey görmüyorlar. Sonuçta bu, onların dünyası. Yeni Solu biçimlendirdiklerine ve şimdi de GPC, GJW ve LLM aracılığıyla, ayarladıkları gösteriye giriş bileti kestiklerine inanıyorlar.

Ancak en iyi oyuncular bile gelecek kaygısı taşıyorlar. Derek Draper, olağandışı düşünceli bir anında, "kamu-özel sektör ortaklığı" altında süregelen hükümete sızma konusunda kaygıları olduğunu söyledi. Draper "Sonunda bir skandalın patlayacağına eminim. Perde kapanacak. Eminim bir şeyler patlayacak" dedi. Sonra da, ücretler ve yemekler hakkındaki sohbetine geri döndü.

19. Hükümet, seçim kampanyası sırasında verdiği sözlere rağmen, özel elektrik, gaz ve su şirketlerinin yoksul müşterilerin bağlantılarını kesmesine izin vererek sistemin devamından yana tutum aldı - Baker'ın rahiplerle yoksullardan oluşan grubuna karşı Draper'in ve GJW'nin müşterilerinin kazandığı büyük bir zaferdi bu. Özel görüşmelerin kurbanları da vardır.

Haber Merkezinde...

Yazı yayınlanmadan hemen önce, *Observer* görüşünü almak için Roger Liddle'a başvurdu.

Liddle, başbakanlıkta "ne istersen, kiminle görüşmek istersen" teklifini yapan o tıknaz adamdı. Büyük başlardandı. Liddle ile Mandelson *'Blair Devrimi'* adlı kitabı birlikte yazmışlardı. Bunların üçü de tersine-devrimin, yani İşçi Partisi'ni ele geçirip sağa çevirme ve bu işe 'Yeni' Sol adını takma programının başlıca mimarlarıydı. Bu ilk adımdı, ikinci adım projeydi - Yeni Sol'u Liddle'ın politik uzmanlık alanı olan Liberal Demokratlarla birleştirme projesi. Liddle ile Draper'in birlikte kurdukları lobi şirketi GPC tarafından yönlendirilen büyük sanayi de bu işin tutkalı olacaktı.

Blair, Liddle'ı hemen başbakanlığa aldı ve Avrupa ilişkileri konusunda büyük yetkiler verdi. Liddle'ın, Draper'in lobi dükkanındaki payı paravan vakfa aktarıldı. Liddle'ın eşi, yazı işleri müdürüm Will Hutton'ın eşinin yakın arkadaşıydı. Liddle yazının yayınlanacağını duyduğunda, bir kalem oynatışıyla kariyerini çöpe atacağının farkında olarak Hutton'u evinden aradı. Liddle yalvardı durdu. Sarhoş olduğunu ve sarhoş olduğunda aptalca davrandığını, bunu herkesin bildiğini ve çenesini kapadığını, onu demek istemediğini, ne söylediğini bilmediğini iddia etti.

Hutton, pazar sabahı Belsize Parkı'ndaki küçük büfede oturmuş ay çöreklerimizi yerken anlattı bana bu olayı. 'Lobi skandalı' sokağa düşmüştü ama biz genellikle, ki isteğimiz de buydu zaten, sanayiinin kontrol altına alınmasını ve Brezilya ekonomisini konuştuk. Hutton o öğleden sonra Başkan Cardoso ile görüşmek üzere Sao Paolo'ya gidiyordu - Başkan, iş bağlama ticareti konusundaki yazımızdan dolayı biraz isteksizdi. "Git. Brezilya'nın geleceği aynen İngiltere'nin geçmişine benziyor" dedim.

Will'e göre, Liddle acınacak durumdaydı ve samimi olarak pişmanlık duyuyordu. O yüzden Will kuşku payını onun lehine

kullandı ve başyazısında Liddle'ın istifasını gündeme getirmedi. Ayrıca Liddle'ın anlattığına göre, Draper'la ortaklığı ona hiçbir şey kazandırmıyordu; paravan vakıf Liddle'ın hisselerini Draper'in lobicilik şirketine satmıştı.

Hutton İngiltere'nin önde gelen zekalarından biri olarak tanınıyordu, gerçekten çok zekiydi. O nedenle, konu üzerinde tek başına çalışması için aradan çekildim. *Liddle, hissesinin satıldığını nasıl biliyor?* "Bu yüzden Will, paravan vakfın ona yarar sağlamadığı doğru olamaz." İri yarı Hutton öyle bir kahkaha attı ki, neredeyse metal masanın üzerine devrilecekti. Hak etmişti de bunu. Liddle kaçamak konuşan yalancının tekiydi. Ama bunda da pek başarılı olduğu söylenemezdi.

Ertesi gün haber merkezinde yazı işleri müdür yardımcısıyla buluştum. Hutton uzaktaydı. Yönetimden sorumlu olan bu beti benzi atmış genç işadamı kılıklı müdür, çevresinde bir avukatlar ordusu ve pazarlama elemanlarıyla birlikte görüşmeyi tercih etmişti. Pazartesi öğleden sonra, Yeni Sol hükümetin bütün güçleri ve diğer gazetelerdeki köpekleri saldırıya geçmişlerdi. Müdür yardımcısı da onların önüne bir yem atmayı düşünüyordu. Tercihen de beni.

Bu arada, *kasetlerimizi hükümete verecekti.* "İyi ama bu delilik, tam birkaçıklık" dedim. Ama bir yönetici olarak kararını vermişti. "Kasetleri verin."

Karımla olanlardan bahsettim. Kasetleri bulamıyordu. Orada düşüp ölecekmiş gibi oldu. İşini kaybedeceğini söyledi. (Kaybetti de.)

Bu arada, aklına yeni bir fikir geldi; Blair'in basın fedaisi Alastair Campbell'e, kasetlerde hangi suçlamaların bulunduğunu, hangilerinin 'sadece' tanıklar ve alınan notlarla desteklenmiş olduğunu açıklayacaktı. Ne parlak fikir. Fikrimi söyledim: "Bu adi herifler kasetlerde sunduğumuz her şeye bir mazeret bu-

lacaklar, sonra da notlardaki her şeyi inkar ederek bizim uydurduğumuzu söyleyeceklerdir." Ama adam kendi bindiği dalı kesmekte kararlıydı.

Londra saatiyle sabaha karşı saat 4'te, Rio'da bulunan Hutton'ı aradım. "Yarın Sao Paolo'dan bir Concorde kalkıyor. Allah aşkına Will, atla gel."

İş işten geçmişti. *Observer* kartlarımızı Campbell'e gösterdi ve hemen ardından hükümetin fedaileri kasetlerdeki kayıtlardan söz etmeye başladılar - Draper'le yaptığımız toplantılarda ve Liddle ile çene çalarken yanımda olan - Swedlund'un verdiği yeminli ifadeye rağmen, notlarda yazılanları ve tanıkların söylediklerini inkar ettiler.

Liddle artık yolsuzluk teklifinden pişmanlık duyan acınası bir sarhoş değildi. Önce, benimle görüşmesini ve neler konuşulduğunu kesinlikle hatırlamadığını açıkladı. Elimizde 'sadece' bir tanığın yeminli ifadesinin bulunduğunu öğrenince daha da küstahlaştı ve olayla ilgili olarak üçüncü kez konuştuğunda birden her şeyi hatırladı. Hatırladığı şey de benim bir yalancı olduğumdu, sözlerini uydurmuştum.

Ertesi sabah, *Observer*'ın faksına imzasız, elle yazılmış bir not geldi. "Kasetin bende. Ne kadar eder dersin?" Linda rezil olduğunu düşündü.

Lobici Ben Lucas kendini beğenmiş bir havada, elimde kaset filan bulunmadığını söyledi, Hazine Bakanlığı'ndan, müşterisi olan Government Association'a bilgi aktardığını bana etraflıca anlattığını *Haber Gecesi* kameraları karşısında inkar etti. Çok sıkı bir yapımcı olan Merion Jones önce Lucas'ın bombayı yutmasına izin verdikten sonra Lucas'ın inkar ettiği sözlerin bulunduğu kasetimi yayınladı.

Sonra, mayına basma sırası Draper'a geldi. Konuşmamızı kaydetmediğimi düşünerek, kendisine atfedilen sözleri inkar etti ancak aynı gün Linda kaseti telefon aracılığıyla yayınladı ve

Draper'ın başbakanlıktaki dostları hakkındaki suçlayıcı sözlerini, isteyen herkes *Guardian*'ın web sitesinden dinleyebilirdi. Draper işini kaybetti, ama bir on yıl daha kaliteli marka şampanya içmesine yetecek kadar tazminat aldı.

O ilk hafta, ben "Yalancı" ilan edilip Blair'in de elleri titrerken, Liddle'ın ipliğini pazara çıkardığıma emindim. Yalancı, bodur çapkın! Sarhoştu, değil mi? Beni hatırlamadı, değil mi? Beni başbakanlığa sokmayı hiç teklif etmedi, özel telefon numarasını vermedi! Aslında, teklifinin ertesi günü Liddle gayet ayık bir halde, buluşup anlaşma yapmamız için *başbakanlıktan beni aramıştı.* Liddle bunu da inkar etti, şaşırdım. Şimdi elime düşmüştü! Yapmam gereken tek şey başbakanlığın telefon kayıtlarına ulaşıp, cep telefonumun numarasını göstermekti... Ama öğrendim ki, İngiltere'de bir memurun devlete ait bir telefondan yaptığı konuşma *özeldi* ya da gizliydi ya da bir tür devlet sırrıydı. Aldatılmıştım. Liddle sütten çıkmış ak kaşık gibi sıyrıldı işin içinden ve Blair onu devlette verilebilecek en yüksek maaş artışıyla ödüllendirdi.

Mandelson - beni tanıyan ve beni lanetlemesi için yapılan ricaları geri çeviren - Margaret Beckett'in yerine ticaret ve sanayi bakanı oldu. (Başbakan Yardımcısı John Prescott ise garip bir şekilde, beni tanıdığını inkar etti ve benimle tanışmış olsa bile benimle hiçbir şey paylaşmadığını söyledi. Ama bu da bir başka hikaye.) Mandelson, yeni makamında, Beckett'in direndiği ama Bill Clinton'la George Bush'un dostlarının bayılacağı çok sayıda anlaşmayı gerçekleştirecekti. Bu konuya geri döneceğiz.

Boşluk Politikası

New Statesman Dergisi'nden

Draper ve lobici dostlarını küçük düşürmek benim açımdan

aptalca bir hamle olmuştu. Hikayenin özü, yani Hazine'nin ve Ticaret Bakanlığı'nın Murdoch'la, Tesco'yla, GTech'le, Enron'la bağladığı işler - şirketlerin devletin içine sızması- hepsi güme gitti. Hikaye birden lobici yalancı oğlanların hikayesine dönüştü. Omuz silkip ülkeme döndüm. İki ay sonra, New Statesman'a şu sert eleştiriyi gönderdim.

Observer, Antony Barnett ve tarafımdan hazırlanan 'Gizli Kapaklı İşlere Ödenen Para' yazısını 5 Temmuz Pazar günü yayınladı. 9 Temmuz Perşembe günü, üç aylık araştırmamızın zaman kaybı olduğunu anladım ve ülkenizden çıkıp gittim. Yazının yayınlanmasıyla kaçışım arasındaki dört günde medya olayı ters yüz etti. Derek Draper İtalya'daki tatilinden dönüşte manşetlere oturdu. Birden, konu Derek Draper'in düşük çenesinin ve hükümetle olan ilişkilerini abartarak "böbürlenmeyi seven genç adamların" hikayesine dönüştü. Konu artık Lobi Skandalı ya da Derek'in deyimiyle "Draper Skandalı"na dönmüştü. Heathrow havaalanında çıkış salonunun duvarına şunları yazmak geçti içimden, YANLIŞINIZ VAR, LOBİCİLERLE İLGİSİ YOK KONUNUN. Asıl konu Tony Blair ve maiyeti hakkındaydı. Yeni Sol'un, sanayi ve medya patronlarıyla içli dışlı olma tutkusunu teşhir ettiğimizi düşünüyordum. Şirketlerin kaymak tabakasının onayını kazanmak için yasaları ve etik kuralları eğip büken en üst düzeydeki devlet yetkililerinin hikayesiydi bu. Ama Perşembe gününe gelindiğinde Yeni Sol'un müritleri New Statesman'da çıkan, *Observer*'daki ifşaatların sadece Draper'in "malını abartılı biçimde satışıyla" ilgili olduğu ve dolayısıyla suçlamaların "önemsiz" olduğu yorumuyla rahatlayabilirlerdi artık.

Önemsizin açıklanması

Önemsiz konulardaki merakımı hoş görün. *Observer* diğer bulguların yanı sıra lobicilerin şu ifşaatlarını sergiledi:

... Tony'yi öven gazete haberlerinin karşılığında, hükümet Rupert Murdoch'un *News International*'ı için rekabet ve sendika yasalarında önemli değişiklikler yaptı.

... Milenyum Kubbesi için yapılan 11 milyon sterlin tutarındaki bağıştan sonra başbakan yardımcısıyla yapılan gizli toplantılarda, Tesco otopark vergisinden muafiyet elde etti. Kazanç; yıllık 20 milyon sterlin.

... Gizli devlet belgelerine erişen ve başbakanlığa özel bir yolla ulaşan Amerikan enerji şirketi Enron hükümetin yeni gaz-yakıtlı elektrik santrali yapımını engelleyen planını tersine çevirdi.

... Bir Amerikan yatırım bankası ile ayrıcalıklı İngiliz şirketleri Gordon Brown'ın harcama planını önceden öğrendiler. (Lobici Ben Lucas'ın bana anlattığına göre "Piyasaya ilişkin değerli bilgiler." Draper "Bir servet eder" diye teyid etti.)

... PowerGen Başkanı Ed Wallis, Muhafazakar Parti hükümeti tarafından daha önce reddedilmiş olan bir birleşme planının onayı için *sessiz sedasız* bir anlaşma yapmak için Hazine Bakanlığı'nın önemli bir danışmanıyla görüştü. Bu işlerin değeri milyarlarca sterlindi.

Liste devam edip gidiyor. Ucuz bir iki küçük iş bağlama olayına takılmadık. Sistemli bir işti karşımızdaki. Yeni İşçi Partisi, seçkin şirket patronlarının hükümetin önemli kararlarını pazarlık konusu yapmaları, değiştirmeleri ya da veto etmelerini sağlayan gizli, özel görüşme yollarının kapılarını açmıştı. Derek Draper konunun merkezinde değildi, o sadece farkında olmadan bana bilgi sağlayan bir kaynaktı. Sanayici müşterilerini başbakanlığın arka kapısından geçirme işine bakan Draper da, diğer genç Yeni İşçi Partisi lobicileri gibi, bir getir-götür oğlanından, bir satıcıdan, kendisini dev aynasında gören aşırı meraklı bir memurdan başka bir şey değildi.

Yeni İşçi Partisi Düzeninin 'Üstün İnsanı'

Tower Hotel'deki odamda şarap kadehlerini doldururken - bu paravan operasyon *Observer*'a biraz paraya mal olmaktaydı - Draper'in rakiplerinden Rory Chisholm'e, PowerGen'le Hazine arasında birleşme konusu için toplantı ayarlayan Derek'in yaptığı işi yapıp yapamayacağını sordum. "Burada durun bakalım!" Eski tüfek bir lobici olan GJW başkanı Chisholm bardağını masaya koydu. "Bu iş biraz *yasadışı* kokuyor. *Mahkemelik* iş. *Bir yargıcı ayarlamaya* benziyor."

Yeni İşçi Partisi neden etiğin sınır çizgilerinde dolaşırdı? Bu sorunun cevabını, yeni danışmanlık şirketi Lawson Lucas Mendelsohn'ın sadece müşteri adaylarına verdiği 'Günümüz Dünyasını Anlamak' adlı gizli kitapçıkta buldum. Blair'in Gordon Brown'ın ve Jack Straw'ın seçim kampanyasının ana danışmanı olarak seçilen LLM, cebinde parası olan herkesin tutabileceği bir nüfuz satın alma şirketi değildir. Şirketin gözde hizmetlerinden yararlanmak için, Lucas'ın bana anlattığına göre, şirketler LLM'nin pazarlama broşürü-manifesto karışımı kitapçığında yer alan ilkeleri ve yöntemleri benimseyerek "kültürlerini değiştirmek" zorundalar. Broşürün 3. sayfasında, LLM kıyamet günü tarzında değişimler kehanet etmektedir: "ESKİ DÜNYA SİLİNİP GİDİYOR VE YENİ BİR DÜNYA ORTAYA ÇIKIYOR." Bunun ardından LLM, bütün insani düşünceleri ve duyguları pratik bir biçimde iki uzun sütuna ayırmaktadır. Biri "Maziye Karışan Dünya" diğeri "Yeni Dünya." İDEOLOJİ ve KANAAT, Maziye Karışan Dünya ile birlikte geçmişte kalmalıdır. Yeni Dünya'da ise ideallerin yerini FAYDACILIK, kanaatlerin yerini TÜKETİM alacaktır -İNANCIN yerine SATIN ALMA geçecektir. LLM yeni müşterilerine öğüt vermektedir. *"Bu yeni dünyanın ortaya çıkışı, önemli olanı kökten değiştirmiştir."* Liste, imajın başarıdan daha önemli olduğunu göstermektedir. Hükümetle iş bağlamak Maziye Karışan Dünya'nın tek derdiydi,

artık bunun yerine ün salmak geçti. Stil her şey demektir. "NE YAPTIN"ın yerini "NASIL YAPTIN" almaktadır.

Bu noktada araştırmalarım beni Yeni İşçi Partisi'nin tam kalbine götürdü. Ve orada hiçbir şey bulamadım. İdeolojiden ve inançtan arınıldığında geride hırstan başka bir şey kalmıyor. Yeni İşçi Partisi düzeninin mükemmel 'Üstün insanı' zeki, ciddi, ruhsuz, Jonny Mendelsohn, bana partinin tutkulu ihtiyaçlarını anlattı: "Parlamentodaki muhteşem çoğunluğumuz, muhalefetin yalnızca medya ve iş dünyasından gelmesi demektir. O yüzden ekonomi yavaşladığında - ki bu kaçınılmazdır - bizim yanımızda kalmalarını sağlamalıyız."

Saatlerce süren ciddi tartışmalar sırasında, bir bilgi kaynağının bana anlattığı şeyi kavradım: "LLM bir lobi şirketi değil, *hükümetin bir parçasıdır*." Yeni İşçi Partisi, LLM aracılığıyla, etkili işadamlarını ve medyayı ele geçirip bir dizi ticari bağlantıyla onları Sol'un içinde tutmak için adamlarını ortalığa salıvermişti. Tipik lobici şirketler müşterilerinin istek listelerini hükümete ulaştırırlar. LLM işlemi tersine çevirmektedir. Lucas'ın bize verdiği bilgiye göre, hükümetin sendika ve rekabet yasalarını budama teklifiyle Murdoch grubuna doğru ilk adımı Blair'in çetesi attı - Murdoch'un gazetelerinin çenesini kapatması karşılığında.

İdeallerin ve inançların şüphe altında olduğu boşluk politikasını Yeni İşçi Partisi'nin icadı sanmak hata olur. Blair, Brezilya'dan Cardoso, Şili'den Frei; bunların tümü de Bill Clinton'ı üreten fabrikanın mamulüdür. Hepsi de Mendelsohn'ın deyimiyle "ideolojiyle sınırlandırılmamış" biyonik seçim makineleridir. LLM'nin bildirisi "liderlik eden liderleri" Maziye Karışan Dünya'nın antik yaratıkları olarak nitelendirmektedir. Günümüzde lider piyasanın kendisidir. Şirket genel müdürleri liderdir artık. Yeni Dünya'da, başbakanlar ve başkanlar DİNLERLER. İnançla sınırlandırılmamış olan bu insanlar, halkın ruh haline

göre medyadaki imajlarını değiştirirken, güçlü olanın isteklerini karşılama konusunda özgürdürler.

Observer'ın yazıyı yayınlamasından sonraki hafta içinde - devletin üst katmanlarından - yığınla destek ve tebrik telefonu geldi. "Bu adi piçleri enseleliniz. Kurcalamaya devam." Ancak başbakanın kendi kabinesi dışından iki önemli destekçisi bulunuyordu, muhalefet partisinin eski liderleri William Hague ile Paddy Ashdown. Altı ay önce, Muhafazakar bir liderin Blair'e şunları söyleyeceği kimsenin aklına gelmezdi: "İnancı olmayan bir hükümet satışa çıkmış bir hükümet demektir." Ancak ilk saldırılarının heyecanı geçtikten sonra Hague, yolsuzluğun bütün yönleriyle araştırılmasının kendisine bir yarar sağlamayacağını anladı. Ashdown sessizliğin, sorularla sıkıntı yaratmaktan daha fazla kazanç sağlayacağını hesaplamış olmalıydı. Bir parlamento komitesinin beni çağırmasını bekledim. Kimse aramadı. Kimse araştırmadı. Kimse araştırmak da istemedi. Muhalefet, Liddle'ın günlük notlarının, telefon kayıtlarının ya da toplantı notlarının açıklanmasını ya da PowerGen'le yapılan ticari bağlantıları sorgulamak için Gordon Brown'ın danışmanlarının davet edilmesini gündeme getirmemek için büyük çaba harcamış olmalı. Tesco ile Prescott, Liddle'ın müşterisi Rio Tinto şirketi ile Blair arasındaki - kuşkulu toplantıları da kimse sorgulamadı.

İngiliz yorumcular hemen Lobi Skandalı'nın bir Watergate olmadığını belirttiler. Nerden biliyorlar? Watergate de başlangıçta "üçüncü dereceden bir soygun" olarak alay konusu oldu. "Başkan ne biliyor ve bu bilgiyi ne zaman elde etti?" diye yüzlerce kez soran, Başkan Richard Nixon'ın kendi partisinin senatörleriydi. Televizyonda, Amerikan Kongresi'nin Beyaz Saray'daki her çalışanı sorgulayışını, dosyaların açılışını, kasetlerin dinlenişini seyrettim. Ama bu Parlamentodan tık yok. İngiltere'nin nüfuz sahiplerinin bir tür gizli komitesinin oylama yapıp, aşağıdakiler huzursuzlanmasın diye iktidardakilerin iç işle-

rinin açığa çıkarılmamasını kararlaştırdıklarını kurguluyorum. Ya gazeteci dostlarım neredeydi? Bu zavallı kuklalar *Observer*'ın ortaya çıkardığı olaya bağırıp çağırdılar ama hiçbiri devletten kayıtlarını açmasını istemedi. *Financial Times* gazetesi Draper'ın gizli Hazine kayıtlarını New York bankasına verdiğini teyid etti - ama Gordon Brown'ın bürosundan Draper'a sürekli bilgi akışını kimin sağladığını hiç kimse sormadı. Bunun yerine, bütün medya gözünü Draper'in soytarılıklarına dikti. Kralın bütün adamları tüyerken Draper başına çıngıraklı kukuletasını geçirip soytarılığını yaptı ve insanların dikkatini başka yöne çekti.

İşçi Partisi'nin Kongresi için sallana sallana Blackpool'a giderken, parti müritlerinin bağırtısını işitebiliyordum: "En azından Muhafazakarlar kadar kötü değiller." Durmadan tekrarlanınca bu sözler, doğru olmasa bile, inançlıların sıkıntılı yüreklerini rahatlatıyor gibiydi.

New Statesman Dergisi İşçi Partisi Kongre özel sayısında bu hikayeyi yayınladı. Beni İngiltere'ye getirtti ve Derek Draper ile tartışacağım 'yan toplantılarında' ana konuşmacı olacağımı açıkladı. İş bitiricinin kıvırtıp toz olma huyu vardı ama benim öyle bir huyum yoktu. Mirror gazetesinin ön sayfasını bir kez daha işgal etme hakkını kazandım. Bu sefer de Yalancı'nın biriydim, hem de daha kötüsü. İşçi Partisi basın kartımı geri aldı ve güvenliği tehdit ettiğim gerekçesiyle (!) Yeni İşçi Partisi müritlerinin bulunduğu bölgeye girmem yasaklandı.

"II. Yalancı" manşetinden sonraki günün sabahı, *New Statesman*'ın editörü Peter Wilby beni aradı, kendini kaybetmiş gibiydi ya da soğukkanlı Wilby'den beklenebileceği kadar kontrolünü kaybetmiş gibiydi. Basıma otuz dakika kala yazımdaki önemli bir suçlamayı tekzip edecekti. Yazıda, Chisholm'un "bi-

raz yasadışı kokuyor" diye nitelendirdiği, gizli birleşmeye onay sağlamak üzere PowerGen Başkanı Ed Wallis ile görüşen "Hazine yardımcısı" olarak Bakan Brown'ın yardımcısı Ed Balls'ı göstermiştim. Wilby, PowerGen'in hiçbir temsilcisiyle görüşmediğini söyleyen Balls'ın sözlerini doğru kabul ederek bir özür yayınladı.

Wilby'yi suçlamıyorum ama tekzip olayı mantıksızdı, en azından yarısı; Balls'la PowerGen'in lobicisi Draper'in birlikte yedikleri yemeğin faturasını görmüştüm. Ancak Balls bir noktada haklıydı, Wallis ile hiç görüşmedi. İsim yanlıştı, ama olay doğruydu. Bu karmaşık işi kim saklamış olabilirdi? Kömür anlaşmaları birleşme işi için Wallis'le kim buluşmuştu? Çalışma arkadaşım Barnett bir saat içinde bana bunun cevabını yetiştirdi: Bakan Gordon Brown'ın baş muhasebecisi Geoffrey Robinson. Robinson *New Statestman*'ın sahibiydi.[20]

Bu adamları takdir etmek gerekir. Hiç utanmaları yok. Teşhir, biraz sıkıntı yaratıyordu ama engel oluşturmuyordu. LLM'nin Tesco'ya yılda 20 milyon sterlin avanta sağlayacak otopark vergi muafiyeti olayını, ortaya çıkarmamızdan üç hafta sonra Observer'da yayınladım.

Kent dışındaki alışveriş merkezleri, çevreci kampanyacıları hayrete düşürecek şekilde, otopark vergisinden muaf tutulacaklar. Görüşme ücreti skandalının göbeğindeki şirketin lobicileri Neal Lawson, Ben Lucas ve Jon Mendelsohn'a tebrikler.

Başbakanlık *Observer*'ın yazdıklarını, politik bağlantıları olan lobicilerin "böbürlenmeleri" olarak kabul etti. Ancak bu olayda, işler tam tamına, LLM'den lobici Lucas ile *Observer* arasında 11 Haziran'da yapılan ve kaydedilen telefon konuşmasında söylendiği gibi sonuçlandı.

20. Wilby vahşi bir kedidir - Robinson'ın Wallis'le görüştüğünü ve bu işin merkezinde onun olduğunu yazmaya hazırdı. Gerçi "Bu, patronumuzun kendi yayınını dava etmesi gibi garip bir durum ortaya çıkartacaktı." Onu bu sorundan kurtardım.

7 Temmuz 1998'de, ilk "görüşme ücreti" yazısının yayınlanmasından sonra, Blair'in sözcüsü, Tesco'nun Milenyum Kubbesi'ne 12 milyon sterlinlik bağışının zamanlamasının, hükümetin vergiler hakkındaki kararını etkilemek üzere ayarlandığı iddiasını yalanlayan bir bildiri yayınladı. Hükümet sözcüsü bağışın Şubat'ta yapıldığını "Nisan ayına gelinceye kadar otopark vergileri hakkında tek söz bile edilmediğini" söyledi. *Observer* tarafından ele geçirilen yeni bilgilerle lobici Lucas'la yapılan görüşmenin daha önce yayınlanmamış bölümleri, hükümetin sözlerini yalanlıyordu.

Hükümet tarafından hazırlanan "Ulaşımın Beyaz Kitabı"nın (Hükümet Raporu) yazılmasına katılan kişilere göre, otopark vergisi teklifi ilk kez 17 Kasım'da, sanayi temsilcilerinin de katıldığı bir toplantıda çevreci grup Ulaşım 2000 tarafından, Başbakan Yardımcısı Prescott'un makamına iletildi.

Lobici Lucas, Tesco'yu bu tarihten önce bilgilendirdiğini söylüyor. Lucas bize -kimliğimizi daha bilmiyordu- "Piyasa açısından epeyi değerli bilgi" elde edebileceğini söyledikten sonra "birkaç örnek" de verdi, örneklerden biri de buydu: "Yeniden otopark vergisi konusuna dönersek, Tesco için sağladığımız avantaj şimdi bu konuda çalışmaya başlamamız değil, onları daha bir yıl önce bu konuda uyarmamızdı."

Lucas, *Observer*'da yayınlanmamış olan 11 Haziran tarihli telefon konuşmasının bir bölümünde, İşçi Partisi hükümetiyle yapmış olduğunu iddia ettiği pazarlığı ayrıntılarıyla anlatmıştı. "Hükümetin gelecek ay açıklayacağı planı farklı bir yöne çevirmek ve Tesco tarafından kamu ulaşımına yapılan katkıyı bu verginin alternatifi olarak görüp, anlaşma yapmalarını sağlamak için bir strateji hazırlıyoruz." (Lucas *Observer*'ı bu bilginin "epeyi hassas" olduğu konusunda uyardı.)

Kaydedilen telefon konuşmasından iki ay sonra yayınlanan Beyaz Kitap lobicinin planını aynen içeriyordu. Tesco ve diğer

"US Businessman" - You have a philosophy, you have tremendous resumes and you know bios, but a little bit about how you've been able to operate or what you've been able to accomplish would be real helpful.

Lucas - It's ... there are some examples which we can give you, some of which are still quite sensitive because the government is still relatively new. There's a lot which is still as it were, in negotiation. An example of this is, to pick an example, the biggest food retailer in Britain is called Tesco, they're a client of ours. They have a concern about the government potentially introducing a tax on all car parking spaces in supermarkets in Britain which would cost them about 20-30 million pounds. We've been developing a strategy for them to head the government off basically and push them in a different direction in the plans which they're about to announce next month and to get [illegible] effectively do a deal whereby [illegible] to community transport [illegible] his company is seen [illegible] g to pay this tax and [illegible] represented in th[illegible] announced in July [illegible] KPMG a major acco[illegible] problem that they [illegible] the big six accoun[illegible] inadvertently iden[illegible] particularly anti-[illegible] organised some tax [illegible] Labour government w[illegible] taxation. So six mon[illegible] Gordon Brown who was [illegible] press conference spe[illegible] black mark had been p[illegible] on to work for them a[illegible] refashioned the whole [illegible] to government and as a[illegible] that the morning of th[illegible] since the election his [illegible] us and said that he would like to [illegible] special meeting with

Şekil 18. 'Amerikalı işadamı' (ben) ve lobici Ben Lucas arasında 11 Haziran'da yapılan telefon konuşmasının metninden. Fotoğraf: 23 Haziran 1998, 'İşadamı' Lucas'la görüşmeye gidiyor. (Foto: Mark Swedlund)

süper marketler vergiden muaf tutulacaklardı. Bunun karşılığında yerel yetkililer, müşterileri alışveriş merkezlerine götürecek otobüs güzergahlarına destek olmak için, bazı büyük marketlerin daha şimdiden katıldığı fonlar oluşturacaklardı. Beyaz Kitap'ta yazılanlara göre, büyük marketler katkılarını "şimdiden yapmışlardı." Tesco için, lobicisinin planı sayesinde, yeni katkılar küçük olacaktı ya da hiç olmayacaktı.

Hükümetin hazırladığı raporun 23 Haziran (*Observer* muhabirlerinin Lucas ile buluştuğu gün) olan yayın tarihi ertelendi ve ertelemeden kısa bir süre sonra süper market vergi muafiyeti Beyaz Kitap'a eklendi.

Vergi muafiyetini haklı göstermek için Beyaz Kitap'ta kullanılan dil LLM tarafından kullanılan ve sekiz hafta önce 'Amerikalı işadamlarına' (*Observer* ekibine) açıklanan dilin aynısıydı.

Blair, parlamentonun Davranış Standardı Komitesi aracılığıyla soruşturma ve 'reform' sözü verdi. Lord Neill'in komite üyeleri bir yılı aşkın bir süre konuyla oyalandıktan sonra, bütün devlet kayıtlarının ve telefon kayıtlarının *açıklanmamasını* önererek çalışmayı tamamladı. Draper komiteye şunları söylemişti: "Aslında hükümetin kararlarına ilişkin herhangi bir gizli bilgiyi kimseye vermedim." İş bağlamalar, toplantılar, bilgi değiş tokuşu, hepsi inkar edildi - komiteden tek bir soru bile gelmeden, Tanrı korusun, telefon kayıtları ve günlük ajanda bilgileri sorulmadan, Tanrı korusun, suçlanan bakanlardan hiçbiri sorgulanmadan.

Lord Neill ve komitesi, lobicinin ifadesinden hareketle bir üyenin ifade ettiği şu sonuca vardı: "Önümüzdeki sorunlar ciddi olabilir ama hayati önemde sayılmazlar."

Lord Neill, *Observer*'ın araştırmalarında elde edilen önemli yeni kanıtları - kasetleri, faksları, tanık ifadelerini - dinlemeyi reddetmesine rağmen, komitenin bütün kanıtları dinlemeden karar aldığını sanmamak gerekir. Komitenin resmi sözcüsü: "Komite, Derek Draper'in ifadesine dayanarak konunun bütün yönleriyle ele alındığına karar vermiştir."

Öpüldü Ama Sevilmedi: Tony Blair, Küreselleşmenin Odalığı

Lobi Skandalı'ndan sonra, Blair ve dostlarının bana karşı dostane duygular beslemediği kanısına kapıldım. Ancak, her eleştiriye neden bu kadar vahşice cevap veriliyor? Bu adamı ne dürttü?

Ecologist dergisi için "Proje İlkeleri" dosyasını hazırlarken Blair'i farklı bir açıdan görmeye başladım; o artık ruhsuz bir seçim kuklası değildi. Amerikan 'girişimciliğine'... aşık bir adamdı. Bütün bu küçük pis işler kimin çıkarınaydı? New Jersey'de faaliyet gösteren GTech'in, Arkansas, Little Rock'dan Entegry'nin, Houston'dan Reliant'ın, St. Louis'den Monsanto'nun. Lobi Skandalı İngiltere'den çok Clinton, Bush ve küçük, soğuk adaya uzanan Amerika'nın güçlü şirketleri ile bunlara kucak açan sırıtkan yerli şef Bay Tony hakkındaydı. Brezilyalı Cardoso ve Meksikalı Vincente Fox gibi Blair'in de küreselleşme gemisine binmesi için yapılan davetle gözleri kamaşmış durumdaydı.

Blair'in tutkusu buydu.

Proje İlkeleri

Tony Blair kalben İngiltere'den nefret ediyor. Başbakan "Vadim O Kadar Yeşildi ki"nin içinde kaybolan, kapatılan pis kömür çukurları için sızlanan, yeni fabrikalar kuracaklarına işçileri ölü fabrikalara zincirleyen fosilleşmiş sendikalarla dolu bir ülkeyi küçümsüyor. Köy eczacısının kapısında duran antika, işe yaramaz küçük çan, kurak bir toprak parçası ve iki domuzla sızlanıp duran çiftçiler, Kraliçe'nin gaga burnunun bozuk paraların üstünde durmasını talep eden asiller onu irkiltiyor. Dört yıl boyunca, Amerikan Şirketi'nin Yönetim Kurulu Başkanı Bill Clin-

ton'a neredeyse erotik bir kıskançlıkla baktı. Başbakan, Girişimci Ülke'yi yaratmayı düşlerken kendisini, bol sosyal yardım ve hırs yokluğundan uyurgezer hale gelmiş, bir on dokuzuncu yüzyıl müzesinin bekçisi gibi görüyor.

Blair'in sıkıntısı, ülkesinin kendisini anlamamasıdır. Sol, başbakanı ikiyüzlü, seçim kampanyasına bağış yapan şirketlere dalkavukluk eden, İşçi Partisi'nin ideallerine ihanet eden biri olarak görmektedir. Bay Bob Spooner, yürekli gazete *Left Labour Briefing*'de şöyle yazıyor: "Tony Blair eski sosyalistlerin inandığı her şeye ihanet etmiştir!" Başbakan sahip olmadığı idealleri nasıl kaybedecekse... Yeni İşçi Partisi'ne koşarak oy verenler bile Blair diye gerçek bir kişiliğin bulunmadığı, ortada sadece şirket grupları tarafından oraya-buraya çekiştirilen boş bir kukla olduğu kuşkusunu taşıyorlar. Safın teki şöyle yazıyordu *"Blair biyonik bir seçim makinesidir. Ön tarafına gülümseyen bir yüz çizilmiş bir kaputtur o. Aynı anda hem gülümseyip hem de su içebilir. Ülkeyi, seçilmeyi meslek haline getirmiş insanlar yönetiyor -onlarda felsefe filan aramayın."*

Bunu yazan saf bendim. Ancak biri var ki olayı özünden kavramış durumda, bakan Peter Mandelson. Bir krediyi Geoff Robinson'dan bilerek sakladığı için görevi bırakmasından günlerce önce şöyle demişti:

> *"Yeni İşçi Partisi gaddar bir seçim makinesinin ötesinde bir nitelik taşımalıdır. Değerlere ve ideallere sahip bir siyasi parti olmalıdır."*

Hadi gülün isterseniz. İnanıp inanmamak sizin bileceğiniz iş. Aslında ortada ahlaki ilkeleri gözeten, uluslararası boyutta, derli toplu, ilkeleri olan, muhafazakar nitelikte bir proje var.

Blair'in ana amacı ulusunun sosyo-ekonomik ruhunu değiştirmek, KURTARMAK. Blair'in Geleceği ABD'yi ziyaret etti

ve Washington'daki kaynağından aldığı Prometheus ateşini Bristol ve Bournemouth'a getirdi. Tony Blair Müslüman olmayan dünyanın en idealist, ufku en geniş lideri olabilir. Bunun sizi ürkütmesi gerekir.

Yeniden 1998'e dönelim. Hazine Bakanı Geoffrey Robinson, Tony Blair'in sağ koluydu. Ancak PowerGen ve Teksaslı ortaklarını idare etmek ağır bir yüktü. 1998'e gelindiğinde, PowerGen, İngiltere-Galler bölgesindeki 'Enerji Havuzunda' elektriğin toptan satış fiyatı tekliflerinin yüzde 85'ini belirliyordu. Kar muazzamdı. Ancak PowerGen'in Genel Müdürü Ed Wallis doymak bilmiyordu. East Midlands Elektriği de almak istedi. Ama bu mümkün görünmüyordu. Muhafazakarlar bile Wallis'in yerel elektrik şirketini almak için yaptığı son başvuruyu reddetmişti.

Wallis hiç doymak bilmiyordu. Tutkusu uluslararası düzeydeydi ve dünyayı ele geçirmek için yaptığı atak, daha yeni iflasın eşiğinden dönen sevimsiz enerji korsanı grubu Houston International ile birleşme teklifiydi. Teksaslıları kandırmak için İngiliz enerji piyasası teklif edilmişti. Bu da mümkün olmadı. Muhafazakarlar iktidarlarının son günlerinde - muhalefetteki İşçi Partisi'nin sataşmalarına bir yanıt olarak- Amerikalılar'dan gelen bir satın alma teklifine kapıyı kapamışlardı. PowerGen'in iki birleşme planı da daha başlangıçta hüsranla sonuçlandı.

Geoffrey Robinson'ın olayı çukurdan çekip çıkarması için iki ciddi engeli aşması gerekiyordu; yasa ve Bayan Beckett. Yasa açıktı; sadece Ticaret ve Sanayi Bakanı Margaret Beckett birleşmeyi onaylayabilirdi - Başbakan bile buna müdahale edemezdi. Beckett, eski Sol'un savaş atlarındandı ve sanayie muhafazakar selefinden daha yumuşak davranması düşünülemezdi bile. Beckett Amerikalı bir enerji şirketinin birleşme talebini geri çevirmişti. Başbakanlıktaki adı "Bakan Hayır", "Bayan Yapamam"dı.

Ama Beckett'in defteri dürülmüştü. PowerGen'in lobicisi (Derek Draper) Beckett'in kısa bir süre sonra rekabet politikasının dümeninden alınıp alakasız bir makamda otlamaya gönderileceğini öğrendi ve 1998'de farkında olmadan bana bu bilgiyi aktardı.

Bundan sonra sıra PowerGen'in isteklerini, İngiltere'nin enerji sistemi üzerinde son sözü söyleme hakkına sahip olan adamın - Başkan Clinton'ın - istek ve arzularını tatmin edecek şekilde karşılamaya gelmişti.

Bill Cinton'ın istekleri de bitmek tükenmek bilmezdi. Amerikan Elçiliği'nin kendi dosyalarındaki bilgilere göre Clinton daha şimdiden İngiliz elektrik sisteminin yarısına sahip olan Amerikan şirketlerine yönelik umulmadık düzeydeki kazanç vergisini kontrol altına almak, çok sayıdaki Amerikan şirket birleşmelerinin önündeki şu Bayan Beckett engelini kaldırmak ve en sevdiği dostları Enron ve Entergy şirketlerinin gazla çalışan santraller kurmalarını istiyordu.

Özellikle bu sonuncusu sorunlu bir işti. Gaz kullanan elektrik santralleri kömür madeninde çalışanları işsiz bırakıyordu, o yüzden Beckett yeni santrallerin yapımını engelleyen bir moratoryumu yürürlüğe koymuştu. Clinton'ın has adamı - Şikagolu Patron Daley'in oğlu - Ticaret Bakanı Bill Daley, Amerikan hükümetinin alışveriş listesini konusunu görüşmek üzere Beckett'e telefon açtı. Daley görüşmeden tatmin olmadı. Amerikalılar sinirlenmeye başlıyorlardı, Amerikan Elçiliği bile kritik 4 Haziran 1998 tarihli Bakanlar Kurulu toplantısı yaklaşırken, Beckett'in kapısının altından sinir bozucu notlar atarak olaya karışmıştı.

Robinson için, kriz fırsat demekti. Bir hamleyle hem PowerGen'in ihtiyaçlarını hem de Bill Clinton'ın isteklerini nasıl karşılayacağını iyi biliyordu. Eğer hükümet ticaret bakanının politikasını değiştirip PowerGen/East Midlands birleşmesini onaylama-

sını sağlayabilir ve aynı zamanda PowerGen de, değerinin üstünde biçilen fiyata rağmen, İngiliz kömür şirketiyle anlaşma yaparsa, o zaman Ticaret Bakanlığı da kömür çukurlarındaki sefil işleri yapanların işlerini kaybetmelerine yol açmadan Amerikalı şirketlerin gazla çalışan yeni elektrik santralleri yapmasını engelleyen moratoryumu geçersiz kılabilirdi. Haziran'ın başında, Robinson, gizlice PowerGen Genel Müdürü Wallis'le buluştu.

27 Temmuz'da Margaret Beckett Ticaret Bakanlığı'ndan alındı. 22 Eylül'de, yerine gelen Peter Mandelson PowerGen'in East Midland'ı almasını sağlayan anlaşmayı imzaladı. Ertesi gün, PowerGen İngiliz kömür şirketiyle 25 milyon tonluk kömür anlaşması imzaladı. Hükümet de Enron'a moratoryumdan muafiyet tanıdı, sonra da gazla çalışan santrallerle ilgili moratoryumu tümden kaldırdı.

Ahlaken katı olanlara tüyler ürpertici ve adi bir alışveriş olarak görünebilecek bu süreç, Yeni İşçi Partisi'nin Yeni Tipleri için hükümetin yasa takıntısıyla elinin kolunun bağlanmasıdır. Tam da bu yüzden gerçek anlamda yönetim, işi oldurmak için sistemi sallayıp çalıştıran Geoffrey Robinsonlar'a ihtiyaç duyar.

Ancak olayın bütün şanını Bay Robinson'a vermek haksızlık olur. Amerikan Ticaret Bakanı'nın notlarına göre "gaz moratoryumunu sulandırmak için" Bakan Beckett'i atlayıp olaya müdahale eden bizzat Tony Blair'di.

İngiltere Başbakanını Bill Clinton'ın teklifi karşısında tavşan gibi hoplatan, Amerika'ya kendi ülkesinin elektrik sektörünü teslim ettirten, sonra da Amerikalı yatırımcıların vergi yükünü hafiflettiren, anlaşma yapsın yapmasın, İngiltere'nin kömür madenlerine nihayetinde kilit vuracak olan Teksas'lı Enron'a özel muafiyetler verdirten şey neydi?

Amerikalı enerji şirketleri başbakanın hediye listesinde birinci sıradaydılar, ancak diğer maceraperest Amerikalılar da

ayaklarını başbakanlığın altından kapı paspasına sürdüler. Arkansaslı mağaza devi Wal-Mart'ın uluslararası müdürü, Başbakanla yaptığı özel ve benzeri görülmemiş toplantının ardından Asda mağazalarını yuttu. İngiltere, Wackenhut hapishane şirketini, Columbia özel sağlık şirketini, GTech piyangocularını, muhterem din adamı Pat Robertson'la internet bankasını, ve İngiliz tarlalarındaki garip hasadıyla Monsanto'yu - Blair'in ülkedeki uyuz inekler için damızlık olarak gördüğü bu Truva atlarını- bağrına bastı.

Yeniden elektrik anlaşmasına dönersek. Amerikan Elçiliği'nin zamanlaması, elçiliğin, kendi notuna göre "Kabinenin konuyu 4 Haziran toplantısında ele alabileceğini" bildiği göz önüne alındığında, tam yerindeydi. *Bu bilgiyi* nerden elde ettiler? Bakanlar Kurulu'nun gündeminden haberdar olan parlamento üyeleri bulunmaktadır. Ancak Enron'un adamları enerjiyle ilgili Özel Komite'ye sızmışlardı. "Hükümetteki birçok dostumuz konuları önceden bize ulaştırmaktan hoşlanıyorlar." Gizlice kaydedilen bu konuşmada lobicilerin belirttiğine göre, Enron, "enerji politikasını etkilemek için bizi kullanıyor ve özellikle moratoryum konusunda epeyi etkimiz oluyor."

Brezilya'yı Satın Almak

Peter Mandelson, Temmuz 1998'de rutubetli bir gece Rio'da şafak sökünceye kadar Fabrizio adındaki genç bir adamla alem yaptı. Ya da, bizim ahlak bekçilerimiz, *Express* gazetesi, Muhammed Fayed'in *Punch* dergisi ve William Hague öyle söylediler. "Rio'nun Lord Mandelson'ı." Yetkisiz bakanın yaptıkları bizi ilgilendirmez. Ancak Mandelson'ın alem listesinde başka isimler de bulunuyordu - Başkan Fernando Henrique Cardoso, zengin iş adamı Olavo Monteiro ve Sao Paolo'daki İngiliz Ticaret Odası. Oğlak Dönencesi'nde eğlencelik bir odalıktan daha cazip şeyler de vardı: Sao Paolo Gaz Şirketi ve Brezilyalıların

itirazlarına rağmen İngilizler'le Amerikalıların kendi hakları olduğuna inandıkları *100 milyar dolar* değerindeki diğer kamu şirketleri.

Brezilyalılar için bir İngiliz'in hovardalıkları itici olsa da skandal sayılmaz. Ortalığı karıştıran şey Mandelson'ın, bir yabancının televizyona çıkıp Cardoso'nun yeniden seçilmesine destek vermesiydi. Eski İşçi Partisi, bu projeyi, parti kongresinde Kızıl Bayrak Marşı'nın söylenmesine dudak büken hizip tarafından gerçekleştirilen bir *askeri darbe* olarak düşünmekten kendini alamasa da, bu yaklaşım güdük ve dar bir görüş sayılır. Blaircilik, ABD'den Clinton, Meksika'dan Fox, Hindistan'dan Manmohan Singh, Gana'dan Jerry Rawlings ve geniş bir modernleşmeciler grubunu içeren kuşağın İngiltere ayağıdır. Bu grubun altın çocuğu Cardoso'ydu. Nasıl ki, Şili, Thatcher'ın serbest piyasa kozmolojisinde yaratılış efsanesi olduysa, Cardoso'nun Brezilyası da Üçüncü Yol dininin Mucizesi olacaktı.

Ne var ki 1998'de, Cardoso'nun yeniden başkan seçilmesi pamuk ipliğine, Brezilya parası realin şaşırtıcı ölçüde yüksek değerini koruma becerisine bağlıydı.

Dünya Bankası ile Uluslararası Para Fonu realin çöküşünü önlemek için borç vereceklerini açıkladılar (toplam 41 milyar dolar) ama seçimler yapılıncaya kadar tek kuruş koklatılmayacaktı. Mandelson'ın manevrası, Avrupalı-Amerikalı liderlerin kurtuluş parasını teslim edecekleri güvenilir kişinin sadece Cardoso olduğu konusunda Brezilyalılara verilen açık bir işaretti.

Cardoso Ekim'de zar zor yeniden başkan oldu. Cardoso'nun seçilmesi garanti altına alındıktan 13 gün sonra Amerikan Hazinesi onay verdi, tuzağın kapısı açıldı ve Brezilya parasının değeri yüzde 40 düştü, canlanma başladı.

Krizin de bedeli vardır. Yeni multi-milyar dolarlık borcunu ödeyebilmek için Brezilya kelepir satışlara başladı. British Gas, Sao Paolo Gaz şirketini yok pahasına satın aldı. Brezilya batar-

:en, Teksaslılarımız, Enron ile Houston Industries, Rio ve Sao Paolo'nun elektrik şirketlerini ve boru hatlarını bünyelerine kattılar.

23 Kasım'da, artık Ticaret Bakanı olan Mandelson'ın Cardoso ile yapacağı zafer sambası için Brezilya'yı ziyaretinden önce Dünya Bankası patronu 'Brezilya Çerçeve Planı'nı anlatmak için Londra'ya uçtu. Planın odak noktasında 'esnek kamu işgücü' için bankanın beş önlemini içeren liste bulunuyordu:

Maaşları/Sosyal yardımları azalt
Emekli maaşlarını düşür
Çalışma saatlerini artır
İş sürekliliğini azalt
İstihdamı azalt

vd.

Dünya Bankası ile Latin Amerikalı üvey çocuğu Inter-American Development Bank (IDB) bankerlerin Brezilya Anayasasını yeniden yazmaları dahil, İngilizlere oyunun nasıl oynanacağını anlattılar. Beş gün sonra, Mandelson'ın iyice bilgilendirilmiş ekibi Güney Amerika'ya geldi ... ama yanlarında bakan olmadan. O hafta, İngiliz basını, Mandelson'ın önceki Rio gezisindeki Cumartesi Gecesi Ateşi'ni dillerine dolamışlardı ve böyle bir anda Mandelson'ın ülkeye gelmesi politik açıdan uygun değildi. (Bir ay sonra, Mandelson, Bay Robinson'dan gizli bir kredi nedeniyle utanç içinde istifa etti. Hem istifası hem de utancı geçiciydi.)

Transatlantik İş Diyalogu

13 Kasım 1998'de, *New York Times* çok garip bir mektup yayınladı, 'AMERİKA'YA GERİ ÖDEME ZAMANI.' Mektup Tony Blair'den geliyordu. İngiltere'nin başbakanı, kendisini seçilmiş diktatörleri bombalama zevkiyle ve Amerikan Tarzı li-

derlikle tanıştırdığı için Bill Clinton'la bütün Amerika'ya (genellikle her ikisini bir tutarak) teşekkür ediyor ve deyim yerindeyse göbek atıyordu. "Hükümetler piyasanın mantığına engel olmamalıdırlar ... teoloji değil sonuç almak ... önyargılardan ve bürokratik sınırlardan arınmak..." Modası geçmiş bir Sevgililer Günü kartını andırıyordu ve hafifçe utandırıcı bir olaydı. Tony aşıktı, Clinton içinse bu ilişki sadece bir *iş* ilişkisiydi.

Ancak bu ikili düşündüğümden de öteydi. Mayıs 1998'de, Blair ve Clinton aşk çocuklarının doğuşunu açıkladılar, Transatlantik Ekonomik Ortaklık. Bu bir basın açıklaması değil, Transatlantik İş Diyalogu (TABD) programına bağlılık bildirgesiydi.

Gezegenin şirket seçkinleriyle hükümet yetkililerinin, bağımsız ülkelerin yasalarını yeniden yazmak için toplantı yaptıklarını düşünen bütün komplocu çılgınlar ve paranoyak küreselleşme karşıtları, TABD'nin yılda iki kez yaptığı toplantıların gündemini internette bulabilirler. Ancak davetli değilsiniz.

Kim bu adamlar? Transatlantik İş Diyalogu, Batı'nın en güçlü yüz CEO'sunun oluşturduğu bir çalışma grubudur. Başkanlar, başbakanlar ve diğer geçici devlet başkanları Dünya Ticaret Örgütü'nde bir araya gelmeden önce, varlığı daha bir sürekli olan bu grup, gündemin ayrıntılarını belirler.

Amerikan Ticaret Bakanlığı'nın bir iç yazışmasına göre, Eylül 1987 tarihli toplantılarında Amerikalı Bakan, İngiliz meslektaşı Bayan Beckett'i TABD konusunda aydınlatıyordu. "TABD, ABD - Avrupa Birliği ticari ilişkileri konusunda hükümetlere öneriler sunan en etkili ticari gruptur. Bu konudaki desteğiniz" diyerek yön gösteriyordu Beckett'e Amerikalı Bakan, "yararlı olacaktır."

TABD'nin yapısı usta işi bir çalışma düzeneği göstermektedir. Üç düzine 'sektörel' ya da 'sektörler arası konu' gruplarının her birinde, bir Amerikalı şirket patronuyla, Avrupalı bir genel müdür eşleştirilmektedir. Örneğin Monsanto'dan Robert Harnes

ile Unilever'den Vigeveno, Tarım-Biyoteknoloji grubunu yönetiyorlar. Hem Amerikan hükümeti hem de Avrupa Birliği her bir sanayici ikilisinin emrine birer görevli tayin etmektedir. TABD ikilisinin elinin altındaki bu yetkililer öyle sıradan kişiler değil, Avrupa Ticaret Komisyonu'ndan Pascal Lamy ile Girişim ve Bilgi Toplumu (senin, benim "Telekomünikasyon" dediğimiz) Komisyonu'ndan Erkki Liikanen gibi ağır toplardır.

Mayıs 2000'de, hükümetlerin görevlendirdiği kişiler sorumlu oldukları şirket ikilisine 'TABD Uygulama Tablosu'ndaki her madde konusunda yapmış oldukları ilerleme hakkında bilgi vermek durumundaydılar. Tabloda, belirli ülkelerdeki otuz üç adet çevre, tüketici ve işçi koruma yasası yer alıyordu ki, bunlar daha sonra TABD tarafından ortadan kaldırılacak ya da etkisizleştirileceklerdi. Şirket patronları, daha sonra her bakanın kaydettiği gelişmeyi değerlendirerek TABD'nin 'puan cetveline' sonucu yazıyordu. Bu notlar bir sonraki DTÖ zirve toplantısı için gündem maddeleri ve yeni Uygulama Tablosu ile birlikte teslim ediliyordu.

Bilgi Erişim Kuralları gereğince Avrupa Birliği'nden zar zor elde edilen ilk belgelerden biri olan 1998 Uygulama Tablosu, cesur yeni dünyamız için nelerin planlandığını öğrenmek isteyenler için iyi bir kaynaktır. Örneğin, 'dörtlü grupların' (ikişer üyeli devlet-iş dünyası randevuları) çoğu KTA'nın yaygınlaştırılmasına çalışır. KTA "Karşılıklı Tanıma Anlaşması" demektir. TABD bunu, 'Bir kere ruhsatlandırılan her yerde ruhsatlandırılmış demektir' şeklinde ifade etmektedir. Bu anlaşma küreselleşmecilerin cruise füzesidir. Amerikalı Bakan Daley, Bakan Beckett'e izah eder: "KTA, hükümetleri iş dünyasının öncelikleri konusunda yönlendirmekte TABD'nin ne kadar etkin olabileceğini göstermektedir."

KTA'nın nasıl çalıştığı konusunda işte size bir örnek. Yıllarca önce, Pfizer şirketi, kırılarak 169 hastanın ölümüne yol açan

hatalı kalp kapakçıkları üretmişti. Bu olay, sadece Amerikan Gıda ve İlaç İdaresi (Gİİ) tarafından onandı diye bir ürünü kabul etmek konusunda Avrupa'yı kaygılandırdı. KTA - tıbbi cihaz üretim tesislerinin ruhsatlandırılması dahil - ülkelerin kendi sağlık ve güvenlik ruhsatlandırma mekanizmalarını elinin tersiyle bir kenara itmektedir.

Avrupa'nın genetik modifikasyona olumlu bakmadığı göz önüne alındığında, KTA'nın GM ürünlerine ilişkin kuralları, sadece gelişmekte olan ülkelere uygulanan oldukça karmaşık kurallardır. Brezilya'nın Monsanto'nun sığır büyütme hormonu ile bir sorunu mu var? Özür dileriz, bir ürünün DTÖ'nün Gıda Kodeksi Komitesi tarafından kabul edilmesi demek Brezilya'nın ya bunu kabul etmesi ya da DTÖ'nün ticari cezasına katlanması anlamına geliyor.

Amerika da TABD'nin tüketicinin korunmasına karşı nefretinin hedefi konumundadır. TABD'nin Ürün Sorumlulukları Grubu 'gümrük dışı' ticari engellerin kaldırılması kisvesi altında, Amerikan vatandaşlarının şirketlerin kötü adamlarını dava etme hakkına göz dikmiş durumda. TABD'nin bir teklifi kabul edilmiş olsaydı, *Exxon Valdez* petrol sızıntısı olayında Exxon 5 milyar dolarlık tazminat ödemek zorunda kalmayacaktı.

İşadamlarının lobi yaparak hükümet içine el atmaları eski bir hikayedir, ama Clinton'ın ilk Ticaret Bakanı Ron Brown'ın icadı olan, süper yetkilerle donanmış TABD'nin davetiye ile sızma yöntemi, 1995'te uygulanmaya başladı. 1996 yılında Bosna'daki bir satış turu sırasında uçak kazasında ölen Brown, Clinton'ın Mandelson'u sayılırdı. Demokratları iş dünyasının partisine, Yeni Demokratlara dönüştürme planının mimarıydı. Brown öldüğünde Clinton'ın iş dünyasıyla el ele tutuşma tutkusu da geçti. 1994 Kongre seçimlerinde, Yeni Demokratların hezimete uğraması da bunda etkili oldu. Clinton'ın zayıflığını hisseden sanayici dostları doğal yuvaları olan Cumhuriyetçi Parti'ye geri

döndüklerinde Clinton da "Yeni" etiketini bir kenara attı - bunu aklından çıkarma Tony.

İş dünyasının büyük isimlerinin 2000 yılında Budapeşte'de, Uluslararası Af Örgütü gibi sivil toplum kuruluşlarıyla 'diyalogu' reddettikleri sıkıcı bir toplantıya katılan ekonomist Jagdish Bhagwati, başbakanın küreselleşme tutkusu için "Ama Blair buna gerçekten *inanıyor!*" diyor. İngiliz yatırım bankacılığı devi Goldman Sach'ın başkanı Peter Sutherland "Seattle'dekilerin yasal bir niteliği olan herhangi bir kurumu temsil ettiklerine inanmıyorum" diyerek ateş püskürüyordu. DTÖ başkanlığından Goldman'a geçen Sutherland kendi gibilerle beraber olmayı tercih ediyor. "Bu sivil toplum örgütlerinin hükümet üzerinde söz sahibi olmaması gerekir, bu yüzden tartışmaya girerken çok dikkatli olmalıyız!" İlginçtir, Sutherland DTÖ'nün başındayken TABD'yi Goldman bankası yönetiyordu.

Bill Clinton saksofonuyla "Kalpkıran Oteli" çalabilir. Clinton acınızı hissedebilir. (Birçok kadın buna tanıklık edebilir.) Ancak Blair ne Clinton ne de Bush gibidir. Blair *inanıyor*. Elinde değil. Hiç kırpmadığı gözlerinin üstündeki o yakışıklı, gamalı haç şeklindeki kaşları onu ele veriyor.

Dr. Faust ruhunu Şeytan'a sattığını bilmenin büyük avantajına sahipti, istediği zaman bedelini ödeyip geri alabilirdi. Ancak İngiltere'nin ana caddelerini Wal-Mart'a, hapishanelerini Wackenhut'a, elektrik santrallerini Entegry'ye teslim eden başbakan, ülkesinin ruhunu Noel Baba'ya sattığına inanıyor. Amerikalılar ticari bilginin peri tozunu onun tembel adasına serpecekler ve - hoppa! Girişimcilik havalanacak.

Gerçekten yazık. Kısa sürede akıllanan Clinton'ın aksine, Blair TABD ekibinin 'hep bana' tarzı istek listesini, ekonomiyi kurtarma programıyla karıştırmaktadır. Blair sanayici sevgililerinin kendisini hiç terk etmeyeceklerine inanıyor. Ama bir gün,

sineklerin tezeğe konması gibi, sanayiciler de Muhafazakar öbeklerine geri dönecekler. İşte o zaman Blair, bir Arkansas deyişiyle, öpüldüğünü ama sevilmediğini anlayacak...

8
Bükemediğin Eli Öpmek
Sürgündeki Bir Amerikalı'nın Düşünceleri

Napolyon İngiltere'nin esnaflar ülkesi olduğunu söylerdi, ama tabii Küçük Onbaşı hiç, Islington'daki Tesco Express mağazasından temel gıda maddeleri (organik süt, Red Bull) almaya kalkmadı. Mağaza müdürüne neden *yine* stoğun bittiğini sordum.

Sanki bu öngörülemez bir gelişmeymiş, ana caddeyi beklenmedik bir sel basmış da mal teslimatına engel olmuş gibi "Bugün Cuma" dedi. *Cuma*'nın muhasebecilerin deyişiyle "tekerrür eden bir olay" olduğunu izah etmeye başladım... SİZ İNGİLİZLER HİÇ BİLGİSAYAR GÖRMEDİNİZ Mİ -HANİ ŞU DAKTİLO BAĞLANMIŞ TELEVİZYONA BENZEYEN ŞEYLER... o sırada çevredeki herkes bu zavallı adama, Şikayetçi Amerikalı'ya bakıyordu.

Bunu sevdim. 1999'da Amerika'yı nefret duyguları içinde terk ettikten sonra şaşırtıcı bir şekilde, ateşli bir *vatansever* olduğumu keşfettim.

Amerikalılar şikayet ederler, feryat figan ederler, sızlanırlar, haklarını *ararlar*. Bazen TV'deki eğlendirme-bilgilendirme hipnozu etkisini kaybedince, "İyi günler" rutini, limon gibi sıkılmaya merhem olmamaya başlayınca, Amerikalılar sürpriz bir şekilde ayağa kalkıp, 'Hayır, teşekkürler, bu pisliği yemeye niyetimiz yok' derler.

Kitabı buraya kadar okuduktan sonra depresyona girebilirsi-

niz; hep ensesi kalınlar, zorbalar, gaddarlar kazanıyorlar. Eğer babanız başkansa, Florida Valisi olan kardeşiniz de oyları sayıyorsa, başkan olmak için seçimi kazanmak zorunda kalmazsınız. Boşuna "ayrıcalıklı" sınıf demiyorlar. Şirket parası demokrasiyi her defasında tuş eder. Öyle görünüyor.

Ama her zaman değil. Tavşanlarla ayılar arasındaki kavgaya benziyor. Ama biz küçük mahluklar bazen arka ayaklarımız üzerine dikilip savaşıyoruz ve kazanıyoruz. Amerika'da, 'Şirket' denilen yaratıkların ortaya çıkışına meydan okuyan Andrew Jackson'dan tekellerin fiyat hilesini sınırlandırmak için kamu hizmetleri idarelerinin harekete geçmesini isteyen Popülist Hareket'e kadar uzun bir mücadele tarihi vardır. ABD'de sendikalar gözden düşebilir ama kredi kooperatifleri yükselir.

Bu bölümün amacı, Amerika'nın dünyaya McBurgerler'den, cruise füzelerinden ve Madonna'dan başka şeyler de sunabileceğini göstermektir. İtiraf etmek gerekirse, kısa bir bölüm olacak.

Kanlı Volvo

4 Nisan 2000 tarihinde Amerika'yı aradım, ilginç, hala yerli yerinde duruyordu. Derin sığınaklarından çıkan, California'daki ana babamın ve Washington'daki ablamın gözleri, yargıç Thomas Penfield Jackson'un Bombayı - Microsoft'un bölünmesine ilişkin kararı - patlattığı önceki geceden beri gördükleri ilk gün ışığıyla kamaşıyordu.

Microsoft Genel Müdürü Steve Ballmer, Amerikan Adalet Bakanlığı'nın anti-tröst davasında şirketine karşı alınacak kararın "ekonomimizin itici gücü olan özgürlüğün" sonu olacağı konusunda uyarıda bulunmuştu. Amerikan tarzı yaşam tehlikedeydi! Nasıl bir halk ayaklanması yaşanacağını kim bilebilirdi, akıl-

lı adam kendini en kötüsüne hazırlayarak önlemini almak durumundaydı.

Yine de, Amerika sağ salim ortada. Aşıklar hala ağlaşmakta, şairler hala hayal kuruyor ve McDonald's çalışanları hala sağlık sigortasından yoksun.

Mahkeme tarafından ümüğü sıkılan ve kıçına tekmeyi yiyen bir mülti-milyarderi seyretmenin verdiği hazza dalmışken, Jackson'ın kararının İngiliz halkı için taşıdığı değer, gazetemin yargıca önerisiyle uyanıncaya kadar gözümden kaçtı. Başyazımız, Windows programlarını Joe ve Josephine Bloggs'a vicdansızca yüksek fiyata satan Microsoft'u yüksek tazminatla cezalandırması için Amerikan mahkemesine akıl veriyordu.

Londra'da çıkan bir gazete için garip bir tutum. Bu önerinin, daha bir ay önce tekelcileri cezalandırma yetkisini kazanmış olan, burnumuzun dibindeki Kraliyet Adil Ticaret Bürosu'na (ATB) yöneltilmesi daha iyi olurdu. Yargıç Jackson, Microsoft'un 'dünya çapında' şeytani işler peşinde olduğunu belirtti. ATB'nin işini kolaylaştırmak için, Avrupa'daki gizli kapaklı tekel soruşturmalarının aksine, Amerikan Adalet Bakanlığı bütün kanıtları internete taşıdı. İngiliz yetkililer ve meraklıları, Bill Gates ve dostları tarafından yazılan isterik, sinirli ve suçlayıcı nitelikte yüzlerce e-postayı www.usdoj.gov sitesinden indirebilirler.

ATB, Microsoft hakkında "herhangi bir araştırma yapmadıklarını ve bir araştırma planlarının da olmadığını" açıkladı bana.

Devletin verdiği cezaları vurgulayan *Guardian*, önerisini yanlış ülkeye yapması bir yana, Amerikan rekabet yasasının - en azından Avrupa'daki zavallı yasalarla kıyaslandığında - neden iyi işlediği üzerine yaygın bir yanlış anlamayı yansıtıyordu. Amerikan anti-tröst yasasının iyi tarafı fiyat ayarlayanları cezalandırması değil -ki, bunu da yapar, para cezası ya da hapis yoluyla- *mağdurları tazmin etmesidir*. Eğer Gates kabadayı taktik-

leriyle Windows'un fiyatına yirmi dolarlık fazladan bir zam yaparsa, o zaman Amerika'daki her PC kullanıcısı, fazladan fiyatın üç misli, yani altmış dolarlık birer çek alacak demektir.

Amerikancı köşe yazarı Jonathan Freedland'e göre, Amerika'daki daha sert, yurttaş dostu anti-tröst yasaları, yüzyılın başında piyasanın özgürlüğü ve adaletini korumak isteyen aydınlanmış kapitalistlerin ilerici teorilerinden besleniyor. Washingtonlu anti-tröst avukatı Kenneth Adams olaya daha yakından bakıyor. "Amerikalıların elinde 200 milyon tabanca var. Biz hep silahlıydık zaten. Eğer sade vatandaşın parasını geri alacak bir yolu olmasaydı, kan gövdeyi götürürdü." 1890 Sherman Anti-Tröst Yasası, Amerikalı zengin sınıfın, demiryolu baronlarına karşı isyanın eşiğine gelen bir milyon silahlı çiftçiden oluşan Popülist Harekete karşı umutsuzca kendini savunmasının ürünüydü.

Dahası, Amerika'da, hiçbir mağdurun, kötü adamların enselenmesi için devletin harekete geçmesini beklemesine gerek yoktur. Kendisinden fazla para alınan her tüketicinin, devlet herhangi bir tekelleşmenin olmadığı sonucuna varsa da Sherman Yasası'na göre dava açma hakkı bulunmaktadır. Sistemin temelinde bu yatıyor. Amerikan Adalet Bakanlığı tekelcilikle mücadele birimi başkanı Joel Klein, Gates'e diz çöktüren kişi olarak anılmayı hak ettiyse de, kamu davası, Microsoft'un yaralı rakipleri Netscape ve Sun MicroSystems'in açtıkları davalar sayesinde açılan yoldan ilerledi.

Klein'ın bölümü son on yıl içinde tekelcilere yaklaşık üç milyar dolar ceza kesti. Ancak bu rakam, dava açan milyonlarca mağdurun aldığı ve devletin kestiği cezaların kat kat fazlasına tekabül eden paranın yanında hiç kalır. İngiltere'de, dolandırılmış tüketiciler ATB gibi utangaç, şaşkın, kıt bütçeli ve politik etkilere açık kuruluşlar harekete geçinceye kadar beklemek zorundalar. Bu kuruluşların hedefleri çok dar, nadiren eyleme kalkışıyorlar ve tazminat diye bir şeyin lafı bile edilmiyor.

Microsoft kararından bir ay önce, İngiliz ATB kuruluşu, aralarında gizlice fiyat anlaşması yapan on dört Volvo bayiinden oluşan bir çeteyi ortaya çıkardı. Ancak, insanların güvenini yerle bir eden ATB, bayilere, fazladan alınan dört bin sterlini tüketicilere geri vermesini söylemedi. İngiltere'de fiyat anlaşması yapmak yasalara aykırıdır, ancak son yüz yılda fiyat anlaşmasından mağdur olan tüketicilerin aldığı tazminat sıfırdır.

Böyle bir şey Amerika'da olsa, mağazanın kurşunlarla delik deşik olması ve kanın gövdeyi götürmesi kesindir.

Bir bela daha. Bu köşede Volvo'ya çamur atıldı. Görünüşe bakılırsa, 'alay etmeye teşebbüs'ten suçluydum. Şirketten ve okuyucularımdan özür dilemekten başka yapacak bir şey yoktu...

Yüzüm kızardı mı! Volvo ve gayri yasal olarak fiyat belirleyen bayileri hakkındaki nahoş eleştiride, basında çıkan haberlere rağmen otomotiv şirketinin halkın önüne çıkıp müşterilerinin her birini dört bin sterlin çarptığını itiraf etmediğini yazdım.

Yazımın yayınlanmasından sonraki gün postacı, İngiltere'deki Volvo'dan dört bin sterlin konusunda sert bir cevap getirdi. Ya, sahi mi? Diğer bir deyişle Volvo şimdi, fiyat hilesi yaptığını *itiraf mı* ediyor?

Pek sayılmaz, şirketin sözcüsünün dediğine göre: "Bütün müşterilerimiz kendilerine uygun bir alış veriş yaptıklarından eminler."

Fırlamış fiyatlara rağmen müşteriler memnun ha?

"Evet, yoksa arabayı satın almazlardı, öyle değil mi?"

Böyle bir mantığa diyecek bir şey yok. Özür dilerim.

Ancak - Nick Conner'dan gelen - mektupta dile getirilen asıl kızgınlık köşe yazımda, Volvo'nun mağdur müşterilerini tazmin programıyla "alay edilmeye çalışılması"na yönelikti. Amacım

bu değildi. Aslında, şirketin herhangi bir tazminat programının olduğunu fark etmemiştim. Bir Volvo 'sahibine' (aslında bir *Observer* gönüllüsüne) geri ödeme konusunda 'herhangi bir programdan' haberi olmadığını söyleyen Volvo'nun Müşteri Hizmetleri yetkilisi de aynı kanıyı paylaşmaktaydı.

Görünüşe göre, bazı Volvo müşterileri de tazminat programından bihaberler. Volvo üç yıl içinde yüz bin araba sattı, ki bu dönemde şirket fiyat düşüren bayilerini cezalandırmıştı, ama sadece elli kadar müşteri paralarını geri almaya çalıştı. Yazıma yapılan itirazda, bunun şirketin fazla para ödeyen müşterileri haberdar etmekte yetersiz kalmasından kaynaklanmadığı, aksine müşteri memnuniyetinin bir diğer işareti olduğu söylenmektedir.

Dolandırılan müşterilere soğuk bir mektup göndermek yerine, Volvo daha heyecan verici bir sistem geliştirdi. Önce müşteri, şirketin müşteri hizmetleri yetkililerinin itirazlarını atlatmalıdır. Sonra, 'tek tük' bayilerin hangi üç ay boyunca entrikaya kalkıştığını doğru olarak tahmin etmelidir. Daha sonra, müşteri, entrikacı bayiinin adını doğru olarak vermelidir. Volvo'nun sözcüsü bütün bilginin, isimlerin ve tarihlerin hükümetle şirket arasında imzalanan anlaşmada açıkça yer aldığı konusunda bize garanti verdi - gizli olmasaydı taahhütnameyi bize seve seve göndereceğini de belirtti.

Volvo acaba, en azından, entrikacı bayilerin listesini açıklayarak tüketicilere bir şans verebilir miydi?

"Geriye dönüp de tek tük vakalarla uğraşmak doğru olmaz."

Bu bayilere karşı herhangi bir işlem yaptınız mı? Böyle bir işe kalkıştıkları için Volvo'dan alacakları primlere el kondu mu?

"Geriye dönük işlem bu şirketin tarzı değildir."

Dönem ve bayii eşleştiren şanslı bir bayan tazminatın eşiğine kadar geldi. Ancak Volvo kadının eski arabasına haddinden fazla değer biçildiğini ileri sürdü bu sefer de. Size para filan yok bayan!

Dört bin sterlinlik rakamın doğru olmadığını kabul ediyorum. Peki, o zaman, ödenen tazminatın miktarı nedir?

"Henüz kimseye tazminat ödemedik."

Yaa. Programdaki bu tür ufak tefek aksaklıklara rağmen, bu Amerikan şirketinin (Volvo'nun sahibi Ford Motor'dur) gönüllü olarak müşterilerini tazmin edeceğine yürekten inanıyorum. Bu durum izlenen yaygın politikaya ilişkin bir fikri doğruluyor: Hükümetlerin, Amerikan yasasında bulunan türden "geriye dönük" fiyat entrikası cezaları, para cezaları, mağdurlara üç kat tazminat ödenmesi, işbirlikçilere hapis cezası verilmesi gibi uygulamaları gündeme getirmesine gerek yoktur.

İlginçtir, Tüketiciler Birliği, Volvo'nun rekabet yetkilileriyle işbirliğinin Amerikalıların yönetimine geçmesinden sonra başladığını söylüyorlar. Ford/Volvo'nun ATB ile işbirliği yapmaya can atmasının Sherman Anti-Tröst Yasası'nın 'Uzun Kol'lu maddelerini etkisiz kılma isteğinden kaynaklanmadığına eminim. Uzun Kol'lu maddeler Amerikan mahkemelerine - ATB'nin yaptığı gibi, ilgili hükümet aşağı yukarı aynı tarzda önlemler almadığı takdirde - dünyanın herhangi bir yerinde fiyat entrikasına karışan Amerikan şirketlerine gaddar Sherman Yasası'nın cezalarını uygulama hakkını vermektedir.

Tüketiciler Birliği'nin otomotiv uzmanı, Phil Evans, Ford/Volvo tazminat paketini övmeme karşı çıkıyor. "Bir kaybınız olduğunda size ödeme yapacaklar, ancak sizin için herhangi bir kaybın söz konusu olmadığına çoktan karar vermiş durumdalar, o nedenle size hakkınızı vereceklerdir ama elinize hiçbir şey geçmeyecektir. Alis Harikalar Diyarı'ndan fırlamış gibi."

Volvo'nun tazminata olan ilgisini tehlikeli biçimde alaya almak üzere olduğunu Bay Evans'a hatırlatmak zorundaydım ve bu köşeyi ona bu amaçla kullandıramazdım.

Ford/Volvo'ya kuşkuları dağıtması için bir şans vermek istediğimden, Bay Claire'i Surrey, Cobham'daki yerel Volvo bayiine götürdüm. Adama kazık atılmıştı, bayi ve şirket de bunu kabul etmişlerdi, o nedenle fazladan aldıkları parayı geri verip vermeyecekleri sordum sadece. Benimle konuşmak istemediler. Ya şapkamdan ya da BBC kamera ekibinden çekindiler. Sonuçta, Bay Claire avucunu yaladı. O nedenle, Swindon'daki Volvo merkezine, daha sonra da Washinton DC'ye, Brüksel'e ve New York'a gittik ... ve nihayet, Bay Claire 173 sterlinlik bir çek aldı. Adalet olmadığını kim söylüyor?

Ni Tuya, Ni Mia, De Todos

New York... New York, garip bir kent. Sadece on beş yıl önce, Lower East Side'da Üçüncü Cadde boyunca yürürken yirmi üç terkedilmiş binayla karşılaşırdınız ve sadece yedi binada oturulmaktaydı. Bulvar B'nin köşesindeki yerel bankanın önü, her türlü uyuşturucuyu alabileceğiniz açık hava pazarına ev sahipliği yapmaktaydı. 1984'te, bu satıcılardan biri, şu an işi bırakmış durumda, bankayı satın aldı - ve Amerikan finans dünyasında bir devrim gerçekleştirdi.

Uyuşturucu ticaretinden içeri giren Mary Spink dışarı çıktığında Manufacturers Hannover Tröst adlı bankanın bu şubesinin kapanıp daha hali vakti yerinde Midtown bölgesinde yeni bir şube açılacağını öğrendi. Banka, Lower East Side'ın - eğer tefecileri saymazsanız - son bankasıydı ve burası da kapanırsa bölgenin yaşaması mümkün değildi. Spink, bölge papazı ve yerel konut aktivistleriyle bir araya geldi ve Manufacturers Hannover'in Manhattan'daki merkezinin kapısına kamp kurdu. Federal Merkez Bankası'nın binasında, bankanın yöneticileriyle karşılıklı bir görüşme yapma fırsatını elde ettiler.

Merkez Bankası'nın zarif döşenmiş Wall Street konferans salonunda, Lower East Side takımı, 80 milyar dolarlık bankadan şubesini, bölgede kredi kooperatifi kuran gruba bırakmasını istedi. Ayrıca, kredi kooperatifinin işe başlayabilmesi için yüz binlerce dolar talep ettiler bankadan. Yöneticiler yan çizdiler ama Merkez Bankası, Piyasanın Görünmez Eli'nin (örneğin, Alan Greenspan'ın demir yumruğu) gücünü - ve o zamanlar yeni kurulmuş olan, bankalara şubelerinin bulunduğu bölgelerdeki insanların kredi ihtiyaçlarını karşılama zorunluluğu getiren Yerel Yatırım Yasası'nı (YYY) - hatırlattı yöneticilere. Manufacturers' Hannover yelkenleri suya indirdi. YYY'nin daha ilk kez uygulanan şekliyle, Lower East Side Federal Halk Kredi Kooperatifi'nin çalışmaya başlaması, politik gücün yönetim kurulu odalarından halka geçişinin de göstergesiydi. Sloganları şuydu: Ni Tuya, Ni Mia, De todos - "Benim değil, Senin değil, Ama bizim."

Bugün, Citicorp/Travelers Group birleşimi gibi, devasa boyuttaki mali devlerin birleşmesi, fillerin çiftleşmesine benzer. Bu öylesine göz alıcı bir gösteridir ki, olayın aşağıdaki karıncalar üzerindeki etkilerini unutturur. Yoksul ve işçi sınıfından müşteriler için bankanın birleşmesi, genellikle bankanın kapanması demektir.

Ancak, günümüzde, Amerika'da, karıncalar direniyorlar ve bu mücadele için seçtikleri silah da Yerel Yatırım Yasası. YYY'yi kuşanan, Amerika'nın yoksullukla mücadele militanları, birleşen büyük şirketleri, dar gelirli müşteriler için oluşturulacak kredi fonlarına milyonlarca ve bazen de milyarlarca dolar koyana kadar rehin tutmaktadırlar. Mart 1998'de, 130 kızgın vatandaş, Philadelphia'daki CoreStates'in First Union Corporation tarafından satın alınmasına karşı Merkez Bankası soruşturmasında ifade verdiler. YYY çerçevesinde daha fazla soruşturmayla karşılaşmamak için bankalar yerel gruplarla, dar ve orta gelir-

li vatandaşlar için beş yıl vadeli beş milyar dolarlık bir fon oluşturmak konusunda anlaştılar. Daha sonraları, Bank of America da, NationsBank'ı bünyesine katmasının karşılığı olarak, on yıl vadeli 350 milyar dolarlık devasa bir kredi fonu oluşturdu. Birleşme işine kalkışan bankalar, kredi hizmetlerinden yeterince yararlanamayan topluluklara yönelik olarak, toplam da bir *trilyon* dört milyar dolarlık 360 anlaşma yaptılar.

Ancak, Matthew Lee bu durumdan tatmin olmuş değil. Halen New York Eylem Topluluğu'nun liderliğini yapan Lee, yoksul bölgelerde dar gelirli müşteriler ve küçük esnaf için on yıl vadeli, 115 milyar dolarlık bir kredi programı karşılığında, Citibank ve Travelers'ın birleşme işlemine itirazından vazgeçmesi için yaptıkları teklifi reddetti. Lower East Side Halk Kredi Kooperatifi eski üyesi olan Lee, yoksul halkın bankacılık hakkını savunan bir Che Guevara'dır. Che gibi, Lee'nin de sakalı var. Che'nin aksine, Lee, Amerikan kapitalistlerinin yüreklerine korku salmaktadır. Bankaların borç para verme yöntemleri konusunda yaptığı inandırıcı, ayrıntılı analiz, zor durumdaki bölgelere kredi vermeyi kesme uygulamasının ırkçı yönünü ortaya koymuştur. Lee, krediye uygunluk açısından aralarında pek bir fark olmasa da, Ohio'daki Charter Bank'ın zencilerden ve Latin asıllılardan gelen kredi başvurularını, beyazlara kıyasla, üç kez daha fazla reddettiğini gösteren verileri sergileyerek, bankanın dar gelirli müşteriler için bir milyar dolarlık kredi fonu oluşturmasına çalıştı.

Citicorp'dan gelen 115 milyar dolarlık teklifi geri çeviren Lee, YYY'yi uygulamanın devasa kredi fonları oluşturmak anlamına gelmediğini, kredi açısından yoksula adalet sağlanmasının söz konusu olduğunu vurguluyordu. Citicorp'un Ticari Kredi Birimi tarafından vicdansız bir muameleye tabi tutulan siyah Amerikan ailesi Harriseler'i örnek olarak gösterir Lee. Beyazların oturduğu mahallede ev sahipleri yüzde 7 kredi faizi öderken,

Harriseler, sahip oldukları kredi puanlarına rağmen yüzde 12 ödediler. Harriseler, dünyanın en büyük finans kuruluşunun dürüstlüğüne güvenerek boş kredi formlarına imza atmışlardı. Hataydı bu ama Lee, Citicorp birleşme işine imza koymayarak bu hataya düşmedi. Lee, Harriseler'in başına gelen bu belanın tek bir vaka olmadığında, Citicorp işlemlerinde yoksul ve azınlık gruplarına aşırı masraf çıkartılıp, daha düşük kredi verildiğinde ısrarlı.

YYY'nin zayıf noktalarından söz etmek kolay - sermayeye ulaşmada görülen tarafgirlik olayı Amerikan hayatının bir gerçeği - yine de YYY, ilk dört yıl içinde, siyah Amerikalılar tarafından alınan ev kredisinin yüzde 72 artmasına katkıda bulunmuştur. Cumhuriyetçi Parti'nin bankacılık konusundaki sözcüsü, kredi fonlarının eylemcilere verilen bir şantaj parası olduğunu iddia etmektedir. Ancak YYY'nin devamına itiraz eden tek bir bankacı bile bulunmuyor. Bunda anlaşılmayacak bir şey yok; bankalar dar gelirli kişilere verilen bu zorunlu kredilerden para kazanıyorlar.

YYY'nin yoksul bölgeler için epeyi nakit sağlaması İngiltere'de Yeni İşçi Partisi'nin 'sosyal dışlama' programının uzmanlarının gözünden kaçmadı. İngiliz Hazinesi ekiplerini, 'Che' Lee, bölge kredi kooperatifi uzmanları ve eylemcilerle görüşmek üzere Amerika'ya gönderdi - ve bu finans sektörü vahşilerinin bazılarını hükümetin çalışma gruplarında yaptıklarını anlatmaları için Londra'ya getirdiler. O zamanlar Ekonomi Bakanı olan Patricia Hewitt, Amerikalıları kendi çalışma grubuna tanıtırken, "Bu hükümet - bankacılık sektörünün atacağı olumlu adımlarla - finans hizmetlerinden daha çok insanın yararlanmasının hayati bir konu olduğuna bütün kalbiyle inanmaktadır" dedi. Kuşkusuz, İngiliz bankalarına yerel yatırım zorunluluğu getirmek kredi sisteminde devrim yaratabilirdi.

Ama boşuna heyecanlanmayın. Hewitt, bankacılar toplulu-

ğuna -İskoçya Kraliyet Bankası Genel Müdür Yardımcısı başkanlığındaki çalışma grubuna- Yeni İşçi Partisi'nin yeni kredilendirme koşulları getirmek gibi bir niyetinin olmadığını açıkladı hemen. "Amerikan yasasını kopyalamayı düşünmediğimizi açıklamak isterim." Hewitt, daha çok Amerika'da dar gelirlilere verilen kredilerden elde edilen kazançlara ilişkin hikayelerin, İngiliz bankerlerini "yoksul bölgelerimizde kazançlı bankacılık" yapmaya cesaretlendireceğini umuyordu.

Lower East Side'ın artık toparlanmış olan sokaklarına geri dönersek, eski torbacı yeni bankacı Mary Spink (bugün Yerel Gelişme Kredi Kooperatifleri Ulusal Federasyonu'nun mali yöneticisidir) bankacıları doğru yöne sevk etmek açısından kandırabilecekleri, paralarını uluslararası fonlara yatıracaklarına Liverpool'a gönüllü olarak akıtmalarını sağlayacakları hayaline kapılmaması için Blair hükümetini uyarmaktadır. Blairciler yoksul işçilere kredi açarak kazanç sağlayacaklarını tatlı bir dille anlatarak bankacılık topluluğunun gönüllerini ve zihinlerini fethedebileceklerine inanıyorlar. Ama Spink'e göre, YYY'nin Amerika'da başarılı olmasının nedeni, General Westmoreland'in şu deyişini izlemesidir: " Taşaklarından yakalarsanız, kalpleri ve zihinleri de peşinden gelir."

Mart 2000'de, bu yazıyı yayınladıktan yaklaşık bir yıl sonra, küçük esnafların ve dar gelirli vatandaşların finans hizmetlerinden dışlanması konusundaki çalışma grubunu yöneten İskoçya Kraliyet Bankası, sonunda bu konuda bir adım attı - banka İngiltere genelinde, çok sayıdaki şubesini kapattı. Barclays Bank Genel Müdürü Matthew Barrett geri kalamazdı bu işte: Çoğu kırsal bölgede olmak üzere, şubelerinin onda birini, 172 şubeyi kapattı ve Barrett 30 milyon 500 bin sterlin (46 milyon dolar) tutarındaki primi kaptı.

New York'un Lower East Side'da, Peder Jack Kenington, bölge halkının Manufactureres' Hannover bankasını almasını sağlamak amacıyla, şiddet içermeyen doğrudan eylem için kendi bölgesindeki göçmen nüfusu bir araya getirerek Mary Spinks'e yardım etti.

İngiltere'de bankalar kapandığında, başka bir rahip daha savaşa katıldı, Galler Başpiskoposu Rowan Williams. Rahip, İngiltere'de, kapanan bankaların kredi kooperatiflerine dönüştürülmesini istedi. Ancak, bölgedeki Barclays'in çevresinde gösteri yapacağına ya da omuz silkip duran yetkililerin bürolarında oturma eylemi yapacağına Başpiskopos kapanan şubelerde veda ayini yapmayı tercih etti: "Hükümetin bankaları hizaya getireceğini düşünmek büyük bir ütopyadır."

Zayıf ve uysal olanlara yeryüzü miras kalabilir Sayın Başpiskopos, ama banka binalarını işgal etmek, toplumunuzun mali durumunu düzeltecektir. İşte sonuç: Başpiskopos gibi iyi bir insan bile reform isteğini "ütopya" olarak nitelendiriyorsa, eylem çağrısı halkın uysallığında eriyip gidecektir.

Bükemediğin Eli Öpmek

Pentagon belgelerini kamuya açıklayan Daniel Elsberg, hainlikle suçlandıktan sonra, mahkeme merdivenlerinde bir grup serseri tarafından ölesiye dövüldü. "Tanrı Amerika'yı Korusun" dedi bana. Elsberg'in dediğine göre, İngiltere'de olsaydı, vururlardı kafasına ve bir daha kimse haber alamazdı kendisinden. İngiltere'nin Devlet Sırrı Yasası, gazetelerin sansürünü etkili biçimde özelleştiren kişilik hakkı yasaları, politikacıları koruyan özel hayat yasası var, ama basının yasal özgürlüğü yok - ve bu konuda kimsenin sızlandığı da yok. Epeyi sayıdaki İngiliz gazeteci, prangalarından hoşnut gibi görünüyor. (Kasılma

Amerika. Devlet Sırrı Yasamız olmayabilir ama şirket sırları yasasının eli kulağında - Bölüm 1'de Kuzuların Sessizliği'ne bakınız.) Bu notu Sansür İndeksi'ne ekliyorum.

17 Mart 1999'da, Londra Metropolitan Polisi, *Observer* gazetesinden arkadaşım Martin Brytht'ı, *Observer* yazı işleri müdürlerini ve *Guardian* gazetesinin avukatlarını mahkemeye ifade vermeye çağırdı. Hapis ve sınırsız para cezası Demokles'in Kılıcı gibi tepelerinde dururken ifade veren bu insanlardan, eski MI5 ajanıyla ilgili ellerindeki bütün belgeleri teslim etmeleri istendi. Bright ile yazı işleri müdürleri Roger Alton ve Alan Rusbridger bu talebi reddettiler.

Bir hafta sonra, Hilton'daki resmi bir davette, hükümetin haberleri sansür etmeye ve kısıtlamaya hakkı olduğunu savunan, bunu insanı rahatsız edecek kadar açıkça söyleyen bir beyle, şampanya eşliğinde tartıştık. Tartıştığım kişi (patronum), mahkeme emrini reddederek Kraliçe'nin zindanına girmeyi göze alan *Guardian* editörü ve *Observer* Genel Müdürü Alan Rusbridger'di.

Şaşırmadım buna.

İngiliz sansürünün başarısı şurada; bu uygulamanın kurbanları, ülkedeki yazı işleri müdürleri ve gazeteciler, özgürlüklerinin kısıtlanmasını haklı görerek 'salla başını, al maaşını' tavrı geliştirmişlerdir. Ah, şu İngiliz gazetecilerin kendilerine vuran kamçıyı öpme adetleri...

Rusbridger bana posta da attı; "Bir gazete fotoğrafçısının ailenle otururken, bahçe duvarının üstünden fotoğrafını çekmesini istemezsin değil mi?" Elbette istemem. Halkın gözünde, basının sırnaşık av köpeklerinin mağduru olan Prenses Diana'nın ölümü, özel hayatın korunması düşüncesini tehlikeli bir takıntıya dönüştürdü. Gazetecilerin devlet sansürünü kabul etmeleri yönünde uzanan bu kaygan yolda, özel hayat çekici bir ilk basamak olmuştur.

Özel hayata saygı çerçevesinde, Başbakan Tony Blair hükümeti, Blair'in çocuklarının dadılarının günlüğünün yayınlanmasını engelleyen bir mahkeme kararı çıkarttı. Özel hayat kisvesi aynı zamanda, bakanların maaşlarının gizlenmesi için de kullanılan bir araçtı. Blair'in danışmanının bana devlet belgelerini pazarladığı başbakanlıktan yapılan telefon konuşmasının kayıtları da özel hayata giriyordu.

Genel müdür Rusbridger'in, gazeteci Bright'ın ve gazetelerinin mahkemeye çıkarılmalarına karşı basın dünyası hemen tepki vermedi. Tepkilerin dikkatli verildiği, savunmaların ölçülü yapıldığı bir ülkede, *Observer*'ın kendisi bile, gazetelerine yöneltilen baskının okuyucu gözünde bir haber değeri olup olmadığından kuşku duyduğundan, kendine verilen cezayı yayınlamayı bir hafta geciktirdi.

Haftalar geçti. Sonunda, Tom Paine'den bu yana 'özgürlük' kelimesinin anlamını bilen ilk İngiliz olan Stuart Weir medyanın ileri gelenleri tarafından imzalanan bir dilekçe yazdı. Ancak dilekçeciler hükümetten davaların düşürülmesini talep ederlerken teslim bayrağını da çekiyorlardı: "Ulusal güvenliği korumanın gerekli olduğunu kabul ediyoruz." Amerikan kulaklarımı rahatsız eden, devletin basın dünyası üzerindeki mutlak otoritesinden çekinen bir tarz. Gazetecilerin bir talebi de şuydu: "Devlet Sırrı Yasası kamu yararının savunulmasına olanak verecek şekilde değiştirilmelidir." Değiştirmek? Devlet Sırrı Yasası, MI5 tarafından işlenen suçlardan eğitim istatistiklerine kadar, hükümetin saklamak istediği hemen her belge ve bilginin yayınlanmasını yasaklamaktadır. Kibar protestocular devlete gazetecileri tutuklama hakkı vereceklerdi ancak epeyi muafiyet rica ediyorlardı. Dilekçeye öncülük eden Weir, baskıcı yasanın lağvedilmesini talep etmenin, dilekçeye imza koyan önemli kişilerin imzalarını geri çekmelerine neden olacağının farkındaydı.

Guardian kendi savunmasını haber yaptı ama burada da, şi-

kayeti dikkatle dile getirmişlerdi. Gazete, soruşturmanın elle tutulur yanı olmadığını diline dolamıştı. *Guardian*'ın suçu sadece, eski MI5 ajanı David Shayler'ın yazı işleri müdürüne yazdığı mektubu yayınlamaktı. Yetkililer - David Shayler'ın kendisinin mektubun bir kopyasını doğrudan yetkililere göndermesine rağmen - gazeteden, ajanın mektubunun bir kopyasını istediler. Sonradan anlaşıldı ki, mektup denilen şey diskette korunan bir e-posta mesajıydı.

Benzer biçimde, *Observer*'ın yazısında, bir Amerikan internet sitesinde söz konusu bilginin bulunduğu belirtiliyordu. Görünüşte, Shayler halka açıkladığı bu bilginin varlığından *Observer*'ı haberdar etmişti. Eski bir ajanın *herhangi* bir bilgiyi dışarı sızdırması Devlet Sırrı Yasası'nın ihlali demektir. Polisin iddia ettiği gibi Shayler'in yasayı ihlal ettiğine ilişkin tek kanıt olarak, gazetenin dosyasına ihtiyaç yoktu - Shayler'in bizzat kendisi, gazeteye gönderdiği mesajın kopyasını yetkililere göndermişti.

Yine de, devletin zaten elinde bulunan belgeleri talep etme saçmalığı daha fesat bir amacın kanıtıdır. Devlet, gizlilik yasalarının en ufak bir ihlalinin bile cezalandırılacağını göstererek, gizli çalışan kuruluşların ellerindeki daha tehlikeli gerçekleri gün yüzüne çıkarmaya çalışan herhangi bir gazetecinin de elini kolunu bağlamayı başarmaktadır. İşin daha da kötüsü, küçük ihlallerini savunan gazeteciler daha büyük boyuttaki sansürü haklı görme tuzağına düşmektedirler. "Bir gazete olarak" diye yazıyordu *Observer*, "gerektiğinde gizliliğin yasayla korunması ilkesiyle ya da gizli belgelerin gizli kalması konusunda herhangi bir sorunumuz yoktur."

Gazetecilerin verdiği dilekçenin ürkek diliyle söylersek, kendilerini "yasal" sınırlarla sınırlayarak, gazeteler devletin "yasadışını" temizleme politikasına kapıyı açmaktadırlar.

İngiltere'yi hala demokrasinin beşiği olarak gören çok sayıdaki Amerikan okuru, İngiltere'nin, ifade özgürlüğünün ve bası-

nın yazılı bir anayasa ile korunmadığı dünyanın nadir ülkelerinden biri olduğunu öğrenince şaşıracaklardır. Bu durum Ekim ayında, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesi İngiliz yasası haline gelince sona erdi. Sözleşme İngilizlerin tarihlerinde ilk defa "devletin müdahalesi olmadan bilgi ve düşüncelere ulaşmalarını, bilgi ve düşüncelerini açıklamalarını sağlayacaktır."

Mahkeme ile hükümet, gazeteci Bright ve gazetelerin sürmekte olan soruşturmalarında, yeni İnsan Hakları Yasası'nın uygulanması konusunda hemen anlaştılar. İyi haber sayılmazdı bu. Amerikan Anayasası - eğer'ler, ve'ler, ancak'lar olmadan - "Kongre, ifade ve basın özgürlüğünü kısıtlayamaz" derken, Avrupa Sözleşmesi'ne ufak bir bölüm eklenmişti: Bölüm 2. 17 Mart'taki duruşmada yargıç, "bilgi alma ve yayma hakkının" - basın özgürlüğünün - Bölüm 2'deki "ulusal güvenlik açısından getirilecek kısıtlamalar ve cezalar" maddesine bağlı olduğu kararını verdi. George Orwell'in ülkesine ne de güzel uyuyor. Bu yasa devletin basını sınırlandırmasına - devlet istemedikçe - engel oluyor. Başbakan Tony Blair'in dalkavukları *Guardian* Grubu davasını, Yasa'nın yürürlüğe girmesiyle, bu hakkın aslında hak olmadığını göstermek için kullanmak istediler.

S-Dikkat Kuralları

15 Nisan'da, sansür/oto sansür tiyatrosu yeni bir sahneyle açıldı. O gün gazeteci Bright, istihbarat teşkilatının Libyalı bir ajanı angaje etmek için başarısız girişimi sonucunda Londra'da yaşayan Libyalı bir muhalifin öldürülmesine yol açan olayın detaylarını açıklayan, dört yıl önce yazılmış bir MI5 belgesinin kopyasını gördü. "ÇOK GİZLİ, HASSAS KAYNAK BİRLEŞİK KRALLIK GÖZLERİ" adlı belgeyi zamanı ve bilgisayarı olan herkes www.cryptome.org sitesinde okuyabilir. *Observer* muhabiri Bright, internet sitesindeki bilgiden yararlanarak (Antony Barnett ile birlikte) bir yazı hazırladı.

Site herkese açık olmasına rağmen, bu bilgiyi kullanmak cezai ve hukuki işlemlere davetiye çıkardı. (Aslında, sitedeki bilgiyi *okumak* İngiltere'de suçtur). Ve eğer bunun şaka olduğunu sanıyorsanız, Blair'in Gestaposu'nun, ajan Shayler'in Fransızca internet sitesinde yayınlanan mektuplarını okudu diye kolej öğrencisi Julie-Ann Davies'i tutukladığını unutmayın. *Observer* bir suçlamayla daha karşılaşmamak için, gazetecilerin, henüz yayınlanmamış düşüncelerini ve ellerindeki bilgileri fısıldayıp gizlice "eğer bunu yayınlarsak devlete karşı bir suç işlemiş olur muyuz?" sorusunu yöneltebilecekleri, devletin bir tür günah çıkartma kuruluşu olan Savunma Danışma Komitesi, "S-Dikkat" komitesine başvurdu. Komiteye göre, eğer gazetemiz yayınladığı yazıda yeni bir haber bulunmadığını kanıtlayabilirse - bir gazete için ilginç bir kısıtlama - soruşturma olmayabilirdi.

Ne var ki, aşılması gereken bir sansürcü daha vardı. Eski ajanlardan elde ettikleri bilgileri yayınlayan herhangi bir İngiliz gazetesine karşı iki yıllık uyarı cezası veren Hazine avukatı. Baskıya girmeden tam beş dakika önce Hazine avukatı aradı. Yetkililer yazı işleri müdürleriyle tartışırken dört saat geçti (yazının çıkacağı ön sayfadaki yeri dolduran kısa bir yazıyla birlikte dört baskı yapıldı) ve çok ağır para cezalarının tehdidi altındaki gazete avukatları yazının henüz yayınlanmamış halini MI5'e fakslamaktan başka çare bulamadılar.

Gazete iki basit soru sordu: Yazının yayınlanması yasayı ihlal eder mi? Ve bu yazıyı yayınlayabilir miyiz? Yetkililer yayına engel olmayacaklarını söylediler ama yazıyı yayınlarlarsa gazeteciler ve yazı işleri müdürü hakkında hukuki işlem başlatmayacaklarına da söz vermediler. MI5'in tavrı ise yılan kurnazlığındaydı; yazıyı engellemeleri onlara *"OBSERVER* YENİDEN SUSTURULDU" manşetine malolurdu. Yetkililer soruşturma tehdidini değil ama imasını gündemde tutarak gazetenin yazıyı geri çekmesini sağlarken, hükümet de hiç sansür uygulanmadığını göğsünü gere gere söyleyebilirdi.

Övünülecek bir şekilde, gazete yazıyı son haliyle yayınladı ama internet sitesinin adresi *gönüllü olarak* yazıdan çıkarılmıştı. Gazeteci Bright söz konusu işlemi habercilik etiğine indirilmiş ölümcül bir darbe olarak görmekteydi. "İnanılacak gibi değil ama yasa, gazetecilerin her zaman yapmakla yükümlü oldukları şeyi yapamayacaklarını söylüyor: Kaynaklarını kontrol et, önemli belgeleri gözden geçir. Haberi geçmek için yasayı çiğnemek zorundayız."

Oto sansür yayılıyor

S-Dikkat Komitesi, yazıyı açıkça yasaklamaktaki isteksizlik, görünüşte iyi niyetli pazarlık, bunların hepsi de oto sansürü beslemeye yönelik faktörler. Hükümet nadiren baskı uygulamak zorunda kalıyor, çünkü İngiliz gazeteciler halka tebliğin sınırları konusunda güçlü bir sezgi geliştirmişlerdir. Sınıf takıntısı olan bu toplumda, üst düzey gazeteciler ve editörlerin gönlünü çelen, bakanlardan ve üst düzey askeri istihbaratçılardan oluşan üstatlar grubuna katılma düşüncesidir. Bu gruba katılım ücreti nazik bir şekilde dikkatli davranmaktan geçiyor.

Bana sık sık hatırlattıkları gibi, İngilizler vatandaş değil birer kuldurlar. Her iki kıtadaki yetkililerin baş belası, İngiltere doğumlu gazeteci Christopher Hitchens, Bill Clinton'ın duruşması sırasında Amerikan savcıları tarafından ifadesinin alınmasına razı olarak Amerikalıları şaşırttı. Açıkçası, boyun eğme alışkanlığı zor geçiyor.

Devlet, aslında devlet sansürünü özelleştiren kişilik hakları yasası aracılığıyla, haylaz gazetecileri cezalandırmak için gücünü artırmaktadır. Bir İngiliz gazetesinde, McDonald's şirketinden başbakanın kendisine kadar geniş bir yelpazeyi temsil eden cebi şişkin zorba hukukçular tarafından açılacak ve müthiş tazminatlara konu olacak davalardan korkan avukatlarca delik deşik edilmemiş ve yazılmamış tek bir yazı dahi yayınlayabilmiş değilim.

Şaşırtıcı şekilde, bazı İngiliz gazetecileri diğerlerine sansür uygulamak için devletin bu gaddar silahını ödünç almaktan utanmıyorlar. *Guardian*'a gönderilen soruşturma emirleri *LM* dergisinin kapanmasının hemen ardından gönderilmişti. Sol eğilimli dergi, İngiltere'nin Sırbistan'a karşı savaş propagandası olarak kullandığı etkili bir fotoğrafın, dikenli tellerin ardında bir deri bir kemik kalmış Bosnalı esirlerin fotoğrafının *danışıklı döviiş* olduğunu ortaya çıkarmıştı. Şirketlerin parasal desteğini arkalarına alan hükümet yanlısı gazeteciler, İngiliz mahkemesinin, *LM*'nin Sırp fanatiklerin savaş suçlarını rezil ve inanılmaz bir şekilde inkar ettiği yönündeki fikirlerini sonuna kadar kullandılar. Yayınını kesmek zorunda kalan dergiyi yıkan, karardan çok mahkeme masrafları oldu.

Bu kişilik haklarına ilişkin yasalar araştırmacı gazetecilerin çalışmasını sekteye uğratırken (*Guardian*'ın bilgisayarı, gazeteci, makinenin sorduğu şu soruya cevap vermedikçe yazıyı kabul etmeyecektir: "AVUKATIN ELİNDEN GEÇTİ Mİ?") halkı pek korumuyorlar. *Daily Mirror* gibi İngiliz bulvar gazeteleri karakter karalaması, dedikodu ve kısır uydurmaların kötü şöhretli mezbelesidir.

Basının ayak bağlarından kurtarılmasına karşı diğer faktörler işe yaramadığında, sansüre takmış olan yetkililerin son olarak öne sürdüğü ve gazetecilerin de kabul etmeye hazır oldukları savunma şudur: eleştiriye açık bir hükümet 'İngiliz' sayılmaz. Bazı özgürlükler, bazı İngilizlerin "kültürümüz" dediği şeye saldırı sayılır.

Oysa bu 'kültür' uzun süredir yerleşik olan boyun eğme alışkanlığı ile güçlülerin tercihlerinin uygun bir karışımından başka bir şey değildir.

Beladan bahsetmişken, şimdi başımız dertte. Gazeteciliğin gerçekten ihtiyaç duyduğu kara koyunlardan, Sansür İndek-

si'nin müdürü Frank Fisher, üstleri Londra dışındayken yayının sorumluluğunu taşıyordu. Frank yazıya MI5 ve MI6 belgelerini isteyen herkesin okuyabileceği sitenin adresini de sokuşturuverdi. Okurlara hatırlatırım, gizli damgalı istihbarat belgesini kullandı.

Editörler geri döndüklerinde binlerce kopyanın basılmış olduğunu görüp bir toplantı çağırdılar. Frank'i yağda kızartalım mı yoksa üzerine 'ne isterseniz yapın' yazılı bir not iliştirip yetkililere teslim mi edelim? Daha önce tutuklanan öğrenciye yaptıkları gibi Metropolitan polisi bilgisayarları almaya geldiğinde diskleri nasıl kurtaracağız? Derginin yayına devam etmesini nasıl sağlayacağız? İflastan nasıl kurtulacağız? Pasaportuma el koymalarına nasıl engel olacağım?

Ne olursa olsun dergi basılacaktı.

Ama elektronik postayla gelen saldırıya hazırlıklı değildik:

Greg Palast'ın alelacele yazılmış Kamçıyı Öpmek başlıklı yazısı... İndeks neden ciddi itibarının bu tür cehalet ve ufakçılıkla zedelenmesine ve sayfalarının saçmalıklarla israf edilmesine izin veriyor?

Amerika'ya gittikten sonra, üst sınıf aksanı ve ölçülü saldırganlığıyla kısa süre içinde New York'un gözde kokteyl partisi devrimcisi olan Christopher Hitchens gerçekten çok alınmıştı. Cumhuriyetçilere yardımcı olduğu şeklindeki yoruma tahammül etmesi imkansızdı.

Bu paragraftaki her şey ya gerçek dışı ya da konuyla ilgisiz. Clinton'a soruşturma açan Parlemento komitesi ABD hükümetinin kolu değildir... Ben herhangi bir kuruma 'boyun epmedim', kendi isteğimle ifade verdim... Eğer bay Palast ABD

Anayasasının görevi kötüye kullanmaya ilişkin maddelerini anlamıyorsa, İngilizlere temel haklarından mahrumlar diye uka lalık etmeye de hakkı yoktur.

Bu fırçadan ağzımın payını alıp sünepe bir cevap yazdım.

Bay Christopher Hitchens
Washington DC

Sayın bayım,

Gururunuzu ve öz saygınızı yaralamış görünen sözlerimden ötürü özür dilemek için yazıyorum. Yazıları ve alçakgönüllüğü ile tanınan sizin gibi önemli bir şahsiyeti kırmak istememiştim.

Bizim gibi toplumsal eleştiri yazarlarının başkalarına salık verdiğimiz olgunluk ve esnekliğe sahip olmamız gerektiğini sıkça söylerim. Ama tabi sizin haklı ününüz ve konumuzu dikkate alarak, size istisna yapmak ve sizi her türlü eleştiriden muaf tutmak gerektiğine katılıyorum. Çalışmalarınız nüfuzlu kişileri nadiren rahatsız etse de, önyargılarımızın takdir edilmesine ihtiyaç duyduğumuz bu dönemde Sol'a iltifat etmeniz büyük incelik.

İtiraf etmeliyim ki yazının editörlüğünü ben yapmış olsam, sizin hikayenizle bitirmezdim... Sizin Washington'daki antikalıklarınız benim açımdan sandığınız kadar önemli değil.

Yayına hazırlanırken kafamız başka sorunlarla meşgul olduğu için bizi affedin. *İndeks*, İngiltere'nin acımasız sansür sistemini teşhir etti- ve böylece MI5 ve MI6'nın yorumladığı şekliyle Devlet Sırları Yasası'nı ihlal etmenin sınırına geldi. *İndeks*, Yasaya göre dava konusu olursa, bilgisayarlarımı-

za el konulursa, editörler ve ben tutuklanırsak ne yapacağımız üzerine uzun uzun konuşmakla meşguldük. İtiraf ediyorum, devlet baskısı ile karşı karşıyayken sizin kişisel duygularınıza gereken hassasiyeti gösteremedim.

Haklı olarak benim "cehaletim ve ufakçılığım" olarak adlandırdığınız şeyler karşısında dehşete düştüm. Kenneth Starr'ın başkan Clinton'a karşı yürüttüğü soruşturmada tanıklık etmeniz istendiğinde bu isteğe "boyun eğdiğinizi" yazmışım. Bunu yapmış olsanız gerçekten de Amerikan gazetecilik ahlakını çiğnemiş olurdunuz: gazeteciler devlet soruşturmasına yardımcı olmak için asla kaynakları hakkında bilgi vermemelidir. Şimdi memnuniyetle düzeltiyorum. Tanıklık etmeye 'boyun eğmediniz' sadece dediğiniz gibi 'kendi isteğinizle' Kenneth Starr'ın resmi cadı avında yer almaya karar verdiniz.

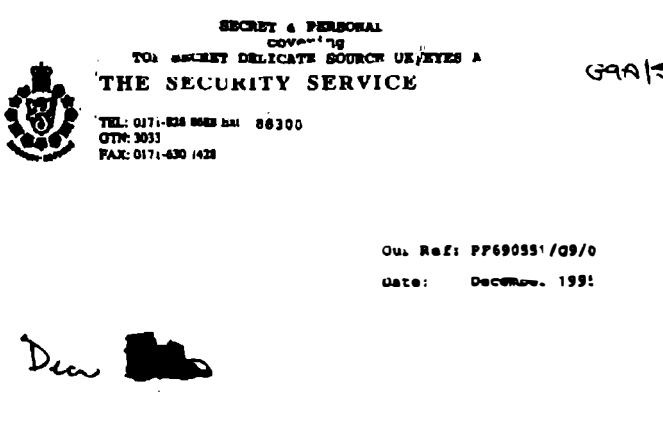

SECRET & PERSONAL
covering
TOP SECRET DELICATE SOURCE UK/EYES A

THE SECURITY SERVICE

G9A/5

TEL: 0171-828 8688 Ext 88300
GTN: 3033
FAX: 0171-630 1428

Our Ref: PF690551/G9/0
Date: December 1995

Dear [redacted]

Libyan Intelligence Service activity in the UK

Şekil 19. Khalifa Ahmad Bazelya adlı Libya'lı bir casusun İngiltere'de kalmasına izin vererek angaje etme girişimine ilişkin bir MI5 belgesi. Plan felaketle sonuçlandı. Bazelya, Londra'da yaşayan Libyalı bir muhalifin gizemli bir biçimde öldürülmesinden sonra sınır dışı edildi.

Bu nedenle *İndeks*'ten aşağıdaki özrü yayınlamasını istedim:

Bay Greg Palast; bütün eylemleri onurlu ve erdemli olan, daima ve istisnasız bir şekilde eleştiriden muaf olan, çalışmaları bay Palast gibi araştırmacı gazeteci denilen şahısların eleştirilerinin ulaşamayacağı bay Christopher Hitchens'ten özür dilemeyi istemektedir. Bay Palast utanç içindedir.

İçtenlikle....

Sonunda Majesteleri'nin istihbarat servisi de Christopher Hitchens de geri bastı. Bir İngiliz temyiz mahkemesi; yeni Avrupa İnsan Hakları yasasına göre, zaten kamuya ulaşmış olan bilgilerin yayınlanmasının İngiliz resmi sırlarının açıklanması olarak kabul edilemeyeceğine karar verdi. Ancak zorbalık Yasası devlet sırlarını açıklayanları belirsiz bir anda cezalandırmak üzere yerinde duruyor.

Gazeteci Martin Bright, *Guardian* ve *Observer*'ın editörleri bu belgenin varlığını belirttikleri ve bilgi kaynaklarını açıklamadıkları için Resmi Sırlar Yasası'nı ihlal etmekten mahkemeye çağrıldılar. *Sansür İndeksi*'nin editörü Frank Fischer, bir adım daha atıp, sitenin adresini yayınlamaya ve yazımın içine belgenin fotoğrafını koymaya karar verdi. Neyse ki mahkeme; İngiltere'nin kısa süre önce imzaladığı Avrupa İnsan Hakları sözleşmesinin gazeteciğin cezalandırılmasını, en azından bu durumda, yasakladığı sonucuna vardı. Bu arada MI5 belgesi www.cryptome.org adresinden okunabilir.

9
Pasifik'teki Zafer – Sonuç

Okuyucuların, bütün bunların ne anlama geldiğini sordukları söylendi bana. Ne diyeyim? İşte, International Herald Tribune için yazdığım bir yazı. Nefret dolu birkaç e-mail aldım, o yüzden, demek ki yazdıklarımın bir anlamı varmış.

1995'te, Silver Post No. 282'nin gazileri eski askerlik keplerini giyip, rozetlerini, madalyonlarını takıp yemek salonunun çevresinde dolanarak, Japonlara karşı kazandıkları zaferin ellinci yılını kutladılar. Babam sessizce masasında oturdu. Madalyonlarını takmamıştı.

Madalyonu bana otuz yıl önce vermişti. O günü hiç unutmuyorum: 8 Mart 1965. O gün, diğer günler gibi, ucuz mallar satan mağazanın yanındaki gazeteciye kadar babamla yürüdüm. *LA Times* okuyucusuydu. Hiç *Examiner* okumadı. Manşetlere göz attı: Amerikan deniz piyadeleri Vietnam, Danang plajına çıktılar.

Çocukken babamın madalyonlarından çok hoşlanırdım. Üzerinde kartal ve palmiye altındaki askerlerin kabartmasının bulunduğu madalyonda 'Asya–Pasifik Harekatı' yazılıydı. Üç bronz yıldız ve bir ok başı vardı üzerinde.

Babam fanatik milliyetçilere biraz kuşkuyla bakardı hep. Ama kendisi de, derin ve zeki bir milliyetçiliğin beslediği vatansever duygulara sahipti. Onun gözünde Amerika, Franklin D.

Roosevelt ve Dört Özgürlük demekti. Babamın ordusu Hitler'in toplama kamplarını dağıttı ve daha sonra da Martin Luther King'in taraftarlarını Birmingham yürüyüşünde korudu. Onun Amerikası, güçlü kolunu dünyanın omuzuna atarak dünyayı korumuştu. Madalyonun arkasında şunlar yazılıydı: "İstek ve Korkudan Kurtulmak."

Japonya'ya karşı kazandığı zafer imparatorluk gücüne karşı ilkelerin, diktatörlüğe karşı özgürlüğün, Japonya'nın saf askeri gücüne karşı hakkın zaferiydi. Japonların silaha, bizim de ideallere sahip olduğumuz, savaşın ilk günlerinde bana bir şarkı öğretti babam: *Elimizde saldıracak bombardıman uçaklarımız yok ... ama Kartallar, Amerikan Kartalları taptığımız haklar uğruna savaşırlar!*

1965'teki o gün, "İşte bu kadar" dedi ve gazeteyi katladı. Politikacılar onun ordusuna, savaş sonrasının güçlü sanayisinin ölüm makineleriyle, Asya'nın yoksul ülkesinin tepesine binmesini emretmişlerdi. Tarih konusunda çok okuyan ve savaş konusunda çok tecrübeli olan babam olacakları biliyordu. Daha o zamandan, diğer Amerikalıların Vietnam'da on yıl savaştıktan sonra göreceklerini tam tamına görmüştü: Saman kulübelerin üzerine napalm bombaları atan, Hirohito'nun işgalcilerinin 20 yıl önce yaktıkları aynı köyleri yakan Amerikan bombardıman uçakları.

Lyndon Johnson ve politikacılar onun Japonya karşısındaki zaferini sıfıra indirdiler. Diktatörlüğe karşı kazandığı zaferi yok ettiler.

Eve döndüğümüzde, madalyalarını onlarla oynayıp oyuncaklarım arasında kaybedeyim diye on iki yaşındaki ellerime koydu.

Bir kaç yıl önce, karım Linda ile birlikte, domuz ve tavuk satın alabilsinler diye çiftçilere birkaç dolar borç veren kırsal kesimdeki kredi kooperatiflerine yardım etmek için Vietnam'a gittik.

8 Mayıs 1995'te, Danang'da iken, plajdan Vietnamlıların ebeveynlerini ve atalarını onurlandırdıkları mabede doğru giden uzun, taş bir merdivenden indim.

Yarı yolda, benim yaşlarda bir adam, koltuk değneği ve tek bacakla ilerlemenin yarattığı zorluktan dolayı dinlenmek için durmuştu. Yanına oturdum ama eski, kirli bir üniforma artığı olan yırtık pırtık elbisesinden utanarak başını öbür taraf çevirdi.

İkimiz de aşağıda, teknelerinde çalışan balıkçıları seyrettik. Babamın madalyalarından birini yanına koydum. Bu davranışım karşısında ne düşündü bilmiyorum. Ben de bilmiyorum zaten neden yaptığımı.

1945'te, *Missouri* savaş gemisinde, Douglas MacArthur Japon İmparatorluğu'nun teslim oluşunu kabul etti. General MacArthur'la pek işim olmadı ama beni etkileyen bir sözü var: 'Bizim bu yüksek onura erişmemiz bile, hizmet etmek üzere olduğumuz kutsal amaçları yüceltir."

En derin korkumuz yetersizlik korkusu değil, ölçülemeyecek büyüklükte bir güce sahip olmaktır.

Nelson Mandela

ÇIKAN KİTAPLAR

TARİH

- EĞER ÖYLE OLSAYDI - CİLT 1 ALTERNATİF DÜNYA TARİHİ — *Robert Cowley*
- EĞER ÖYLE OLSAYDI - CİLT 2 ALTERNATİF DÜNYA TARİHİ — *Robert Cowley*
- BAŞKA TARİH BAŞKA TÜRKİYE — *Seyfi Öngider*
- ÖTEKİ AMERİKA — *Howard Zinn*
- TARİHTE BÜYÜK FİYASKOLAR — *W.R. Forstchen B. Fawcett*
- TÜRK TARİHİNDE FİYASKOLAR — *Seyfi Öngider*
- 2500 YILLIK SAVAŞ TARİHİ — *John Keegan*
- LİDER BİYOGRAFİLERİNDEKİ TÜRKİYE — *Seyfi Öngider*
- TARİHİN BÜYÜK SIRLARI — *Paul Aron*
- ALTERNATİF TARİH HİKAYELERİ — *Harry Turtledove*
- ÇOK LÜZUMLU TARİH ANSİKLOPEDİSİ — *Paul Kuttner*
- SALAKLIK TARİHİ — *Bob Fenster*
- 1688-BİR DÜNYA TARİHİ — *John E. Wills, Jr.*
- TARİHİN BÜYÜK YALANLARI — *Richard Shenkman*

ROMAN

- BALIĞIN BİSİKLETE İHTİYACI NE KADARSA KADININ ERKEĞE İHTİYACI O KADARDIR — *Fay Weldon*
- ATLIKARINCA — *J. Robert Janes*
- ELBİSENİN KİRACISI — *Sheri Holman*
- APTAL İNCİR AĞACI — *Eudora Welty*
- KONGO ATEŞİ — *Robert Bennet*
- MİRIAM'IN ŞARKISI — *Mark Mathabane*
- AZİZE KATHERINE'İN ÇALINAN DİLİ — *Sheri Holman*
- İMPARATORDAN BİR ARMAĞAN — *Therese Park*
- AYAKTA KALAN SON KADIN — *Winona LaDuke*
- DOKUNULMAZ — *John Banville*
- RHODE ISLAND BLUES — *Fay Weldon*

BİYOGRAFİ

- PEÇEYE ÖFKE — *Parvin Darabi R.P. Thompson*
- KANARYA — *Canary Conn*
- HAYATIM HARBİDEN ROMAN — *Mehmet Kartal*
- HER ŞEY SU İLE BAŞLADI — *Helen Keller*
- ARAP KAYMAKAM — *Orhan Koloğlu*
- BAYKUŞ İMPARATORLUĞU — *O'Brien - Phillips*
- TESLA — *Margaret Cheney*
- TARİHİ DEĞİŞTİREN BAŞARISIZLIKLAR — *Donald S. Besore*

ARAŞTIRMA

- KUTSAL DEHŞET — *James A. Haught*
- KUTSAL NEFRET — *James A. Haught*
- GECENİN GÖZLERİ — *Mehmet Kartal*
- BİR GÖKKUŞAĞI PROJESİ — *Daniel Singer*
- AMERİKAN MUHALİFLERİ KONUŞUYOR — *South End Press*
- LÜZUMSUZ BİLGİLER ANSİKLOPEDİSİ 1-2-3 — *Tamer Korugan*
- KÖSTEBEK İNSANLAR — *Jennifer Toth*
- MASKELER, SÜVARİLER, GACILAR — *Pınar Selek*
- ANTİK ÇAĞDAN GÜNÜMÜZE YAŞLILIK — *İsmail Tufan*
- DOĞANIN YARATTIĞI GİBİ — *John Colapinto*

GÜNCEL

- KIRMIZI İLE YEŞİL YEŞİL İLE KIRMIZI — *Şanar Yurdatapan Abdurrahman Dilipak*
- MARKS DÖNDÜ! — *Howard Zinn*
- MİLLİYETÇİLİK, FAŞİZM VE MHP — *Seyfi Öngider*
- NEW ORLEANS'TAN KOSOVA'YA — *Kitil Elveris*
- MOLLIE'NİN İŞİ — *William Adler*
- PARANIN SATIN ALABİLECEĞİ EN İYİ DEMOKRASİ — *Greg Palast*

İSTEYİN GÖNDERELİM!

- **Kitaplarımızı kolayca ve uygun fiyatlarla edinmek ister misiniz?**
- **Peşin alışlarda %20 indirimden yararlanıyorsunuz**
- **Vadeli alışlarınız ise kitapların üst fiyatı üzerinden**
- **Siparişleriniz en geç on gün içinde posta/kargoya veriliyor**
- **20 milyon TL ve üzerindeki siparişlerinizde posta/kargo ücreti ödemenize gerek yok. Bu masrafı yayınevimiz üstleniyor**
- **Ödemelerinizi kredi kartı ile yapabiliyorsunuz**
- **Bütün yapacağınız aşağıdaki adresten bir sipariş formu istemek**

Hepsi bu!

Aykırı Yayıncılık
Alemdar Mah. Çatalçeşme Sok. Fırat Han No: 30 Kat: 2 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: 0.212.513 81 57 Faks: 0.212.511 62 52
aykiri@aykiri.net www.aykiri.net

BUSH'UN, IMF'NİN, DÜNYA BANKASI'NIN MOBİLE'İN VE BENZERLERİNİN NEFRET ETTİĞİ ADAM!

ABD'de ***Washington Post***, İngiltere'de ise ***The Guardian*** ve ***The Observer*** gazetelerine yazan ve ayrıca ***BBC***'de haber programı yapan Amerikalı gazeteci Greg Palast'ın bu kitabı her şeyden önce George W. Bush'un ipliğini pazara çıkarıyor. İngiltere'nin Cambridge Üniversitesi ve Brezilya'nın Sao Paulo Üniversitesi'nde ders de veren Palast günümüzün en önemli araştırmacı gazetecilerinden biri, hatta birincisi olarak kabul ediliyor.

En önemli makalelerini, haber ve yorumlarını toparladığı bu kitabının herhalde en çarpıcı bölümü George W. Bush'un nasıl 537 oy farkla Al Gore'dan ABD Başkanlığı'nı çaldığının belgelere dayalı olarak anlatıldığı sayfalardır. Bugünkü ABD Başkanı'nın erkek kardeşi Jeb Bush'un vali olduğu Florida eyaletinde dönen dolapları bütün açıklığıyla ortaya koyan Palast'ın henüz seçim sonuçlarının resmiyet kazanmadığı günlerde bu yazdıklarının ABD medyasında yer almaması ise bir diğer skandal olarak değerlendirilmeyi hak ediyor.

Palast sadece siyasilerle uğraşmıyor. IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü kirli çamaşırlarını ortaya döktüğü kurumların başında geliyor. Küreselleşme sürecinin nasıl bu kurumlar aracığıyla dünyanın yoksulları aleyhine işlediğini yine belgelerle ortaya koyuyor.

Ve nihayet önde gelen çok uluslu şirketler de Palast'ın cesur araştırmacılığının ve keskin zekasının kurbanı olmaktan kurtulamıyor. Alaska'da çevre felaketine yol açan Mobile, çocuk işçiler çalıştıran Wal-Mart mağazalar zinciri veya ünlü elektrik şirketi Enron da Palast'ın kurbanları arasında yer alıyor.

Kitabı okuyunca bütün bunların hep birlikte Greg Palast'tan nefret etmekte ne kadar haklı olduklarını göreceksiniz!

Haykırın!